BULETINUL

SOCIETĂȚII

DE

ȘTIINȚE GEOGRAFICE

DIN

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Serie nouă

Vol. VII (LXXVII)

BUCUREȘTI, 1984

Scanned with OKEN Scanner

COLEGIUL DE REDACȚIE

Prof. univ. dr. CUCU VASILE — redactor șef; cercet. șt. pr. CIOVICA NICOLAE; conf. univ. dr. ILIE ION; conf. univ. dr. NĂSTASE ANTON; prof. univ. dr. doc. POSEA GRIGORE; prof. univ. dr. doc. RĂDULESCU AL. NICOLAE; prof. univ. dr. doc. ȘANDRU ION; conf. univ. dr. VELCEA ION

Coordonatorul volumului:

Prof. univ. dr. VASILE CUCU

Redactori:

dr. IANOȘ IOAN

prof. ISĂȘOIU CONSTANTIN

Tehnoredactor: ECATERINA FIERARU

Scanned with OKEN Scanner

SOCIETATEA DE ȘTIINȚE GEOGRAFICE
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

BULETINUL SOCIETĂȚII DE ȘTIINȚE GEOGRAFICE

Vol. VII

BUCUREȘTI
1984

Scanned with OKEN Scanner

SUMAR

Cuvînt înainte — *ION ŞANDRU*, Preşedintele Societăţii de ştiinţe geografice din R. S. România 9

I. **Probleme teoretice şi generale privind geografia umană şi economică** 11

V. MIHĂILESCU — Şcoala românească de geografie urbană 12
V. S. CUCU — Aşezările umane — categorii geografice fundamentale 17
I. VELCEA — Coordonate geografice în amenajarea spaţiului agrar 28
D. I. OANCEA — Geografia istorică şi toponimia geografică în cercetarea ştiinţifică a teritoriului românesc 35
M. BULGARU — Populaţia şi resursele alimentare 41
G. RETEGAN — Geografie şi demografie 44

II. **Geografia populaţiei şi aşezărilor umane** 49

A. *Populaţia şi aşezările rurale*

G. ERDELI, MELINDA CÂNDEA — Aşezarea rurală, componentă principală a peisajului geografic românesc 51
C. ISBĂŞOIU — Despre formarea şi evoluţia satelor din Oltenia 56
FLORICA BORDÂNC — Rolul activităţilor primare în individualizarea tipurilor funcţionale de aşezări rurale în Dobrogea 65
IOAN IOSEP — Aspecte comparative ale tipologiei aşezărilor rurale din Obcinele Bucovinei 71
I. VELCEA, GH. IACOB — Deplasările sezoniere actuale ale forţei de muncă în Ţara Oaşului 75
V. VOICU-VEDEA — Mărginimea Sibiului — aspecte geografice 80
IULIA VĂCĂRAŞU — Aşezările de altitudine din zona montană a Trotuşului şi rolul lor în modificarea peisajului geografic 88
P. POGHIRC, D. CHIRIAC — Cîteva observaţii geografice referitoare la vetrele aşezărilor de la Stînca — Costeşti 94
VERONICA GIOSU, N. LUPU-BRATILOVEANU — Populaţia din zona lacului de acumulare Stînca — Costeşti. Consideraţii geografice 98
M. GRIGORE, N. CALOIANU — Particularităţi geografice ale aşezărilor umane din spaţiul de contact al Cîmpiei Piteşti cu Piemontul Getic 105
C. MIHĂILESCU, A. ROTARU, E. SEREA, G. LUPU, D. ANISTOROAIE — Modelarea urbană a satelor situate în zona preorăşenească a municipiului Iaşi . . . 108
P. COCEAN, V. SURDU — Probleme ale aşezărilor din carstul Munţilor Apuseni 111
I. VIŞOVAN — Ocna Şugatag pe calea urbanizării — 116

Scanned with OKEN Scanner

P. DEICĂ — Rolul orașelor mici în structura teritorială a economiei naționale . . 120
I. IANOȘ — Ierarhizarea geografică a orașelor României 123
MELINDA CÂNDEA, G. ERDELI — Creșterea populației urbane în R. S. România. Căile și particularitățile creșterii 131
I. GRUESCU, VESELINA URUCU — Modificări actuale în profilul urban al orașelor din aria depresionară Hațeg — Strei 137
C. MIHĂILESCU, A. ROTARU — Contribuții la amenajarea peisajului urban în Moldova 142
GH. IACOB — Considerații geografice privind gruparea urbană Baia Mare — Baia Sprie 146
V. GHEȚĂU, C. BĂLOIU — Observații asupra contribuției fluxurilor migratorii la creșterea populației municipiului București în perioada 1966—1979 152
VESELINA URUCU — Populația activă feminină a municipiului București . . . 156
I. ANDRIEȘ — Considerații geografice privind evoluția teritorială și unele modificări funcționale ale municipiului Timișoara 160
MARIA GHEORGHIȚĂ — Considerații geografice privind sistematizarea municipiului Tulcea 163
R. CALCAN, CORNELIA MANEA, TITUS MANGALEA — Orașul Rîmnicu Sărat și teritoriul înconjurător. Considerații geografice în sprijinul sistematizării . . 167
O. GUȚIC — Sistematizarea orașului Dorohoi 173

III. **Geografie economică** 177

I. ȘANDRU, RODICA POPOVICI — Considerații geografice asupra evoluției teritoriale a viticulturii în Dobrogea 179
MARIA LUCACI — Considerații geografice-economice asupra pădurilor din România 189
I. IORDAN — Schimbări în structura utilizării terenurilor din Cîmpia Română Centrală 195
ALEXANDRA GHENOVICI — Transportul fluvial românesc în contextul traficului dunărean european 199
GH. VLĂȘCEANU, GRAȚIELA VLĂȘCEANU — Considerații economico-geografice asupra așezărilor rurale din Cîmpia Burnas 203
I. IANOȘ, C. ISBĂȘOIU — Organizarea spațiului rural periurban al municipiului Timișoara 208
I. F. MIHĂILESCU, ELENA ERHAN, C. CATANĂ — Poluarea cu pulberi a atmosferei în zona orașului Bicaz 212

IV. **Geografie istorică, toponimie și cartografie** 219

GH. DRAGU — Toponimia (știința numelor geografice) și interdisciplinaritatea . . 221
I. ȘANDRU, V. BĂICAN — Contribuții de geografie istorică asupra zonei Stînca — Costești 225
AL. OBREJA — Cîteva toponime rare din județul Iași 231
VALERIA ALEXANDRESCU, SORINA VLAD — Toponime ce desemnează ocupații, meșteșuguri și obiecte ale muncii pe teritoriul Olteniei 234
T. SIMION — Din toponimia culuoarului Rucăr — Bran — Stoenești 238
I. ȘONERIU — Cartografia antică și medievală — sursă de cunoaștere a teritoriului țării noastre 242
B. NEGOESCU — Aspecte etnografice în depresiunea Almaș — Agrij 252

Scanned with OKEN Scanner

V. Metodologii în cercetările de geografie umană și economică 255

IRINA UNGUREANU, AL. ROȘU — Populația și mediul înconjurător 256
N. PETRESCU — Probleme metodologice privind planificarea dezvoltării integrale la nivel regional 261
M. ȚARCĂ — Modele de prognoză a populației în sistematizare 265
CONSTANȚA PRISĂCARU — Influența gradului de ocupare a femeii asupra unor variabile demografice 269
S. NEGUȚ — Sistemul, bază a modelării cantitative în geografie 272
L. VOFKORI — Modelarea — metodă de cercetare în geografia populației și așezărilor 278

Cronică și recenzii 282
Sumarele buletinelor Societății de Științe Geografice din R. S. România . . . 285

Scanned with OKEN Scanner

SOMMAIRE

Avant-propos — *ION ŞANDRU*, Président de la Société des sciences géographiques de la Roumanie. 9

I. Problèmes théoriques et générales concernant la géographie humaine et économique 11

V. MIHĂILESCU — L'école roumaine de géographie urbaine 12
V. S. CUCU — Les établissements humains — catégorie géographique fondamentale 17
I. VELCEA — Coordonnées géographiques dans l'aménagement de l'espace agraire 28
D. I. OANCEA — La géographie historique et la toponymie géographique dans la recherche scientifique du territoire roumain 35
M. BULGARU — La population et les ressources alimentaires 41
G. RETEGAN — La géographie et la démographie 44

II. La géographie de la population et des établissements humains 49

A. *La population et les établissements ruraux*

G. ERDELI, MELINDA CÂNDEA — L'habitat rural composant principal du paysage géographique roumain 51
C. ISBĂŞOIU — Sur la genèse et l'évolution des villages de l'Olténie 56
FLORICA BORDÂNC — Le rôle des activités primaires dans l'individualisation des types fonctionels des établissements ruraux en Dobroudja 65
IOAN IOSEP — Aspects comparatifs de la typologie des établissements ruraux dans les monts «Obcinele Bucovinei» 71
I. VELCEA, GH. IACOB — Les déplacements saisoniers actuels de la force de travail dans le Ţara Oaşului (Pays d'Oaş) 75
V. VOICU-VEDEA — «Mărginimea Sibiului» — des aspects géographiques . . 80
IULIA VĂCĂRAŞU — Les établissements d'altitude dans la zone montagneuse de Trotuş et leurs rôle dans le changement du paysage géographique 88
P. POGHIRIC, D. CHIRIAC — Quelques observations géographiques concernant les sites des établissements de la zone du lac de barage de Stînca — Costeşti 94
VERONICA GIOSU, N. LUPU-BRATILOVEANU — La population de la zone du barrage de Stînca — Costeşti. Considérations géographiques 98
M. GRIGORE, N. CALOIANU — Les particularités géographiques des établissements humains de l'espace de contact d'entre la Plaine Piteşti et le Piémont Gétique 105
C. MIHĂILESCU, A. ROTARU, E. SEREA, G. LUPU, D. ANISTOROAIE — La modélisation urbaine des villages situés dans la zone périurbaine de la ville Iassy 108

P. COCEAN, V. SURDU — Les problèmes des établissements humains de la zone carstique des Monts Occidentales (Munţii Apuseni) 111
I. VIŞOVAN — Ocna Şugatag sur la voie de l'urbanisation 116

B. *La population et les établissements urbains*

P. DEICĂ — Le rôle des petites villes dans le structure territorielle de l'économie nationale 120
I. IANOŞ — La hiérarchie géographique des villes de la Roumanie 123
MELINDA CÂNDEA, G. ERDELI — La croissance de la population urbaine dans la République Socialiste de Roumanie. Les voies et les particularités de cette croissance 131
I. GRUESCU, VESELINA URUCU — Les changements actuels dans le profil urbain des villes dans l'aire dépressionnaire Haţeg — Strei 137
G. MIHĂILESCU, A. ROTARU — Contribution à l'aménagement du paysage urbain dans la Moldavie 142
GH. IACOB — Considérations géographiques concernant le groupement urbain Baia Mare — Baia Sprie 146
V. GHEŢĂU, C. BĂLOIU — Observations sur la contribution des déplacements migratoires dans la croissance de la population du municipe Bucarest dans la période 1966—1979 152
VESELINA URUCU — La population active féminine du municipe Bucarest . . . 156
I. ANDRIEŞ — Considérations géographiques concernant l'évolution territorielle et quelques changements fonctionels du municipe Timişoara 160
MARIA GHEORGHIŢĂ — Considérations géographiques concernant la systématisation du municipe Tulcea 163
R. CALCAN, CORNELIA MANEA, T. MANGALEA — La ville Rîmnicu Sărat et le territoire environnant. Considérations géographiques à l'aide de la systématisati 167
O. GUŢIC — La systématisation de la ville Dorohoi 173

III. Géographie économique 177

I. ŞANDRU, RODICA POPOVICI — Considérations géographiques sur l'évolution territorielle de la viticulture dans la Dobroudja 179
VERONICA GIOSSU — La population et le développement économique . . .
MARIA LUCACI — Considérations géographiques et économiques sur les fôrets de la Roumanie 189
I. IORDAN — Des changements survenus dans la structure d'utilisation des terrains dans la Plaine Roumaine Centrale 195
ALEXANDRA GHENOVICI — Le transport fluvial roumain dans le cadre du trafic européan sur le Danube 199
GH. VLAŞCEANU, GRAŢIELA VLAŞCEANU — Considérations économiques et géographiques sur les établissements ruraux de la Plaine Burnas 203
I. IANOŞ, C. ISBĂŞOIU — L'organisation de l'espace rural périurbain du municipe Timişoara 208
I. F. MIHĂILESCU, ELENA ERHAN, C. CATANA — La pollution avec des poussières de l'atmosphère dans la zone de la ville Bicaz 212

Scanned with OKEN Scanner

IV. Géographie historique, toponymie et cartographie 219

GH. DRAGU — La toponymie (la science des nomes géographiques) et l'interdisciplinarité 221
I. ŞANDRU, V. BĂICAN — Contributions de géographie historique sur la zone Stînca 225
AL. OBREJA — Quelques toponymes rares dans le département Iassy 231
VALERIA ALEXANDRESCU, SORINA VLAD — Des toponymes qui indiquent occupations, petites industries et objets de travail sur le territoire de l'Olténia 234
T. SIMION — De la toponymie du couloir Rucăr — Bran — Stoeneşti 238
I. ŞONERIU — La cartographie antique et médiévale — source du connaissance de territoire de notre patrie 242
B. NEGOESCU — Aspects éthnographiques de la depression Almaş — Agrij . . 252

V. Des méthodologie dans les recherches de géographie humaine et économique . . 255

IRINA UNGUREANU, AL. ROŞU — La population et le milieu environnant 256
N. PETRESCU — Des problèmes méthodologiques concernant la planification du développement intégré au niveau régional 261
M. ŢARCĂ — Méthodes de prognose de la population dans le systématisation . . 265
CONSTANŢA PRISĂCARU — L'influence du niveau d'occupation de la femme sur quelques variables démographiques 269
S. NEGUŢ — Le système, base du modélisation quantitative en géographie . . . 272
L. VOFKORI — La modélisation — méthode de recherche dans la géographie de la population et des établissements humains 278

Scanned with OKEN Scanner

CUVÎNT ÎNAINTE

A intrat în tradiția Societății de științe geografice organizarea de sesiuni științifice prin care să se facă cunoscute, în țară și peste hotare, rezultatele muncii de cercetare a membrilor Societății.

Volumul VII (LXXVII) *al Buletinului cuprinde o parte din comunicările prezentate la ultimele colocvii naționale de „Geografia populației și așezărilor din R. S. România", la diferite simpozioane de geografie umană și economică, organizate de Societatea de științe geografice în colaborare cu unele filiale județene. Aceste manifestări științifice se remarcă prin tematica de actualitate, care îmbină eficient cercetarea fundamentală cu cea aplicativă, prin participarea largă, pluridisciplinară a numeroși specialiști atît din domeniul geografiei, cît și al unor științe teoretice și aplicative în care se implică aceștia. Astfel, alături de membrii Societății de științe geografice au mai participat membri ai Comisiei Naționale de Demografie, cercetători de la diferite institute de cercetare și proiectare, cadre didactice universitare din domenii negeografice, alți specialiști. De fiecare dată s-au dezbătut probleme de mare actualitate pentru geografia umană și economică, implicațiile unor modificări ale componentelor social-economice în funcționalitatea peisajelor geografice, în organizarea teritoriului, în dezvoltarea generală a țării noastre.*

În „Programul-Directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—1985" se subliniază „Înfăptuirea politicii partidului de dezvoltare armonioasă a întregului teritoriu, cu deosebire în actualul cincinal a determinat mutații esențiale în geografia economică a României". Astăzi, mai mult ca oricînd, dinamismul social-economic solicită sprijinul unor științe analitice și prospective, printre care și al geografiei, pentru a participa la rezolvarea cît mai judicioasă a problemelor complexe, pe care le ridică raporturile dintre om, activitățile lui și mediul înconjurător.

Geografia este o ramură a științei moderne cu mari posibilități de investigație în cunoașterea particularităților fundamentale ale componentelor mediului înconjurător. Ea are capacitatea să descopere relațiile dintre componentele geosistemului, să cunoască formele și tendințele de evoluție ale acestuia, elemente strict necesare în măsurile de protecție și conservare a mediului, în acțiunea de sistematizare a așezărilor rurale și urbane. Prin aceste valențe creatoare, geografia se regăsește în numeroase domenii de cercetare prevăzute în documentele programatice ale Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român.

România străbate cea mai măreață și glorioasă epocă din întreaga sa istorie, epocă ce deschide un cîmp nelimitat de afirmare tuturor forțelor creatoare ale națiunii noastre. Niciodată știința și cultura românească nu

Scanned with OKEN Scanner

s-au bucurat de un prestigiu atît de mare ca în ultimii ani ai construcției socialiste.

În aceste condiții noi, de progres, de prosperitate, cercetarea în domeniul geografiei umane și economice a folosit pe lîngă metodele clasice, tradiționale și metodele moderne, cantitative (statistico-matematice), pentru a da investigației geografice mai multă temeinicie și a spori posibilitățile de transfer a rezultatelor geografice în științele învecinate și în acțiunile factorilor de decizie.

Comunicările prezentate în acest volum de geografie umană și economică s-au concentrat în cinci grupe: „Probleme teoretice și generale privind geografia umană și economică", „Geografia populației și așezărilor omenești", „Geografie economică", „Geografie istorică, toponimie și cartografie" și „Metodologii în cercetările de geografie umană și economică". Comunicările abordează o gamă largă de aspecte, de la geografie istorică la geografia aplicativă și la metodologii de cercetare. Un loc important îl dețin și unele aspecte ce relevă și tendințele de evoluție a unor fenomene demografice, nivelul atins de acestea și reflectarea lor în creșterea populației pe categorii de localități, la nivel regional sau național.

Societatea de științe geografice din R. S. România acordă o atenție sporită promovării cercetării științifice în rîndul profesorilor de geografie, cale care conduce la ridicarea prestigiului geografiei în învățămînt, prin înnobilarea conținutului lecțiilor cu teme moderne, prin cultivarea în rîndul elevilor a spiritului de cercetare științifică, precum și al geografiei, prin participarea profesorilor de geografie în colectivele constituite pe plan local pentru soluționarea unor probleme privind dezvoltarea economico-socială a județelor și pentru elaborarea „Dicționarelor geografice județene".

Buletinul Societății de științe geografice, și în forma nouă, continuă să fie o tribună în promovarea cercetării geografice și în întărirea acțiunii de colaborare pluridisciplinară, pentru a contribui la progresul social și economic al umanității.

Prof. univ. dr. doc. ION D. ȘANDRU
PREȘEDINTELE SOCIETĂȚII DE ȘTIINȚE GEOGRAFICE
DIN R. S. ROMÂNIA

I. PROBLEME TEORETICE ȘI GENERALE PRIVIND GEOGRAFIA UMANĂ ȘI ECONOMICĂ

Scanned with OKEN Scanner

ŞCOALA ROMÂNEASCĂ DE GEOGRAFIE URBANĂ

VINTILĂ MIHĂILESCU

Inițiativa cercetării geografice a orașelor României aparține lui Simion Mehedinți. Acesta, constatînd slaba participare a autohtonilor (români) la viața economică specifică orașelor (comerț, industrie), a dat studenților săi — în primele decade ale secolului nostru — teme privind latura etnică și antropogeografică a așezărilor urbane de la noi. Primele studii de acest fel (asupra Bucureștilor, Ploieștilor, tîrgurilor și orașelor dintre Buzău, Tîrgoviște și București) au apărut în 1915 (Anuarul de Geografie și Antropogeografie al Universității din București, anul IV).

Se constată, de la primul studiu (Bucureștii din punct de vedere etnografic și antropogeografic, reluat și adîncit în anii următori că a fost aplicată concepția „structuralistă" a „Profesorului Simion Mehedinți" ; orice fenomen în perpetuă transformare la suprafața Pămîntului trebuie văzut ca produs și factor (operațional cum se spune astăzi) al unui sistem teritorial (geosistem, tot după o expresie actuală).

În lumina acestui principiu, era firesc, așadar, ca și orașul București să fie urmărit — ca produs și factor — în sectorul bine populat și bine situat — din mijlocul Cîmpiei Române. Din acest prim studiu românesc de geografie urbană, sînt de reținut : *analiza fizionomiei și structurii actuale a orașului* (cu diferențierea — ca peisaj și funcțiuni — a trei zone structurale : centrul comercial ; mahalalele de odihnă — numite caractere rezidențiale ; periferia cu fabrici, antrepozite și, în bună parte, aspect rural sau semi-rural) ; *cartarea străzilor și pieților comerciale și a întreprinderilor industriale ; întinderea vetrei orașului urmărită pe secole* (cu mare aproximație la întîia încercare de acest fel) ; *raportul între repartiția populației (desime, naționalități) și centrele de atracție economică.*

La mai puțin de 7 ani după apariția studiului de mai sus, în scurta monografie geografică a orașului Călărași (Buletinul S.R. de Geografie XL), a fost precizată și lărgită concepția românească de geografie urbană : *„Un oraș* — se afirma în acest articol — *trebuie conceput nu numai ca o îngrămădire de case, străzi și oameni cu o anumită fizionomie, cu o viață economică și socială limitată la acest cadru restrîns, ci — mai ales — ca un organism complex cu funcțiuni mult mai largi a căror arie de manifestare trece mult de aceea a orașului clădit"*. — Faptul era ilustrat printr-un text și printr-o schiță de hartă care indicau și defineau atît *zonele structurale interne* (tîrgul central, mahalalele de odihnă, periferia — în speță cu pronunțat caracter agricol) cît și *zonele funcționale externe* (de aprovizionare sau

Scanned with OKEN Scanner

relații reciproce, cum avea să le numească mai tîrziu Nicolae Al. Rădulescu): imediată, de relații zilnice; apropiată; depărtată (aceasta din urmă, în speță, de „drenare a cerealelor către portul Călărași"). Amintim că, în rezumatul unui curs universitar (*Cîteva observații asupra geografiei orașelor*, în Bul. S.R. de Geogr. XLIII, 1928) se făcuse și o primă încercare de teoretizare a concepției de geografie urbană încă mai apropiată de felul cum este privită astăzi această problemă.

În urmă cu cinci decenii, constatăm că — *sub influența gîndirii geografice a lui Simion Mehedinți* — se definea atunci orașul ca un sistem teritorial cu structură și funcțiuni determinabile, constituit dintr-un „nucleu" (vatra orașului) și o arie de relații reciproce (sociale, economice, culturale). Urmăriți actuala literatură geografică de pretutindeni — inclusiv, la noi, tezele de doctorat, publicate sau nu, și trecute la Iași, la Cluj, la București — și veți constata că, la baza geografiei urbane stă — diferit exprimată și adîncită — această viziune formulată acum peste jumătate secol și ajunsă — datorită muncii colective din tot acest răstimp — bun comun al geografiei românești. Desigur nu este nici o legătură între aceste începuturi ale geografiei urbane în România și dezvoltarea ulterioară mondială a acesteia, dar paralelismul — atît de obișnuit, fără îndoială nu pînă la identitate, în întregul Univers — merită să fie semnalat.

Dar lucrurile nu s-au oprit la definiția din 1922 și nici la expunerea teoretică din 1928 căci, pînă în 1940, au apărut — în același spirit, precizat însă și îmbogățit — numeroase alte monografii geografice de orașe (de pildă: București, Oltenița, Turtucaia, Silistra, Buzău, Constanța, Galați, Reni, Bălți, Iași, Botoșani — în care Victor Tufescu adaugă, la analiza relațiilor spațiale, urmărirea și cartarea curenților de mărfuri spre piețele de desfacere; iar în 1941 — dezvoltînd sinteza din 1928 — se încearcă o nouă expunere teoretică asupra geografiei orașelor, cu aplicare la România. Toate acestea ne dau dreptul să afirmăm că — în intervalul de timp respectiv — începuse să se facă simțit și la noi, un curent de gîndire geografică în cercetarea fenomenului urban. Dovadă nu numai recunoașterea — în monografiile publicate — a unui fir conducător „invariant" (*orașul, sistem teritorial cu structură și funcțiuni determinabile derivate din organizarea spațiului geografic în vederea concentrării, transformării și redistribuirii bunurilor*); dar și cuprinderea — e drept mai sumară — în cercetarea geografică a rețelei de orașe din întreaga țară: *repartiția teritorială a orașelor după poziția geografică; clasificarea, tipologia și ierarhizarea lor.*

A urmat, după 1941, pauza — dar nici aceasta absolută — a celui de al doilea război mondial; dar, după el, N. Al. Rădulescu și Victor Tufescu organizează, la fosta „Academie de înalte Studii Comerciale și Industriale", un seminar care cuprindea și tema de geografie urbană publicînd primele rezultate în 1946 (*Lucrările seminarului de geografie economică*). Institutul de Cercetări Geografice al României (înființat la 1 aprilie 1944) reia în studiu geografic orașele țării pe baza unui plan elaborat în colectivul institutului în spiritul concepției inițiale, dar completat cu preocupări de geografie informativă și aplicată. O comandă a Ministerului de Interne duce — între 1948—1950 — la elaborarea a circa 80 monografii de orașe la care au colaborat cadre din învățămîntul superior și mediu. Ele au fost folosite de arhitecții urbaniști în proiectele lor de sistematizare a orașelor. Nu au fost publicate, dar se găsesc în arhiva Institutului de Geografie și re-

Scanned with OKEN Scanner

prezintă materializarea cea mai cuprinzătoare a concepției de geografie urbană românească. (O sinteză a acestei campanii a fost publicată în revista Societății Geografice Poloneze din 1967).

Concomitent, a început — din inițiativa profesorului N. A. Rădulescu — colaborarea dintre geografi și arhitecții urbaniști(pe teren și în birou). Astfel de contacte începuseră însă, încă de mai multă vreme. Mă gîndesc de pildă la inginerul Cincinat Sfințescu. De la el a rămas, între altele, un studiu documentat de urbanistică asupra Bucureștilor cu o hartă amănunțită a zonelor structurale interne (*Zonificarea urbanistică a Municipiului București,* în Bul. Soc. Politehnice XLV, 3, București 1931)... Dar perioada de vîrf a acestei colaborări a fost cea dintre 1956—1958, cînd un număr de urbaniști, geografi sociologi și economiști au întreprins — în Cadrul ISPROR — o vastă anchetă asupra rețelei de orașe din România. Nici rezultatele acestei anchete (cuprinsă în cel puțin 10 volume și numeroase hărți) nu au fost publicate, dar realizarea ei înseamnă că, în momentul cînd s-a cerut o documentare științifică asupra orașelor țării, s-au găsit geografi pregătiți să facă față cererii.

Ne aflăm în 1958 și constatăm că nu a existat un hiatus real pe plan teoretic și aplicat din 1915, în orientarea geografică a cercetării orașelor noastre. În aceste condiții — firește referindu-ne la principiile călăuzitoare, nu la volumul și nivelul realizărilor — a opune categoric concepția de geografie urbană anterioară anului 1950, celei de după acest an, nu-și mai are nici o justificare, iar dacă ne sprijinim pe tezele de doctorat publicate recent și toate conduse de profesorul Ion Șandru, atunci o astfel de discriminare devine o eroare... deci de neiertat.

Se poate totuși și trebuie să se vorbească despre o perioadă de tranziție care a culminat între 1955—1965 cînd, practic vorbind, preocuparea principală de geografie urbană își are centrul la Iași (fără să lipsească desigur nici de la București și Cluj). Se pune anume acum accentul pe funcțiunile economice ale orașelor și pe modificările recente în repartiția spațială, în numărul și populația orașelor țării noastre. (v. de pildă : C. Herbst, Evoluția numerică și schimbări în repartiția populației urbane în R. P. Română — 1957 ; I. Sandru, V. Cucu și Pompiliu Poghirc, Contributions géographiques à la classification des villes de la R. P. Română, Annales de Géographie 1936). Trebuie recunoscute — din trecut — preocuparea prioritară de a structura sistemele teritoriale urbane și — înainte de 1948 — reducerea informării de ordin economic la caracterizarea — de obicei sumară — a zonelor funcționale interne și externe. Această lipsă a fost însă înlăturată în cele cca 80 monografii geografice de orașe și în orientarea complementară a cercetărilor de geografie urbană. Teza profesorului V. Cucu reprezintă cel mai clar și mai instructiv exemplu de punere în aplicare a acestei orientări mai complexe și mai multilaterale. Privită în detaliu, ea se dovedește însă, în același timp, o punte de legătură între cele două direcții. Nu-i locul nici momentul să justificăm afirmația printr-o analiză amănunțită a tezei respective ; dar iată cîteva citate :

„Satul și orașul sînt două structuri fundamentale în contextul evoluției social economice actuale". — „Orașul se înscrie într-un anumit peisaj printr-o multitudine de funcțiuni economice, sociale, politice". — Dacă economistul poate privi orașul doar ca un fenomen economic sau sociologul poate face abstracție de anumite însușiri cantitative sau teritoriale, geografii — fără

Scanned with OKEN Scanner

a supraaprecia vreo clipă asemenea caracteristici — văd orașul (înainte de toate) ca un peisaj ale cărui trăsături exterioare reflectă toate elementele activității umane acumulate de-alungul anilor". — ...„orașul este centrul populat cu un înalt grad de concentrare și organizare care se desvoltă în anumite condiții de spațiu și timp". (v. Introducerea).

Iată ce se spunea în 1941 (într-un articol citat în teza prof. V. Cucu — „Orașul este un element al peisajului". — „Orașul este un organism legat de spațiul geografic înăuntrul căruia el îndeplinește o funcțiune precisă (concentrează, transformă și redistribuie bunuri materiale și spirituale. Nu este identitate, dar o vădită înrudire de concepție nu poate fi contestată... Aceasta însemnează că — în parte cel puțin — se continuă o mai veche tradiție de geografie urbană românească. Și mai evidentă apare însă acest fapt din tezele de doctorat trecute la Iași, Cluj și București sau în studii mai restrînse (asupra orașelor : București, Galați, Brăila, Cluj, Oradea, Brașov, Sibiu, Ploiești, Giurgiu, Turnu Severin etc.), elaborate după 1965.

În concluzie, putem afirma, fără teamă și chiar cu oarecare mîndrie, că s-a constituit și la noi — manifestîndu-se și dezvoltîndu-se neîntrerupt — o școală românească autonomă de geografie urbană inițiată — pe baza concepției geografice a lui Simion Mehedinți — în al doilea deceniu al secolului nostru ; fundamentată teoretic în deceniile III și IV, și dezvoltată ascendent în cele următoare pînă azi. Ea corespunde, în linii mari, actualei gîndiri mondiale de geografie a orașelor. Avatarele prin care a trecut ? Normale și neconcludente.

RÉSUMÉ

On fait preuve, dans cet article, qu'une école roumaine de géographie urbaine autonome fut constituée au cours de notre siècle. Elle fut initié — inspirée par la conception géographique structuraliste de Simion Mehedinți — dans la seconde décennie ; fondementée théoriquement pendant les III-ème et IVème décennies et développée — sans interromption — dans les suivantes jusque dans nos jours. Elle correspond — en général — à l'actuelle penssée mondiale de géographie urbaine.

Scanned with OKEN Scanner

AȘEZĂRILE UMANE — CATEGORII GEOGRAFICE FUNDAMENTALE

VASILE S. CUCU

Așezările umane, prin locul pe care îl ocupă în politica generală de dezvoltare, formează, din ce în ce mai activ, obiectul cercetării științifice și al activității practice concrete. Asemenea preocupări depășesc deja cu mult aspectele administrative și vizează în primul rînd problemele legate de necesitatea făuririi unor localități moderne, pe baza criteriilor de înaltă eficiență, în funcție de condițiile geografice și cerințele ecologice locale.

În România problemele așezărilor umane și ale mediului de viață constituie parte integrantă a politicii generale de dezvoltare economică și socială planificată a țării. În asemenea accepțiune experiența românească demonstrează faptul că evoluția așezărilor umane, dezvoltarea lor multilaterală, depind de eforturile fiecărei țări, de felul în care se realizează dezvoltarea economică și socială.

Prin frecvența, dimensiunea și locul pe care îl dețin în peisajul geografic, prin presiunea lor asupra tuturor sferelor geografice, așezările umane constituie baza uneia dintre cele mai importante geosfere, respectiv a antroposferei.

În metodologia geografică, așezările umane sînt concepute din grupări de locuințe și oameni ce își desfășoară activitatea pe un anumit teritoriu, în baza unor relații social-economice, istoricește determinate. Cînd subliniem și ne referim la un „anumit teritoriu", avem în vedere atît componentele de structură fizico-geografică a unui spațiu, marea diversitate și potențialitatea materială a condițiilor naturale, cît mai ales totalitatea factorilor de determinare, factori de natură economico-socială în care au apărut, s-au dezvoltat și se dezvoltă așezările umane. Așezările umane sînt astfel rezultatul unui îndelung și dinamic proces de umanizare a spațiului geografic, realizat de comunitățile sociale, prin multitudinea activităților care s-au succedat ori s-au suprapus într-o anumită regiune geografică. Într-un asemenea proces de umanizare, factorii naturali (formele de relief, fenomenele de climă, regimul apelor subterane și de suprafață, evoluția proceselor naturale actuale ș.a.) s-au întrepătruns organic în urma relațiilor directe, rezultate din acțiunea umană asupra naturii. Însușirile actuale, sau dintr-o anumită etapă istorică, ale așezărilor umane, fie rurale sau urbane, decurg din toate acțiunile societății omenești, din raporturile acesteia cu elementele cadrului natural și din formele concrete rezultate din interacțiunile societății cu mediul.

Scanned with OKEN Scanner

Însușirile așezărilor umane, evoluția lor atît de complexă și mult controversată reafirmă astăzi mai mult decît oricînd relația dialectică, *condiție istorico-geografică — producție — așezare umană*, relație cauzală mai mult sau mai puțin vizibilă în manifestările ei concrete.

„Condiția istorico-geografică" — realitatea materială cea mai vizibilă exprimă în modul cel mai evident diferitele aspecte ale complementarității funcționale prezente în spațiile de orice fel, concretizată în însușirile așezărilor umane prin ceea ce cunoaștem sub denumirea de „poziția geografică" a așezărilor.

„Producția", component central al relației, se distinge prin calitatea fundamentală de proces social, care, prin însușirile sale determinate de cerințele continue și mereu crescînde de consum, asigură legăturile de solidaritate și reciprocitate între toate componentele structurii fizico-geografice și cele ale așezărilor umane. Aceasta direcționează profilul activităților și gradul de dezvoltare al fiecărei așezări umane.

În conexiuni foarte complexe, așezările umane îndeplinesc în cadrul relației cauzale rolul de *funcție*, generînd multiple raporturi de dependență și interdependență cu largi implicații practice (fig. 1). Ca realități teritoriale, așezările umane sînt categorii geografice create de om în peisajul umanizat, făcînd parte din ansamblul geografic al țării, în cuprinsul căruia se disting atît ca forme de rezidență, cît și ca centre de producție.

Geosistem uman. Alcătuirea și interdependența între componentele de bază ale așezărilor umane configurează o entitate bine conturată și dimensionată, cu însușiri proprii care nu o izolează, ci din contră o integrează în realitatea materială și spirituală a țării sau a unei zone geografice. Asemenea integrare este posibilă și determinată de structura specifică ce este proprie așezărilor umane în general, fiecărei așezări umane în parte.

În acest fel, în orice așezare umană regăsim un anumit *mediu al entității sistemice*, o ambianță din care aceasta primește sub formă de „intrări" energie, substanță și informație, pe care le supune prelucrării și le transmite sub formă de „ieșiri" (Al. Roșu, 1983, p. 46). Aceste structuri, relații și cauzalități conferă așezărilor umane în cadrul ecuației dialectice, condiție geografică — așezare umană — producție, rolul de „funcție", în timp ce celelalte două se pot constitui drept „argument".

În accepțiunea geografică așezările umane vizează deci totalitatea comunităților umane (orașe și sate), indiferent de poziția, mărimea și funcțiile ce le îndeplinesc. Astfel, așezarea umană se înscrie în peisajul geografic al țării prin propriul său peisaj, ca o entitate integratoare a întregii complexități a condițiilor natural-sociale necesare pentru locuință, muncă și echipare tehnică (alimentarea cu energie, apă, dotarea cu transporturi, comunicații, salubritate). Este vorba de o întreagă cantitate de energie și substanță organizată într-un sistem la a cărui sudură intervin serii de componente sociale, informaționale, administrative, juridice sau servicii (învățămînt, cultură, servicii sociale, odihnă și recreere). În afară de acestea, trebuie luate în considerare sistemele de administrație, sistemele juridice și de conducere economică (V. Cucu, 1974, 1981). Rațiunea existenței și evoluției așezărilor umane sau habitatului uman (termen de mai largă accesibilitate și comparabilitate) constă în ultimă instanță în putința și nevoia de a satisface cerințele omului prin formele fundamentale de așezări ce vin neîntrerupt din

Scanned with OKEN Scanner

Așezarea umană categorie geografică fundamentală

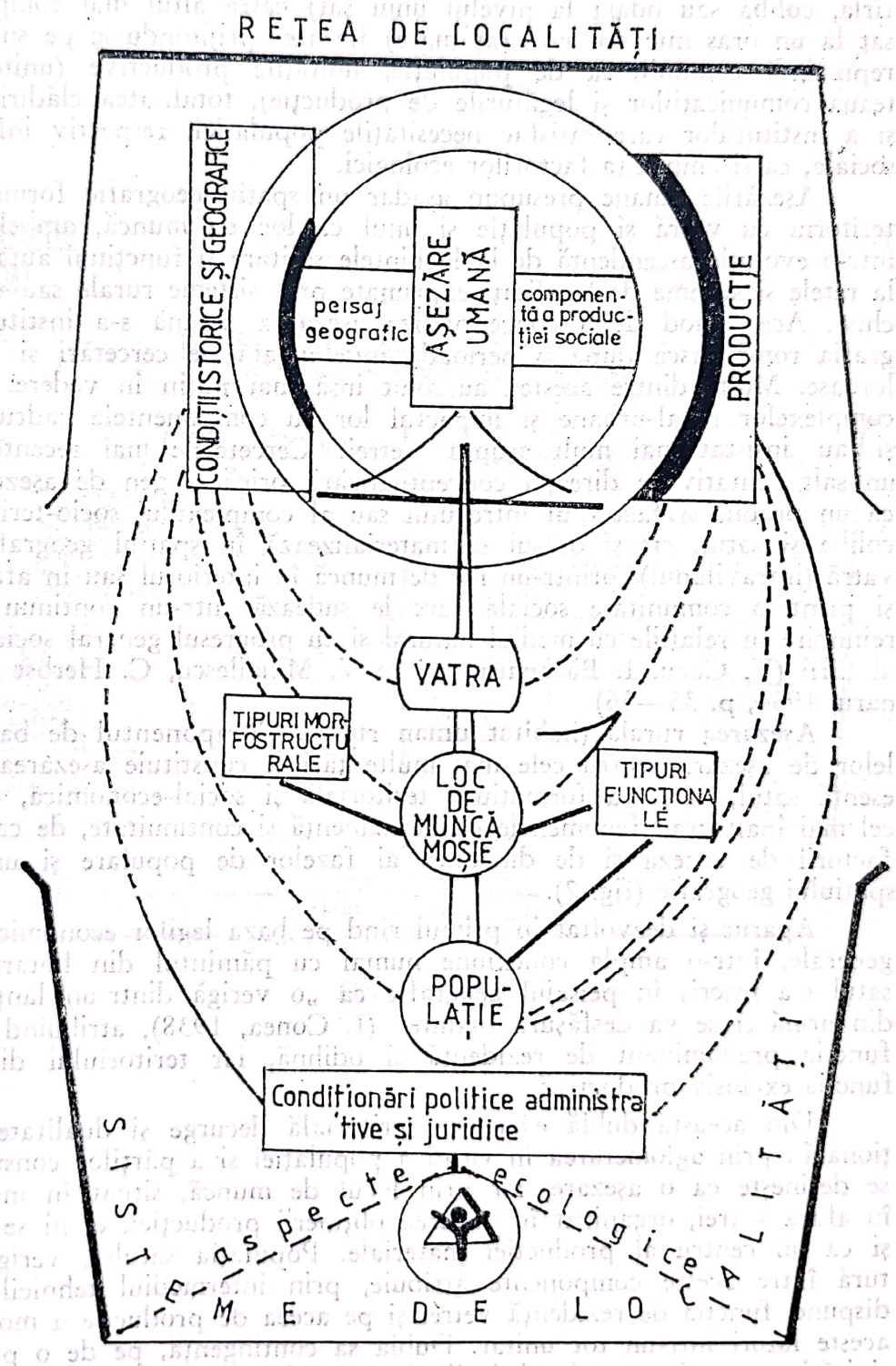

Fig. 1

istorie și coexistă și astăzi în peisajul geografic al țării (cătunele, satul și orașul).

La aceste forme fundamentale se adaugă amenajările rezidențiale permanente și temporare, forme ce au îndeplinit și îndeplinesc funcții de amplă rezonanță în procesul general de umanizare a spațiilor. În organizarea teritorială, așezările au pornit de la un sistem relativ simplu (bordei, cătun, tîrla, coliba sau odaia la nivelul unui sat) către altul mai complex (de la sat la un oraș mic sau un oraș mare) fiecare sprijinindu-se pe subsisteme ce reprezintă comunitatea de populație, unitățile productive (unite prin rețeaua comunicațiilor și legăturile de producție), totalitatea clădirilor private și a instituțiilor care satisfac necesitățile populației, respectiv infrastructura socială, ca și ambianța factorilor ecologici.

Așezările umane presupun așadar un spațiu geografic format dintr-un teritoriu cu vatră și populație și unul ca loc de muncă, ambele integrate într-o evoluție ascendentă de la locuințele solitare și funcțiuni autarhice, pînă la rețele și sisteme de localități exprimate prin sisteme rurale sau urbane deschise. Acest mod de a conceptualiza așezarea umană s-a instituit în geografia românească după o perioadă îndelungată de cercetări și sinteze valoroase. Multe dintre acestea au avut însă mai puțin în vedere implicațiile complexelor rural-urbane și impactul lor cu componentele cadrului natural și au insistat mai mult asupra vetrei. Cercetările mai recente au făcut un salt calitativ în direcția conceptualizării oricărui gen de așezare umană, ca un produs și factor al întregului sau al complexului socio-teritorial. Atît coliba și satul, cît și orașul se materializează în spațiul geografic printr-o vatră (intravilanul), printr-un loc de muncă în interiorul sau în afara acesteia și printr-o comunitate socială care le sudează într-un continuu proces de reînnoire în relațiile cu mediul natural și cu progresul general social-economic al țării (V. Cucu, I. Băcănaru, 1972 ; V. Mihăilescu, C. Herbst și I. Băcănaru, 1964, p. 35—36).

Așezarea rurală (habitat uman rural). Componentul de bază al rețelelor de așezări pentru cele mai multe țări îl constituie așezarea rurală, în esență satul, care, ca formațiune teritorială și social-economică, exprimă în cel mai înalt grad fenomenele de permanență și continuitate, de care se leagă factorii de geneză și de dinamică ai fazelor de populare și umanizare a spațiului geografic (fig. 2).

Apărut și dezvoltat în primul rînd pe baza legilor economice și sociale generale, într-o amplă conexiune numai cu pămîntul din hotarul propriu, satul s-a înscris în peisajul geografic ca „o verigă dintr-un lanț care vine din urmă și se va desfășura înainte" (I. Conea, 1938), atribuind vetrei sale funcția predominant de rezidență și odihnă, iar teritoriului din afara ei funcția exclusiv productivă.

Din această dublă existență teritorială decurge și dualitatea sa funcțională : prin aglomerarea în vatră a populației și a părților construite, satul se definește ca o așezare, iar prin locul de muncă, situat în mod obișnuit în afara vetrei, organizat în vederea obținerii producției, el ni se înfățișează și ca un centru al producției materiale. Populația satului, verigă de legătură între aceste componente atribuie, prin intermediul tehnicilor de care dispune, funcția de rezidență vetrei și pe aceea de producție a moșiei, sudînd aceste laturi într-un tot unitar. Dubla sa contingență, pe de o parte cu activități economico-sociale și legile lor, pe de altă parte cu mediul natural

Scanned with OKEN Scanner

AȘEZAREA RURALA-SISTEM TERITORIAL-SOCIAL

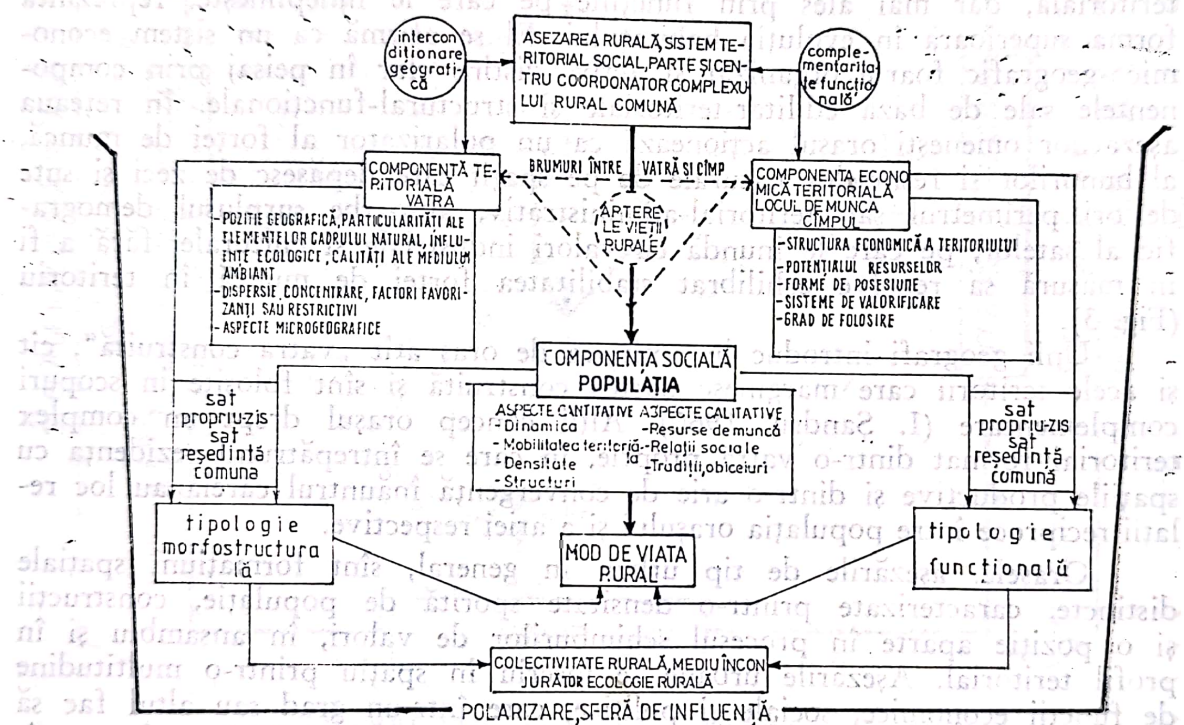

Fig. 2

și particularitățile sale, conferă satului caracterul unei sinteze în care se împletesc fenomene interesînd deopotrivă pe geograf și alți specialiști.

Amprenta expresivă a teritoriului o menține și astăzi îndeosebi așezarea rurală, în toate formele ei de organizare, în ciuda faptului că orașul restructurează în favoarea lui o parte din ce realizase bun și constructiv satul. Risipirea satelor în zonele de altitudine de exemplu, reflectă capacitatea de adaptare rațională a vetrelor la condițiile naturale ale reliefului înalt (munte, deal), condiții pe care orașul nu le va putea cuprinde în suficientă măsură în procesul de valorificare agropastorală. Satului îi aparține sistemul de organizare a teritoriului agricol pe mari categorii de culturi cerealiere, viticole, pomicole, în care acesta a ținut seama de capacitatea de a valorifica la maximum terenurile respective.

Indiferent de modalitățile prin care satul românesc își va remodela structurile rezidențiale și bazele sale productive el va continua să rămînă intim atașat de capacitățile productive ale pămîntului.

Orașul (Habitat uman urban). Orașul, prin modul său de organizare teritorială, dar mai ales prin funcțiile pe care le îndeplinește, reprezintă forma superioară în evoluția habitatului. El se afirmă ca un sistem economico-geografic foarte organizat și activ, distins clar în peisaj prin componentele sale de bază edilitar-teritoriale și structural-funcționale. În rețeaua așezărilor omenești orașul acționează ca un polarizator al forței de muncă, al bunurilor și resurselor naturale de pe spații care depășesc de zeci și sute de ori perimetrul său teritorial-administrativ, absoarbe surplusul demografic al satelor, pe care le inundă cu valori industriale și culturale, fără a fi în măsură să rezolve echilibrat stabilitatea forței de muncă în teritoriu (Fig. 3).

Unii geografi introduc în noțiunea de oraș atît „vatra construită", cît și acele teritorii care mărginesc partea construită și sînt folosite în scopuri complementare (I. Șandru, 1960). Alții concep orașul drept un complex teritorial format dintr-o vatră proprie, în care se întrepătrund rezidența cu spațiile productive și dintr-o arie de convergență înăuntrul căreia au loc relații reciproce între populația orașului și a ariei respective.

Orașele, așezările de tip urban în general, sînt formațiuni spațiale distincte, caracterizate printr-o densitate sporită de populație, construcții și o poziție aparte în procesul schimburilor de valori, în ansamblu și în profil teritorial. Așezările urbane se înscriu în spațiu printr-o multitudine de funcții economice, sociale și politice, care într-un grad sau altul fac să graviteze în jurul lor populația dintr-un anumit teritoriu. Nici satul, cu atît mai mult orașul nu pot fi înțelese dacă sînt izolate de spațiul în care se integrează, dar de care depind pentru satisfacerea nevoilor lor. Iată de ce printre definițiile date de geografii români reține atenția opinia lui V. Mihăilescu (1941), care recunoaște orașul, ca „element al peisajului", un organism legat de spațiul geografic înăuntrul căruia el îndeplinește o funcție precisă (concentrează, transformă și redistribuie bunurile materiale și spirituale)".

Ca și satul, orașul nu poate fi înțeles decît ca un fragment din marele „peisaj" al țării, detașîndu-se în cadrul acestuia prin forțe ce îi sînt proprii, prin fizionomii arhitecturale specifice și prin capacitatea de a reflecta spre exterior o mare putere economică și organizatorică. Orașul este centrul populat cu un înalt grad de concentrare și organizare, care se dez-

Scanned with OKEN Scanner

Orașul sistem teritorial, geografic, social-economic.

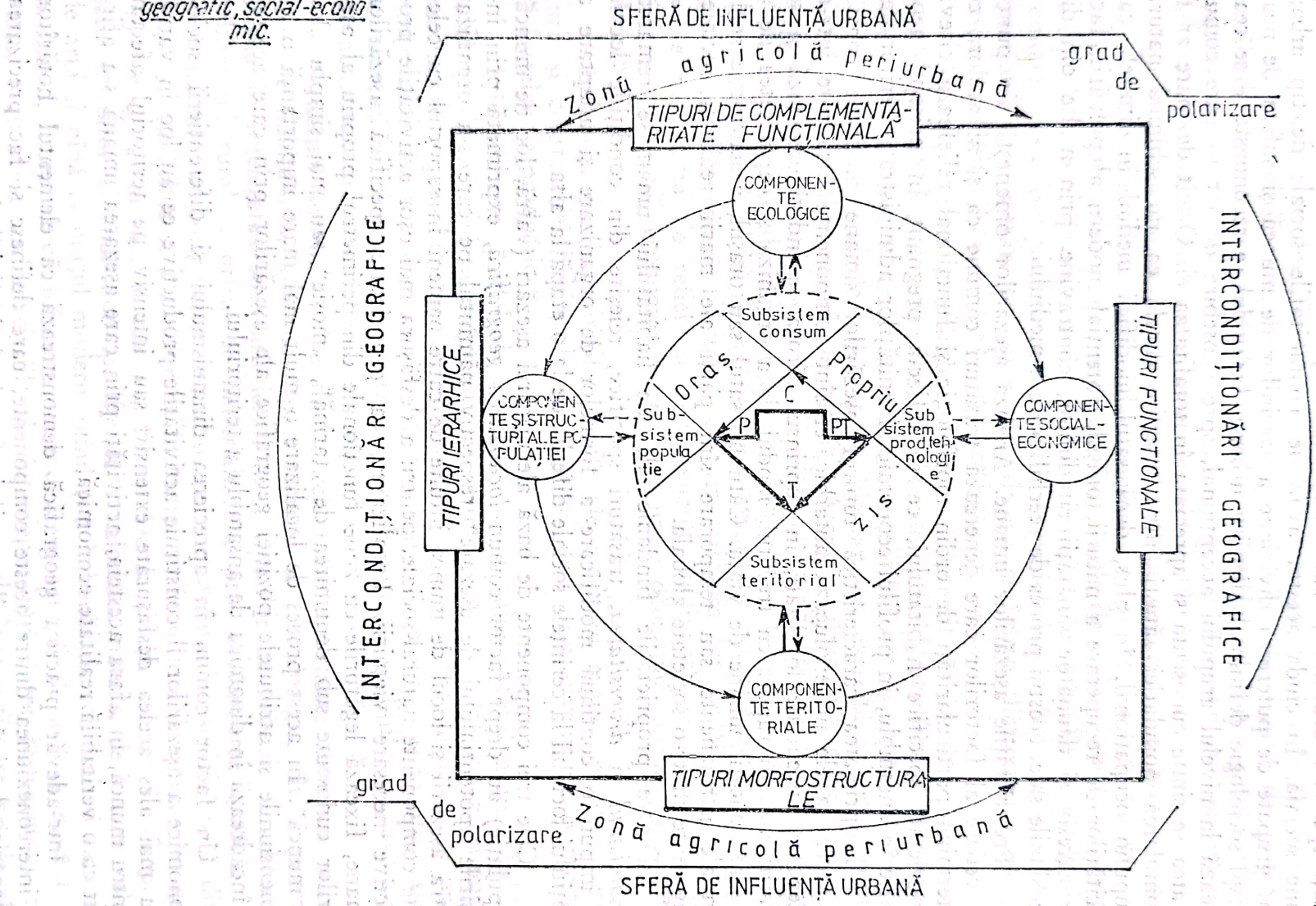

Fig. 3

voltă în anumite condiţii de spaţiu şi timp" (V. Cucu, 1970), graţie convergenţei forţelor productive concentrate pe un spaţiu restrîns. La originea marilor concentrări urbane se află aspiraţia de a beneficia de o serie de oportunităţi specifice oraşului şi facilitarea maximă la toate formele de interacţiune socială. În ciuda acestor avantaje, comunităţile sociale de tip urban sînt grupate de puternica diviziune a sarcinilor de muncă şi suferă de neajunsul sociologic definit al alienării urbane. Individul se recunoaşte şi se realizează la nivelul grupului acceptional, spre deosebire de sat în care comunitatea se simte cunoscută şi apreciată în totalitatea ei. Oricît de mare ar fi acumularea populaţiei săteşti într-o aşezare rurală ea nu schimbă natura grupului ocupaţional. În plus, dacă satul modifică mediul în limitele capacităţilor de recuperare a naturii, oraşul, potenţial modern al poluării, factor agresiv şi dăunător sănătăţii citadinilor, contravine, prin multe din dimensiunile sale, acestui proces de reechilibrare a mediului.

Proprietăţile aşezărilor umane. Analiza aşezărilor omeneşti din punct de vedere al factorilor care generează trăsături comune ca şi al acelora ce determină particularităţi de ordin morfologic şi funcţional reliefează cîteva proprietăţi specifice habitatului, ce se reflectă pregnant în peisajul geografic în ansamblu, în profilul economic al unităţilor administrativ-teritoriale.

Proprietatea caracteristică tuturor aşezărilor umane moderne constă în aceea că ele nu evoluează autarhic, ci sînt componente încadrate într-o reţea sau sistem de localităţi, în cuprinsul cărora se individualizează şi se ierarhizează în raport cu trecutul, modul de a organiza şi capacitatea de a asigura condiţii umane de viaţă. Cătunul, satul sau oraşul, amenajările rezidenţiale permanente sau temporare sînt părţi ale marii realităţi sociale, fragmente dintr-o societate globală.

Dintre proprietăţile fundamentale ale habitatului uman se remarcă *dinamismul* şi *diversitatea,* trăsături specifice, reieşite din condiţiile locale ce impun o continuă modificare a formelor de organizare şi adaptare a spaţiului locuibil la cerinţele sociale diferite de la o etapă la alta.

Cele trei componente de bază ale oricărei aşezări (vatră, loc de muncă, populaţie) au drept factor comun *localizarea geografică,* exprimată prin însuşirile „potenţialului de aşezare" respectiv pămîntul pe care s-a organizat vatra aşezării şi locul de muncă intuite de către oameni în raportul cu celelalte componente natural-sociale, pentru a desfăşura mai uşor activităţile productive necesare vieţuirii. Localizarea, ca proprietate specifică aşezărilor umane, fixează legăturile cu zone funcţionale din perimetrul propriu al aşezărilor cunoscute sub denumirea de „ţarină", „moşie" sau mai simplu „loc de muncă". În acest proces de localizare o mult mai mare importanţă o au dimensiunile şi atributele poziţiei geografice ale aşezărilor prin care acestea se încadrează în dinamica de ansamblu a teritoriului.

Un factor comun în aprecierea dinamismului şi diferenţierii socio-economice a aşezărilor îl constituie activităţile productive ce au loc în vatră, sau mai ales acelea desfăşurate extensiv sau intensiv pe teritoriul afectat pentru muncă, în afara acesteia, activităţi prin care aşezarea umană s-a afirmat ca o veritabilă realitate economică.

Într-adevăr practica geografică demonstrează că elementul hotărîtor în interconexiunea dintre aceste componente, care definesc şi fac precizarea categoriei de oraş sau sat, îl constituie funcţia îndeplinită de aşezare şi gra-

Scanned with OKEN Scanner

dul ei de organizare pe baza căreia aşezarea se dezvoltă, în sensul satisfacerii problemelor de interes comun ale populaţiei (I. Şandru, 1968).

Aşezările umane au de asemenea, indiferent de mărimea lor, funcţia primordială de rezidenţă şi repaus, atribut fundamental al vetrei, dublat, mai puţin în cazul satului, foarte evident la oraşe, de funcţia productivă.

Condiţionările social-economice, precum şi cele legate de potenţele mediului natural, au amplificat treptat atributele rezidenţial-productive ale aşezărilor umane redimensionînd graţie forţelor de producţie şi evoluţiei culturale, coordonatele lor edilitar-economice şi demografice.

Elementele fundamentale comune tuturor genurilor de aşezări umane — fie sezoniere (tîrle, stîne, odăi, colibe), fie stabile (sate şi oraşe) au o componentă de ordin geografic (teritoriul), unele de ordin demografic (populaţia), de care se leagă cea de-a treia, vatra, cu construcţiile edilitare. Deşi comune aceste componente se îmbină cu spaţiul într-o fizionomie care dă specificul unei aşezări sezoniere faţă de sat şi într-o dimensiune care detaşează indubitabil oraşul faţă de antecedenţa sa, satul.

Reconsiderarea condiţiilor naturale. Diversitatea, şi mai ales complexitatea habitatului uman, readuc în conceptele geografiei reconsiderarea rolului condiţiilor naturale în evoluţia aşezărilor umane, rurale şi urbane.

Condiţiile naturale, aparent neschimbătoare, exercită influenţe asupra formării şi rolului reţelei de aşezări. Această influenţare diferă de la o etapă de dezvoltare a societăţii la alta, în funcţie de nivelul progresului, dotării tehnice şi al relaţiilor sociale. Deosebirile teritoriale nu pot fi însă limitate la particularităţile condiţiilor şi resurselor naturale deoarece nu prin ele însele influenţează habitatul, ci prin valoarea lor socială. Cu alte cuvinte nu forma de relief în sine (relieful dominant), ci activitatea prin care se utilizează economic resursele naturale determină formele şi tipurile de habitat.

Influenţa particularităţilor locale ale mediului asupra poziţiei, structurii şi construcţiei habitatului se exprimă deci prin nivelul de dezvoltare al forţelor de producţie.

Prin urmare, gradul de influenţă al mediului natural asupra habitatului rural, în privinţa amplasării aşezărilor şi a structurii lor morfologic-funcţionale, trebuie evaluat în funcţie de o anumită etapă istorică. În unele cazuri mediul natural dictează alegerea locului de amplasare, în alte cazuri se necesită cheltuieli importante pentru depăşirea condiţiilor nefavorabile sau adaptarea la unele elemente cu caracter respectiv.

Structuri ierarhice. Una dintre cele mai importante abordări prioritare ale habitatului, atît sub aspect teoretic şi metodologic, cît şi practic, constă în înţelegerea structurii ierarhice a tipurilor de habitat. Ierarhizarea habitatului rural şi urban se materializează prin evidenţierea gradului de artificializare, emancipare şi restructurare a comunităţilor sociale, prin diferenţierea aşezărilor şi a zonelor de influenţă şi, în ultimă instanţă, prin gradul lor de polarizare (Cucu V., 1974). De la coliba izolată în cîmp, la satul purtător al unui mod specific de a valorifica natura, de a crea valori de artă şi pînă la oraşul modern, omul şi-a îmbunătăţit continuu şi calitativ habitatul, începînd cu locuinţa, trecînd la aşezare şi de aici la mediul de viaţă. S-au creat astfel relaţiile de interdependenţă între formaţiunile rural-urbane pe deoparte şi între acestea şi zonele înconjurătoare pe de altă

Scanned with OKEN Scanner

parte, care au contribuit la constituirea sistemelor teritoriale de localităţi. Acest proces realizat iniţial de jos în sus, astăzi are loc de sus în jos, de la nivelul centrelor „poli de creştere", caracterizate printr-o sferă amplă de influenţă în teritoriu. Totodată „polii de creştere" se constituie ca centre ale sistemelor interjudeţene, fiind repartizate echilibrat în teritoriu. Concomitent, ele formează un sistem teritorial bine individualizat la nivel judeţean, prin intermediul legăturilor administrativ-teritoriale (organizatorice).

La nivel imediat următor se află sistemele zonale generate de aşa numitele „oraşe de echilibru", evidenţiate prin poziţia lor avantajoasă în teritoriu (contactul unor mari regiuni naturale, de-alungul unor importante artere de comunicaţii). Ele reprezintă elementele principale ale structurii teritoriale a sistemelor regionale, fiind în acelaşi timp generatoare de sisteme intrajudeţene. Un loc aparte îl deţin acele centre de echilibru care sînt reşedinţe de judeţ şi care, în cazul unei structuri incomplete de oraşe, pe categorii de mărime, îşi exercită influenţa asupra întregului judeţ.

La nivelul acestor sisteme interjudeţene rolul predominant îl au legăturile pe linia forţei de muncă şi cele social-culturale. Distanţa medie pe care se realizează aceste legături nu depăşeşte 30—35 km.

Al treilea nivel local de sisteme teritoriale ale habitatului este reprezentat prin oraşele de polarizare locală, care îndeplinesc în primul rînd funcţia de deservire a spaţiului rural din jur. Din această specificitate decurge necesitatea creşterii numerice a acestor centre cu funcţii exclusiv locale, încît ele să acopere întreg teritoriul ţării. Sistematizarea teritorială, în ansamblu, prevede completarea acestei reţele prin noi centre urbane agroindustriale, încît fiecare judeţ să posede cel puţin 9 oraşe. În jurul acestor centre vor gravita 4—6 comune, situate pe o distanţă de 15—20 km.

Strategia ecologiei habitatului uman. O idee prioritară care domină conceptul contemporan asupra habitatului constă în recunoaşterea faptului că aşezările umane sînt sisteme dinamice în relaţii de strictă interdependenţă cu celelalte sisteme şi subsisteme ale mediului înconjurător.

Dacă vrem deci să avem aşezări umane care să poată subsista, transformîndu-se într-un cadru ecologic adecvat, trebuie ca ele să nu depăşească capacitatea mediului înconjurător, să fie capabile să furnizeze resurse şi să transforme deşeurile care abundă în sistem. Trebuie evitate dimensiunile critice care sînt atinse atunci cînd capacitatea utilă a habitatului nu mai poate susţine comunitatea. Se au în vedere, totodată, procesele metabolice interne ale aşezării, desprinzîndu-se efectele acestor procese asupra calităţii apei sau aerului, asupra sănătăţii populaţiei, apoi efectele asupra variaţiilor microclimatice ale reliefului etc.

Un loc aparte îl ocupă în cadrul modurilor de abordare, cunoaşterea limitelor sistemelor de susţinere din care sînt „extrase" elemente esenţiale ca aerul, apa, alimentaţia, combustibilii, articole meşteşugăreşti, necesare a satisface nevoile aşezărilor, precum şi determinarea capacităţii de absorbţie a deşeurilor de către mediile receptoare locale. Asemenea situaţii confirmă pe deplin rolul aşezărilor umane în păstrarea echilibrelor naturale şi sociale, fapt că geografia trebuie să ţină mai mult seama şi să demonstreze complexitatea noţiunii însăşi de mediu geografic.

Aspectul poate cel mai dificil în strategia ecologiei habitatului uman este de a înţelege şi defini noile însuşiri ale mediului artificial pe care îl crează aşezările urbane şi rurale. La aceasta se adaugă presiunea fără-

Scanned with OKEN Scanner

precedent a acestei formaţiuni asupra mediului natural. Consecinţele unor asemenea presiuni care duc la formarea unor noi tipuri de landşafte în cadrul mediului puternic artificializat, mediu cuprins în mediul nostru înconjurător la nivel global, regional şi local.

Concluzii de ordin metodologic. Conceptul asupra aşezărilor umane a căpătat noi dimensiuni fizice şi valorice care influenţează întreaga arhitectură metodologică a geografiei, orientînd-o atît spre cerinţele cercetării fundamentale moderne, cît şi spre aplicabilitatea practică imediată.

Experienţa practică contemporană reafirmă dependenţa habitatului de producţia socială şi încearcă să determine mecanismul şi esenţa acesteia. În asemenea viziune cei mai mulţi geografi nu acceptă aşa-numita autonomie a unor discipline de bază ale geografiei umane (geografia populaţiei şi aşezărilor umane). Reafirmarea determinării social-economice a aşezărilor umane, confirmă obiectul geografiei ca ştiinţă, a geosferelor şi interdependenţei dintre ele. Acestea constituie o replică corespunzătoare unor practici, ori înţelegeri greşite asupra aşa-numitului enciclopedism în geografie, înarmează cercetarea geografică cu metodele necesare înţelegerii esenţei şi mecanismului de determinare a aşezărilor umane.

Exagerarea „enciclopedismului" în geografie este generată de necunoaşterea întocmai a nivelelor de determinare. În societatea precapitalistă, de exemplu, în condiţiile predominării producţiei agricole era şi firesc să aibă loc o dominare a determinării naturale asupra istoriei omenirii şi în speţă asupra aşezărilor umane. Asemenea realităţi au influenţat considerabil volumul şi gradul de abordare al geosferelor.

În condiţiile actuale cînd producţia socială joacă rolul preponderent de determinare a aşezărilor umane, cînd aşezările însele constituie medii nemijlocite ale activităţii omului, este şi firesc să reţinem dimensiunile reale ale metodologiei şi obiectului cercetării ştiinţifice asupra habitatului uman, dimensiuni verificate de poziţia social-economică şi de însăşi conlucrarea cu alte discipline ştiinţifice.

Plasarea aşezărilor umane în rîndul categoriilor fundamentale geografice reprezintă o necesitate practică şi teoretică de prim ordin, marcînd avansul cercetării geografice româneşti asupra unor domenii mai puţin abordate în concret de către alte ştiinţe.

BIBLIOGRAFIE

CUCU V., *Geografia populaţiei şi aşezărilor omeneşti*, Editura did. şi pedag., Bucureşti, 1974.

CUCU V., BĂCĂNARU I., *Geografia satului românesc*, Sociologia Militans, Bucureşti, 1972.

MEHEDINŢI S., *Opere alese*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti, 1967.

MIHĂILESCU V., HERBST, C., BĂCĂNARU I., *Repartiţia teritorială a tipurilor funcţionale de oraşe din R. P. Română*, St. cercet. geol., geofiz., geogr., seria geogr. XI, 1964.

ŞANDRU I., *Cîteva consideraţiuni geografice asupra oraşelor din R. P. Română*, An. şt. Univ. Al. I. Cuza, t. VI., S. II, fasc. 2. Iaşi, 1960.

Scanned with OKEN Scanner

COORDONATE GEOGRAFICE ÎN AMENAJAREA SPAȚIULUI AGRAR

ION VELCEA

Amenajarea teritoriului presupune o organizare și folosire cît mai rațională a terenurilor cu destinație agricolă, silvică, rezidențială sau specială, în concordanță cu potențialul natural și cu posibilitățile social-economice de realizare. Specialiștii folosesc, pe plan mondial, trei noțiuni sinonime care semnifică importanța majoră a organizării actuale a teritoriului : *Aménagement du territoire*, *Raumordnung sau Town and country planning*.

Amenajările teritoriale — parțiale sau integrale — vizează efectuarea de lucrări hidroameliorative și pedoameliorative pentru creșterea capacității de producție, amplasarea de unități industriale, modernizarea căilor de comunicație, a așezărilor rurale și urbane, amenajarea bazinelor hidrografice ș.a., toate determinînd dinamismul economic național și regional, polarizarea activităților economice. Amenajarea la scară națională nu reprezintă totalul optimului regional, unde se poate încă acționa în raport de resursele naturale și umane locale, de mobilitatea forței de muncă.

În condițiile actuale, de creștere a numărului de locuitori și de dezvoltare economică, utilizarea cît mai rațională a spațiului geografic devine o necesitate, dacă nu chiar o obligativitate, avînd în vedere modificările intervenite în structura și repartiția geografică a categoriilor de folosire a terenurilor sub imperativul tehnicii și al comenzii sociale. Sînt semnificative, din acest punct de vedere, măsurile luate în țara noastră pentru folosirea intensivă a pămîntului, în vederea introducerii în circuitul agricol a tuturor suprafețelor neutilizate din vetrele de sat, din întreg spațiul rural. În legătură cu aceasta, președintele R. S. România, tov. Nicolae Ceaușescu spunea : „Să facem totul pentru a opri diminuarea suprafețelor agricole și arabile și a asigura o mai bună gospodărire a întregului fond funciar, a întregului teritoriu al țării. Prin aplicarea măsurilor de intensificare, să reducem suprafețele ocupate cu construcții sau alte activități și să mărim suprafața agricolă și arabilă". [1]

Publicarea unor valoroase lucrări de sinteză [2], cu referiri la amenajarea și organizarea spațiului agrar mondial, la sistemele agricole și caracteristicile

---

[1] Ceaușescu Nicolae, *Cuvîntarea la ședința de lucru pe probleme de agricultură* (Brașov, 9. I. 1981), Edit. Politică, 1981.

[2] Erich Otremba, *Allgemeine Agrar-und Industriegeographie*, Stuttgart, 1960 ; Pierre George, *Précis de géographie rurale*, Paris, 1903 ; Jean Labasse, *L'orga-*

zonelor agricole, la geneza, structura, dezvoltarea și tipologia agricolă mondială etc. au impulsionat cercetarea științifică în domeniul geografiei agrare. La acestea se adaugă numeroasele reuniuni științifice internaționale [3], în cadrul cărora specialiștii-geografi, economiști, reprezentanți F.A.O. au dezbătut cele mai actuale probleme privind optimizarea spațiului agrar.

Amenajarea și valorificarea superioară a spațiului agrar se concretizează, în condițiile specifice țării noastre, în executarea unor lucrări de combaterea eroziunii solului (potențial 5,3 milioane ha), de desecări (5,5 milioane ha), în extinderea sistemelor de irigații (6 milioane ha), în ameliorarea terenurilor sărăturate și a solurilor halomorfe (potențial circa 500 000 ha), în valorificarea și amenajarea terenurilor nisipoase (500 000 ha, din care 350 000 ha slab solificate) și a celor cu areale de tasare (crovuri) dezvoltate mai ales acolo unde grosimea depozitelor loessoide este foarte mare.

Realizarea unei agriculturi de mare randament, organizarea și folosirea în mod unitar a spațiului agrar nu pot fi concepute fără cunoașterea deplină a particularităților cadrului natural, a modificărilor intervenite în peisajul geografic sub impactul noilor amenajări teritoriale. De aici rezultă necesitatea colaborării interdisciplinare pentru determinarea vocației agrogeografice reale a teritoriului, respectiv a potențialului productiv al elementelor climatice, edafice, hidrografice, a reliefului, a interacțiunii dintre efortul social și potențialul componentelor naturale și economice.

Dintre factorii fizico-geografici, clima și solul reprezintă condițiile fundamentale ale vocației agrogeografice a unui teritoriu. Elementele climatice interesează, între limitele de temperatură în care viața este posibilă, în primul rînd prin cantitatea și timpul de producere a precipitațiilor atmosferice : de la lipsa totală sau aproape totală din pustiuri, pînă la mai mulți „metri" anual, și de la repartiția echilibrată tot timpul anului, pînă la succesiunea anotimpurilor ploioase ori secetoase și a periodicității anilor cu precipitații abundente sau reduse, rezultă o mare diversitate climatică în timp și spațiu. Aceasta creează o tot atît de mare diversitate regională a disponibililului de apă necesară culturilor și creșterii animalelor ; cu alte cuvinte, este vorba și din acest punct de vedere, de o ierarhie a vocației agricole naturale.

În aceste condiții, pe suprafața globului nostru nu a existat și nu există o asigurare absolută a producției agricole exclusiv pe baza condițiilor fizice. Omenirea a fost silită totdeauna să facă față unor situații prevăzute sau neprevăzute : să asigure fertilitatea solului acolo unde ea lipsește ori este degradată ; să procure apa acolo unde ea nu este suficientă pentru asigurarea culturilor sau întreținerea animalelor etc. Atîta vreme cît populația s-a sprijinit numai pe vocația agricolă naturală, producția a putut fi aleatorie chiar și în ținuturile cele mai favorabile agriculturii. Istoria — și

nisationn de l'espace, Paris, 1966 ; N. Al. Rădulescu, Ion Velcea și N. Petrescu, *Geografia agriculturii României*, București, 1968 ; H. F. Gregor *Geography of Agriculture*, — Themes in research Prentice-Hall, 1970 ; J. Kostrowicki, *Land Use Studies as a Basis of Agricultural Typology* of East-Central Europe, Warszawa, 1970 ; Karl Ruppert și colab., *Agrargeographie*, Darmstadt, 1973 ; D. B. Grigg, *The Agricultural Systems of the World, Cambridge, 1974 ; Bernd Andreae*, Agrar geographie, Berlin, 1977, ș.a.

[3] Simpozioanele internaționale de utilizarea terenurilor și de tipologie agricolă de la Maribor-Iugoslavia, 1969 ; Szeged-Ungaria, 1972 ; Verona-Italia, 1970 și 1974 ; Paris, 1978 ; Nagano-Japonia, 1980 ; Fresno-California, 1981 ; Barcelona-Pirinei, 1983 ; Innsbruck, 1984 ș.a.

Scanned with OKEN Scanner

cu atît mai mult prezentul — ne arată că ingeniozitatea, organizarea şi mijloacele tehnice au putut transforma teritorii aparent sau real absolut inapte, în plantaţii şi culturi intensive ; aşa cum nepriceperea, conjunctura istorică, lăcomia de cîştig ş.a. au putut degrada ori lăsa în pîrloagă solurile cele mai fertile. Oazele sahariene şi polderele olandeze sînt exemple pozitive de valorificare superioară a spaţiului.

Relieful influenţează repartiţia culturilor agricole prin dispoziţia treptelor altimetrice, prin fragmentare, expoziţia versanţilor, înclinarea pantelor (utilizări agro-cerealiere intensive pînă la 10%, vitipomicole în condiţii de terasare, între 10—25% şi folosiri silvo-pastorale peste 25—30%). Resursele de apă de suprafaţă (estimate la 38 000 km³) şi cele subterane (13 000 km³), inegal răspîndite pe glob, au o utilizare multiplă şi satisfac parţial necesităţile agriculturii. Marile fluvii din Siberia, Amazonia, Africa, cu debitul cel mai mare de apă, care ar putea fi utilizat şi pentru agricultură, străbat, în general, regiuni slab populate şi cu spaţii agrare limitate.

Tipurile genetice de soluri, condiţionate şi ele de zonalitatea fitoclimatică şi de etajarea impusă de relief, au o importanţă deosebită pentru agricultură. Există pe glob o mare varietate de soluri, cu fertilităţi diferite. *Solurile molice* (cernoziomurile stepelor şi preriilor zonei temperate), argiloiluviale (brune de pădure din Estul S.U.A., Europa Central-vestică etc.) şi parţial cele *cambice* (sol brun freatic umed, brun-acid şi negru-acid) au gradul cel mai ridicat de fertilitate. Solurile molice au o largă răspîndire pe teritoriul U.R.S.S. (circa 2,5 milioane km²), S.U.A., Ungariei, României etc. S-au inventariat, însă, circa o treime din suprafaţa uscatului ca spaţii fie nesolificate, fie slab solificate, în general neproductive. Solurile aluviale, formate, în special pe luncile şi terasele rîurilor au un grad ridicat de fertilitate şi o utilizare predominant legumicol-cerealieră ; unele dintre ele corespund zonelor cu cea mai veche agricultură din lume.

Solurile cu grad ridicat de fertilitate, apreciate calitativ fără restricţii importante pentru agricultură, deţin 11% din suprafaţa uscatului globului. Dintre marile regiuni geografice se detaşează Europa, unde aceste soluri deţin 36% din totalul continentului, aici înregistrîndu-se cea mai mare frecvenţă a utilizării spaţiului geografic. Procente relativ ridicate se înregistrează şi în America Centrală (25%), America de Nord (22%) şi Asia de Sud (18%). O bună parte din solurile uscatului globului (28%) sînt afectate, însă, de *secetă.* Marea extindere a deşerturilor tropicale din Australia (Gibson, Victoria), Africa (Sahara, Namib, Kalahari), America de Sud (Atakama — 1,3 milioane km²), Asia (Haran, Thar), a deşerturilor subtropicale din Siria, Iran, Afganistan etc. şi a celor din zona temperată (Karakum, Kîzîlkum etc.), explică calitatea foarte redusă a solurilor pentru agricultură, aceasta practicîndu-se numai în oaze.

Alte regiuni geografice sînt afectate fie de existenţa unor *soluri sărace în minerale* (Asia de SE — 59%, America de Sud — 47%) sau *puţin profunde, slab evoluate* (Asia de N şi Asia Centrală — 38%, Asia de Sud — 23%), fie de existenţa unor *soluri* cu *excedent de apă* (Asia de SE — 19%, Australia — 16%), influenţînd asupra producţiei agricole, a extensiunii terenurilor agricole.

În amenajarea raţională a teritoriului, cadrul fizico-geografic constituie un component de bază evidenţiat din acest punct de vedere printr-o serie de particularităţi. Astfel, marea varietate teritorială a componentelor

Scanned with OKEN Scanner

naturală, reflectată și în complexitatea fenomenelor social-economice, imprimă o anumită strategie în organizarea spațiului agrar. Versanții cu expunere favorabilă, cu insolație ridicată și deci cu capacitate mai mare de înmagazinare a căldurii sînt utilizați de om în mod rațional, atît pentru extinderea vetrelor de sat, cît și a culturilor agricole adaptate la condițiile pedoclimatice ; în schimb, culoarele de vale reprezintă în limitele regiunilor de cîmpie adevărate concentrări demografice și utilizări agricole complexe, cu accentul pe legumicultură, ramură de randament economic ridicat, datorită particularităților morfo-hidrografice și de sol.

Dinamica componentelor naturale, în timp, concretizată prin apariția unor elemente noi, impune o gospodărire rațională a fondului funciar. În condițiile climatului temperat, primăvara se înregistrează acumulări calorice cantitative favorabile dezvoltării vegetației ; în paralel, au loc, însă, procese de pantă, spălarea orizontului de sol ; prin urmare o degradare variată, cu o intensitate deosebită, în funcție de precipitații și de suprapunerile topirii zăpezii cu ploile de primăvară, ceea ce impune o utilizare rațională a spațiilor afectate. Unele componente ale cadrului natural suferă, în evoluția lor, în timp și în spațiu, o diversificare locală. Sînt cunoscute, în această privință, procesele de înmlăștinire și de sărăturare a unor terenuri agricole din Cîmpia Română și Podișul Dobrogei ca urmare a ridicării nivelului freatic, datorat atît unor cauze naturale, respectiv succesiunea unor ani cu precipitații bogate, cît și unor cauze antropice determinate de condițiile de drenaj și de distribuire a apei în sistemele de irigație.

Crearea lacurilor de acumulare, canalizarea unor cursuri de apă, lucrările de îndiguire etc. impun o nouă direcție de evoluție a proceselor actuale și o utilizare corespunzătoare a spațiilor aferente.

Din cele menționate rezultă necesitatea cunoașterii particularităților cadrului natural, printr-o evaluare cantitativă și calitativă de detaliu, fapt care permite valorificarea și ameliorarea fondului funciar. *Cunoașterea relațiilor existente* între *cadrul natural* și valorificarea lui în scopuri agricole constituie una din *laturile obligatorii ale studiilor geografice.*

Definite prin caractere fizico-geografice distincte, *culoarele de vale alcătuiesc teritorii intrate în circuitul economic din cele mai vechi timpuri.* Fertilitatea solurilor, alături de posibilitatea de alimentare cu apă, de ușurința circulației etc. au constituit inițial factorii hotărîtori în utilizarea agricolă a acestor terenuri.

Culoarele de vale, componente ale spațiului agrar, se caracterizează prin următoarele trăsături :

— Teritorial, culoarele de vale apar ca areale depresionare, delimitate de zone mai înalte, ceea ce le conferă din punct de vedere genetic și evolutiv un fond diferit. Particularitățile arealelor depresionare generate de adăpostul versanților, de fenomenele de inversiune termică, de expoziția față de masele de aer etc., explică marea varietate peisagistică a culoarelor de vale.

În acest fapt rezidă caracterul de azonalitate pe care-l imprimă elementelor fizico-geografice în cadrul unităților mari din care fac parte, ceea ce explică și diversificarea utilizării terenurilor în cadrul culoarelor de vale față de zonele vecine. Un exemplu clasic în acest sens îl constituie valea Nilului, unde se practică o cultură intensivă net diferențiată față de cea a cîmpului arid limitrof. Un alt exemplu este cel al benzilor legumicole ampla-

Scanned with OKEN Scanner

sate în majoritatea cazurilor pe culoare de vale, unde sînt asigurate condiţiile de umiditate şi adăpostul necesar pentru dezvoltarea plantelor.

— Configuraţia culoarelor de vale, raportată la direcţia maselor de aer, impune o diversitate a utilizării terenurilor. Este cunoscut efectul maselor de aer de tip Föhn, care se canalizează pe văile care coboară din Alpi, ceea ce crează condiţii optime pentru dezvoltarea mai timpurie a culturilor faţă de zonele mari în care se încadrează.

Influenţele climatice acţionează şi ele în mod diferit, în funcţie de configuraţia culoarelor de vale. Astfel, în cursul inferior al Rhonului, climatul de tip mediteranean este clar exprimat prin intermediul vegetaţiei şi al adaptării culturilor la condiţiile respective, spre deosebire de sectorul mijlociu, unde inversiunile termice generează un alt peisaj — păşuni, alături de păduri de conifere.

— Dinamica culoarelor de vale înregistrează sub aspect fizico-geografic o mare varietate. Factorul hotărîtor în dinamica proceselor îl constituie travaliul exercitat de reţeaua hidrografică. Mobilitatea cursurilor de ape, revărsările şi inundaţiile, viiturile etc. generează o gamă infinită de procese materializate în micromorfologia culoarului de vale, în procesele pedogenetice, în caracterele pînzelor de apă, în evoluţia cuvetelor lacustre, în repartiţia plantelor hidrofile etc. Efectul direct al acestor procese se face simţit de oscilaţiile suprafeţelor agricole, precum şi în apariţia unor procese noi, care impun modificări radicale în structura terenurilor agricole. Cunoaşterea acestor procese a permis în lunca Dunării extinderea unor suprafeţe agricole şi schimbarea profilului agricol al unor sectoare.

— Oscilaţiile mari de nivel ale arterelor hidrografice cunosc efecte diferenţiate în funcţie de fondul natural sau cel modificat de om. În culoarul larg de vale al Dunării (sectorul neîndiguit în Cîmpia Belgradului), fluxul apelori mari de primăvară se face simţit pînă tîrziu, în prima jumătate a lunii iulie ; ridicarea apelor în albii contribuie la reactivarea braţelor părăsite şi la ridicarea nivelului freatic, la schimbarea regimului hidric al solurilor şi implicit la întîrzierea fenofazelor.

Cunoaşterea dinamicii proceselor se impune cu atît mai mult cu cît se cunoaşte că unele laturi ale fenomenelor nu numai că pot fi direcţionate, dar li se poate da o adevărată utilizare. Un exemplu în acest sens îl constituie lunca Padului, unde creşterile de nivel timpuriu (generate de topirea zăpezilor în Alpi ca rezultat al expoziţiei sudice favorabile şi a influenţei climatului mediteranean), sînt dirijate în sistemul de canale de irigare, ceea ce asigură necesarul de apă în tot cursul perioadelor de vegetaţie.

— În cadrul culoarelor de vale poate fi urmărită etajarea formelor de relief, ceea ce imprimă direcţii noi în evoluţia proceselor actuale. Din acest punct de vedere se poate aprecia că relieful este cel care influenţează celelalte componente ale cadrului natural.

Treapta inferioară este formată din nivelul de luncă şi cel la rîndul său diferenţiat din punct de vedere altimetric într-o zonă înaltă (alcătuită din grinduri, martori de eroziune, terase de luncă şi conuri de dejecţie) şi o zonă joasă (în care predomină cuvetele lacustre aflate în diferite stadii de evoluţie şi cursuri părăsite). Dinamica acestei trepte inferioare a culoarului de vale este reflectată în instabilitatea arealelor agricole. În general, se observă o predilecţie pentru culturile de pe grinduri sau o predominare a plantelor legumicole în zonele joase înmlăştinate. Fertilitatea solurilor, posibilităţile de

Scanned with OKEN Scanner

irigație și asanările au favorizat în aceste sectoare practicarea unei agriculturi intensive. Pentru astfel de cazuri sînt, însă, de semnalat impedimentele create de revărsări, inundații și viituri, care duc la distrugerea lucrărilor antropice (ruperea digurilor) și la generarea unor procese fizico-geografice noi, cum sînt : gleizarea solurilor și sărăturarea [1].

Treapta superioară a culoarului de vale este alcătuită din terase. În general, podurile de terase alcătuiesc terenuri optime pentru agricultură, solurile avînd o structură normală. Diferențieri în producția agricolă sînt semnalate numai în cadrul arealelor de tasare, unde procesele de levigare dau o fertilitate redusă și unde primăvara persistă apele meteorice, întîrziind dezvoltarea normală a plantelor. Crovurile amplasate pe podurile de terase pot contribui la mărirea ogașelor, a ravenelor sau a torenților de pe versanți. Ele sînt înglobate treptat, prin înaintarea regresivă a torenților, în bazinele de recepție ale acestora. Astfel de procese sînt frecvente pe terasele rîurilor din Cîmpia Română (Dunăre, Jiu, Olt, Ialomița etc.). Frunțile de terasă avînd pante cu diferite grade de înclinare, cu o dinamică mai accentuată, sînt considerate în general ca suprafețe neproductive. Prin lucrările de terasare o serie de terenuri au fost recuperate și introduse în numeroase cazuri în circuitul agricol. Așa de exemplu, frunțile de terase din zonele de dealuri mai accidentate au fost plantate cu pomi fructiferi ; în alte zone au fost plantate cu viță de vie (valea Rinului, a Dunării etc.). Lucrările de terasare a frunților, și de plantare a acestora constituie elemente pozitive în direcționarea proceselor actuale. Prin mărirea liniei de versant și implicit a suprafeței de versant, panta scade contribuind la o relativă stabilitate a proceselor.

Datorită rețelei de văi cu caracter permanent, dar și torențial, terasele sînt fragmentate, ceea ce contribuie la continua lor degradare. Astfel, acolo unde indicele de fragmentare este ridicat, terasele sînt puternic afectate de pantă, ele fiind reduse la martori de eroziune. În aceste zone unitatea terenurilor agricole este redusă. Exemplele de acest gen sînt numeroase și ele privesc terasele de pe culoarele de vale din regiunile premontane ; de fapt acestea au o utilizare pomi-viticolă.

Utilizarea terenurilor din cadrul teraselor constituie în unele cazuri factori activi ai degradării, mai ales atunci cînd se practică arătura conform cu linia de cea mai mare pantă, sau se extind ogoarele pe frunțile de terasă, fără amenajări prealabile etc., accentuînd degradarea terenului.

— Complexitatea morfologică a vensanților constituie o trăsătură importantă a acestora, elementele de detaliu imprimînd aspecte specifice în utilizarea terenurilor. Pentru o bonitare corespunzătoare, indicii cantitativi dau cele mai utile date și care privesc : fragmentarea versanților, lungimea și suprafața liniei de versant, punctele critice în evoluția versanților, forma versantului și panta etc.

Fragmentarea accentuată a versanților contribuie la instabilitatea proceselor de pantă, la o intensă modelare. În aceste condiții are loc spălarea parțială sau totală a solurilor, de unde și diferențierea arealelor de utilizare a terenurilor. Pentru refacerea solurilor în aceste situații se impun amendamente agricole și un anumit tip de cultură.

[1] În partea centrală a Dobrogei, în spațiul agrar irigat din sistemul Carasu, datorită ridicării gradului de umectare, s-au extins suprafețele afectate de sărăturare și înmlăștinire.

Scanned with OKEN Scanner

După caracterele morfologice și morfometrice, interfluviile sînt evidențiate prin culmi prelungi și domoale, prin suprafețe cvasinetede suspendate la diferite altitudini, prin creste de intersecție, prin martori de eroziune etc. Ele sînt situate la diferite altitudini și au o evoluție morfologică strîns legată de cea a culoarelor de vale. Caracterele fizico-geografice care definesc aceste unități au numeroase implicații în spațiul agricol aferent lor.

În zonele de cîmpie, interfluviile sînt dezvoltate pe suprafețe foarte extinse, singurele lor denivelări fiind de amplitudini mici — cîțiva metri — și sînt date de arealele de tasare și de dune. Uniformitatea cîmpurilor se reflectă în dezvoltarea zonală a climei, solurilor și vegetației. Diferențierile sînt date numai de acei factori care introduc elemente de azonalitate, așa cum se înregistrează în zonele de predominanță a dunelor de nisip pe care se dezvoltă soluri nisipoase și o vegetație arenacee, de arealele de tasare, unde apele persistă timp mai îndelungat, solul fiind puternic levigat, iar plantele au caracter hidrofil. O diferențiere netă o introduc în peisajul cîmpurilor apropierea sau depărtarea față de mare sau ocean, precum și poziția lor în cadrul marilor unități de relief. Citățm, astfel, clima mai umedă a șesului R. D. Germană și R. P. Polonă sau cea extrem de umedă a Cîmpiei Indo-Gangetice.

Uniformitatea fizico-geografică relativă a interfluviilor din zonele de cîmpie se reflectă în organizarea teritorială a agriculturii. Aici întîlnim spații agricole mari pe care se practică o cultură intensivă și cu posibilități reale de amenajări teritoriale și de folosire a uneltelor mecanizate. Realizarea sistemelor de irigații este posibilă în toate condițiile, cu mențiunea că lucrările sînt facilitate atunci cînd sursele fluviatile mari sînt apropiate și asigură un debit constant : de asemenea atunci, cînd pînzele de apă permit folosirea lor în același scop.

Interfluviile din zonele de dealuri sînt mai accentuate, formate din culmi prelungi, altele din pante întrerupte de înșeuări. Această diversificare morfologică este amplificată de natura petrografică, de structură, de etajarea altimetrică etc. Pe fondul morfologic se suprapun și celelalte elemente ale cadrului natural, ceea ce condiționează o diversificare teritorială evidentă. Condițiile fizico-geografice sînt reflectate în peisajul agricol al acestor zone. Astfel se remarcă o diversificare în funcție de poziția altimetrică, condițiile de climă fiind hotărîtoare. Ca urmare, în structura suprafețelor pomicole se remarcă o diversificare pe specii rezistente la temperaturi mai scăzute și la umiditate mai mare, în timp ce în zonele mai adăpostite sau pe terenurile mai degradate apar bazine pomicole foarte diferențiate ca structură. Adăpostul de care se bucură unele suprafețe interfluviale din zonele de dealuri fac ca acestea să aibă o utilizare net diferențiată. Astfel, apar, suprafețe agricole în zonele temperate la altitudini care depășesc 800 m, însă în structura lor predomină plante adaptate la condițiile de umiditate mai mare și de temperaturi mai scăzute (secară, in, cînepă etc.).

Diversificarea teritorială mare din zonele de dealuri apare sub aceeași formă și în structura agricolă a terenurilor. Ele sînt fragmentate pe tipuri de culturi și plantații ca rezultat al condițiilor pedoclimatice și de relief.

Amenajarea teritoriului dă o dimensiune geografică și umană dezvoltării economice de perspectivă, permițînd modelarea spațiului geografic, accelerarea progresului tehnic și a presiunii demografice.

Scanned with OKEN Scanner

ROLUL ŞI LOCUL GEOGRAFIEI ISTORICE ŞI TOPONIMIEI GEOGRAFICE ÎN CERCETAREA ŞTIINŢIFICĂ A TERITORIULUI ROMÂNESC

DIMITRIE I. OANCEA

Între părţile constitutive ale geografiei se numără şi geografia istorică şi toponimia geografică. Ele s-au afirmat ca discipline ale aceleiaşi ştiinţe, geografia, în perioade diferite, dar amîndouă au contribuit substanţial la elucidarea a numeroase probleme care au privit şi care privesc pămîntul şi poporul român. Analizînd diferite fenomene de pe poziţiile şi cu metodele geografiei, cercetările din domeniul geografiei istorice şi toponimiei geografice s-au împletit, avînd în vedere că ele sînt discipline de contact, care folosesc şi sintetizează elemente puse la îndemînă de diferite ştiinţe.

Geografia istorică, apărută mai de timpuriu în sistemul geografiei ca ştiinţă, a avut la bază o metodologie combinată şi complexă, cu ajutorul căreia s-au deschis căi sigure pentru analiza multor probleme care se refereau la societatea dacoromânilor în diferite perioade istorice. Cercetările de geografie istorică au avut în vedere şi au adus contribuţii de seamă la evidenţierea activităţii omeneşti, deci a societăţii, în funcţie de tehnicile pe care le-a avut la dispoziţie şi de relaţiile de producţie, în epoci mai îndepărtate sau mai apropiate de zilele noastre.

Analiza prin prisma şi cu ajutorul metodelor geografiei a urmelor lăsate în peisaj a dus la reconstituirea unor realităţi din trecut, pe baza documentelor istorice sau cartografice. Întotdeauna, însă, influenţa reciprocă dintre natură şi om, reconstituită pe bază de documente, a fost completată prin observaţii de teren. Aşa s-a ajuns la stabilirea realităţilor cu privire la unele din cele mai vechi organizaţii politico-administrative ale românilor, *ţările*, multe dintre ele întinzîndu-se de o parte şi de alta a Carpaţilor, cuprinzîndu-i pe aceştia între limitele lor, cu versantele nordice şi sudice, estice şi vestice. Aşa de exemplu, *Ţara lui Litovoi* se întindea din cîmpia dunăreană pînă în valea Streiului. Ea fusese menţionată documentar la 1247, în Diploma cavalerilor ioaniţi, *„...terra kenezatus Lytuoy woiavode"*, cuprinzînd şi *„terra Harszoc" — Ţara Haţegului. Ţara Severinului*, consemnată în scris la 1230, cuprindea regiuni variate, munţi, văi, depresiuni, părţi de cîmpie. La începutul secolului XII (1120), ocolul Cîmpulungului Moldovenesc includea şi Ţara Dornelor (T. Bălan, *Din istoricul Cîmpulungului Moldovenesc*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti, 1960). Abia la 1352 devine ascultător de Moldova, dar cu o autonomie fermă, existentă şi la începutul secolului XVIII, cum men-

ţiona Dimitrie Cantemir în „Descriptio Moldaviae" (1716). În secolele XVII şi XVIII, Ţara Maramureşului cuprindea şi Voievodatul Oaşului, alcătuit în acele vremuri din 16 sate. Ceea ce documentele istorice menţionează pentru evul mediu, era, de fapt, o continuare a celor ce se petrecuseră încă în perioada preistorică. După îndesirea populaţiei în luncile rîurilor, pe marginea bălţilor, în poienile pădurilor de la şes a avut loc o ascensiune progresivă spre munţi, petrecîndu-se „încălecarea" Carpaţilor şi cuibărirea în Depresiunea Transilvaniei. Mai tîrziu, în perioada geto-dacă, „...cetatea carpatică era de multă vreme nu numai locuită, dar şi ajunsă la o civilizaţie destul de înaintată — ceea ce presupune o îndesire considerabilă a populaţiei (S. Mehedinţi, *Opere alese*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 254).

Aşadar, întinderea unora dintre cele mai vechi organizaţii politice pe ambele versante ale Carpaţilor, cuprinzînd însă şi regiuni de dealuri şi de cîmpie este multimilenară, fie că au fost mari stăpîniri, ca aceea a statului dac centralizat şi independent al lui Burebista şi Decebal, fie organizaţii politice mai mici, în timpul evului mediu. Aşa se explică şi faptul că vatra permanentă de vieţuire şi leagănul civilizaţiei geto-dacilor, dacoromanilor şi dacoromânilor a fost totdeauna spaţiul caracterizat prin cele trei mari coordonate — Carpaţii, Dunărea şi Pontul Euxin.

În ansamblul lor, cercetările de geografie istorică au demonstrat că niciodată Carpaţii nu s-au comportat ca un zid istoric, ci această mare unitate geografică a avut, dintotdeauna, rol de unire şi cimentare a populaţiei autohtone în depresiuni şi pe culmile joase, domoale, acestea fiind cele mai importante consecinţe de ordin antropogeografic pentru dacoromâni (S. Mehedinţi, *Prefaţă* la *Ţara Loviştei. Geografie istorică*, de I. Conea, Bucureşti, 1935, Imprimeria naţională).

De asemenea, valea Dunării — prin potenţialul de locuire a deltei, bălţii şi luncii şi prin locuirea efectivă permanentă, atît în timpurile străvechi, cît şi astăzi — a avut ca principal rol apărarea şi conservarea populaţiei româneşti riverane şi rol similar cu acela al Carpaţilor şi al codrilor în perioada migraţiilor. Faptul este dovedit, între altele, şi de repartiţia geografică a *grădiştilor* — martori de eroziune — prezente pe toată valea Dunării, acestea fiind dintotdeauna puncte de locuire, unele avînd chiar şi întărituri din lemn şi pămînt, materiale aflate din abundenţă (I. Conea, *Graiul unor nume geografice din valea Dunării româneşti*, în St. cerc. geol., geofiz., geogr., Geografie, t. XXI, nr. 2, Bucureşti, 1974).

Consultarea temeinică şi interpretarea judicioasă a documentelor istorice şi cartografice, începînd cu cele din antichitate, au avut ca rezultat explicarea unor elemente legate de populaţia şi fazele de populare ale teritoriului naţional sau ale unor părţi ale sale. Interpretînd pînă la amănunte harta rusă din 1935, George Vâlsan ajungea la concluzii edificatoare cu privire la populaţia ţinuturilor româneşti pe care le cuprinde harta (*O fază în popularea ţărilor româneşti*, în *Opere alese*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti, 1971). Analiza se baza şi pe compararea cu hărţile apărute mai înainte, cele mai multe în secolul XVIII, între care harta Ţării Româneşti (1700) a stolnicului C. Cantacuzino şi harta Moldovei din Descriptio Moldaviae (1716) a lui Dimitrie Cantemir. Evidenţiind faptul că harta — descoperită de el în biblioteca din Berlin — consemnează „pentru întîia oară distribuţia populaţiei la noi", George Vâslan adăuga că este prin excelenţă o reprezentare „geografică prin faptul că arată repartiţia pe teren în legătură cu rîurile,

Scanned with OKEN Scanner

pădurile, drumurile..." (p. 543). Folosind aceeași metodologie în cercetare, C. Brătescu stabilea cu privire la populația Dobrogei : geții alcătuiau populația majoritară în antichitate ; elenii, sciții, celții, sarmații au alcătuit elementele trecătoare ; în toate timpurile, s-a semnalat un aflux permanent de locuitori din stînga Dunării, deci elemente carpato-dunărene, fapt dovedit și de dubletele toponimice ; rolul transhumanței în asigurarea permanenței și preponderenței populației românești (G. Nimigeanu, *Cuvînt înainte, studiu introductiv* la C. Brătescu, *Opere alese*, Edit. științifică, București, 1967).

În ceea ce privește însă popularea întregului spațiu al Daciei, Simion Mehedinți a demonstrat, cu argumente geografice, că așa-numitul fenomen al „descălecării din munți" sau „al doilea descălecat" (venirea romanilor a fost numită „descălecatul întîi") s-a bazat doar pe legende și pe „antiteza dintre Carpați și netezimea șesurilor dimprejur" (*ibidem*, p. 251), și că „înțelenirea sau înrădăcinarea elementului autohton pînă la periferia maritimă a Daciei (deci în Dobrogea, n.n.) este un fapt cu mult anterior așa-numitelor „descălecări", și s-a făcut pe încetul într-o lungă adaptare a omului la mediu..." (*ibidem*, p. 261).

Cercetarea și interpretarea faptelor istorice, împletind analiza documentelor propriu-zise cu evenimentele, are aplicabilitate și în studii de geomorfologie. Așa de exemplu, C. Brătescu, geograful care și-a consacrat cea mai mare parte a vieții cercetării pămîntului Dobrogei, ajungea la concluzia că Delta Dunării are o vechime de 7000—8000 de ani, față de 2500 de ani, așa cum reiese din mărturiile lui Herodot (G. Nimigeanu, *ibidem*).

Influențele reciproce natură-societate omenească pot fi evidențiate și dovedite și cu ajutorul studiului reliefului în scopuri antropogeografice. Cercetarea reliefului antropic poate furniza date prețioase asupra aprecierii cantitative și calitative a populației. Cercetarea de pe pozițiile geografiei istorice a celor circa 6000 de gorgane de la est și sud de Carpați, ridicate începînd cu mileniul al II-lea î.e.n., a arătat că : sînt opera unei populații cu o densitate apreciabilă ; dovedesc popularea regiunilor de cîmpie, în primul rînd, și a regiunilor de deal, în al doilea rînd ; sînt, în majoritate, elemente (semne) de hotar, unele avînd și rol funerar. Cu ajutorul gorganelor s-a putut reconstitui linia pădurilor și etapele retragerii acesteia (defrișărilor), ele dovedind, în ansamblul lor, o viețuire continuă a elementului autohton și o viață economică organizată, păstrată și transmisă din generație în generație (N. Al. Rădulescu, *Cercetări de geografie umană cu ajutorul reliefului antropic*, în Comunicări de geografie, VIII, București, 1969).

Din cercetările întreprinse, reiese că geografia istorică a avut și are un rol de mare însemnătate în ceea ce privește cunoașterea unor probleme ca : popularea teritoriului țării din cele mai vechi timpuri, fazele de populare, mișcările de populație între diferitele regiuni, adică osmoza elementului uman în întreg spațiul național, de unde unitatea limbii, artei, culturii, obiceiurilor, portului, construcțiilor etc.

De asemenea, cercetările de geografie istorică au contribuit la lămurirea problemelor transhumanței, păstoritului, drumurilor comerciale locale, regionale și naționale etc.

Analiza izvoarelor scrise ale antichității, a descoperirilor arheologice, a documentelor istorice scrise din întregul ev-mediu (deci a documentelor emanate de la cancelariile țărilor românești — Moldova, Muntenia, Transilvania) și interpretarea acestora prin prisma geografiei au contribuit nu

Scanned with OKEN Scanner

numai la dovedirea existenței, din cele mai vechi timpuri, și continuității unor entități politice și administrative (obști, uniuni de obști, cnezate, voievodate, țări), ci și a așezărilor permanente cu caracter rural și urban, ocupațiilor (agricultură, creșterea animalelor, pescuit, minerit, albinărit, cărăușie, meșteșuguri), hotarelor etc.

Toponimia geografică s-a dezvoltat constant în sistemul geografiei românești ca știință, încă de la începuturile geografiei moderne. Mai întîi George Vâlsan enunță cu claritate și concizie principalele probleme ale noii discipline. În perioada dintre deceniile patru și șapte, ale secolului XX, contribuții valoroase la dezvoltarea cercetărilor a adus I. Conea, prin fundamentarea și mărirea importanței toponimiei geografice între părțile constitutive ale geografiei.

Toponimia, ca totalitate a numirilor geografice, a cunoscut un proces de dezvoltare, de la particular la general, ajungînd la o structură complicată, din a cărei descifrare se desprind concluzii de o inestimabilă valoare sub raport istoric, geografic, lingvistic, etnografic, sociologic. De fapt, toponimia constituie o sinteză a unor caracteristici fizico-geografice ale scoarței terestre și totodată un registru, întîi rostit, apoi scris, al faptelor și evenimentelor sociale, adevărate mărturii documentare pentru istoria nescrisă a dacoromânilor.

Cercetări recente, din deceniile șase și șapte ale secolului nostru, au arătat că toponimia românească îmbracă teritoriul dacoromânilor ca o haină — bogată și variată în regiunile de munte și de deal, dar tot atît de variată în regiunile de cîmpie — ceea ce dovedește că elementul uman a fost omogen și prezent peste tot, din cele mai vechi timpuri pînă astăzi, indiferent de numărul său.

Bogăția și varietatea toponimiei românești în general și a numelor formelor de relief în special se datorează faptului că foarte multe dintre numele de locuri au existat ca apelative în limba română de toate zilele. Transformarea apelativelor în toponime dovedește, fără drept de tăgadă, că se datorează populației majoritare, adică românilor, ele fiind formate pe tărîmul limbii române și înțelese de toți vorbitorii de limbă română. Dintre apelative, însă, de cea mai mare însemnătate sînt termenii populari, al căror conținut semantic, variante și sinonimii din graiurile regionale trebuie avute în vedere în cercetările de toponimie. Iată un singur exemplu. Termenul *munte,* pentru populația de la poalele Carpaților și din depresiunile acestora, înseamnă pășunea situată dincolo de limita superioară a pădurii, adică pășunea alpină, cu alte cuvinte avem de a face cu un termen economic și nu cu unul fizico-geografic (I. Conea, *Toponimia. Aspectele ei geografice,* în *Monografia geografică a R. P. Române,* I, *Geografia fizică,* Edit. Academiei R. P. Române, București, 1960).

Reputați lingviști români au adus, în ultima vreme, contribuții de o valoare inestimabilă la cunoașterea fondului lexical autohton, traco-geto-dac, al limbii române, care cuprinde, astăzi, circa 180 de glose (I. I. Russu, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dacic și componenta latino-romanică,* Edit. științifică și enciclopedică, București, 1981).

Preluînd rezultatele de la lingviști, toponimiștii geografi cercetînd documente istorice și cartografice au determinat existența, pe teritoriul național, a numeroase toponime care au la bază aceste apelative, între care unele semnalate pentru prima oară. Unele dintre aceste toponime sînt rare, ca de

Scanned with OKEN Scanner

exemplu cele provenite din *argea*, *razem* (var. *razim*), *brîu* (pl. *brîie*, *brîne*), *jumătate*, *gard*, *sterp* (var. *stărp*), *gresie*, *grunz* (pl. *grunzi*, *grunji*), *zîrnă*, *păstaie*, *fărîmă*, *fluier*, *dărîma* (v. tr.), *scorbură*, *jilț* = *pîrîu*) etc. Între toponimele rare se numără și numele unor mici pîraie ca *Dunăre* (în județul Neamț, deci pe teritoriul dacilor liberi), *Dunărica* (în Țara Hațegului), și *Dunărița* (în Depresiunea Transilvaniei). Dar, fie că aceste toponime fac parte din categoria celor rare, fie din categoria celor foarte rare, toate probează două fapte esențiale pentru istoria scrisă, dar mai ales nescrisă a românilor: primul, marea putere de denominare și al doilea, autohtonia, continuitatea și marea mobilitate a dacoromânilor în spațiul lor tridimensional, carpato-dunăreano-pontic.

Dintre componentele mediului geografic, reliefuł — cu formele majore și cu multitudinea de forme minore — este cel mai bine reprezentat în toponimia românească. În stadiul actual al cercetărilor toponimiștilor geografi, privind numele formelor de relief, s-a ajuns la alcătuirea listei apelativelor care stau la baza acestora, și care însumează circa 200 de elemente, unele aparținînd fondului lexical autohton, traco-geto-dac, al limbii române, altele fondului lexical latin, fondului lexical slav etc.

În monumentala sa operă care avea să stea la baza geografiei moderne — *Terra*, Simion Mehedinți scria, în 1930, că „cea dintîi pagină de geografie a fost un plan sau o hartă" și că harta „are putința să ne reprezinte (și) formele telurice mărunte..." (vol. I, p. 339—340). Printre aceste forme telurice mărunte, dar de mare însemnătate, se numără și numele de locuri, adică toponimele, harta fiind, în toate timpurile, și pentru toate timpurile, și document toponimic, cu atît mai mult, cu cît se știe că reprezentările cartografice au influențat nu numai geografia, ci toate științele, care, „...ori de cîte ori au putut, s-au folosit și se folosesc tot mai mult de hartă" (S. Mehedinți, G. Vâslan, *România, pentru cursul superior*, cap. *Noțiuni de cartografie*, București, 1933, p. 377).

În toponimia geografică, tot așa ca și în geografia luată ca întreg sau ca în oricare dintre celelalte ramuri ale sale, harta analitică sau de sinteză a alcătuit principalul rezultat al cercetării, știut fiind că în ea își găsesc loc și se recunosc ușor principiile geografice — interdependența și repartiția, apoi factori indiscutabil geografici, ca: așezarea și poziția, limitele, distanțele, răspîndirea sau concentrarea, masa, altitudinea etc., precum și categoriile geografice: individualități, tipuri, fizionomii, familii, formațiuni (cf. G. Vâlsan, *Sensul geografiei moderne*, în B.S.R.G., t. LVII, București, 1938).

Încă de la elaborarea și publicarea primelor hărți toponimice, se constată cartografierea cu exactitate a toponimelor, modul de grupare pe teritoriu, deci stabilirea de arii geografice, hărțile punînd la dispoziția istoricilor, lingviștilor și a altor specialiști elemente de mare însemnătate. Analiza reprezentărilor cartografice în domeniul toponimiei geografice arată că, în ultima vreme, la elaborarea hărților analitice, s-a trecut de la reprezentarea toponimiei prin sigle și semne convenționale, la cartografierea după apartenența la fondurile lexicale ale limbii române și după structură — oronime, hidronime, oiconime, odonime, fitotoponime. De asemenea, tot mai multe hărți toponimice analitice și de sinteză au valoare ca documente pentru conservarea patrimoniului toponimic, iar unele și valoare pentru practicienii din domeniul reorganizării și sistematizării teritoriului.

Scanned with OKEN Scanner

Avînd un loc și un rol însemnat în cadrul geografiei, geografia istorică și toponimia geografică au contribuit și vor contribui, prin cercetări făcute pe teritorii mai mici sau mai mari, la găsirea a tot mai multe și noi argumente pentru istoria scrisă și nescrisă a dacoromânilor, pentru autohtonia și continuitatea lor în spațiul multimilenar alcătuit din elemente carpatice, dunărene și pontice.

Scanned with OKEN Scanner

POPULAȚIA ȘI RESURSELE ALIMENTARE

MIRCEA BULGARU

1) Lumea contemporană se confruntă cu probleme cardinale ale existenței umane — criza energetică și de materii prime, criza resurselor alimentare, poluarea, înarmarea etc. — care, deși privesc laturi diferite, se înglobează în ultimă analiză în relația *populație-dezvoltare*.

Criza alimentară nu trebuie explicată, în primul rînd, prin creșterea populației, ci examinată într-un mod mai complex, prin condițiile istorice în care a evoluat omenirea, fiind rezultatul adîncilor decalaje, al subdezvoltării, al relațiilor de inechitate ce au existat și mai există în lume.

O astfel de analiză trebuie să pătrundă în chip realist cauzele profunde care le-au generat, să ia în calcul marea diversitate care există pe planeta noastră — economică, politică, socială, demografică, geografică, religioasă etc. — o analiză care să înglobeze în strategia generală a dezvoltării și care să integreze și măsurile tactice de politică demografică : fie reducerea unei creșteri rapide a populației, fie măsuri de stimulare a creșterii acesteia potrivit condițiilor și intereselor fiecărei țări.

2) Evoluția raportului demoalimentar se cere examinată și ca tendință, pentru a deosebi ceea ce este accidental, întîmplător, de ceea ce se manifestă ca o tendință cu caracter permanent.

Tendințele de pînă acum — la nivel planetar — potrivit datelor publicate de F.A.O. arată că resursele alimentare au crescut mai rapid decît populația, dar cu distorsiuni uneori adînci, raportul fiind mai echilibrat în țările dezvoltate față de cele în curs de dezvoltare. În acest fel, în țările sărace s-au produs adînci dezechilibre între producția alimentară și nevoile de consum. Decalajele din domeniul producției s-au reflectat în cele ale nivelului și structurii consumului. Astfel, păstrînd prudența necesară privind comparabilitatea datelor, nivelul producției pe ansamblu în țările lumii a treia este în raport de 1 : 6 față de țările dezvoltate. Țările în curs de dezvoltare, care dețin 70% din terenurile arabile ale globului și reprezintă peste 70% din populația mondială, produc numai 40% din resursele alimentare totale.

În acest cadru s-a orînduit *„o geografie a belșugului"* în țările dezvoltate și *„o geografie a foamei"* în țările sărace. Potrivit datelor disponibile, în prezent aproape jumătate din populația planetei noastre suferă de foame absolută, căreia i se alătură un alt fenomen, cel de *„foame specifică"*, prin

lipsa acută a unor factori nutritivi de mare importanţă în alimentaţia omului.

3) Pornind de la tabloul lumii contemporane al raportului demoalimentar, problema care se pune în primul rînd *este aceea a modului de rezolvare a acesteia*, printr-o analiză lucidă, realistă, care să exprime cauzele şi căile reale, fără o alunecare într-un pesimism incurabil, dar nici către un optimism exagerat, care pot mai mult să umbrească decît să aducă lumină în problema pe care o examinăm.

Deşi viitorul se zămisleşte din trecut şi se naşte din prezent, el ascunde încă multe necunoscute. De aceea, credem că şi extrapolările ce se fac în prezent privind populaţia şi resursele alimentare — şi de care se cam abuzează — trebuie făcute cu grijă şi cu prudenţa necesară.

Evoluţia probabilă a populaţiei. Cei mai mulţi specialişti sînt de părere că populaţia va urma în continuare o linie de creştere într-un ritm apropiat de 2% anual, ceea ce în cifre absolute ar însemna o creştere a populaţiei de la 4,2 miliarde cît există în prezent la 6,4 miliarde locuitori în anul 2000. În acest fel, apare limpede că vom putea asista la o dublare a cererii de consum alimentar datorită nu numai creşterii populaţiei, dar şi modificărilor în nivelul şi structura consumului.

Evoluţia probabilă a resurselor alimentare. Evoluţia probabilă a resurselor alimentare este legată nemijlocit de utilizarea resurselor agricole — agricultura asigurînd în prezent circa 98% din consumul alimentar al planetei — procent care, potrivit părerii specialiştilor, va rămîne neschimbat şi la sfîrşitul acestui veac.

În prezent, resursele naturale agricole ale planetei — apreciate de către F.A.O. la 14,8 miliarde ha — sînt distribuite foarte diferenţiat: 20% în zone friguroase, 20% în zone secetoase, 20% situate în pante inaccesibile, 10% soluri slab productive; deci, pe ansamblu 70% terenuri relativ slab productive pentru agricultură. La nivelul planetei se folosesc în prezent doar 1,4 miliarde ha teren arabil, adică 10% din suprafaţa uscatului. Aceasta înseamnă aproximativ o normă de 3 persoane la fiecare hectar de teren agricol.

4) Pornind de la realităţile prezente, dispunem de cel puţin două căi de înmulţire a resurselor naturale existente.

— O mai bună gestionare a resurselor agricole existente — *calea intensivă* — luîndu-se în calcul nivelul tehnic al producţiei agricole atinse în ţările cu agricultura cea mai avansată, ceea ce ar asigura resursele alimentare pentru o populaţie de cîteva ori mai numeroasă decît cea existentă în prezent.

— Luarea în calcul a noi terenuri, deci *calea extensivă* — apreciate la 2,4 miliarde ha teren arabil — ţinînd seama şi de resursele de apă, ceea ce ar asigura necesarul de hrană pentru 60—70 miliarde persoane.

Desigur, cele arătate mai sus, deşi pornesc de la situaţii concrete, sînt calcule care se cer transformate în programe şi acestea din urmă în realităţi. Toate acestea necesită serioase eforturi din partea ţărilor şi a comunităţii internaţionale, dacă se are în vedere faptul că sînt necesare mari eforturi de investiţii, crearea unui nou tip de agricultură specifică zonelor calde şi reci, precum şi faptul că terenurile astăzi disponibile nu sînt, de regulă, situate în zonele cu populaţia cea mai densă. Dar toate acestea nu sînt obstacole de netrecut, dacă ne gîndim fie şi numai la faptul că în prezent

Scanned with OKEN Scanner

imense surse materiale sînt sustrase dezvoltării, fiind folosite în scopuri de înarmare, și că 25% din potențialul științific al lumii lucrează în același scop.

De aceea, problema fundamentală a relației demoalimentare rămîne problema dezvoltării economice și sociale, a reducerii decalajelor, a subdezvoltării, mobilizînd efortul fiecărei națiuni în cadrul unei noi ordini economice internaționale.

RESUMÉ

Etant donné le caractère complexe du rapport démoalimentaire ainsi que celui de la stratégie y appellés pour résoudre la situation dans les pays du Tiers Monde, l'auteur estime que les ressources alimentaires d'ici jusqu'à la fin du siècle pour une population croissante pouraient être crées tant sur la base d'une meilleure utilisation des terres existantes que sur la base d'une mise en valeur de nouvelles terres (2,4 milliardes de hectares). Une telle solution ne saurait être réalisée que dans le contexte plus général de l'instauration d'un nouvel ordre international.

Scanned with OKEN Scanner

GEOGRAFIE ŞI DEMOGRAFIE

GEORGE RETEGAN

Relaţiile reciproce stabilite în timp, în România, între disciplinele geografice în a căror preocuparea acţiunea mediului înconjurător asupra populaţiei, a acesteia asupra transformării şi organizării ştiinţifice a cadrului natural, are prioritate şi demografia (definită ca studiu al evoluţiei, structurilor şi distribuţiei teritoriale a populaţiei şi a modificărilor acestora sub influenţa natalităţii, mortalităţii, nupţialităţii, migraţiei şi a unor factori exogeni).

Geografia este o ştiinţă foarte veche şi deşi de timpuriu a acordat atenţie populaţiei, atenţie dacă nu altfel, măcar ca număr ; geografia populaţiei şi aşezărilor umane s-a format mult mai tîrziu, anume după ce statistica populaţiei a ajuns într-un stadiu mai amplu de dezvoltare. Demografia are şi ea peste 300 de ani de existenţă, dar demografia, în sensul definit mai sus, s-a constituit abia după primul război mondial, cînd statistica populaţiei a avut o dezvoltare considerabilă, şi au fost întrunite şi alte condiţii. În studiul populaţiei s-a păşit de la faza de descriere în aceea de explicare, fază care a impus elaborarea unor metode de înregistrare şi analiză mai sofisticate. Ceea ce rezultă de aici este faptul că dezvoltarea celor două ştiinţe a depins şi depinde de gradul de dezvoltare a statisticii populaţiei, sarcină a organismului specializat central de stat, care la noi n-a avut niciodată stabilitatea şi puterea pe care o are în ultimii 30 de ani, şi de măsura în care statistica populaţiei a satisfăcut şi ascultă în timpul nostru cerinţele geografiei populaţiei şi ale demografiei. Evident, cele două ştiinţe pot recurge la cercetări de diferite tipuri şi pentru anumite probleme, acestea sînt obligatorii, ele nefiind de specialitatea organismului central de statistică. Aşadar, dacă statistica populaţiei şi demografia din ţara noastră nu au sprijinit în toate perioadele de timp geografia populaţiei aşa cum ar fi fost necesar, faptul se datorează mai mult unor împrejurări de altă natură.

În schimb, geografia şi în special geografia de după anul 1910 a dat demografiei, deşi aceasta nu le-a preluat decît rareori, studii şi cercetări care puteau contribui la mai accelerata dezvoltare a demografiei în România. Desigur, îmbunătăţirea raporturilor dintre cele două ştiinţe, intervenită în ultimii 15 ani şi mai ales după înfiinţarea Comisiei Naţionale de Demografie, va continua spre folosul geografiei şi demografiei.

Scanned with OKEN Scanner

2) Primul domeniu de interferență din cele două științe îl formează studiul *distribuției teritoriale a populației*. În acest domeniu, geografia a premers statistica populației, dar analize mai temeinice care să permită urmărirea schimbărilor intervenite în răspîndirea pe teritoriu a populației s-au putut efectua deabia după înființarea organismului central de statistică. Evident, studiul distribuției teritoriale a populației constituie pentru geografia populației un capitol central. În același timp, el este reprezentat în orice lucrare de demografie. Modul de abordare însă diferă esențial. În timp ce demografia studiază problema în cadrul limitelor teritoriale stabilite prin legea de organizare administrativă a teritoriului (comune cu componentele lor — sate ; orașe și suburbane ; județe și uneori provinciile istorice ale României), geografia populației, menținînd acest aspect, acordă o preferință din ce în ce mai intensă cercetării schimbărilor intervenite în *populația individualităților geografice* determinate pe baza unor criterii complexe, care nu corespund decît în cazuri extreme cu unitățile administrative. Din motive ușor de înțeles, demografia a fost constrînsă să procedeze așa cum am arătat, dar demografia este în grad ridicat interesată și în aspectul reținut de geografia populației, fiindcă foarte adeseori fenomenele demografice prezintă variații accentuate de la o zonă geografică la alta, dacă ele au fost delimitate după criterii complexe și riguros științifice. Poate că tehnica nouă va permite realizarea concomitentă a două serii de date, care ne vor ajuta și pe noi, cei dinspre demografie, să ajungem în situația stabilirii de *zone demografice*.

La această deosebire se adaugă o a doua și anume, predilecția demografiei de a studia mai profund, din domeniul acesta plin de probleme, populația urbană și populația rurală. Nu numai că geografia populației din România acordă atenție deosebită populației urbane, dar această preocupare este una din cele mai vechi ale geografiei din România, iar în geografia orașelor, partea consacrată populației deține un loc central.

Cercetările și studiile își au rostul dacă explică constatările făcute. Din acest punct de vedere, situația de fapt este că demografia, în explicarea concentrării populației în orașe și a tendinței de concentrare în orașe mari plutește în generalități, în timp ce geografia populației urbane este mai concretă, datorită cercetărilor migăloase pe care le întreprinde.

3) În strînsă legătură cu studiul domeniului menționat stă analiza *migrației interne a populației*, factor esențial explicativ al modificărilor intervenite în distribuția teritorială a populației în perioada dintre două recensăminte ale populației. În România preocuparea s-a manifestat aproape concomitent atît în geografie cît și în demografie, dar preocuparea a fost mai constantă și mai susținută în prima dintre științe. Datorăm geografiei studii extrem de valoroase asupra migrației interne a populației, chiar dacă acestea au, în dese cazuri, caracter zonal sau regional. Poate că în perioada de debut a analizei acestui domeniu, geografiei i-a lipsit o perspectivă de ansamblu, dar, pe parcurs, aceasta a început să se contureze. Este îndreptățită afirmația că demografia a furnizat geografiei elemente destul de numeroase pentru analiza migrației interne a populației, pe care, din păcate, geografia nu le-a exploatat în măsură suficientă, mai ales dacă avem în vedere faptul că date demografice privind migrația internă există încă de acum aproape 70 de ani pentru Moldova și Țara Românească și de aproape 100 de ani pentru restul teritoriului României. Și în acest domeniu, demografia a acordat

Scanned with OKEN Scanner

prioritate migrației populației rurale spre centrele urbane și mai puțină atenție (și numai la nivel de județ) migrației între sate.

Există, în abordarea acestui domeniu, unele diferențe între modalitățile de analiză a procesului migratoriu, dar nu va fi menționată decît una mai însemnată. Dintre toate tipurile de mișcare demografia a reținut aproape exclusiv numai migrația definitivă, numită uneori, impropriu, permanentă. Or, geografia a cercetat și analizat și celelalte tipuri : temporară, sezonieră și, mai nou, mișcarea pendulatorie, adeseori denumită, iarăși cu un termen nepotrivit, navetism. Odată cu dezvoltarea și modernizarea căilor și a mijloacelor de transport, dar mai ales odată cu creșterea vitezei acestora, mișcarea pendulatorie a populației va lua amploare, reducîndu-se volumul celorlalte tipuri de migrație.

4) Adeseori, s-a menționat aceasta mai sus, *urbanizarea populației*, înțeleasă ca proces de concentrare a populației în orașe și de creștere a numărului așezărilor urbane, fapt care se traduce statistic prin creșterea populației urbane, se cercetează și se analizează în cadrul domeniului distribuției teritoriale a populației. Dacă aici urbanizarea este privită într-un paragraf deosebit, aceasta se datorează : a) amploarei și însemnătății procesului, b) consecințelor urbanizării, care privesc nu numai cele două științe și c) perspectivei procesului, ținînd seama de programul de amenajare a teritoriului și de sistematizare a așezărilor rurale din România. Aprecierea părții pozitive — adică a studiilor făcute și a datelor demografice adunate — se impune cu prioritate. Se cuvin menționate aici și studiile cercetătorilor din alte științe, care au urmărit, unii dintre ei, evoluția populației unui sau unor orașe în cadrul unei lungi perioade de tip. Dar, examinarea atentă a ceea ce s-a realizat pînă acum relevă insuficiența contribuției atît a geografiei cît și a demografiei. Nu dispunem de o analiză istorică a formării și dezvoltării populației urbane ; nu au fost determinate perioadele de declin și ascensiune, fiindcă în decursul istoriei nu am avut, ca azi, numai creșterea, ci au fost și perioade de regres ale numărului populației urbane ; nu s-a determinat cît a durat la noi perioada în care orașele au fost „mîncătoare de populație" ; la toate acestea și multe alte aspecte cauzele și efectele rămîn să fie stabilite. Dacă se ține seama de bogăția de date de care dispunem, fără a afirma că ele sînt suficiente, este greu acceptabilă lipsa unor studii de sinteză resimțite mai puternic decît în alte domenii de interferență dintre geografia populației și demografie.

5) În ceea ce privește *geografia așezărilor umane*, pare firească limitarea demografiei la a recolta numai datele care îi sînt hotărîte prin programul recensămîntului și de a le prelucra numai în interesul cerințelor practice, fapt care, dealtfel, nu împiedică utilizarea lor și în folos științific. Dar, geografia așezărilor umane are nevoie de mai mult. Cu 67 de ani în urmă, și anume cu prilejul recensămîntului populației din 31 ianuarie 1912, s-a făcut mai mult, culegîndu-se și publicîndu-se pentru fiecare așezare umană din România o serie de date nu numai demografice, extrem de utile pentru caracterizarea complexă a localităților existente pe teritoriul României de atunci. Ar fi greu să se spună dacă acestea au fost folosite sau nu, dar cred că azi nu sînt utilizate decît întîmplător și de cele mai multe ori nu de cercetătorii din sfera geografiei așezărilor umane. Încercarea făcută în 1912 s-a repetat la recensămîntul populației din aprilie 1941, cînd, prin intermediul unei fișe a satului sau orașului, s-a încercat obținerea datelor și nu numai date

Scanned with OKEN Scanner

cantitative necesare stabilirii unei tipologii și unei caracterizări multilaterale a fiecărei așezări din țară. Războiul în care România a fost tîrîtă a împiedicat prelucrarea fișei menționate. Altă încercare este în afară de cunoașterea de care se dispune. Argumentul de care se izbește frecvent geograful este că asemenea date există. Există și nu există, fără referire și la alte cerințe, dar chiar cînd există, adunarea lor de geograf reclamă un efort considerabil și timp de care de cele mai multe ori nu se dispune. Situație bună au geografii care lucrează pe areale, zone de dimensiuni reduse, dar în acest caz dezavantajele sînt evidente.

6) Cele cîteva domenii menționate au fost denumite *domenii de interferență dintre geografia populației și demografie.* Sînt domenii de interferență în sensul că atît geograful cît și demograful sînt interesați ca datele necesare studierii aprofundate a domeniilor, arătate aici sau nu, să existe. Este însă evident că aceleași date sînt folosite în scopuri proprii unuia și celuilalt, deși în ultima analiză ele servesc cunoașterea realității în care trăim și ajută la construirea prospectivei în care noi și urmașii vom viețui.

Dacă este așa, și nu poate fi altfel, atunci apare firească necesitatea strîngerii cercetătorilor care activează în cele două științe nu în cadrul simpozioanelor, colocviilor și congreselor, fiindcă acestea nu sînt prilejuri potrivite, ci în cadrul unor ședințe de lucru în care să se elaboreze cu migală și răbdare programe de activitate a căror realizare ar fi extrem de utilă progresului geografiei populației și al demografiei.

RESUMÉ

Dans le court exposé fait à l'occasion du Colloque on a essayé de déterminer les relations mutuelles qui se sont établies au cours du temps en Roumanie, entre la géographie de la population et les communanutés urbaines d'un côté, et la démographie d'un autre côté, et aussi d'indiquer brièvement ce qui reste à faire dans les quelques domaines de recherche choisis pour souligner les rapports entre les deux sciences.

Les domaines choisis sont: a) la distribution territoriale de la population, *assez bien analysée en Roumanie, tant au niveau régional qu'au niveau des individualités géographiques' b)* l'analyse de la migration *interne n'a pas épuisé toutes les possibilités existentes, en dépit des bons résultats obtenus; c)* l'urbanisation de la population *dans le sens de l'augmentation de la population et d)* la démographie et la géographie des communautés humaines.

En conclusion, on a souligné la nécessité de préparer des programmes communs d'études et de recherche.

Scanned with OKEN Scanner

II. GEOGRAFIA POPULAȚIEI ȘI AȘEZĂRILOR UMANE

Scanned with OKEN Scanner

A. POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE RURALE

AȘEZAREA RURALĂ — COMPONENTĂ PRINCIPALĂ A PEISAJULUI GEOGRAFIC ROMÂNESC

GEORGE ERDELI, MELINDA CÂNDEA

Satul, ca străveche formă de existență și manifestare a structurii unitare a societății, continuă să dețină și azi, odată cu dezvoltarea impetuoasă a orașelor, locul preponderent atît în peisajul geografic al țării, cît și în ansamblul rețelei de așezări omenești. Rezultatul unui îndelungat proces de umanizare a spațiului geografic, satul constituie expresia modului în care s-a reușit să se transforme acest spațiu, impactul permanent și din ce în ce mai puternic al omului cu mediul generînd o serie de mutații în structura teritoriului național.

Așezările rurale, prin cele două forme de organizare a spațiului : locuințe cu folosire sezonieră — sălașe, odăi, tîrle, conace — (care nu figurează în evidențele statistice oficiale) și așezările permanente (sate), îmbracă toate formele de relief ale țării și concentrează 48,5% din populația României. Cu trăsături specifice de conținut și de formă, satul românesc a evoluat, în decursul timpului, sub acțiunea legilor economice caracteristice diferitelor etape de dezvoltare și în limitele unor unități naturale care au influențat, mai mult sau mai puțin, asupra organizării vieții sale în ansamblu.

Relațiile reciproce dintre vatră și locul de muncă, populație și vatră, sat — ca centru de producție și locuire — și mediul înconjurător se amplifică și se diversifică continuu, imprimînd colectivităților sătești o permanentă ascensiune. Dacă la început așezarea rurală a fost într-o dependență accentuată față de teritoriul pe care l-a organizat, manifestînd o izolare, o închistare din punct de vedere economic, social și cultural față de sistemul întreg (socio-economic-teritorial), perfecționarea relațiilor de producție, înzestrarea tehnică a agriculturii, intensificarea relațiilor cu exteriorul duc la destrămarea acelui caracter autarhic, static — dominant în lungul secolelor (inclusiv primele decenii ale secolului XX) — și conturarea noului tip de așezare rurală, unde elementele vechi și noi ale satului se contopesc în formele cele mai utile.

Satul românesc se transformă din localitate unifuncțională, de importanță locală (exclusiv sau preponderent agricolă), caracterizată prin imobilism, stagnare, în așezare cu caracter multifuncțional, integrat din ce în ce mai organic în teritoriu. Țărănimea muncitoare trece de la mica producție agricolă — cu posibilități limitate și tehnici rudimentare — la marea producție socialistă, desfășurată în unități agricole de mari dimensiuni.

Scanned with OKEN Scanner

O importanță majoră au prezentat, pentru progresul general al satului, în primul rînd, *cooperativizarea agriculturii, mecanizarea și modernizarea ei*, ca premise fundamentale ale făuririi unei economii agricole moderne, ale diminuării diferențelor care există între munca agricolă și munca industrială, ale dezvoltării generale a satului. Prin mecanizarea muncilor agricole satul ajunge să-și însușească chiar spiritul de muncă industrial.

Aplicarea principiilor de bază privind *îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale* a țării și *sistematizarea localităților rurale* a avut și are, de asemenea, o importanță deosebită în antrenarea comunelor, așezărilor rurale în circuitul economico-social și cultural al țării. Organizarea administrativ-teritorială stabilită în anul 1950 a jucat un rol pozitiv în înfăptuirea sarcinilor construcției socialiste, însă, datorită profundelor schimbări petrecute în țara noastră, în perioada 1950—1967, ea nu a mai corespuns noii etape de dezvoltare.

Dezvoltarea vieții rurale era îngreunată de faptul că multe din cele 4259 de comune erau unități administrative mici (sub 3000 locuitori) și nu dispuneau de puterea economică necesară realizării unor lucrări social-culturale și edilitar-gospodărești de mai mare amploare. Populație rurală era dispersantă în 14.203 sate, din care 44% aveau sub 500 locuitori (989 sate < 100 locuitori).

În aceste condiții, restructurarea administrativ-teritorială din anul 1968 a avut în vedere constituirea unor unități administrative puternice, capabile să asigure valorificarea deplină a resurselor naturale și umane locale, a inițiativei locale din mediul rural și care, prin dezvoltarea diferitelor activități industriale, agricole, comerciale, meșteșugărești, social-culturale să înlesnească ridicarea nivelului de cultură și civilizație și apropierea condițiilor de viață ale populației de la sate de cele de la orașe.

În prezent, rețeaua așezărilor rurale cuprinde 13.123 sate (organizate în 2705 comune), din care 547 aparțin celor 135 comune suburbane ; 232 de sate aparțin municipiilor și orașelor, fiind incluse în limitele teritoriilor administrative ale acestora ; 599 figurează ca localități componente orașelor.

Sistematizarea rurală se conturează și ea ca un proces de transformare complexă a satului, de proliferare în rural a unor elemente de tip urban, astfel încît și satul să beneficieze de avantajele civilizației moderne. Dezvoltarea economico-socială din ultimele trei decenii, impulsionată de efectele investițiilor de ordin economic, social și cultural, a determinat mutații importante care privesc atît structura internă a localităților rurale cît și structura sistemului de așezări, în ansamblu. Apar o serie de așezări rurale cu funcții polarizatoare, care preiau o parte din atribuțiile orașelor, fiind atrase cu timpul în circuitul urban. În acest context un număr de 49 localități au fost trecute, în anul 1968, în categoria orașelor. Intensificarea procesului de urbanizare — ca urmare a industrializării și a politicii de repartiție rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării — a apărut de fapt, ca o necesitate obiectivă.

Industrializarea, cu corolarul său *urbanizarea*, au deschis în prezent drumul transformării radicale a așezărilor rurale, a ștergerii treptate a deosebirilor dintre sat și oraș, determinînd în același timp și răsturnarea echilibrului de forțe dintre acestea. Asistăm la un amplu proces de difuzare a urbanului în teritorii vaste, care cuprind atît zone puternic industrializate cît și zone de producție agricolă intensivă.

Scanned with OKEN Scanner

În aceste condiții fenomenul urban românesc depășește limitele, formele și, în general, caracteristicile tradiționale ale procesului de creștere urbană, avînd o componentă particulară importantă — urbanizarea însăși a satelor — consecință firească a politicii de dezvoltare economică, de repartiție judicioasă a forțelor de producție în teritoriu.

Dinamizînd puternic viața comunităților rurale, procesul urbanizării alături de industrializare și modernizare, ca procese active de difuzare a caracteristicilor mediului urban, reliefează forme tranzitorii de așezări de tipul localităților suburbane, al centrelor polarizatoare locale sau centrelor de tip urban, care modifică și apropie treptat mediul rural de cel urban. Este vorba, deci, nu numai de o simplă modernizare, înnoire a așezărilor rurale (prin sistematizarea centrelor rurale, implantarea unor obiective industriale, amenajarea anumitor așezări rurale în scopuri speciale : turistice, de transporturi, balneare etc.), unde industria poate interveni doar ca un element ce completează agricultura, îi modifică conținutul calitativ, fără a se substitui funcțiilor ei, ci de un rural care îmbracă efectiv forma urbanului, fără să se depersonalizeze însă, sau să preia șablon modelul orașului cu activități puternic centralizate.

Procesul de transformare radicală, de restructurare economică și socială a satului poate avea loc fie sub influența directă a orașelor — care exercită o puternică acțiune asupra zonelor lor gravitaționale de tip rural, imprimîndu-le funcționalități noi, fie prin modernizarea prin mijloace proprii ale comunităților rurale care dispun de un real potențial natural, economic și demografic.

S-a ajuns astfel ca, în perioada 1968—1983, o serie de centre comunale polarizatoare sau de coordonare intercomunală, cu o bază economică dezvoltată și o organizare teritorială bine închegată, să întrunească condiții favorabile pentru a deveni orașe. Influența urbanizării și industrializării asupra comunităților rurale se reliefează însă nu numai prin crearea acestor forme tranzitorii de localități, care nu sînt încă orașe, dar s-au depărtat simțitor de structurile și însușirile rurale, ci și prin mutațiile multiple, în toate laturile de structură și suprastructură ale mediului rural, luate în parte (populația, intravilanul, moșia).

Condiționarea social-economică a fenomenelor demografice se exercită în mediul rural prin intermediul diferitelor variabile. Expansiunea industriei, concentrarea funcțiilor industriale și de servire (pînă la un moment dat) cu precădere în centrele urbane și deci crearea a numeroase noi locuri de muncă în mediul urban, alături de mecanizarea și modernizarea agriculturii au determinat și mențin, chiar și în prezent, o puternică mobilitate teritorială, asociată cu o mobilitate socio-profesională a populației rurale.

Fluxurile rural—urban, cuprinzînd plecările cu caracter definitiv, în perioada 1968—1977, reprezentau cca. 65% din plecările din comune și peste 58% din sosirile în oraș. Numărul populației rurale cunoaște astfel o scădere evidentă, atît ca valoare absolută cît și relativă, reprezentînd în anul 1982 doar 48,5% din populația țării — față de 79,4% în anul 1930. Intensitatea exodului rural este condiționată de gradul de dezvoltare și consolidare economică și socială a satului, de densitatea populației totale și ocupate, de mutațiile survenite în comportamentul colectivității rurale, de influența complexă a mediului urban.

Scanned with OKEN Scanner

Deplasarea populației sătești pentru muncă, spre centrele urbane, dinamizează puternic procesul de dezvoltare a satelor, de ridicare a nivelului de trai, participarea activilor la munca industrială din orașe — împletită cu activitatea desfășurată în agricultură — fiind un factor stimulativ al acestui proces.

Navetismul se conturează astfel ca un fenomen foarte interesant și caracteristic urbanizării moderne, cînd implantarea propriu zisă în oraș (fenomenul migrațional cu schimbarea domiciliului stabil) este înlocuită cu o așa zisă implantare a ruralilor numai în funcțiile orașului.

Mișcarea migratorie afectează, în primul rînd, populația activă tînără (20—30 ani) și capii de familie ai gospodăriilor sătești, generînd o serie de procese demografice caracteristice : îmbătrînirea demografică, feminizarea muncilor agricole, aspecte deosebit de nefavorabile care creează, de cele mai multe ori, dezechilibre în structura forței de muncă ocupate pe grupe de vîrstă și sexe. Are loc, în același timp, scăderea ponderii populației ocupate în agricultură (74,1% în anul 1950 și doar 28,4% în 1982), în favoarea ramurilor economice neagricole, o redistribuire a forței de muncă pe sectoarele economiei naționale.

Mobilității teritoriale i se asociază o evidentă mobilitate socio-profesională. Prezența tot mai numeroasă a microgrupurilor familiale de tip mixt : agrar-muncitoresc, intelectual-agrar sau de tip nonagrar (muncitoresc, intelectual — cu un statut social superior) reprezintă un salt calitativ important pe calea „profesionalizării" populației din mediul rural. Pe de altă parte, dezvoltarea activităților neagricole în perimetrul satelor contribuie și ea la creșterea gradului de diversificare ocupațională a populației, dezvoltarea în continuare și în ritm rapid a structurii sociale.

Actuala repartiție a întreprinderilor industriale republicane și locale în mediul rural evidențiază o serie de concluzii convingătoare asupra rolului pe care-l joacă industria în ridicarea satului românesc, ea răsfrîngîndu-se direct asupra structurii profesionale și sociale a populației, asupra mișcărilor migratorii, dotărilor tehnico-edilitare și în cele din urmă asupra standardului de viață a populației așezărilor rurale.

Implantarea industriei mari și mici în viața satului (460 de sate au fost dotate pînă în 1980, cu întreprinderi industriale la nivel republican) asigură un grad superior de echipare economică a teritoriului ; creșterea gradului de utilizare a vetrei și moșiei — prin concentrarea evidentă a activităților economice pe unitatea de suprafață ; dezvoltarea funcțiilor economice-industriale care, uneori, pot deveni dominante în raport cu vechile funcții agricole, determinînd modificări în infrastructura așezărilor.

Odată cu industrializarea socialistă desfășurată în rețeaua localităților rurale procesele tehnologice tradiționale din agricultură sînt înlocuite cu sisteme noi, moderne, apropiate de cele ale industriei. Totuși se vor menține și vor coexista și unele procedee tradiționale : producția de tip meșteșugăresc și artizanal de exemplu, care să folosească resursele de materii prime și materiale locale pentru producția lor proprie și pentru realizarea unei producții suplimentare.

Asistăm la un proces evident de restructurare economică și socială, de transformări radicale ale ruralului, care-și schimbă înfățișarea tradițională. Fondul de locuințe a sporit considerabil, revenind în medie cca. 8,5 m^2 suprafață construită pe persoană. Perimetrul construibil al satului încetează

Scanned with OKEN Scanner

a mai îndeplini doar o funcţie rezidenţială, crescînd ponderea funcţiilor productive. Se observă chiar o tendinţă de zonificare internă — funcţională a vetrei, asigurînd condiţii optime pentru o bună organizare a serviciilor actuale şi viitoare.

Noua organizare a spaţiului prin implantări industriale, echipare tehnico-edilitară, extinderea serviciilor dă mediului rural o nouă structură, mult diferită de cea tipic tradiţională.

Pe de altă parte, ca efect al procesului intens de mecanizare şi modernizare a agriculturii, aplicarea unor metode şi tehnici noi, însăşi agricultura se transformă dintr-o activitate primară într-o ramură economică tot mai intensivă, cu elemente de industrializare, o ramură de producţie ca oricare alta, în ciuda dependenţelor sale de ciclurile naturale. Prezenţa marilor centre urbane, dezvoltarea ramurilor industriei prelucrătoare impun, în aceste zone, o specializare oarecare a agriculturii, orientarea producţiei agricole spre satisfacerea pieţelor de consum.

Asistăm în prezent la disocierea evidentă a noţiunii de sat de noţiunea de agricol. Aşezările rurale agricole pierd treptat din pondere, transformîndu-se prin diversificarea structurii lor economice (industrie extractivă, prelucrătoare, forestieră — bazate toate pe existenţa resurselor de materii prime şi valorificarea lor pe plan local) în aşezări de tip mixt. Altele, cu o poziţie geografică deosebită, capătă — pe lîngă atributul lor economic tradiţional — funcţii turistice, balneoclimaterice sau de transporturi. Este vorba, deci, de o schimbare a caracteristicilor, a funcţionalităţii satului, fenomene însoţitoare ale procesului de modernizare şi în ultimă instanţă a celei de urbanizare.

Aşezarea rurală se conturează astfel ca unitatea funcţională dintre comunitatea umană care asigură reproducţia lărgită şi dotările tehnico-edilitare proprii, respectiv spaţiul mobilităţii zilnice. Sub influenţa industrializării şi urbanizării satul românesc capătă dimensiuni calitative noi şi devine, alături de oraşe, un factor activ în organizarea spaţiului geografic.

Scanned with OKEN Scanner

DESPRE FORMAREA ŞI EVOLUŢIA SATELOR DIN OLTENIA *

CONSTANTIN ISBĂŞOIU

Generalităţi. Cu toată stabilitatea lor aparentă, aşezările omeneşti au suferit şi suferă în decursul timpurilor importante transformări. Ele s-au format şi au evoluat ca rezultat al unui complex de factori : geografici şi istorici, economici şi politici, juridici şi tradiţionali, precum şi alţii, care au acţionat simultan, succesiv sau chiar izolat. Pentru studiul formării şi evoluţiei satelor este necesar să se cunoască evenimentele istorice ale vremii, atît în ansamblul lor cît şi în specificul local, precum şi condiţiile fizico-geografice de atunci (spre ex., cursul apelor, întinderea mlaştinilor şi a lacurilor, a pădurilor etc.).

Pe lîngă cunoaşterea cadrului geografic în care se construiau locuinţele, starea lor sanitară, obiceiurile şi legiuirile vremii este necesar a se cunoaşte cauzele pentru care, deseori, oamenii părăseau vechile aşezări, întemeind în altă parte, altele noi. Dintre aceste cauze, cele mai importante, remarcate în analiza satelor Olteniei, erau atacurile duşmane, asuprirea socială a stăpînilor, precum şi presiunea umană în teritoriul respectiv (roirea se declanşa atunci cînd resursele locale nu mai erau suficiente fie pentru hrana locuitorilor, fie pentru a animalelor).

O cauză veche, ce a acţionat continuu în progresie geometrică, este însăşi dezvoltarea societăţii umane care a creat şi creează forme superioare de producţie şi viaţă. Între acestea industria şi oraşele, exercită cea mai puternică atracţie pentru populaţia satelor (presiunea progresului).

În formarea şi evoluţia satelor din Oltenia, distingem trei etape : una care ţine de la părăsirea Daciei şi pînă în 1829 ; alta de la 1829 (Pacea de la Adrianopol) pînă în 1950 şi ultima — etapa socialistă — care ţine pînă în prezent.

A. SATELE DE LA PĂRĂSIREA DACIEI PÎNĂ LA 1829

După părăsirea Daciei de către armata şi administraţia romană majoritatea aşezărilor au dispărut pentru a se reface sub forme noi, adaptate vremurilor ce au urmat. Istoricii spun că : „aşezările urbane au fost doar acelea asupra cărora s-au năpustit popoarele năvălitoare în primul rînd ; ele au dispărut în primul rînd. Dispărînd viaţa municipală era normal să dispară

* Prezenta lucrare fiind rezumatul unui studiu mai dezvoltat, exemplificările au fost şi ele reduse la strictul necesar.

Scanned with OKEN Scanner

și numele orașelor respective" (C. C. Giurescu, Dinu C. C. Ist. rom. I. 1975, pag. 74).

I. I. Russu remarcă și el că „termenii clasici romani urbs și oppidum pentru noțiunea de oraș-tîrg, ca și pagus și vicus pentru „sat-așezare" au fost uitați de străromâni în vreme ce civitas s-a localizat asupra unei „fortificații, întăriri, cetate" (Etnogeneza românilor 1981, pag. 212). Termenii aceștia au fost uitați pentru că respectivele forme de organizare au dispărut și ca atare ele nu mai aveau ce să denumească. Dar ce a rămas în schimb ? Acest „fidel, autentic și de prim rang document", limbajul, ne arată că a rămas străvechiul *cătun* ce își dovedise viabilitatea și în timpul stăpînirii romane și la care s-a adăugat satul (lat. = fossatum). Sub presiunea evenimentelor, oamenii și-au găsit adăpost în păduri, în locuri ascunse și în locuințe izolate sau în grupuri mici de case, unde au format cătune și sate adică forme de așezări mici, care se pare că inițial au fost întărite. Astfel „termenul latin-romanic fossatum prezintă o transformare semantică originală și interesantă din sensul militar «loc întărit cu șanțuri» (fossa) la cel mai larg de «așezare deschisă» civilă (I. I. Russu, op. cit., pag. 212). Aceeași situație o prezintă numirea autohtonă a cătunului (cu sens primar de „îngrăditură") care „s-ar putea să fie o paralelă ante-romană (autohtonă) a termenului sinonim latin fossatum (din fossa) care a dat în română sat" (idem pag. 292). După înțelesul termenilor care definesc așezările rezultă deci că timp de circa o mie de ani, cînd poporul nostru s-a retras în „anonimatul istoric", el a trăit în locuințe izolate sau în așezări foarte mici întărite rudimentar.

Pe acestea le găsim atît la ieșirea din anonimatul istoric, cît și la formarea țărilor române și mai tîrziu.

Oamenii s-au refugiat atunci în apropierea apelor — mari și mici — și a bălților, care le ofereau din abundență peștele ce constituia atunci hrana lor principală și pretutindeni stăteau sub protecția pădurii.

„Pădurea — spune C. C. Giurescu — oferă adăpost, hrănește cu fructe, burecții, ciupercile și vînatul său și cu agricultura ce se poate face în poieni sau arături. Ea favorizează lupta de apărare și permite atacul brusc. Rîurile oferă apărare și hrană".[1]

„Binecuvîntată săfie pădurea noastră care ne-a fost ca un frate, ne-a adăpostit, ne-a ajutat să trăim și să ne apărăm".[2]

Oltenia — și mai ales cea din sud — se pare că a avut o soartă mai grea decît a altor ținuturi românești. Odată cu încetarea migrației popoarelor și cu reducerea incursiunilor dinspre sud, situația se mai liniștise oarecum cînd din regiunea românească a Mehadiei, care era bine populată, locuitorii au început să se reverse (să roiască) spre Oltenia. Mehedinții sau meginții[3] au format în regiunile din nord-vestul Olteniei o adevărată țară a lor, iar ungurii au înființat și ei în aceste părți un Banat al Severinului. Documentele vremii amintesc aici de „Drumul Mehedinților", de „sate în Mehedinți" și altele, pentru ca mai tîrziu să apară și un județ al Mehedinților.

Din secolul al XIV-lea și pînă în cel al XIX-lea Oltenia s-a găsit sub presiunea otomană, exercitată mai ales de garnizoanele turcești din Vidin,

---

[1] C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. I, 1943, pag. 10.
[2] C. C. Giurescu, *Istoria pădurii românești*, Ed. Ceres, 1975, pag. 8.
[3] A. Xenopol și C. C. Giurescu arată că Mehedinții sînt locuitori veniți de la Mehadia, iar al doilea că ei au ajuns pînă în județul Săcuieni.

Scanned with OKEN Scanner

Cladova și Ada-Kaleh, iar incursiunilor acestora li se adaugă în secolul al XVIII-lea și al XIX-lea ocupația austriacă și rusă. De atacurile dușmanilor, precum și de nimicitoarele boli contagioase ca : ciuma, holera, tifosul și altele, locuitorii nu puteau scăpa cu descîntece și buruieni, ci cu izolarea, iar ei nu se puteau apăra decît prin ascundereea în pădure. Așa se explică faptul că în aceste secole documentele pomenesc în Oltenia de sate ca : Pitulați, Ascunsa, Risipiți și altele.

Consecințe geografice. Din necesitatea de a se apăra de dușmani și de a se feri de frecventele boli molipsitoare, așezările vremii — și mai ales cele din sud — erau formate din locuințe izolate, din grupări mici de case sau din sate în general mici. Toate se găseau ascunse în pădure, în fundul văilor afluente mici, adică ferite de drumurile mari care alcătuiau „căi ale răutăților". Ele se mențineau în apropierea apelor și a bălților din care luau peștele care era hrana lor principală. O parte din aceste așezări mici, care socotim noi că mult timp au grupat majoritatea populației, le întîlnim mai tîrziu în documente cu numiri generale : „sate pe Motru", „sate pe Coșuștea", „sate pe drumul Mehedinților", „poporul din Motru de Sus" și altele. Noi mai socotim că documentele nu le puteau prezenta nominal, deoarece ele fiind prea mici nu aveau nume. După secolul al XIII-lea satele mai mari — care purtau nume — erau și ele multe. Astfel în județul Mehedinți, mai expus atacurilor, documentele secolelor XIII—XVII [4] menționează 132 de sate existente și azi, precum și 71 sate dispărute în decursul vremurilor.

Apariția satelor dublete și triplete. În secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea puterea otomană slăbește iar în Țara Românească crește asuprirea („epoca fanatoriotă"). Oltenia rămîne o provincie de graniță, ocupată un timp de austrieci, apoi de ruși și jefuită continuu de turcii din cetățile Vidin, Fetislam și Ada Kaleh, iar toate acestea au avut importante urmări asupra așezărilor.

Ocupațiile străine ne-au lăsat multe și importante documente referitoare la așezări, dintre care menționăm : harta lui Schwantz (1722), cea a lui Specht (1791), cea rusească (1835), precum și alte hărți sau acte. Harta lui Schwantz ne arată că în Oltenia existau în vremea aceea 876 de localități din care 41% erau părăsite (pagus desolatus) [5] adică aveau locuitorii fugiți în pădure. Explicațiile hărții arată că satele părăsite aveau livezi și vii, iar locurile cultivate, credem noi, că au fost acelea care au dat stabilitate așezărilor, fiindcă multe din așezările părăsite atunci au reapărut mai tîrziu în aceleași locuri. Din faptul că satele erau părăsite, dar locuitorii mai reveneau la ele, tragem concluzia că ei și-au făcut, sau aveau deja pregătite mai dinainte vreme, locuințe de refugiu (conace) ascunse în zonele din apropiere, mai ferite de pericol. Aceasta a dus, mai tîrziu sau chiar atunci, la formarea unor așezări dublete sau triplete. De unde în harta lui Schwantz (1722) în județul Mehedinți nu găsim nici o numire dublă, după un secol, în harta rusă din 1835, întîlnim 26 de localități dublete și triplete, formate prin comparația „mare" și „mic" : Burila, Jiana, Padina, Plopșorul, Poroina și altele ; cu precizarea poziției lor : „de jos", „de mijloc" sau „de sus". Bala, Bălțați, Dumbrava, Lupșa, Cremenea ș.a. prin specificarea așezării lor față de razele soarelui „din față" și „din dos" : Menții, Coțofenii ș.a. Situația este la fel în tot restul Olteniei. În cazul atacurilor și al prădării, care

[4] *Colecția de documente ale României* seria A Țara Românească.
[5] A. Toșa-Turdeanu, *Oltenia — Geografia istorică*, 1975, pag. 131.

Scanned with OKEN Scanner

deveniseră acţiuni obişnuite, această a doua locuinţă le mărea posibilitatea de a nu rămîne muritori de foame, fiindcă era mai greu să fie jefuite ambele. Numirea satului Flămînda confirmă o prădare totală.

Sate noi formate de locuitorii veniţi mai de departe. Atacurile duşmane, dar mai ales asuprirea stăpînilor, îi fac pe ţărani să fugă la distanţe mai mari şi să formeze acolo sate noi ale căror nume amintesc de locul lor de origină : Hurezani (Hurezu), Bălteni (Balta), Ţînţăreni (Ţînţaru) şi multe altele. Acestea se întîlnesc mai ales în zona centrală şi nordică a Olteniei.

Harta lui Schwantz (1722) şi cea a lui Specht (1791) ne arată că satele erau mai puţine şi mai rare în sud şi mai dese spre nord, pe cînd satele părăsite, arătate de harta lui Schwantz, aveau o răspîndire inversă : în sud, din cauza atacurilor, erau mai multe, iar în nord mai puţine, deoarece erau mai ferite (vezi harta).

Prima adunare a oamenilor răspîndiţi prin pădure. Preocupată de mulţimea locuinţelor ascunse în păduri, administraţia austriacă din Oltenia încheie în 1719, la Sibiu, un protocol prin care cheamă locuitorii din păduri (care erau foarte mulţi) să iasă şi să alcătuiască sate noi, nu mai mici de 25 de case, dar nici mai mari de 100 (adică între 100—500 locuitori). Se pare că după aceste măsuri o mare parte din locuitorii pădurilor au ieşit şi s-au adunat în sate deoarece Fotino în 1819 menţionează satele : Adunaţii ot Izvor, Adunaţii ot Pietriş, Adunaţii ot Valea Perilor, iar harta rusă : Adunaţii ot Tiia, Adunaţii ot Popeşti, A. Jighîrtului, A. Racoviţă A. Hereşti şi altele, care au apărut după protocolul amintit.

Bordeiele şi consecinţele lor geografice. Bordeiele, care se pot construi uşor şi erau camuflate în pădure, formau obişnuit locuinţele vremii. Un călător Salsberyy, care a străbătut în 1771 Oltenia (via Cerneţi — Craiova — Bucureşti), scria că „locuitorii dorm în nişte colibe clădite sub pămînt, pe care numai fumul le arată a fi locuite (N. Ureche 1901), iar Iorga în (1928) scria că „în bordeie afumate lumea, adesea flămîndă, se culca pe zdrenţe". În centru şi nord avem însă motive să credem că erau şi locuinţe la suprafaţă [6]. Terenurile pentru bordeie trebuiau să fie ferite de inundaţii şi de apa de infiltraţie, aşa că locurile mlăştinoase şi luncile nu puteau fi locuite decît dacă erau ferite de apă. Satele se formau atunci mai rar pe culmi şi obişnuit în fundul văilor mici afluente sau pe pantele line, unde alegeau partea de jos a lor sau terasele ferite de inundaţii, spre a putea beneficia atît de avantajele pădurii cît şi de ale luncii, care prin apele şi bălţile lor, alcătuiau o adevărată cămară de alimente. Astfel erau satele de pe valea Dunării (Erghevita, Bistriţa ş.a.), pe Huşniţa (V. Pietrii), pe Coşuştea (Gîrbovăţ, Poiana etc.), pe Motru (Cernaia, Jirov), pe Jiu (Gîrbova, Turceni) ş.a. Ieşirea locuinţelor la drumul principal al văii s-a produs abia în ultimele două secole şi în unele cazuri destul de recent. În zonele de munte şi deal locurile de cultură şi locuinţele se găseau pe plaiuri care erau mai însorite decît văile.

Instabilitatea aşezărilor. Am arătat că locuinţele erau răspîndite în pădure şi că satele erau puţine şi în cea mai mare parte mici, dar ceea ce caracterizează aşezările omeneşti din aceste secole este marea lor instabilitate.

Situate mai departe de zona atacurilor şi protejate de pădure, satele din zonele de munte şi din depresiuni au avut o mai mare stabilitate decît

[6] Într-o schiţă a mănăstirii Strehaia, făcută de inginerul austriac Weiss în 1731, se văd case pe dealul din spate.

Scanned with OKEN Scanner

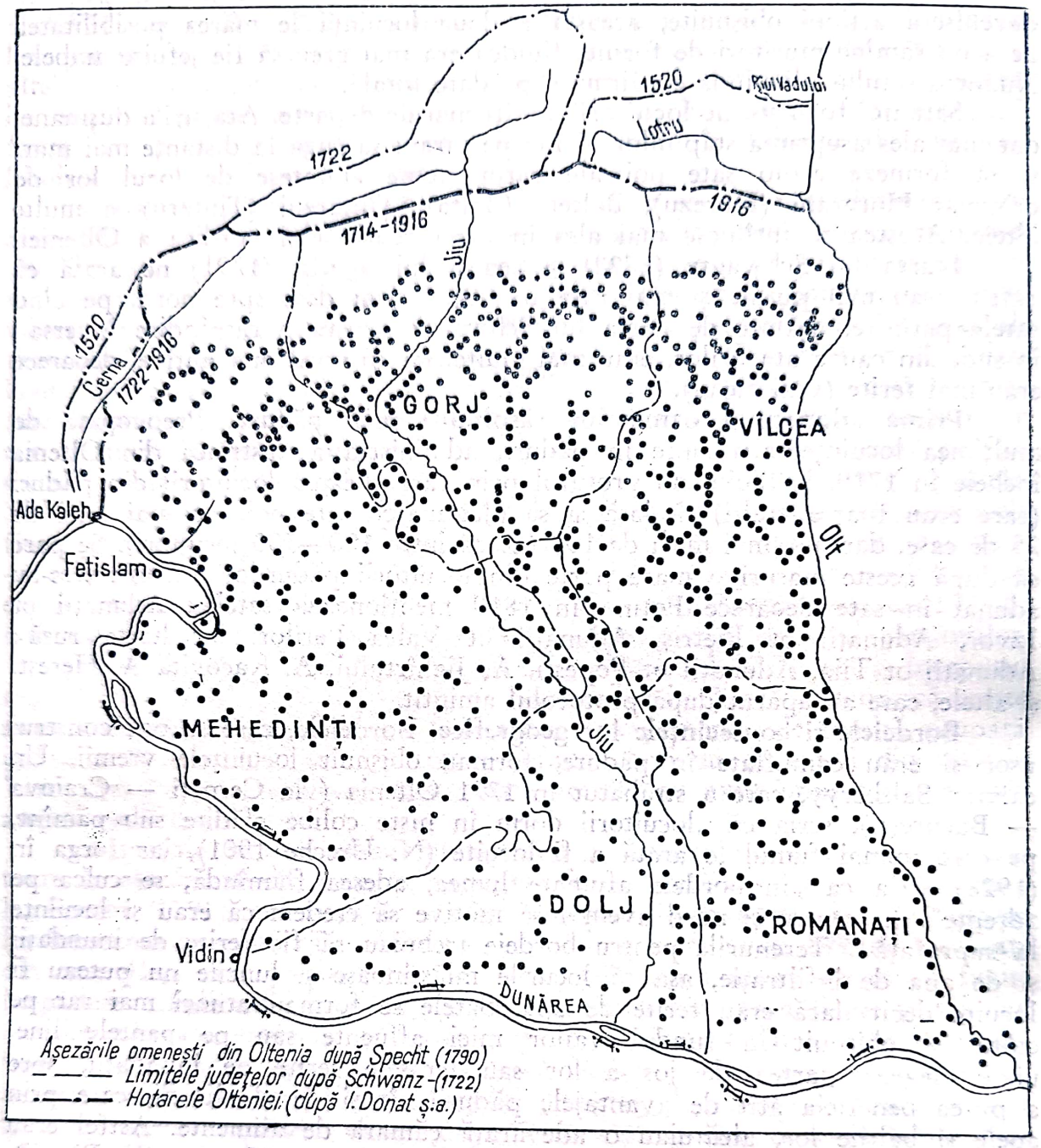
1520
Rîul Vadului
Lotru
1722
1916
1714-1916
Jiu
1520
Cerna
1722-1916
GORJ
VÎLCEA
Ada Kaleh
Fetislam
Olt
MEHEDINȚI
Jiu
DOLJ
ROMANAȚI
Vidin
DUNĂREA
Așezările omenești din Oltenia după Specht (1790)
Limitele județelor după Schwanz (1722)
Hotarele Olteniei (după I. Donat ș.a.)

Fig. 1

cele din sudul Olteniei aflate într-un permanent pericol. De asemenea, satele de moşneni erau mai stabile decît cele de rumâni care au avut o mai zbuciumată existenţă.

Dispariţia aşezărilor constituia în trecut ceva obişnuit şi ea era pricinuită atît de nimicitoarele boli molipsitoare, cît şi mai ales de presiunea atacurilor şi cea socială.

În urma atacurilor duşmane satele se destrămau prin fuga locuitorilor, prin uciderea lor sau prin luarea lor în captivitate. Să citäm un caz: „Pretutindeni pe unde au trecut turcii satele au rămas pustii... locuitorii descoperiţi prin ascunzătorile lor au fost robiţi. Mihai Viteazu eliberează la Dunăre 8000 de robi în afară de cei omorîţi sau care fuseseră deja trecuţi Dunărea". [7]

Locuitorii fugiţi în altă parte aveau de ales între a se stabili pe locul unui sat pustiu sau a forma o aşezare nouă într-o poiană izolată din pădure.

Defrişarea pădurii era însă un lucru dificil pentru acea perioadă. Topoarele, necesare pentru formarea curăturilor, erau nişte obiecte foarte preţioase pe care ţăranii le procurau foarte greu, ca dealtfel, orice obiect de metal. Incendierea pădurii era nerecomandabilă fiindcă dezgolea şi demasca aşezarea, iar rădăcinile şi tulpinile care rămîneau se scoteau greu.

Greutăţile întîmpinate la formarea unor noi locuri pentru agricultură sau fîneaţă, precum şi existenţa locurilor vechi de cultură, a livezilor şi a viilor părăsite, îi determinau pe fugari, cu tot pericolul la care erau expuşi, să revină la locurile lor vechi, sau să le ocupe pe cele rămase fără locuitori. Astfel satul se refăcea pe aceeaşi vatră sau alături.

Aşa se explică prezenţa atîtor „silişti" (vetre de sat) răspîndite pretutindeni, ele reprezentînd două, sau mai multe perioade de existenţă a satului respectiv. Pentru ca să înţelegem cum era posibil ca oamenii să se instaleze nestingheriţi acolo unde doreau trebuie să ştim că dreptul de folosinţă a pămînturilor necultivate a fost nelimitat din cele mai vechi timpuri şi pînă la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Ţăranii ar fi putut creşte atîtea vite sau oi cîte puteau să hrănească iarna, iar terenurile necultivate erau aşa de multe, încît nici stăpînii nu le cunoşteau.

Pravilniceasca condică din 1780 precizează că: „locul ce-l va curăţi nemernicul, adică locuitorul, ca să-l semene, să facă fîn sau grădină, nu poate stăpînul moşiei să i-l ia". Era însă obligat să dea proprietarilor a zecea parte din produse.

Hrisovul lui Mihail Şuţu, din 1794 întăreşte şi el acest drept al ţăranilor. „Toţi locuitorii de prin sate, pe moşia unde se află locuinţa, acolo să are îndestul şi să semene cît şi fînaţ să-şi facă pe moşia aceea cît va fi pentru trebuinţă lui". (D. C. Scheianu, Acte şi legiuiri privitoare la chestia ţărănească, Bucureşti, 1907). Aceste obiceiuri şi legiuiri au făcut posibilă o mare mobilitate a locuitorilor şi aşezărilor, deoarece chiar şi „rumânii" se puteau muta, plătind „găleata".

Constatăm deci că, supuse atacurilor duşmane, epidemiilor sau asupririi sociale, o bună parte din aşezările din Oltenia, au dispărut de mai multe ori şi pentru perioade mai lungi sau mai scurte, după care multe din

---

[7] C. C. Giurescu, *„Aşezămîntul" sau legătura lui Mihai Viteazu.* Analele Univ. Buc. anul XIX nr. 1/1970, pag. 507.

Scanned with OKEN Scanner

ele au apărut din nou, iar uneori sub alt nume. Să exemplificăm : Strehaia, fostă reşedinţă a băniei oltene şi a episcopiei Severinului, a fost „pustiită înainte de 1491", după care bănia s-a mutat la Craiova, iar episcopia la R. Vîlcea (1504). Episcopia reînfiinţată în localitatea refăcută, s-a desfiinţat din nou prin 1679, din aceleaşi motive de pustiire, iar Strehaia a decăzut dezvoltîndu-se în schimb Cerneţii.[8] În 1815 ea este prădată şi distrusă din nou de atacurile turceşti conduse de Salih-Aga şi nu mai apare în harta rusă din 1835[9], deoarece locuitorii ei se refugiaseră în pădure. În hartă găsim în schimb satul Stănceşti cu 320 de gospodării aşezate pe dealul vecin cu Strehaia, în pădurea Cerînganul (singurul oraş din judeţ — Baia de Aramă — avea atunci 312 gospodării). Strehaia nu apare nici în condicile mînăstirii din 1840—1848, care vorbesc aici de „poporul din Motru de Sus" şi „poporul din Motru de Jos" adică de locuinţe împrăştiate şi fără numiri precizate. Satul Strehaia se înfiripă şi apare în harta lui Satmary, ridicată în 1856, care ne arată de asemenea că în acest timp pădurile Cerînganu şi Brătila mai erau încă bine populate. Prin împroprietărirea din 1864 locuinţele din pădure au fost părăsite şi au apărut în schimb trei grupuri de case numite : Huşniţa, Glodeni şi Gropani[10], care crescînd prin sporul natural, s-au unit şi au format din nou Strehaia, împrejurul mînăstirii cu acelaşi nume. Fostele „conace" care mai rămăseseră pe dealurile vecine, au dispărut numai după cooperativizarea agriculturii din 1962. Alt exemplu : Satul Buiceşti, care apare în documente în 1543, a dispărut în 1598 fiind pustiit de ciumă[11], iar mai tîrziu îl găsim din nou la poalele dealului şi la marginea pădurii, datorită existenţei vechilor terenuri agricole şi a apei Motrului, care au atras oamenii din nou aici.

B. SATELE ÎN ETAPA PRECAPITALISTĂ ŞI CAPITALISTĂ (1829—1950)

Această etapă începe odată cu pacea de la Adrianopol, care a însemnat : încetarea atacurilor turceşti, luarea unor măsuri sanitare, care au împuţinat bolile şi au făcut să crească sporul populaţiei ; libertatea comerţului, care a dus la extinderea agriculturii şi la o oarecare înviorare economică ; introducerea regulamentului organic care a încercat să reglementeze raporturile dintre proprietari şi ţărani, ş.a. Regulamentul organic a încercat să limiteze secularа fugă a ţăranilor de pe o moşie pe alta şi a dat proprietarilor dreptul de a-i scoate pe ţărani dintr-o parte a moşiei spre a-i muta în altă parte. Prin aceste măsuri, luate ca urmare a Regulamentului, a început a doua perioadă de scoatere a populaţiei din păduri. Astfel, satul Varodia „ne spun bătrînii că, s-a format în 1834 cu locuitorii care înainte trăiau în conace ascunse în locuri retrase"[12] şi tot prin venirea din pădure s-au contopit în 1832 cele două cătune care au format Băileştii, iar ca ele sînt

[8] C. Isbăşoiu, C. Protopopescu, *Bănia de Strehaia*. Editată de Casa corpului didactic Turnu Severin, 1969.

[9] C. C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului XIX*, 1957, pag. 246—250.

[10] Sub acest nume le găsim în actele de la împroprietărirea din 1864.

[11] *Documente privind istoria românilor*, A, vol. II, pag. 302.

[12] S. Bărbătescu, C. Braşoveanu, C. Pistol, *Monografia comunei Rocşoreni*, pag. 48 (manuscris).

Scanned with OKEN Scanner

multe altele. Cu toate că se recurgea chiar la bătaia celor care refuzau să se mute, populaţia prudentă părăsea greu pădurile [13].

Împroprietărirea din 1864 şi celelalte mai mici care au urmat, precum şi vînzarea unor loturi din pămîntul statului, au scos din pădure multă lume, cu care s-au înfiinţat sate noi : Comanda 1882—1884, Lunca Banului 1892—1894 şi altele, din care unele au fost aşezate pe locurile devenite agricole prin asanarea unor regiuni mlăştinoase (Vînători, Roşiori, N. Bălcescu ş.a.). Satele s-au mărit mai ales prin sporul natural, care în acest secol a devenit exploziv prin menţinerea unei natalităţi ridicate şi prin scăderea mortalităţii. Ca urmare, dintr-o casă şi o familie se putea ajunge la un sat. Astfel satul Hurduceşti s-a format prin înmulţirea familiei Hurducea în timp de trei generaţii, iar aceasta nu este nicidecum o excepţie, deoarece în vremea aceea o familie cu 10—12 copii era un fapt destul de obişnuit. Numele satelor terminate în „eşti" ne arată că ele au la origine un moş comun (Stroe — Stroeşti, Robu — Robeşti ş.a.), iar o bună parte din ele s-au format în acest secol.

Satele — arată marele dicţionar geografic al României — erau alcătuite la sfîrşitul secolului al XIX-lea din „mahalale", care, aşa cum se vede din denumirile lor, nu erau altceva decît grupuri de familii. Cu timpul „mahalalele" unui sat s-au unit într-o singură aşezare, datorită creşterii satului prin sporul natural, iar familiile s-au intercalat unele cu altele aşa încît astăzi cu greu s-ar mai putea deosebi vechile grupări familiale care alcătuiau o „mahala" sau un sat.

Emigrările din Transilvania, produse de-a lungul vremurilor, au adus în Oltenia mulţi „ungureni", care au populat atît zonele de sub munte (Novaci, Tismana, Titirleşti ş.a.), cît şi pe cele din cîmpie (Oprişor, Bălăciţa ş.a.). Astfel satul Ungureni de pe Motru s-a înfiinţat în 1834 pe moşia Catincăi Bibescu, printr-o hotărîre a „Ocîrmuirii" [14].

Se poate spune că de la satul risipit, predominant în Oltenia pînă în 1829, s-a trecut, odată cu scoaterea din păduri, la satul răsfirat, iar prin sporul natural casele s-au îndesit şi s-a ajuns la satul de tip adunat, care a devenit predominant. Densitatea populaţiei, care în secolele trecute creştea de la sudul către nordul Olteniei, s-a schimbat în această perioadă, ea devenind mai mare în sud, [15] unde satele s-au înmulţit şi au crescut continuu.

C. ETAPA SOCIALISTĂ (DUPĂ 1950)

Anul 1950 reprezintă punctul culminant al dezvoltării aşezărilor rurale, fiindcă de aici înainte statul socialist începe procesul de industrializare şi urbanizare. Planurile cincinale au dezvoltat economia şi în mod deosebit industria care a solicitat un volum tot mai mare de forţă de muncă. Cooperativizarea agriculturii, încheiată în 1962, a adus forme superioare de folosire a pămîntului iar prin acestea în sate s-au eliberat numeroase braţe de muncă.

[13] Condicile mînăstirii Strehaia arată că „locuitorii se plîng că degeaba îi bat. Ei nu se pot muta deoarece au gospodăriile lor în pădure.

[14] D. Roşu, *Corcova. Întemeierea satului Ungureni.* Comunicare ştiinţifică, T. Severin, 1958.

[15] Cl. Giurcăneanu, *Repartiţia populaţiei şi aşezările pe zone de altitudine.* Revista Natura 2/1964.

Un flux de populaţie tînără s-a scurs şi se scurge în continuu spre oraşe, iar epoca noastră se încadrează între 78% populaţie rurală în 1930 şi 20% cît va fi în 1990. Asistăm la un vast proces de industrializare şi urbanizare şi la o descreştere a satelor, care îşi pierd tot mai mult din vechile şi marile lor funcţii : aceea de a fi fost o rezervă uriaşă de forţe de muncă pentru toate ramurile de activitate. Astfel Rocşoreni (Jud. Mehedinţi) sat fost reşedinţă de comună, cu organe sanitare, veterinare, agricole şi culturale, cu o şcoală generală de 8 ani cu 12 cadre didactice, este azi un sat care abia dacă are o populaţie şcolară necesară pentru menţinerea unui singur învăţător. Toate celelalte activităţi sînt din domeniul trecutului. Satul acesta, ca şi altele, merge către o nouă „regrupare" [16]. Satele Menţi, Lupşa, Deleni şi multe altele sînt în aceeaşi situaţie. În acelaşi timp au crescut mult oraşele ; Craiova, Drobeta Tr. Severin, Rîmnicu Vîlcea şi Tg. Jiu au o populaţie de peste trei ori mai mare ca în 1950. A crescut deasemenea foarte mult populaţia altor oraşe : Caracal, Drăgăşani, Corabia ş.a. şi s-au format oraşe noi care se găsesc în plină dezvoltare ca : Motru, Ţicleni şi Filiaşi. Atracţia oraşelor, care este cu atît mai mare cu cît oraşul este mai aproape sau mai mare, manifestată prin oferta multor locuri de muncă, prin posibilităţi largi de calificare, prin condiţii de viaţă superioare satului şi printr-un mediu ambiant atractiv, face ca populaţia tînără a satelor să plece şi să se stabilească în număr mare spre oraşe. Consecinţa firească a acestui proces este îmbătrînirea satelor. Cu totul altfel va arăta o hartă a satelor în 1990, cînd numai 12% din populaţia ţării va lucra în agricultură, sau alta în anul 2010, cînd la munca de la cîmp nu vor rămîne decît aproximativ şase procente Socialismul va duce către forme superioare de viaţă, care vor ridica alte probleme decît cele actuale.

În concluzie constatăm că după o lungă perioadă de dispersie a aşezărilor (pînă în 1829) a urmat una de adunare (înmulţirea şi creşterea satelor) pînă în 1950, după care asistăm la un masiv proces de industrializare şi urbanizare, care face ca oraşele să crească foarte mult, iar satele „să se regrupeze" în aşezări superior dotate, sau unele dintre ele să se transforme în oraşe (Pleniţa, Turceni, Rovinari, Bala, Berbeşti, Bălceşti, Motru, Ţicleni etc.).

CONTRIBUTIONS TO THE STUDY OF VILLAGERS' FORMATION AND EVOLUTION IN OLTENIA

Summary

Because of both enemy attacks and contagious diseases, the majority of villages (most of them) were built in woods or isolated places between 273 — 1829.

In the XVIIIth and XIXth centuries the doublet and triplet villages arose. After 1829 many villages have been formed by going out of the forests and by means of appropriation.

After 1950 industrialization of the country has begun : more and more towns have sprung up and developed while the villages grew older and older. Meny of them will regroup later.

[16] *Directivele Conferinţei Naţionale a P.C.R. cu privire la sistematizarea teritoriului, a oraşelor şi satelor, la dezvoltarea lor economico-socială*, 19—21 iulie 1972. Ed. politică, 1972. — *Legea nr. 58 privind sistematizarea teritoriului şi localităţilor urbane şi navale* din 29 octombrie 1974.

Scanned with OKEN Scanner

ROLUL ACTIVITĂŢILOR PRIMARE ÎN INDIVIDUALIZAREA TIPURILOR FUNCŢIONALE AGRICOLE DE AŞEZĂRI RURALE DIN DOBROGEA

FLORICA BORDÂNC

Semnificaţia generală a activităţilor primare în viziunea diverşilor geografi şi a altor specialişti. Raportul dintre activitatea agricolă şi funcţia agricolă a aşezărilor. În literatura geografică străină se consemnează ca părţi componente ale activităţilor primare agricultura, industria extractivă, exploatarea forestieră, piscicultura şi unele activităţi portuare — activităţi de „primă intervenţie" (cultivare, creştere, extracţie, exploatare) asupra unor elemente geografice.

Opinia geografilor din ţara noastră diferă oarecum prin faptul că, în cele mai multe cazuri, echivalează sectorul economic primar cu agricultura, celelalte activităţi fiind tratate separat ca fapte în sine, dar şi unitar ca factori ai teritoriului ce se influenţează reciproc. Alţi specialişti, bazîndu-se pe anumite forme de subordonare economică şi administrativă, includ aceste „celelalte activităţi" sectorului economic secundar (industria extractivă, piscicultura şi exploatarea forestieră) şi sectorului terţiar (activitatea portuară).

Oricum, nota distinctivă a activităţilor primare o dă agricultura prin toată complexitatea sa structurală şi funcţională şi prin multiplele sale implicaţii — ramură a economiei naţionale cu rol decisiv în individualizarea funcţiei caracteristice a aşezărilor rurale.

Acceptînd şi adaptînd analizelor geografice noţiunile de activitate şi funcţie se impune a se stabili gradul de asimilare şi subordonare între ele, în sensul unei relaţii spaţiale.

Diferenţa dintre cele două fenomene economice rezidă din însăşi semnificaţia lor ; activitatea desemnează „actul sau sistemul de acte prin care omul intervine în ordinea (sau în dezordinea) fenomenelor (naturale, sociale sau ideale) pentru a le schimba în folosul său", iar funcţia — consecinţa pe care un anumit element, o anumită activitate (compartament) o are pentru un sistem dat — satisfăcînd necesităţile sale structurale (Direcţionar de filosofie, 1978). Sub aspect geografic, activitatea are un grad mai redus de generalizare şi aparţine într-o măsură mai mare teritoriului, în unele cazuri conturîndu-se anterior apariţiei aşezării propriu-zise (sub forma îndeletnicirilor). În paralel, funcţia este un fenomen ce se însuşeşte ulterior şi exprimă un grad mai mare de abstractizare, cumulînd activităţi locale, dar şi din afara localităţii de referinţă, mult mai diversificate în privinţa ofertei posibilităţilor de obţinere a veniturilor. Totodată, funcţia, aflată într-un

stadiu superior de evoluţie şi diversificare permite multor aşezări să exercite şi o influenţă teritorială.

Ceea ce face însă inseparabile fenomenele menţionate, atît interpretărilor teoretice cît şi aplicabilităţii practice, este cadrul de apariţie şi interconditionare, respectiv mediul geografic.

Conchizînd la asemănările şi deosebirile celor două noţiuni prezentate, rezultă că funcţia (elementul de sinteză) descinde din îmbinarea activităţilor (elementul de analiză) ambele avînd acelaşi suport material.

Cît priveşte raportul dintre activităţile agricole şi funcţia de profil a existat o oarecare tendinţă de limitare şi de excludere chiar a posibilităţii de evoluţie şi de trecere succesivă de la primul factor la celălalt. În baza reconsideraţiilor actuale, activităţile agricole fundamentale şi tradiţionale, la o anumită etapă de dezvoltare şi de generalizare, se complementarizează ca pondere şi ca surse de venit şi definesc categorii sau tipuri funcţionale de aşezări.

Determinarea tipului funcţional agricol de aşezări rurale din Dobrogea (fig. 2) şi prezentarea geografică a relaţiei activitate—funcţie agricolă în acest caz (fig. 1). Tehnicile şi metodele implicate în stabilirea categoriilor funcţionale de aşezări sînt foarte variate, reunind într-un cîmp eterogen de preocupări, procedee statistice, fenomenologice şi econometrice. Pentru determinarea tipului funcţional agricol de aşezări rurale din Dobrogea s-a folosit o metodă adecvată — modelarea.

Modelarea tipologiei funcţionale, în spirit geografic, îmbină două ipostaze ; prima redă structura logică a problematicii cu ajutorul tehnicilor reticulare de generare (cartograma de structură), iar cea de-a doua identifică valori ale relaţiilor dintre elementele componente, folosind tehnicile cu caracter statistic.

În cazul Dobrogei, cartograma de structură, pe baza propriului său raţionament logic redă condiţionarea dintre condiţiile geografice, activităţile agricole şi funcţie (fig. 1). Cea de-a doua fază a modelării cuprinde exprimarea procentuală a entităţilor tipologice şi compararea propriilor valori faţă de o medie, a teritoriului, folosind metoda econometrică „a celor două nivele" şi curbele de repartiţie (fig. 2).

Astfel, folosind ca indicator de bază structura populaţiei ocupate pe sectoare de activităţi s-au întocmit nişte serii de variabile ce exprimă ponderi ale localităţilor pe cele trei sectoare (primar, secundar şi terţiar) şi ale volumului fiecărui sector din total teritoriu. Considerîndu-le drept două nivele ale unei reprezentări grafice carteziene, pe ordonată s-au trecut rapoartele : $\frac{PX_c}{\sum_{c=1}^{n} PX_c}; \frac{PY_c}{\sum_{c=1}^{n} PY_c}; \frac{PZ_c}{\sum_{c=1}^{n} PZ_c}$ $PX_c; PY_c; PZ_c$ = populaţia ocupată pe sectoare la nivel de localitate $\sum_{c=1}^{n} PX_d; \sum_{c=1}^{n} PY_c; \sum_{c=1}^{n} PZ_c$ = populaţia totală a sectorului agricol ; industrial ; şi de servicii pentru cele n localităţi), iar pe abscisă, în toate cele trei cazuri, raportul $\frac{P_c}{\sum_{c=1}^{n} P_c}$ (Pc = populaţia totală ocupată a localităţii c, iar $\sum_{c=1}^{n} P_c$ = populaţia totală ocupată a celor n localităţi).

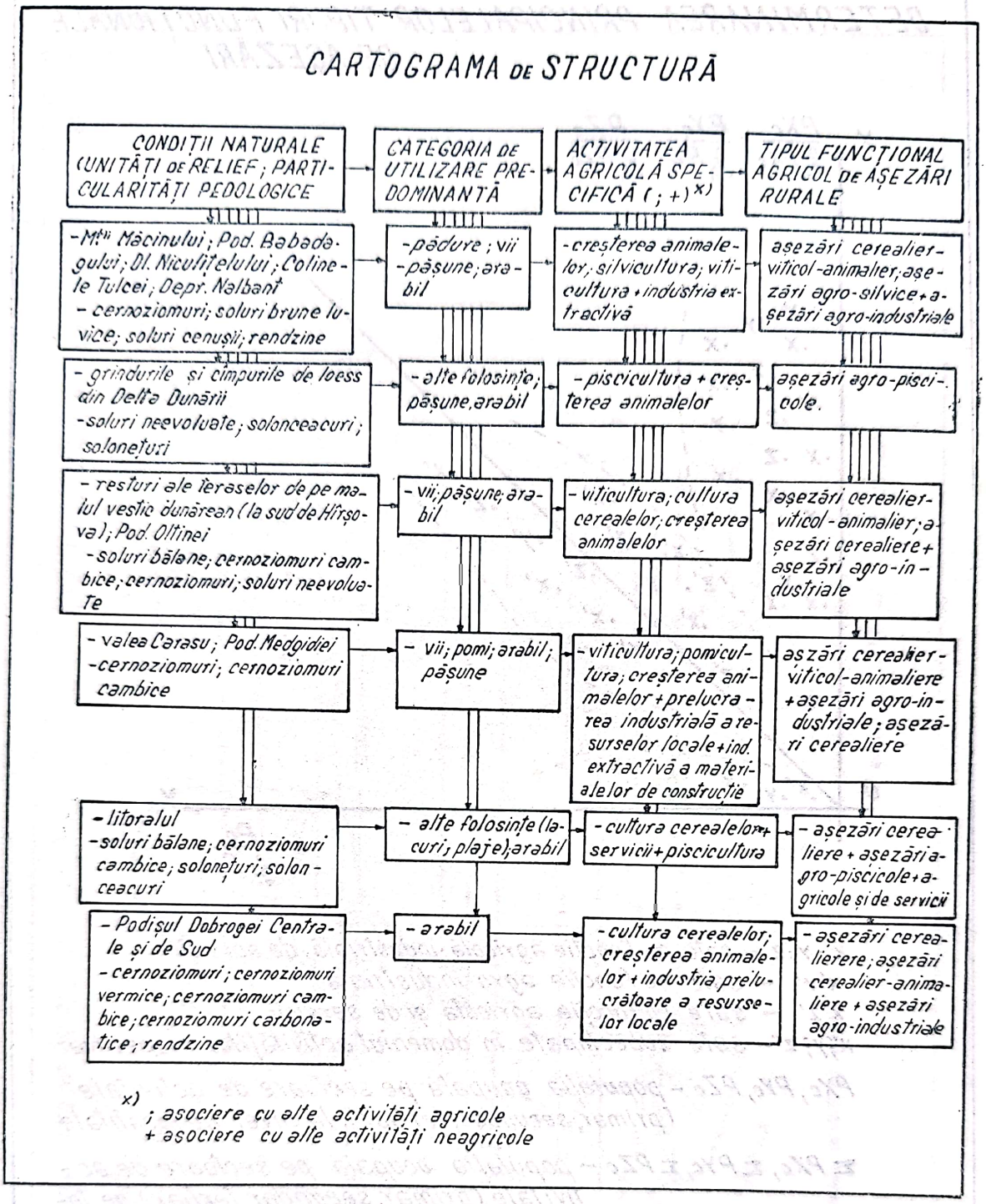

Fig. 1

Interpretînd graficul activităţilor primare, se constată că un număr foarte mare de puncte se află deasupra bisectoarei, ceea ce înseamnă că majoritatea satelor dobrogene au funcţii agricole. Alinierea cu prima bisectoare a punctelor de coordonate aproximativ egale din graficul fiecărui sector (primar, secundar şi terţiar) indică prezenţa satelor cu funcţii agro-industriale (Somova, Minerii, Greci, Turcoaia, Mahmudia, Basarabi, Cobadin,

Scanned with OKEN Scanner

DETERMINAREA PRINCIPALELOR TIPURI FUNCȚIONALE DE AȘEZĂRI

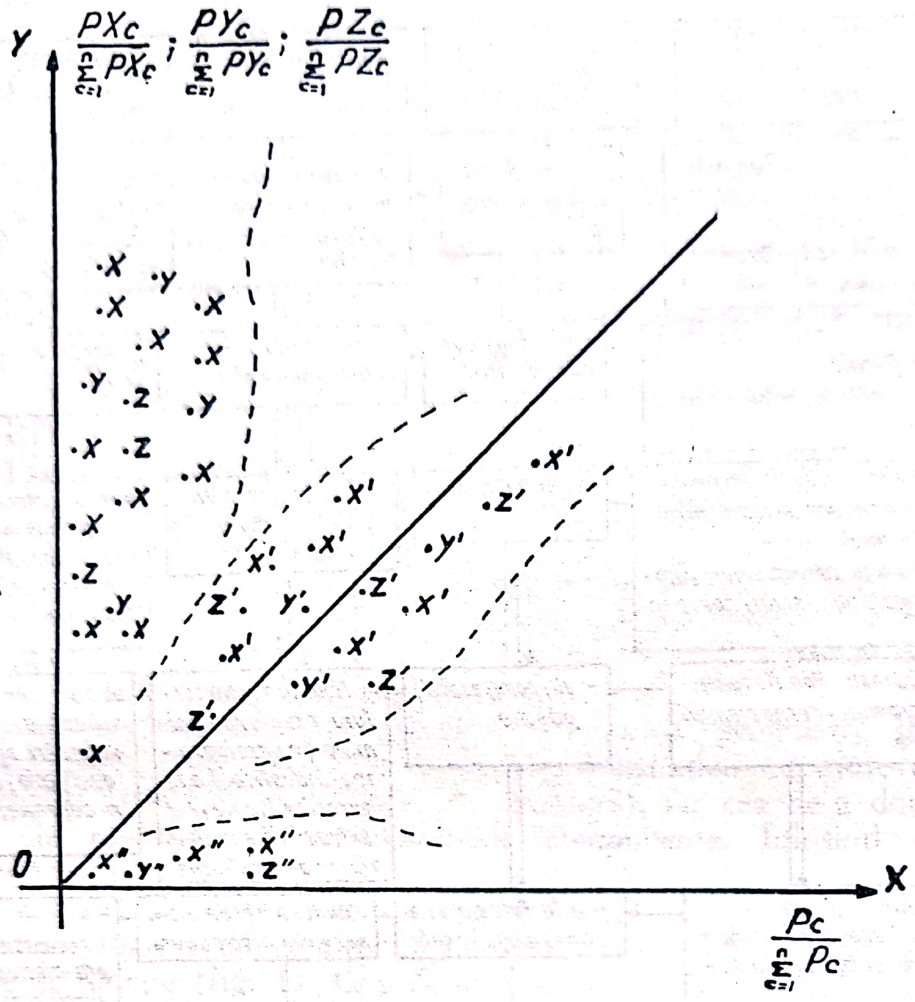

x ; y ; z – sate cu funcție agricolă; industrială; de servicii
x'y' – sate cu funcție agro-industrială
x'z' – sate cu funcție agricolă și de servicii
x''; y''; z'' – sate subechipate în domeniul activităților respective

PX_c, PY_c, PZ_c – populația ocupată pe sectoare de activitate (primar, secundar, terțiar), la nivel de localitate

$\Sigma PX_c, \Sigma PY_c, \Sigma PZ_c$ – populația ocupată pe sectoare de activitate (primar, secundar, terțiar), pe total teritoriu.

P_c – populația totală la nivel de localitate

ΣP_c – populația totală a tuturor localităților din teritoriu.

Fig. 2

Scanned with OKEN Scanner

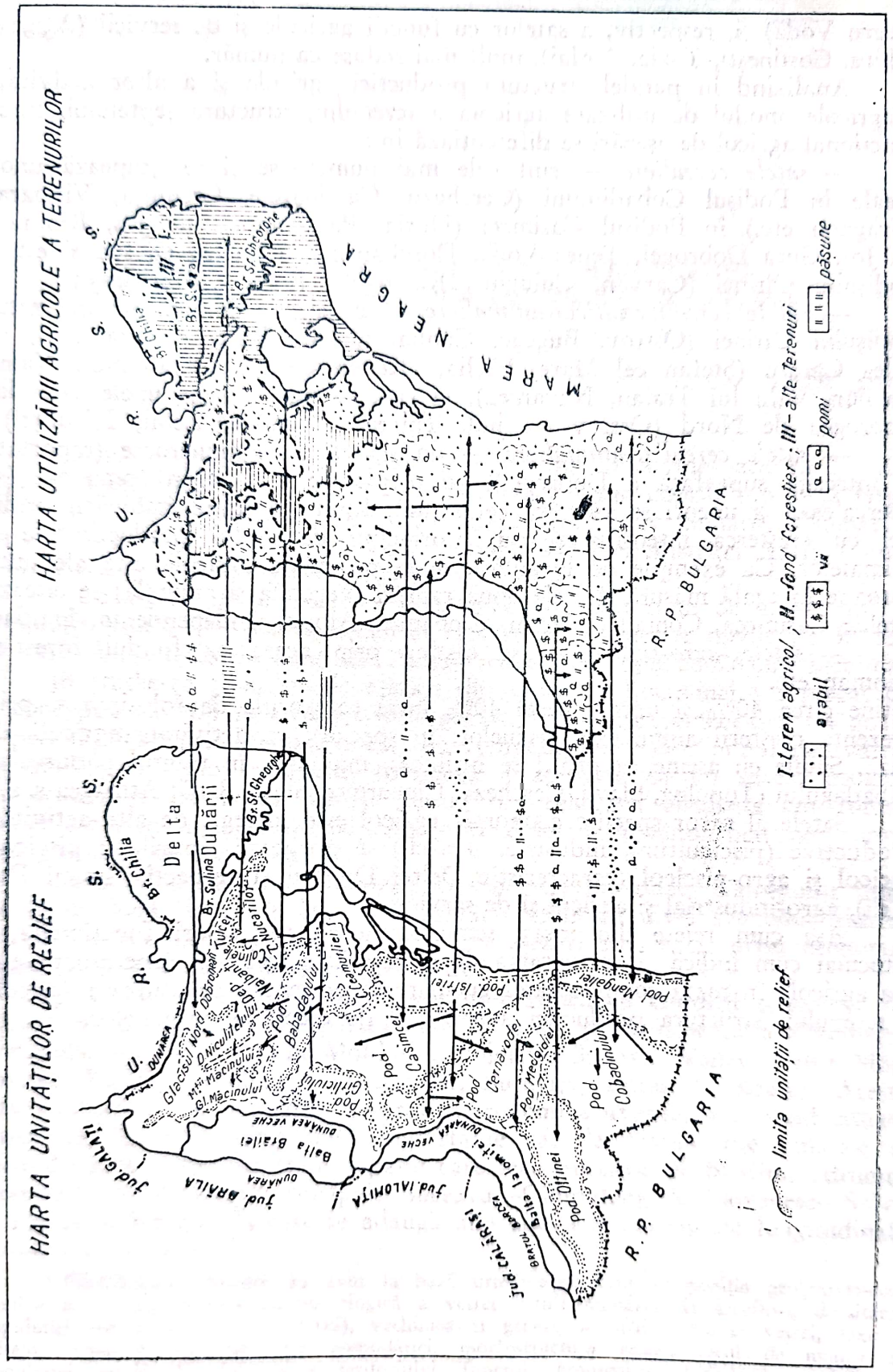
HARTA UNITĂȚILOR DE RELIEF
HARTA UTILIZĂRII AGRICOLE A TERENURILOR
MAREA NEAGRĂ
R. P. BULGARIA
Delta Dunării
Br. Chilia
Br. Sulina
Br. Sf. Gheorghe
Jud. GALAȚI
Jud. BRĂILA
Jud. IALOMIȚA
Jud. CĂLĂRAȘI
Balta Brăilei
Balta Ialomiței
Pod. Istriei
Pod. Mangaliei
Pod. Casimcei
Pod. Cernavodei
Pod. Mecidiei
Pod. Cobadinului
Pod. Oltinei
limita unității de relief
I-teren agricol ; II-fond forestier ; III-alte terenuri
arabil
vii
pomi
pășune

Fig. 3

Negru Vodă) și, respectiv, a satelor cu funcții agricole și de servicii (Agigea, Schitu, Costinești, Tuzla, 2 Mai), mult mai reduse ca număr.

Analizînd în paralel structura producției agricole și a altor activități neagricole, modul de utilizare agricolă a terenului, structura șeptelului, tipul funcțional agricol de așezări se diferențiază în :

— *satele cerealiere* — sînt cele mai numeroase și se grupează unor areale în Podișul Cobadinului (Cerchezu, Căscioarele, Credința, Viișoara, Bărăganu etc.) în Podișul Casimcei (Horia, Pantelimonu de Jos, Rîmnicu de Jos, Gura Dobrogei, Țepeș Vodă, Dorobanțu), în partea de sud și est a Podișului Oltinei (Carvăn, Cuiugiuc, Răzoarele, Brebeni, Rariștea) ;

— *satele cerealier-viticol-animaliere* — constituie aliniamente în vestul Podișului Oltinei (Ostrov, Bugeac, Canlia, Oltina, Viile, Rasova etc.), în valea Carasu (Ștefan cel Mare, Făclia, Remus Opreanu, Satu Nou, Valea Dacilor, Valu lui Traian, Nazarcea), la care se mai adaugă unele sate din Dobrogea de Nord (Ostrov — jud. Tulcea, Izvoarele, Zebil, Niculițel) ;

— *satele cerealier-animaliere* — nu sînt atît de numeroase (raportate la întreaga suprafață a Dobrogei), au o plasare mai puțin compactă (se intercalează și uneori se asociază celorlalte), fiind rezultatul îmbinării tradiției cu creșterea intensivă și după principii de înaltă productivitate a animalelor. Ca exemple de localități, unde producția agricolă este alcătuită aproape în egală măsură de cele două ramuri (vegetală și animală) se citează satele : Casimcea, Comana, Mereni, Ciobănița, Albești, Independența, Haidar,

— *satele agro-silvice* — se disting prin aceea ca fondul forestier Rahman etc.
deține circa 40% și uneori peste 40% între categoriile de folosință și prin prezența creșterii animalelor (ovinelor, în special), ca activitate agricolă de bază. Satele cu asemenea profil se întîlnesc, mai ales, în ținutul păduros al Babadagului (Topolog, Slava, Cercheză, Ciucurova, Slava Rusă, Atmagea ș. a.).

Satele al căror specific economic agricol este întregit de alte activități productive (piscicultură, industrie, servicii) se grupează tipurilor : **piscicol-agricol** și **agro-piscicol** (caracteristic Deltei Dunării și respectiv luncii Dunării), **agro-industrial** și **agricol și de servicii.**

Așa cum reiese din însăși semnificația acestor tipuri funcționale și întocmai cum indică și cartograma de structură, activitatea generatoare este cea agricolă în toată complexitatea ei, marcată de modul de utilizare agricolă a terenului, structura producției agricole și de efectivul animalelor.

ASPECTE COMPARATIVE ALE TIPOLOGIEI AŞEZĂRILOR RURALE DIN OBCINELE BUCOVINEI

IOAN IOSEF

Regiunea geografico-economică a Obcinelor Bucovinei are ca limite: spre nord graniţa de stat cu U.R.S.S., spre vest şi sud cuprinde o zonă largă de tranziţie spre unităţile muntoase vecine (respectiv Suhard, Giumalău, Rarău, Stînişoara) — depăşind axele văilor Cîrlibabei, Bistriţei Aurii, Putnei şi Moldovei —, iar în est Podişul Sucevei.

Între aceste limite Obcinele Bucovinei au o suprafaţă de 2.744 km², o populaţie totală de 105.000 locuitori (1976) şi o densitate medie de 38 loc. pe km². Acest teritoriu cuprinde 72 sate cu o populaţie de 76.000 locuitori.

În studierea tipurilor de aşezări din Obcinele Bucovinei s-a plecat de la concepţia că, *din punct de vedere geografic,* aşezarea omenească nu poate fi privită doar prin prisma uneia din componentele sale: populaţie, vatră, sau moşie, ci ca o rezultantă complexă a acestora, ca un sistem geografico-economic. De aceea pentru fiecare din cele trei elemente am folosit numeroase criterii analitice, pe care în final le-am înmănunchiat sub forma unei „formule de convergenţă". [1]

Utilizînd această metodologie, în Obcinele Bucovinei s-au putut individualiza două tipuri de bază: I) aşezări rurale cu nivel economic ridicat şi condiţii complexe de dezvoltare şi II) aşezări rurale cu nivel economic scăzut şi condiţii mai reduse de dezvoltare.

I. Aşezările rurale cu nivel economic ridicat şi condiţii complexe de dezvoltare se grupează în partea sudică, estică şi nord-estică a Obcinelor (comunele Iacobeni, Fundu Moldovei, Pojorîta, Sadova, Vama, Vatra Moldoviţei, Frasin, Mănăstirea Humorului, Sucevița, Putna şi Straja). Aceste sate au avut şi au o poziţie geografico-economică avantajoasă, fiind situate direct sau în apropierea unor importante căi de comunicaţie: marele şi vechiul drum comercial transcarpatic care lega Suceava de Bistriţa, „drumul Siretului", căile ferate principale Suceava—Cîmpulung Moldovenesc—Salva şi Suceava—Vicşani, la care se adaugă alte cîteva artere rutiere longitudinale

[1] Clasificările analitice au avut la bază următoarele criterii: poziţia geografico-economică a aşezării, poziţia geomorfologică a vetrei (situl) numărul de locuitori, densitatea populaţiei (pe comună şi în vatră), vechimea şi geneza aşezărilor, forma vetrei, textura uliţelor, tipul şi caracteristicile gospodăriei, morfostructura vetrei, locul de muncă al populaţiei, modul de folosire a teritoriului, funcţiile economice, stadiul de evoluţie şi gradul de dotare, perspectiva de dezvoltare.

Scanned with OKEN Scanner

și transversale și căi ferate secundare. Unele dintre ele, situate în bazinele de confluență cu valoare geografică deosebită, s-au dezvoltat ca noduri de căi de comunicație (Vama, Frasin, Pojorîta, Vatra Moldoviței).

Majoritatea așezărilor din acest tip sînt vechi, menționate documentar încă din secolele XV—XVIII, ceea ce explică, alături de condițiile favorabile de dezvoltare, mărimea lor. Sate ca Iacobeni, Vama, Fundu Moldovei, Pojorîta, Putna și Vatra Moldoviței depășesc 2000 și chiar 2500 locuitori, iar densitatea populației în unele comune se ridică la 45—75 loc./km² (Vama, respectiv Frasin).

Aceste așezări au întreținut și beneficiat de legături strînse cu cele două orașe — Cîmpulung și Gura Humorului — și de existența unor resurse variate ale subsolului și solului. De aceea funcțiile lor economice sînt mai variate: pe lîngă creșterea animalelor și exploatarea lemnului, activități caracteristice întregii regiuni, se adaugă activități industrial-extractive și de transformare (materiale de construcții, neferoase, prelucrarea lemnului), care trec uneori pe primul plan. Astfel de sate, specializate în industrie, sînt: Falcău, Doroteia, Frasin, Iacobeni, Bucșoaia, Valea Putnei, Plutonița, care au între 78,4% (Falcău) și 66% (Plutonița) populație activă în industrie. Cele mai multe au funcții duble, agricole-industriale și industrial-agricole. În ce privește agricultura, se remarcă sporirea ponderii arabilului și lărgirea structurii acestei ramuri economice (cartofi, plante furajere, legume, pomi fructiferi, porumb).

Vetrele, predominant liniare și liniar-tentaculare, bine conturate, se mulează pe văile principale, apropiindu-se sau aproape contopindu-se pe zeci de kilometri și dînd naștere la „sate-galerii" sau „megasate". Ca excepție se remarcă sectorul mijlociu al văii Moldovei, care din punct de vedere morfologic este o succesiune de bazinete depresionare și defilee: în bazinete satele s-au putut dezvolta și lateral (areolar), în timp ce „strîmturile" reprezintă zone de discontinuitate a vetrelor în lungul văii. În general, domină cele cu structură răsfirată, legată de specificul economic (zootehnic), modul de utilizare a teritoriului și forma de proprietate. Într-o anumită măsură, răsfirarea (liniară) este rezultatul preluării reliefului de tip culoar și al atracției căilor de comunicație, care contribuie uneori la alungirea exagerată a vetrelor.

De remarcat, că în această zonă risipirea propriu-zisă aproape lipsește, dar se pune în evidență, ca un element deosebit de caracteristic, o aureolă de risipire parțială pe versant, prin odăi[2], anexe economice cu folosire sezonieră a gospodăriilor situate în vatra satului, pe vale. În cazul satelor mari de pe văile principale, se evidențiază tot mai mult tendința de adunare în partea centrală, ca efect al intensificării funcțiilor administrative, social-culturale, economice și al sistematizării, al creșterii densității clădirilor prin construcții noi (plombări).

În consecință, beneficiind pe parcursul evoluției lor de condiții naturale, social-istorice și economice favorabile și complexe, așezările rurale din această parte a Obcinelor Bucovinei au ajuns la un nivel economic ridicat și au o bună dotare industrială și tehnico-edilitară. Unele dintre ele au fost tîrgușoare de importanță locală sau regională, care, suplinind orașele propriu-zise (ele însele mici, puține și slab dezvoltate), și-au asumat funcția de

[2] Numite și bordeie sau tîrle.

deservire a zonelor rurale învecinate, iar mai tîrziu au avut statut de localităţi de tip urban. Astăzi, ca reşedinţe de comună, se dovedesc în continuare dinamice, întărindu-şi tot mai mult rolul de centre economice nodale-polarizatoare, contribuind, alături de oraşe, la atragerea forţei de muncă şi sporirea mobilităţii pendulatorii (Vama, Iacobeni, Frasin, Fundu Moldovei).

Prin sistematizare şi sprijinul care li se acordă, ele sînt antrenate într-un proces evident de urbanizare, ceea ce va duce la crearea unei reţele de oraşe în Obcinele Bucovinei.

II. **Aşezările rurale cu nivel economic scăzut şi condiţii reduse de dezvoltare** se grupează în jumătatea nordică a Obcinelor, în bazinele superioare ale Bistriţei, Moldovei, Moldoviţei şi Sucevitei (comunele Cîrlibaba, Moldova Suliţa, Breaza, Moldoviţa, Izvoarele Sucevei, Ulma, Brodina). Poziţia lor geografico-economică scade în valoare datorită „înfundării" văilor, gradului redus de dezvoltare a căilor de comunicaţie rutiere şi feroviare şi distanţei mari faţă de oraşe. Acestea sînt, în general, sate mici (multe dintre ele au sub 500 locuitori), datorită condiţiilor social-istorice de formare (prin „roire", cu începere din sec. XVIII şi îndeosebi în sec. XIX) şi funcţiei economice (specializarea în creşterea extensivă a animalelor). Densităţile generale pe comune sînt reduse (sub 20 loc./km^2, faţă de media pe regiune 38 loc./km^2, detaşîndu-se Cîrlibaba, cu 9,9 loc./km^2 şi Izvoarele Sucevei 19,9 loc./km^2. Marea lor majoritate sînt aşezări permanente risipite (risipire totală şi risipire sub formă de nuclee) formate prin roiri agropastorale „în stropi" şi difuziune laterală „în pată de ulei", concomitent cu poienirea pădurii. Datorită dispersiei gospodăriilor, nu se pot delimita vetre propriu-zise (ele cuprind o parte importantă a spaţiului economic), după cum textura căilor de comunicaţie nu este suficient de închegată. Risipirea este în primul rînd consecinţa specializării economice şi a fost favorizată de condiţiile cadrului natural : altitudinea şi declivitatea moderată a obcinelor, vegetaţia etc. Se observă că densitatea populaţiei, mică în trecut — ca şi astăzi — n-a fost un element determinant pentru roire. Risipirea este rezultatul atracţiei deosebit de puternice între fiecare locuinţă în parte şi spaţiul economic aferent, lipsind sau manifestîndu-se foarte slab factorii polarizatori care să ducă la o coerenţă funcţională şi o apropiere spaţială a gospodăriilor, la aglutinarea lor într-o vatră închegată. Deşi văile reprezintă, în general, elemente de atracţie a populaţiei, în această zonă se pune în evidenţă şi o risipire de vale ; risipirea de versant şi de plai rămîne însă caracteristică. În acest spaţiu tipul vechi de gospodărie ţărănească, „cu ocol", are o mare răspîndire.

Densităţile în „vatră" sînt foarte mici — sub 2 loc./ha, ceea ce pune probleme deosebit de dificile pentru dotare.

Plafonul mediu al aşezărilor este de 700—900 m, corespunzător extensiunii maxime a culturilor agricole, dar limita absolută depăşeşte 1 000 m : Ehreşte (1 160 m), Cununschi (1 120 m), Zalomestra (1 120 m) ş.a.

Ca funcţiuni economice, majoritatea satelor sînt specializate în agricultură şi îndeosebi în zootehnie (Obcina, Deluţ, Plai, Breaza de Sus, Bobeica şi chiar Izvoarele Sucevei şi Breaza toate cu peste 80% populaţie agricolă), funcţia complementară fiind activitatea de exploatare forestieră.

Modul de utilizare a teritoriului reflectă funcţiunile economice : în general păşunile şi fîneţele au suprafeţe mari, însă procentul de împădurire se menţine încă ridicat (în comuna Moldova Suliţa păşunile şi fîneţele

Scanned with OKEN Scanner

depăşesc suprafeţele împădurite — 54%, respectiv 41% din suprafaţa totală). În schimb, ponderea terenului arabil, datorită în principal condiţiilor climatice (şi mai puţin pantelor) este sub 1—2% (Cîrlibaba 0,2%, Izvoarele Sucevei 0,7%, Brodina 0,73%, Moldova Sulița — 1,1% etc. În perspectivă, aşezările cu o poziţie mai favorabilă în cadrul ariei de risipire — este cazul, în primul rînd, al reşedinţelor de comune — vor concentra o serie de dotări, funcţionînd ca „locuri centrale" de deservire social-culturală a aşezărilor mai apropiate. Unele se vor putea dezvolta ca sate turistice. Satele mici sau cu o poziţie geografică mai puţin favorabilă vor trebui analizate sub raportul viabilităţii lor în perspectivă, al posibilităţilor de dezvoltare şi sistematizare. Nu trebuie omis că acestea au totuşi o anumită justificare economică : apropierea locuinţei de spaţiul economic.

În concluzie, alături de alte elemente geografico-economice, tipurile de aşezări rurale contribuie în bună măsură la definirea şi delimitarea spaţială a două categorii de peisaje : un peisaj evoluat, cu structuri social-economice complexe, extins în partea de sud, est şi nord-est a Obcinilor Bucovinei, şi un peisaj mai puţin evoluat, cu o structură social-economică mai simplă, caracteristic jumătăţii nordice a regiunii.

ASPECTS COMPARATIFS DE LA TYPOLOGIE DES ÉTABLISSEMENTS RURAUX DES OBCINES DE LA BOUCOVINE

RESUMÉ

La région géographique des Obcines de la Boucovine se situe au nord-est des Carpathes Orientales.

En utilisant de nombreux critères de classification analytiques se rapportant aux trois éléments du village : la zone habitée, la population, l'espace économique concentrées finalement sous la forme d'une critère synthétique, on a pu observer deux types principaux d établissements ruraux :

I. Etablissements ruraux avec un niveau économique élevé et conditions complexes de développement situés au sud, au sud-est et est de la région, et

II. Etablissements ruraux avec un niveau économique baissé et conditions réduites de développements qui caractérisent le nord des Obcines.

Scanned with OKEN Scanner

DEPLASĂRILE SEZONIERE ACTUALE ALE FORȚEI DE MUNCĂ DIN ȚARA OAȘULUI

ION VELCEA, GHEORGHE IACOB

Țara Oașului, străveche vatră românească, se află situată între cele două aliniamente de măguri și „cornete" vulcanice, care se desprind din vastul platou vulcanic Oaș — Gutîi, încadrînd o tipică depresiune intramontană. Lanțul eruptiv neogen mai este flancat de alte trei asemenea „țări" — Chioar, Lăpuș și Maramureș — intens populate și bogate în trecut istoric. Încadrată din patru laturi de masive muntoase, deși joase, dar puternic împădurite, accesul dinspre Cîmpia Someșului făcîndu-se numai prin „porțile" Talnei și Turului, Țara Oașului a oferit populației locale, condiții naturale prielnice de adăpost și hrană. Astfel se explică prezența și continuitatea elementului autohton în regiunea de contact dintre munte și depresiune, unde dealtfel și astăzi se întîlnesc dispuse „roată" toate vechile așezări.

Secole de-a rîndul ocupațiile principale ale populației au fost „păcuritul" și „butinăritul", deoarece pădurile, pășunile și fînețele naturale ocupau odinioară circa 4/5 din suprafața totală a ținutului. Culturile agricole se practicau cu precădere în limitele luncilor și a cîmpiilor piemontane asigurînd, parțial, necesarul de hrană al populației, aflată într-o continuă creștere numerică. Potențialul agrar limitat și accentuarea gradului de specializare în exploatarea și prelucrarea lemnului au generat frecvente deplasări periodice ale forței de muncă în alte regiuni, mai ales în exploatările forestiere și în mai mică măsură la diferite munci agricole (îndeosebi cosași).

Extinderea spațiului agrar prin „runcuirile" excesive făcute în diferite perioade istorice în depresiune și mai ales în regiunea piemontană, nu a ameliorat situația economică și nici nu a diminuat volumul deplasărilor periodice. Dimpotrivă, pe lîngă acestea s-a declanșat ruperea echilibrului natural prin apariția fenomenului de degradare a terenurilor de pe pantele despădurite și cel al înmlăștinirii suprafețelor joase, de pe fundul depresiunii și din lungul rîurilor, făcîndu-le pe anumite areale improprii practicării culturilor agricole și pășunatului.

Oșenii au continuat să plece la lucru în celelalte regiuni ale țării, ajungînd ca în perioada dintre cele două războaie mondiale numărul acestora să depășească 12 000, iar în perioadele de vîrf (la strînsul recoltei) peste 15 000 ; sate întregi rămîneau fără bărbați și nu rare erau cazurile cînd

Scanned with OKEN Scanner

oşenii îşi luau toţi membrii familiilor, apţi de muncă, lăsînd în seama bătrînilor, pe perioada plecării, „pruncii" şi gospodăria cu vitele.

După victoria revoluţiei de eliberare socială şi naţională s-a trecut la refacerea şi dezvoltarea economiei Ţării Oaşului. Astfel, în primul deceniu se înregistrează succese apreciabile privind refacerea şeptelului şi pomiculturii, aprovizionarea cu alimente şi bunuri de consum gospodăresc, construirea de drumuri accesibile, instituţii de învăţămînt şi cultură, dotarea medico-sanitară a aşezărilor etc.

Cerinţele sporite de forţă de muncă pe plan naţional în toate domeniile de activitate economică, cu precădere în industrie şi construcţii însă, fac ca deplasările sezoniere ale forţei de muncă din aşezările oşene să se menţină relativ ridicate : 8 000—10 000 persoane. Aceste deplasări însă sînt reglementate şi asigurate de către instituţii judeţene anume create, care veghează asupra tuturor problemelor legate de deplasarea, cazarea şi condiţiile corespunzătoare de retribuire.

Orientarea politicii statului nostru de valorificare judicioasă a resurselor naturale şi umane în toate regiunile ţării a făcut ca şi Oaşul să obţină, în ultimii ani, remarcabile rezultate în toate domeniile de activitate economico-socială, ceea ce a determinat atragerea în procesul de producţie a unei apreciabile forţe de muncă : peste 5 000 oşeni îşi desfăşoară activitatea pe plan local, în noile obiective industriale (republicane, locale şi cooperatiste) în domeniul construcţiilor, în lucrările complexe hidroameliorative şi de combatere a eroziunii, în pomicultură şi zootehnie, în învăţămînt, cultură şi sănătate etc. Astfel, în perioada 1970—1980 numărul celor care s-au deplasat a scăzut considerabil, sub 4 000 persoane (3 720 în anul 1980).

Din cercetările efectuate se desprind o serie de aspecte care definesc caracterul nou al actualelor deplasări sezoniere ale forţei de muncă din Ţara Oaşului. În primul rînd, din cele 27 de aşezări oşeneşti numai 6 mai participă cu un număr de peste 200 braţe de muncă fiecare, iar dintre acestea, doar Certeze şi Cămărzana se menţin cu efective ridicate de 940 şi respectiv 780 persoane, care merg cu precădere în exploatări forestiere, la defrişări şi curăţiri de păduri şi pajişti naturale în alte regiuni ale ţării. În toate celelalte localităţi ale Oaşului, plecările nu depăşesc 100 persoane. Aşezările : Turţ, Bixad, Gherţa Mare şi Racşa cunoscute pînă nu de mult ca aşezări cu plecări masive — între 300 şi 700 persoane —, în prezent participă cu un efectiv redus (Turţul cu 73 persoane, Bixadul cu 58, Gherţa Mare cu 35 persoane).

Analizînd deplasările oşenilor în alte regiuni se remarcă ponderea mai mare a celor care pleacă pentru muncile agricole 31,3%, ei fiind frecvent solicitaţi de către întreprinderile de stat din cîmpia Timişului şi Mureşului (Jimbolia, Cenad, Pecica, Arad etc.) deficitare în forţă de muncă. În proporţii relativ egale urmează oşenii solicitaţi în exploatările forestiere din Retezat, Ţarcu, Semenic, Almăj (21,5%), şi cei care se deplasează la lucrările de îngrijire ale fondului silvo-pastoral din Podişul Transilvaniei şi din vestul şi sud-vestul Carpaţilor Meridionali — Sebeş, Parîng, Vîlcan, din Munţii Apuseni (24,0%).

Important este şi efectivul minerilor oşeni, care lucrează în unităţile economice din regiunile limitrofe (judeţele : Satu Mare şi Maramureş) respectiv de 1 456 personal muncitor în anul 1980 — ceea ce reprezintă aproape 1/3 din totalul forţei de muncă sezoniere. Din ţara Oaşului se asi-

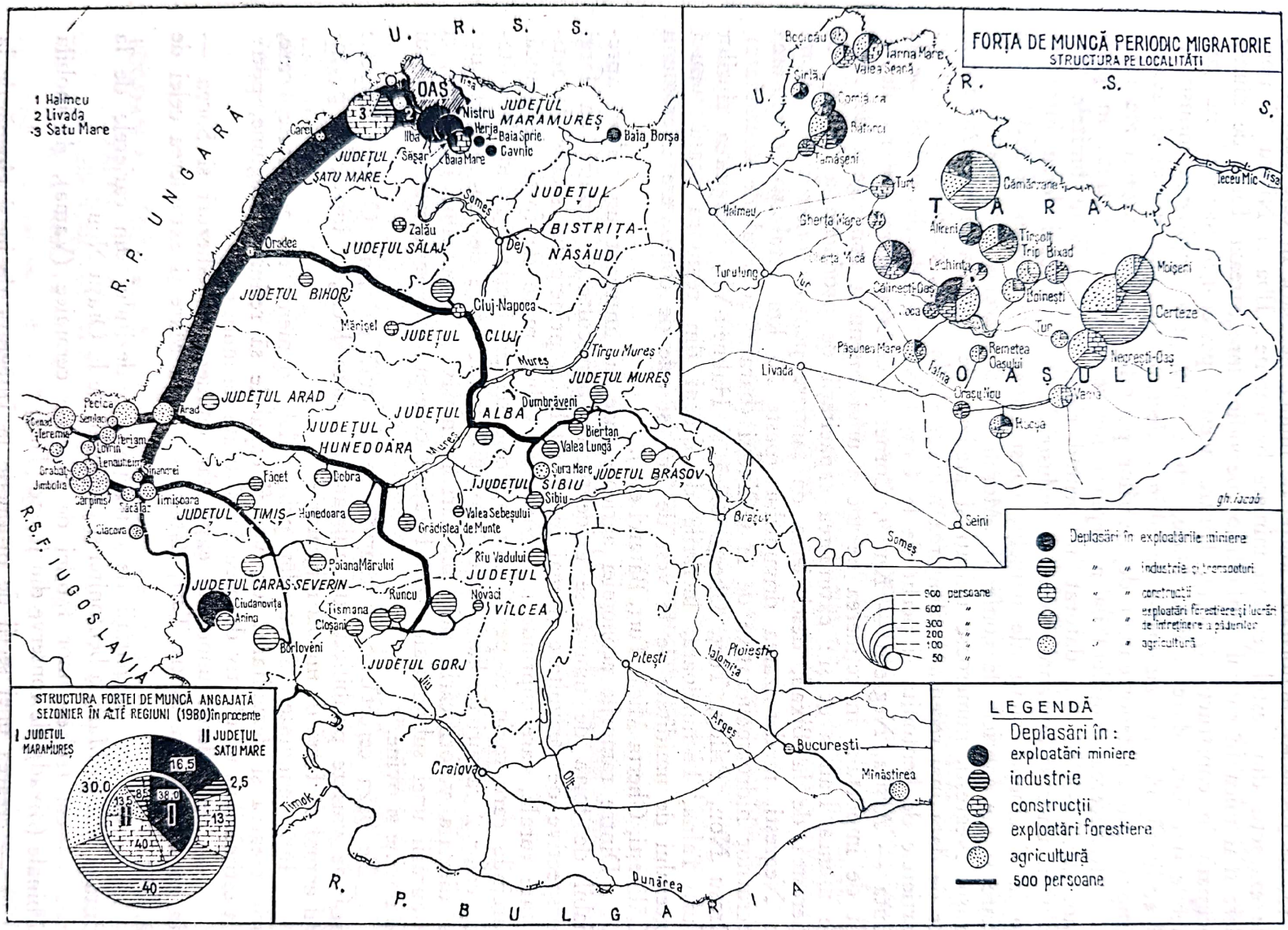

Fig. 1

Harta deplasărilor sezoniere ale forței de muncă din Țara Oașului

gură, de asemenea, majoritatea forței de muncă necesară în cele două centre de extracție din vestul regiunii miniere băimărene : Ilba și Nistru. O pondere mai mică în cadrul deplasărilor periodice înregistrează forța de muncă ocupată în construcții (7,5%). Dintre aceștia peste 4/5 lucrează pe șantierele din Satu Mare și Baia Mare, centre care, prin amploarea industrială și edilitară, pe care au luat-o în ultimul deceniu au avut un rol de seamă asupra limitării fenomenului deplasărilor periodice în alte regiuni ale țării.

Reducerea considerabilă a deplasărilor sezoniere, înregistrată în perioada 1970—1980, s-a datorat, în primul rînd, construirii în limitele Oașului a unor importante obiective industriale ca : Întreprinderea integrată de in și cînepă, secții ale uzinelor constructoare de mașini „UNIO"-Satu Mare și ale fabricii de confecții „Mondiala" din același oraș amplasate în orașul Negrești, numeroase unități și ateliere ale cooperației meșteșugărești, iar de dată mai recentă exploatarea minieră de la Turț, căreia i se adaugă : cartierele de bentonită și perlit de la Orașul Nou și cele de andezit de la Huta — Arșița, Negrești — Km 9, Cornet și Gherța Mare. Un rol deosebit de important în reținerea pe loc a unui însemnat contingent de forță de muncă l-au avut și : extinderea capacității de producție a fabricii de cherestea de la Bixad, deschiderea de șantiere pentru construcții edilitare în Negrești, modernizarea drumurilor (peste 70 km asfaltați), executarea lucrărilor hidroameliorative de la Călinești (barajul și lacul de acumulare), Orașu Nou, Prilog, Turț, Gherța Mică și Halmeu-Vii, îndiguirea rîurilor Tur, Talna, Lechincioara, lucrările de drenaj din regiunea joasă supusă excesului de umiditate de la vest de Tur, și cele de combatere a eroziunii (Călinești, Gherța Mică, Turț, Bătarci etc.).

Dintre ramurile economiei agricole care au antrenat un volum apreciabil de forță de muncă se evidențiază : pomicultura, ramură cu largi perspective de dezvoltare și mai ales zootehnia, principalul sector de activitate rurală, care cuprinde permanent un volum mare de forță de muncă. Sarcinile care revin cooperativelor agricole de producție privind dezvoltarea celor 2 ramuri de bază solicită tot mai multe brațe de muncă, mai ales în direcția valorificării, prin plantări în masiv a terenurilor în pantă, și asigurării unei substanțiale baze furajere corespunzătoare creșterii șeptelului de bovine și ovine.

Pe baza cercetărilor întreprinse se constată că Țara Oașului dispune încă de variate posibilități de utilizare, pe plan local, a întregului potențial actual de forță de muncă migratorie.

Iată, enunțate, cîteva din principalele domenii de activitate, care, prin crearea și dezvoltarea lor, vor fi capabile să rețină în regiune, potrivit estimărilor, un efectiv de circa 5 000 brațe de muncă :

— deschiderea unor noi exploatări miniere — Ghezuri și Șocea — (în zona explorată dintre Turț, Bătarci și Tarna Mare și extinderea celei de la Turț ;

— sporirea capacității de extracție a andezitului din carierele de la Huta și Gherța Mare, a bentonitei și perlitului de la Orașu Nou ;

— construirea unor fabrici de produse ceramice (Vama), de mobilă și binale (Bixad), de conserve din fructe (Turț) ;

— crearea unei secții de producție la Întegrata de in și cînepă de la Negrești, care să prelucreze deșeurile provenite din procesul de fabricație și înființarea de ateliere artizanale la : Certeze, Bixad, Cămărzana, Racșa

Scanned with OKEN Scanner

și Călinești, care să producă diverse obiecte specific oșenești (scoarțe, fote, năframe, cămăși, fote, pălării etc.) ;

— construirea unei fabrici de bere la Turț, utilizînd apa minerală din apropiere, și a încă 8 unități de panificație în centrele comunale (Tarna Mare, Bătarci, Cămărzana, Racșa etc.) ;

— extinderea șantierelor de construcții din orașul Negrești și din viitoarele centre urbane propuse (Turț și Bixad) ;

— dezvoltarea plantațiilor pomicole și a centrelor de prelucrarea primară și conservare a fructelor ;

— crearea de mici ferme zootehnice, specializate pe lîngă cooperativele agricole de producție ;

— executarea lucrărilor hidroameliorative, de combatere a eroziunii solului și întreținerea domeniului silvo-pastoral ;

— dezvoltarea turismului pe măsura importanței și particularităților etnografic-folclorice și peisagistice pe care le oferă Țara Oașului, dar mai cu seamă valorificarea sub raport balneoclimateric a apelor minerale de la Tarna Mare, Turț, Călinești, Luna, Valea Măriei, Puturoasa (Vama) și Nadoșa (Orașu Nou-Vii).

În concluzie, Țara Oașului dispune de o gamă largă de resurse naturale și domenii de activitate care, printr-o judicioasă gospodărire, vor fi capabile într-un viitor apropiat să folosească întregul disponibil de forță de muncă al așezărilor, aflate în plin proces de modernizare.

ASPECTS GÈOGRAPHIQUES CONCERNANT LES DÈPLACEMENTS SAISONNIERS ACTUELS DE LA MAIN D'OEUVRE DANS LE PAYS D'OAȘ

RÉSUME

Les déplacements saisonniers de la main d'oeuvre dans le Pays d'Oaș — jadis phénomène à grande fréquence — ont subi pendant les derniers décennies des sensibles réductions : de plus de 10 000 personnes enregistrées annuellement durant la période 1950—1965 à seulement 3 720 en 1980.

Les auteurs examinent les causes de cette réduction : la valorisation sur place des resources naturelles locales, l'édification d'importants objectifs industriels (entreprises républicaines et locales), l'organisation des chantiers de constructions et de hydroamélioration dans la dépression (le Pays) d'Oaș elle même. On souligne les modifications quantitatives mais aussi structurelles des travaux pratiquées : la croissance sensible de la main d'oeuvre employée dans les exploitations minières, dans l'industrie, les constructions etc., au dépens des travaux traditionnels : sylvicoles et agricoles.

BIBLIOGRAFIE

BOGDAN A., CĂLINESCU M. (1976), *Județul Satu Mare*, Edit. Academiei R.S.R., București, IACOB GH. (1971), *Aspecte geografice privind deplasările sezoniere ale maramureșenilor*, Lucrările celui de-al III-lea Colocviu național de geografia populației și așezărilor din R. S. România, Iași, 1970. VELCEA I. (1964), *Țara Oașului. Studiu de geografie fizică și economică*, Edit. Acad. R.S.R., București. * * * (1971), *Monografia Municipiului Baia Mare*, vol. I, Baia Mare. * * * (1971), *Breviarul statistic al județului Maramureș*, Cluj. * * * (1982), *Anuarul statistic al R. S. România 1981*, București.

Scanned with OKEN Scanner

MĂRGINIMEA SIBIULUI — ASPECTE GEOGRAFICE

VICTOR VOICU — VEDEA

Aşezările omeneşti din „Mărginimea Sibiului" au atras atenţia unui mare număr de cercetători din domeniul istoriei, I. Lupaş (1903, 1940), A. Decei (1942), S. Dragomir (1926, 1938), C. Lungu (1969) ; al etnografiei, C. Irimie (1956), R. Vuia (1964) ; al geografiei, I. Conea (1937), L. Someşan (1942), M. Buza (1973, 1981) şi economiei I. Haşeganu (1941) ş.a. Mărginimea Sibiului, prin încărcătura sa umană — oameni, economie — prin etnografie şi folclor, rămîne un permanent izvor de studiu.

I. CONSIDERAŢII GENERALE

A) *Poziţia geografică.* Mărginimea Sibiului cuprinde un şir de 18 sate care acoperă un teritoriu de peste 1 200 kmp, situat în colţul de sud-vest al judeţului, peste munţii Cindrel, în întregime, versantul nordic al munţilor Lotrului şi în zona piemonturilor din limitele depresiunilor Sibiu şi Sălişte. Majoritatea aşezărilor sînt situate la contactul dintre munte şi depresiuni şi numai cîteva se află pe platforma joasă a munţilor Cindrel. Acestea sînt : Boiţa, Tălmăcel, Sadu, Rîu Sadului, Cisnădioara, Răşinari, Poplaca, Gura Rîului, Orlat, Fîntînele, Sibiel, Valea Sălişte, Galeş, Tilişca, Rod, Poiana Sibiului şi Jina fiind grupate în unsprezece comune şi un oraş (Cisnădioara aparţine de Cisnădia). *Altitudinea* la care sînt situate este cuprinsă între 350 m (Boiţa, cea mai joasă) şi 950 m (Jina, cea mai înaltă). Între 300—400 m. sînt situate două aşezări, între 400—500 m. sînt trei ; între 500—600 m. sînt nouă (cele mai multe) ; între 600—700 m se află numai una ; între 800—900 m. este iarăşi numai una, iar peste 900 m. sînt două. Dezvoltarea acestui complex de aşezări, legate între ele prin poziţie şi aspecte economice, a fost favorizată de un cadru natural prielnic, oferit de condiţiile fizico-geografice : relief, apa, climă vegetaţie.

a. *Relieful* este reprezentat prin Munţii Cindrel şi Lotru (parţial) şi prin partea mai înaltă a depresiunilor Sibiu şi Sălişte.

1. *Munţii Cindrel* au bine dezvoltate cele trei platforme de eroziune : Borăscu (2 245—1 700), Rîu Seş (1 700—1 300) şi Gornoviţa (1 200—800 m). Ei sînt fragmentaţi de o reţea deasă de ape, iar interfluviile au forma de plaiuri întinse, acoperite cu păşuni şi fîneţe folosite pentru creşterea animalelor, ceea ce a determinat o puternică viaţă pastorală. Mărgi-

nimea Sibiului este o rezultantă directă a acțiunii omului asupra munților, care sînt ușor accesibili și au resurse vegetale bogate. Deși satele sînt înșirate la poalele lor și numai unele la înălțime, hotarul lor ajunge departe în interiorul munților, așa încît administrativ aceștia sînt împărțiți între ele.

2. *Depresiunea Sibiului* se încadrează, parțial, în limitele acestei zone, cuprinzînd piemontul colinar și foarte puțin terasele Cibinului, Sevișului și Sadului pe care se întinde hotarul localităților Orlat, Gura Rîului, Rășinari și Sadu. Localitatea Sălișteste ocupă în schimb cea mai mare parte din depresiune.

b. *Clima* este în general prielnică, ferită de curenții reci și de inversiuni termice, favorizînd practicarea pomiculturii. Precipitațiile sînt cuprinse între 800—1 200 mm/anual, favorizînd extinderea pășunilor și fînețelor. Un rol important în viața Mărginimii îl are Vîntul Mare, de tip föhn numit de localnici și „Mîncătorul de zăpadă", care, manifestîndu-se la începutul primăverii, topește zăpezile de pe plaiuri și din văi, grăbind sosirea primăverii și urcarea oilor la munte imediat după 15 mai.

c. *Vegetația* este reprezentată prin păduri de conifere și foioase, care ocupă zona înaltă și versanții văilor, furnizînd masa lemnoasă pentru industria lemnului din zonă și pentru nevoile gospodărești ale mărginenilor. Pășunile și fînețele ocupă o suprafață mare obținută prin defrișarea pădurilor. Unele toponime ca Runcu și Arșița, ilustrează modul cum s-au distrus pădurile.

d. *Rețeaua hidrografică* bogată, determinată de cantitatea mare de precipitații, are un aspect radiar și este tributară Cibinului, Sadului și Sebeșului. Ea fragmentează puternic platformele munților (medie și inferioară), iar la ieșirea dintre munți, acolo unde văile se lărgesc, se află situate vetrele majorității satelor studiate.

B. *Poziția economică-geografică.* Localitățile din Mărginimea Sibiului se întind, ca un arc de cerc, pe bordura munților, de la Olt pînă aproape de valea Sebeșului. Distanța față de reședința de județ este cuprinsă între 12 km (Rășinari), cea mai apropiată,, și 41 km (Rîu Sadului și Jina), cele mai depărtate. Între 10—20 km se află cinci localități, între 20—30 km sînt situate opt localități, peste 30 km sînt patru localități. Majoritatea acestora sînt situate în apropierea D. N. 1(7), din care pornesc ramificații spre ele și de asemenea mai sînt legate printr-un drum comunal pe sub munte, parțial modernizat, considerat cel mai vechi drum din zonă (L. Someșan). Cîteva din ele (Orlat, Sibiel, Sălișteste, Tilișca), au acces direct la calea ferată Sibiu-Vințu de Jos. Celelalte folosesc stațiile C.F.R. din apropiere și față de satele din Depresiunea Sibiului se găsesc la distanțe convenabile. Mărginimea Sibiului prin extremitatea sa de sud-est are legătură cu trecătoarea Turnu-Roșu, iar prin extremitatea de nord-vest are acces la Valea Sebeșului prin care se face legătura cu Valea Mureșului, iar peste munții Parîng cu nordul Olteniei. Au de asemenea legături lesnicioase și poziție favorabilă față de satele din depresiune și Podișul Tîrnavelor, cu care au avut totdeauna relații de schimb, aprovizionîndu-se cu cereale, cartofi, struguri etc.

C. *Originea și apariția satelor.* Toponimul de „mărginime" este interpretat în mai multe sensuri: fie în legătură cu poziția satelor, majoritatea la marginea Munților Cindrel, pe linia de contact cu depresiunea, fie exprimînd poziția populației românești la marginea imperiului austro-ungar. Localnicii își spun cu mîndrie „mărgineni" spre a se deosebi de alți locuitori

Scanned with OKEN Scanner

de la poalele munţilor cum sînt mocanii, bîrsenii. Mărginenii sînt cunoscuţi sub numele de „ţuţuieni" (în Moldova), şi „ungureni" (în Muntenia).

Zona a fost locuită din timpuri vechi, aceasta fiind dovedită de numeroase mărturii arheologice scoase la iveală : paleolitic (Poiana Sibiului, Sălişte, Fîntînele), epoca bronzului (Orlat, Tilişca). La Tilişca se păstrează şi urmele unei cetăţi dace (700 m), care nu putea păzi decît o zonă bine populată. La Boiţa, la intrarea în trecătoarea Turnu-Roşu, se păstrează urme din castrul roman Saput Stenarum. De la populaţia slavă, cu care a avut legături, a împrumutat toponimele de Sălişte, Jina, Poiana, Tilişca (S. Dragomir).

În timpul expansiunii maghiare, populaţia locală băştinaşă a opus o puternică rezistenţă. Regalitatea maghiară a trebuit să ţină seama de comunitatea românească pe care a găsit-o aici. În 1204 regele maghiar Emeric a înnobilat pe Ion Latinul din satul Rîuţel (probabil o vatră lîngă Răşinari, iar după alţii lîngă Cisnădie, deci în zona cercetată) pentru serviciile aduse. Evenimentul este important pentru că atestă existenţa unei populaţii româneşti băştinaşe şi pentru că regii maghiari au avut, de la început, conştiinţa originii latine (vezi Latinul) a românilor (C. L. Dragu, Telegraful român). Cînd a fost creat pămîntul crăiesc (fundus regius) multe din satele Mărginimii existau. În sec. al XII-lea, cînd regii unguri cheamă pe acest pămînt, ca oaspeţi, pe saşi, aceştia au găsit sate bine organizate administrativ, politic, economic, juridic, fiind nevoiţi să intre în relaţii cu ele şi să împrumute toponimele pe care le-au tradus în limba lor. În Diploma andreană (1224) „bula de aur a saşilor colonişti" se spune „...le-am dat saşilor pădurea românilor şi pecinegilor, dimpreună cu apele ca să se folosească de ele împreună". Sibiul, fost centru administrativ săsesc, este amplasat lîngă aceste sate din Mărginime de unde s-a aprovizionat cu cele necesare. Satele sînt curat româneşti, în ele nu s-a aşezat populaţia săsească. Satele săseşti au fost aşezate în depresiune, unde au găsit terenuri bune pentru agricultură, luate, multe, de la români. Un singur caz este satul Cisnădioara, cu populaţie germană, care se află pe acelaşi aliniament cu satele mărginene. Satele au fost libere, fără iobagi, găsindu-se pe „pămîntul crăiesc". Dar pentru asta, de-a lungul istoriei, au suferit multe persecuţii, fără însă a fi înfrînţi. Mai mult, Mărginimea a făcut parte din Ducatul Amlaşului, condus de domnitori români. În secolele XIII—XIV, în această parte, s-au ridicat cetăţi medievale de apărare la : Sadu, Cisnădioara, Răşinari, Orlat, Sibiel şi Tilişca.

Cu toate aceste dovezi incontestabile ale existenţei satelor şi locuitorilor lor, acestea apar tîrziu în documente, fapt explicat de condiţiile istorice. Ungurii nu i-au amintit, nu din lipsa unei populaţii autohtone, cum au încercat să explice tendenţios unii istorici, ci datorită faptului că acest teritoriu nu era supus puterii centrale, şi nu intra sub controlul lor financiar sau administrativ. Abia saşii, după venirea lor, datorită legăturilor economice cu românii din satele de sub munte, i-au amintit în documente. Astfel că atestarea documentară a satelor din Mărginime s-a făcut începînd cu secolul al XIV-lea, deşi acestea sînt mult mai vechi. Dintre acestea unul apare în documente în secolul XIII, unsprezece în secolul XIV, patru în secolul XV, unul în secolul XVI, unul în secolul XVIII. Cele atestate mai tîrziu, Rod (1419) Poiana Sibiului (1488), Jina (1558), Rîu Sadului (1771) sînt situate pe platforma Gornoviţa. Ele s-au format din sate mai vechi aflate în depresiune a căror populaţie, izgonită probabil de colonişti, s-a mutat sus în

Scanned with OKEN Scanner

munte, unde şi-a găsit adăpost şi linişte. Rodul este format atît din populaţie venită din Apoldu de Sus şi Poiana Sibiului, cît şi din cea strămutată din Dobîrca, iar Jina cu populaţie din Gîrbova (Jud. Alba) ; toate sînt azi localităţi cu populaţie germană. Rîu Sadului este cea mai tînără aşezare, formată din populaţie refugiată din Răşinari datorită persecuţiilor religioase (după 1700, cînd s-a trecut la catolicism) şi politice după 1848, satele Mărginimii, situate în aria de colonizare a saşilor, au fost puternice centre de românism. Fără acest sentiment de patriotism, fără o puternică conştiinţă de neam şi limbă, de pămînt şi religie, n-ar fi rezistat tuturor împilărilor la care au fost supuşi pentru a-i desrădăcina şi desnaţionaliza.

În secolul al XVIII-lea, pe vremea Mariei Tereza, o parte din sate au fost prinse în regimentul de graniţă pentru a păzi zona munţilor. În Orlat a fost sediul regimentului II de grăniceri, iar la Jina exista o companie de grăniceri. Satele cu grăniceri au beneficiat de unele avantaje economice. În războiul de Independenţă (1877—1878) numeroşi mărgineni au participat ca voluntari şi au trimis colete pentru armata română, iar la războiul de reîntregire şi-au adus o contribuţie importantă, lăsînd pe cîmpurile de luptă numeroşi eroi.

Astăzi, deşi zona este necooperativizată, locuitorii ei prin munca şi produsele lor participă la aprovizionarea Sibiului şi a ţării cu produse agroalimentare.

D. *Organizarea aşezărilor.* 1. *Vetrele.* Majoritatea satelor se află la poalele munţilor, de-a lungul apelor care curg spre depresiune şi numai cîteva sînt situate pe culmilor munţilor Cindrel (platforma Gornoviţa) cum sînt: Rod, Poiana Sibiului şi Jina. Suprafaţa vetrelor oscilează între 7 ha. (Galeş) şi 170 ha. (Orlat) Cu vatra pînă la 10 ha. sînt trei aşezări între 10—20 ha. este una între 20—30 ha, este una între 30—40 ha. sînt trei, între 40—50 ha. sînt două între 50—100 ha. una, peste 100 ha sînt şase. În general au formă tentaculară, fiind influenţate de relief şi luînd forma văilor pe care se află ; de formă alungită este vatra Rîu Sadului, iar forme poligonale neregulate au cele de pe platformă. Satele sînt de tip adunat, cu gospodării strînse în vatră pentru a economisi cît mai mult teren necesar pentru păşuni şi culturi. În Mărginime sînt peste 11 500 de gospodării. 2. *Hotarele,* în general, sînt întinse, acoperind suprafeţe între 23,2 kmp (Poiana Sibiului, cel mai restrîns) şi 329 kmp (Jina, cel mai extins hotar). Şase sate au hotarul pînă la 100 kmp două între 100—200 kmp ; trei peste 200 kmp. Hotarele se extind foarte mult în zona muntoasă şi numai puţin în zona depresionară. 3. *Modul de utilizare a terenurilor* este influenţat de condiţiile naturale şi de tradiţia creşterii animalelor. Cea mai mare parte din suprafaţă este ocupată de păşuni, fîneţe, păduri. Terenul arabil este restrîns datorită faptului că satele au puţin teritoriu în cadrul depresiunilor, unde sînt cele mai bune terenuri agricole. Totuşi suprafeţe agricole mai întinse au localităţile Gura Rîului (989 ha.) Orlat, Răşinari, Sadu Boiţa, Sălişte. Utilizarea de bază rămîne cea pentru păşuni şi fîneţe, iar cele mai mari se găseau la Jina (4 748 ha păşuni, 6 154 ha fîneţe), Răşinari, Sălişte, Tilişca şi Boiţa. Ierburile sînt păscute în stare proaspătă cu oile, caii, bovinele, iar în cadrul lor sînt amplasate aşezările sezoniere de tipul stînelor, unde se desfăşoară o intensă activitate în timpul verii. Fîneţele sînt utilizate prin cosirea şi conservarea fînului pentru iarnă. În cadrul lor sînt amplasate aşezările sezoniere de tipul colibelor. În mărginime sînt peste 700 de stîne şi

Scanned with OKEN Scanner

peste 1 050 colibe, tipice pentru aşezările temporare, prin care omul a umanizat muntele pentru a-i utiliza resursele vegetale.

În zonă există şi peste 350 ha livezi (fără cele de la Cisnădioara), situate în special în cadrul piemonturilor din depresiuni. Suprafeţe mai însemnate au satele : Fîntînele (200 ha), Sălişte (112 ha), Tilişca (31 ha), Sibiel, Răşinari şi Poplaca.

Pădurile ocupă o suprafaţă mare, iar lemnul lor este folosit în centrele de industria lemnului : Tălmaciu, Sibiu şi Orlat. În trecut ele au favorizat amplasarea pe rîurile de aici (Sadu şi Cibin) ş. a. a numeroase joagăre.

II. POPULAŢIA

La recensămîntul din 1977 în zonă au fost înregistraţi 38 731 locuitori, cu o densitate de 24 loc/kmp. Faţă de 1940, cînd în aceleaşi sate a fost un număr de 39 729 locuitori, numărul a scăzut cu 1 000 de locuitori, fapt explicat prin plecarea acestora spre oraşele din jur. Urmărind populaţia pe localităţi se constată că zece sate au între 2 000—6 000 locuitori, unul peste 1 800 locuitori, şase sub 1 000 locuitori. Satul cu cea mai numeroasă populaţie este Răşinari, cu 6 300 locuitori, numărul mare se explică şi prin faptul că o parte din populaţia activă a Sibiului locuieşte în gazdă aici, avînd posibilitate uşoară de navetă. Localităţi cu populaţie numeroasă sînt Poiana Sibiului, Jina, Gura Rîului şi Orlat. Sate cu un număr mic de populaţie sînt : Vale, Galeş, Sibiel, şi Fîntînele. Se observă tendinţa de scădere a numărului de locuitori din sate, fie prin mutarea lor în centrul de comună (Sălişte), fie spre oraş. Faţă de 1940 în aceste sate populaţia a scăzut la jumătate. Sînt şi aşezări în care populaţia a înregistrat creşteri mari prin atragerea forţei de muncă din jur, datorită dezvoltării funcţiei industriale, cum este Orlat.

S-au produs modificări şi în structura profesională. Faţă de perioada antebelică, o bună parte din populaţia activă a acestor sate a trecut din sectorul agricol în cel industrial, ori în construcţii şi face acum naveta spre centrele cu industrii. Astfel, din satele Sadu, Răşinari, Tălmăcel, Poplaca şi Gura Rîului, fac naveta între 600—1 300 locuitori. Navetismul este redus în satele de la altitudine, care se găsesc la distanţă mare.

În secolul trecut şi la începutul secolului nostru în Mărginime a avut loc *fenomenul de emigrare*, cauzat în mare parte de opresiunea social-economică şi de persecuţiile religioase şi politice. Emigrarea s-a făcut în mai multe etape. Cele mai puternice deplasări de populaţie din zonă s-au făcut în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cînd libertăţile economice şi religioase au fost mult ştirbite. Populaţia emigrată a trecut în Vechiul Regat aşezîndu-se între Jiu şi Buzău, în regiunea deluroasă, unde a întemeiat sate păstrînd arhitectura locuriior de baştină, s-a ocupat mai departe de creşterea animalelor şi şi-au păstrat portul şi folclorul. Satelor acestea li s-au dat numirea de „ungureni", spre a se deosebi de cele ale pămîntenilor. Astfel, prin „roirea" satelor mărginene au apărut multe sate cu „ungureni" în Oltenia Subcarpatică şi în Muntenia deluroasă.

Prima mare emigrare a avut loc la începutul secolului al XVIII-lea cînd s-au făcut mari presiuni asupra populaţiei româneşti de a trece la catolicism. Atunci au plecat numeroase familii din Jina şi au întemeiat satele

Scanned with OKEN Scanner

Băbeni, Sirineasa (Vîlcea), Corbi (Argeș) ș. a. A doua emigrare, cea mai puternică, s-a produs în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în legătură cu înființarea regimentelor grănicerești, cînd autoritățile imperiale au trecut la persecuții puternice. Plecau așa de mulți atunci încît în Muntenia și Moldova se spunea: „Tota Transilvania ad nos venit" (Toată Transilvania vine la noi). Atunci s-au format satele Vaideeni, Novaci (Oltenia), Căpățîneni, Mihăilești, Galeș, Domnești (Muntenia). Între noile așezări și cele matcă s-au păstrat totdeauna legături strînse.

A treia etapă a fost în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cînd s-au înăsprit persecuțiile politice, urmărindu-se denaționalizarea românilor din Transilvania. Locuitorii din Mărginime, și cu ei și populația din depresiunile vecine, au emigrat în America, în Rusia ori în Balcani. Dintre toți emigranții, tilișcanii și-au păstrat ocupația tradițională de oieri. În Munții Stîncoși sînt și astăzi oieri, urmași ai emigranților din zona Sibiului. Tot în această perioadă au înființat sate în Dobrogea, unde aveau la dispoziție pășunile stepice și bălțile Dunării.

III. ASPECTE ECONOMICE

Economia zonei este puternic influențată de condițiile geografice. Întreaga viață economică este legată de munte. Ramura economică de bază a zonei o constituie agricultura, alături de care s-a dezvoltat industria și turismul.

a. *Agricultura.* O trăsătură caracteristică a agriculturii zonei o constituie creșterea animalelor, în special a oilor, urmată de a bovinelor și cailor, fiind favorizată de suprafețele mari cu pășuni și fînețe.

În 1979 au fost înregistrate circa 104 000 de oi în satele mărginene, față de 178 000 oi în 1940. Scăderea numărului de oi a fost determinată de faptul că mulți oieri și-au părăsit ocupația trecînd în alte sectoare de activitate. În veacul trecut numărul oilor a fost cu mult mai mare. Poiana Sibiului a avut singură între 150 000 oi și 300 000 oi cu care practica transhumanța. Aici a fost sediul „Uniunii Generale a Oierilor", care edita revista „Stîna" și avea o Bancă de credit ce sprijinea dezvoltarea și stimula creșterea oilor. Tilișca a avut, în 1890, peste 100 000 oi ; Rod peste 150 000 de oi. Cu timpul s-au produs schimbări în distribuirea numărului de oi pe sate. Astfel că sate care în trecut au avut un număr mic de oi astăzi dispun de un număr mare (Rășinari, Sălișteа). Cel mai mare număr l-a avut totdeauna satul Jina.

Un fenomen caracteristic pentru oierii din Mărginime a fost păstoritul transhumant, care s-a practicat din vechime, determinat de insuficiența pășunilor și a fînețelor, precum și de durata mare a iernilor în munte. Transhumanța a fost avantajată de vecinătatea trecătorii Turnu-Roșu, prin care mărginenii se îndreptau cu turmele lor spre sudul țării. Tot așa de bine folosite erau și drumurile de plai, peste munți. În secolul trecut și pînă în preajma ultimului război mondial, mărginenii ajungeau cu turmele lor în stepele Moldovei, ale Dobrogei, în Cîmpia Panonică, în stepa din jurul Mării Caspice și pînă la poalele Caucazilor. În perioada de iarnă turmel erau coborîte la cîmpie, iar primăvara erau aduse iarăși în zona munților, unde rămîneau toată vara. În timpul acestei pendulări turmele erau

Scanned with OKEN Scanner

însoţite numai de bărbaţi (femeile şi copii rămîneau acasă, unde se ocupau cu îndeletnicirile gospodăreşti : prelucratul lînii, pieilor, cu agricultura).

Transhumanţa a dezvoltat spiritul de asociere şi de negustorie şi a făcut din mărginean un om umblat prin ţară şi lume. Transhumanţa se practică şi astăzi, cu intensitate mai slabă şi pe o arie geografică restrînsă, în judeţele din apropierea zonei : Satu Mare, Bihor, Arad, Timiş, Cluj, Mureş, Buzău, Tulcea, Călăraşi, Constanţa. Zonele de transhumanţă sînt împărţite pe sate, în aşa fel încît o zonă să nu fie încărcată cu prea multe oi.

Locuitorii satelor Fîntînele, Sălişte, Sibiel, Răşinari şi Cisnădioara se ocupă cu pomicultura, iar livezile lor se întind pe piemonturile de la marginea depresiunii.

b. *Industria* din zona Mărginimii se bazează pe prelucrarea lemnului, a produselor animaliere, fiind legată tot de munte. Centre mici industriale sînt : Sălişte cu industria pielăriei (tăbăcărie, marochinărie), tricotaje, covoare ; Orlat cu industria lînii (păturі), a lemnului (cherestea), secţie de brînzeturi, prefabricate ; Răşinari cu secţii industriale de mobilier şcolar, tăbăcărie, covoare ; Sadu cu industria berii. În majoritatea satelor este dezvoltată mica industrie artizanală (ţesături, costume populare, articole din lemn). La baza industriilor de astăzi au stat meşteşugurile din faza preindustrială, care au asigurat producţia de bunuri pentru zonă şi pentru comerţ. Printre îndeletnicirile vechi, alături de oierit au fost : prelucrarea lînii — torsul, ţesutul, bătutul la piuă —. Aici s-a produs vestita dimie de Mărginime (pănura) care se vindea pe pieţele din Ardeal şi Vechiul Regat. Sate ca Gura Rîului — situat pe Cibin —, Răşinari (pe Steaza) Sadu (pe apa Sadului), aveau numeroase pive şi vîltori.

A dispărut jogăritul, o ocupaţie veche care a dăinuit pînă în zilele noastre. În satele Gura Rîului, Răşinari, Poplaca, Sadu şi Tălmăcel au existat între 200—400 jogăreni specializaţi în prelucrarea lemnului, care trebuie considerată a doua ocupaţie tradiţională a mărginenilor. Astăzi lemnul este prelucrat numai industrial. Cătunul Prislop, de lîngă Răşinari, cu populaţie din ţigani, a rămas legat de pădure : ei confecţionează mături pentru curte, şi strîng fructele pădurii.

Zidăria şi dulgheria a fost caracteristică pentru satul Poplaca, din apropierea Sibiului, ai cărei locuitori nu au practicat oieritul, ci s-au ocupat de comerţ şi de meserii căutate la oraş.

Desfacerea produselor. În trecut mărginenii, buni negustori, îşi vindeau produsele în Muntenia şi Oltenia, în Ungaria şi Austria. Lîna o vindeau la Cisnădie şi Budapesta ; fructe la Viena şi Budapesta (satul Fîntînele vindea anual 40—60 vagoane de fructe) ; răşinărenii vindeau piei în Polonia, sau în Ungaria şi Austria, căruţe în Muntenia şi Oltenia ; locuitorii Boiţei au fost negustori de porci, care duceau turme întregi la Arad, Budapesta şi Viena.

Astăzi Mărginimea Sibiului este o zonă importantă care expediază mari cantităţi de produse agricole (carne, brînză, lînă, fructe, fîn, ş. a.), fie prin contracte cu statul, fie pe piaţa liberă. Principalele centre de desfacere a produselor sînt : Rîmnicu Vîlcea, Piteşti, Ploieşti, Buzău, Bucureşti, Craiova, Hunedoara, Reşiţa, Arad, Timişoara. etc. Satele care au suprafeţe mari cu fîneţe vînd fîn în judeţele sudice ca Dolj şi Ţeleorman.

Scanned with OKEN Scanner

c. *Turismul.* Mărginimea Sibiului este cunoscută ca zonă de mare atracție turistică ce se bazează pe obiective de interes deosebit : ruine de cetăți la : Tilișca (cetate dacică și medievală), iar la Boița, Sadu, Cisnădioara, Rășinari Sibiel, Orlat există vestigii de cetați medievale ; muzee etnografice, care cuprind exponate valoroase legate de viața locuitorilor există la Boița, Cisnădioara, Rășinari, Poplaca, Gura Rîului, Galeș și Poiana Sibiului, iar la Sibiel este un muzeu cu cea mai bogată colecție de icoane pe sticlă ; monumente de artă bisericească, realizate între secolele XIV—XVIII, se află în majoritatea satelor, iar la Poiana Sibiului se păstrează unica biserică din lemn, din zonă. Sînt de asemeni interesante obiceiurile localnicilor din perioada sărbătorilor de iarnă. Din arhitectura veche tradițională se mai păstrează case din lemn, gospodării tipice, în sate ca Rășinari, Tilișca, Galeș, Rod, Rîu Sadului. Așezările Mărginimii sînt, totodată, baza de plecare spre cabanele din Munții Cindrel și Lotru. Mărginimea este un adevărat muzeu de artă a lemnului, un muzeu al costumului popular. Este un colț de țară plin de pitoresc și inedit.

În aceste locuri încărcate de farmec și liniște au poposit George Coșbuc la Gura Rîului, Liviu Rebreanu și Ion Agîrbiceanu, la Orlat.

Pentru geograf Mărginimea Sibiului este spațiul în care se poate observa și studia foarte bine raportul om-natură, în care omul — în lupta sa pentru existență — a umanizat muntele, fără să-l degradeze, creînd peisajul pastoral.

BIBLIOGRAFIE

1. M. BUZA. *Das alter und die kontinuität der bevölkerung im Sureanu — und Cindrelgebirge und in den angrenzeden Gebieten,* Revue romaine de geologie, geophysique et geografie, Tome 25, 1, Ed. Ac. R.S.R., 1981. 2. S. DRAGOMIR, *Trecutul oierilor mărgineni,* Lucr. inst. de Geog. Univ. Cluj, 1926. 3. S. I. HAȘEGANU, *Mărgineniĭ în viața economică a Transilvaniei și a vechiului Regat,* Brașov, 1941. 4. ȘT. METEȘ, *„Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX,* ed. II, București, Editura științifică și enciclopedică 1977 (ed. I, 1971).

Scanned with OKEN Scanner

AŞEZĂRILE DE ALTITUDINE DIN ZONA MONTANĂ A TROTUŞULUI ŞI ROLUL LOR ÎN MODIFICAREA PEISAJULUI GEOGRAFIC ÎNCONJURĂTOR

IULIA VĂCĂRAŞU

Izvorînd şi adunîndu-şi cea mai mare parte a afluenţilor din Munţii Moldo-Transilvani, Trotuşul şi-a creat un bazin de cca 4340 kmp, din care peste 66,5% se află în zona montană.

Relieful montan din bazinul rîului Trotuş, se prezintă diferenţiat în cadrul celor două unităţi structurale, respectiv flişul intern şi flişul marginal, fapt care a influenţat direct nu numai prezenţa unor resurse naturale, dar şi un anume tip de economie şi, legat de aceasta, un grad de populare specific.

Aspectul văilor, ca şi al Trotuşului superior, este în bună măsură determinat de variaţia mare a faciesului petrografic ; astfel în profilul lor transversal se observă o succesiune de îngustări şi lărgiri, acestea din urmă corespunzînd unor bazine depresionare, intens populate.

În general văile, adevărate culoare de penetraţie spre regiunile înalte, sînt adînci şi relativ înguste în zona flişului paleogen, adesea cu aspect de defileu, pentru ca în zona flişului cretacic să se lărgească formînd o serie întreagă de bazinete depresionare la altitudini mari, bazinete ce adăpostesc importante aşezări (Cinod, Coşnea, Făgeţel etc.).

Pe de altă parte, înşeuările largi dintre bazinul Trotuşului şi bazinul Oltului, au permis popularea acestei zone dinspre vest, fapt consemnat în documente, mai ales în ultimele secole. Văile şi drumurile de plai au facilitat simultan popularea zonei înalte a bazinului Trotuş.

Cît priveşte ceilalţi factori fizico-geografici, respectiv clima specifică munţilor mijlocii, hidrografia reprezentată printr-o reţea deasă (între 0,5 şi 0,6 kmp), cu debite mari şi relativ mai constante, solurile silvestre în diverse grade de podzolire ce acoperă peste 98% din regiune, vegetaţia reprezentată prin păduri de molid, păduri amestecate de conifere şi fag, păşuni şi fîneţe naturale, toate, în condiţiile reliefului descris, au favorizat popularea acestei regiuni din timpuri străvechi. Văile şi depresiunile au fost primele locuite. După ele au urmat plaiurile înalte, bogate în păşuni naturale, şi abia în zilele noastre o parte din versanţii munţilor din jur, unde pădurea a fost defrişată sau puternic poienită. Suprafeţele agricole apărute în ultimul secol se găsesc în cea mai mare parte în zona flişului marginal, cu fragmentare şi energie şi cu pante ce depăşesc frecvent 20° prezentînd multe inconveniente în

Scanned with OKEN Scanner

ce privește utilizarea lor. Greutățile legate de exploatarea și întreținerea acestor suprafețe au determinat apariția unui număr foarte mare de așezări temporare de versant, adesea în arii continui situate la circa 1000—1100 m altitudine absolută. Prin aceasta, așezările temporare de altitudine din bazinul Trotușului, care, pentru început, ocupau în arii discontinui plaiurile înalte din Munții Ciucului și Nemirei, se dezvoltă foarte mult și în partea central-nordică a acestuia, respectiv în Munții Tarcău. În aceste condiții, așezările de altitudine din zona montană a Trotușului au ajuns să ocupe toate formele de relief, interpunîndu-se între așezările permanente de pe văi și creînd, mai ales în zona flișului creatic, arii continui de așezări, cu funcții economice predominant agricole (fig. 1).

Repartiția geografică a așezărilor de altitudine și funcțiile lor economice sînt în strînsă legătură cu folosirea teritoriului de către locuitorii acestei regiuni. Astfel în zona plaiurilor înalte din vest, acoperite cu pajiști alpine, așezările de altitudine au apărut în scopul valorificării acestora în cadrul economiei pastorale. Intervenția omului asupra peisajului s-a făcut în timp, începînd de la altitudini mai mari spre văi, în sensul că pășunea a fost mereu extinsă în dauna pădurii, aceasta din urmă fiind extrem de mult poienită sau chiar eliminată din peisaj. În această situație se află aproape toți munții ce formează cumpăna de ape dintre Trotuș și Oltul superior, unde pădurea ocupă azi sub 30% din suprafața totală. Pajiștile alpine s-au unit cu pajiștile secundare de pe văi, care la rîndul lor au avansat pînă la vatra șezărilor permanente din cadrul acestora. Peisajul geografic a fost puternic modificat, atît în sens distructiv, respectiv regiunea lipsită de vegetație forestieră a fost mai expusă factorilor denudaționali, cît și constructiv, în sensul că în noile condiții create a fost posibilă o populare intensă a muntelui cu așezări temporare și permanente, pînă la altitudinile cele mai mari. Peisajul deschis, apărut în urma activității umane, dă caracteristica principală a acestei regiuni de munte, puternic umanizată, în cadrul căreia pășunea este dominantă.

În zona central-estică, corespunzătoare flișului marginal, condițiile naturale au impus o altă folosire a terenurilor montane. Poienirea se limitează mai mult la vîrfurile principalilor munți, unde au apărut aliniamente de stîne. În jurul acestora au o frecvență mare pășunile apărute prin incendierea pădurii de către oieri, numite local „Secături, Arsuri sau Arșițe". În primii ani acestea nu au o productivitate prea mare. Cu timpul însă, dat fiind experiența populației de aici, care știe să aleagă în scopul amintit suprafețe relativ plane și cu fragmentare redusă, acestea se înierbează bine, solul se îmbogățește în substanțe organice și în condițiile unei compoziții floristice specifică regiunilor în care leguminoasele au o pondere de circa 60%, devin rentabile din punct de vedere economic.

Pe versanți, în jurul așezărilor de altitudine au apărut întinse suprafețe cu pășuni și fînețe naturale. Pantele mari (peste 20°), fragmentarea și energia accentuată precum și folosirea nerațională a acestora, au dus în majoritatea cazurilor la declanșarea degradărilor de teren. Încercarea ameliorării unor pășuni (Brusturoasa) n-a dat rezultatele dorite. Recuperarea acestor suprafețe, prin împădurirea lor imediată, se impune cu stringență. Dacă peisajul deschis apărut în urma defrișărilor din vest, respectiv din zona flișului intern, este pitoresc, în zona flișului marginal el capătă adesea aspecte dezolante. Dezolante sînt și regiunile defrișate în scopuri forestiere, care n-au fost în

Scanned with OKEN Scanner

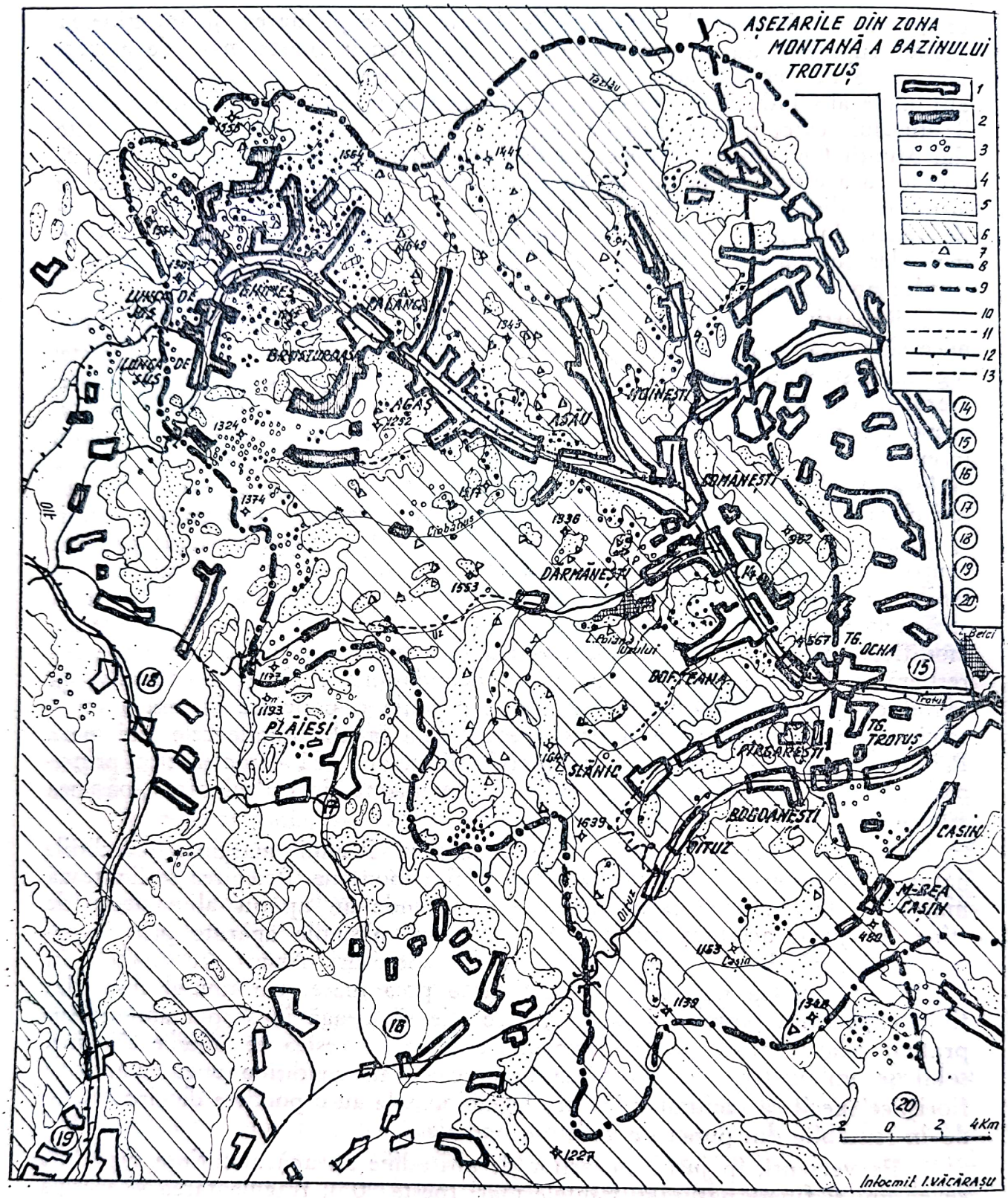

Fig. 1

1 — Limita așezărilor permanente; 2 — Așezări permanente de altitudine; 3 — Așezări temporare vechi (° = 2—3 odăi); 4 — Așezări temporare noi (● = 2—3 odăi); 5 — Pajiști secundare apărute în ultima jumătate de secol; 6 — Suprafețe împădurite; 7 — Stîne; 8 — Limita bazinului Trotuș; 9 — Limita dintre Carpați și Subcarpați; 10 — Drumuri rutiere modernizate; 11 — Drumuri rutiere în curs de modernizare; 12 — Cale ferată electrificată; 13 — Cale ferată normală; 14 — Depresiunea Dărmănești; 15 — Depresiunea Tazlău—Cașin; 16 — Depresiunea Tg. Secuiesc; 17 — Depresiunea Cașinul-Ardelean; 18 — Depresiunea Ciuc; 19 — Depresiunea Bîrsei; 20 — Depresiunea Vrancei

Scanned with OKEN Scanner

timp util reîmpădurite. Aceeaşi situaţie este întîlnită şi pe versanţii estici şi sud-estici ai unor munţi, unde în ultimele decenii au fost distruse de către vînturi peste 2000 ha de pădure, în parte recuperate. Factorul care a contribuit la întîrzierea refacerii pădurii aici a fost tocmai densitatea mai mică a aşezărilor de altitudine din această subzonă şi, în consecinţă, lipsa forţei de muncă necesară operaţiunilor ce trebuiau întreprinse.

În această regiune, deşi pădurea ocupă peste 70% din suprafaţa totală, condiţiile fizico-geografice conjugate cu activitatea antropică, au favorizat apariţia unor întinse suprafeţe supuse, uneori excesiv, factorilor denudaţionali.

Suprafeţele cultivate cu plante de cîmp şi pomi fructiferi variază între 5,2% şi 14%. Ele au o extindere mai mare în bazinele depresionare de pe rîul Trotuş (Făgeţel, Lunca de Sus, Lunca de Jos, Ghimeş-Făget, Agăş etc.) şi mai ales în Depresiunea Dărmăneşti, scăzînd pe văile secundare şi în bazinetele de obîrşie ale acestora pînă la 1%. Pretutindeni, acolo unde relieful s-a impus, sînt prezente agroterasele. Vechimea lor variază în funcţie de momentul cînd a avut loc defrişarea pădurii şi intrarea regiunii în circuitul agricol. În prezent ele sînt bine fixate şi alcătuiesc părţile cele mai favorabile pentru agricultură ale regiunii. În cadrul agroteraselor, degradările de teren au cea mai mică extindere. Acest relief antropic, determinat de folosiri agricole cunoscute, are o frecvenţă foarte mare pe terase de 70—80 m din cadrul Depresiunii Dărmăneşti şi în bazinetele Preluci, Agăs, Ghimeş-Făget, Valea Rece, Lunca de Jos, Lunca de Sus, Făgeţel şi mai ales la contactul acestora cu munţii din jur. Aici se cultivă plante cu o perioadă de vegetaţie scurtă, specifice regiunilor cu temperaturi medii anuale sub 8°, cu nebulozitate şi umiditate mare (cartof, ovăz, in, trifoi de munte şi într-o proporţie mai redusă porumbul). Peisajul agricol de acest tip este foarte nou în zona montană a Trotuşului. Cu excepţia Depresiunii Dărmăneşti unde agricultura ca ramură a economiei are o vechime mai mare, celelalte bazinete se înscriu cu acest tip de peisaj mai ales începînd din ultimul secol.

Aşezările de altitudine din bazinul Trotuş, în proporţie de peste 95% au funcţie agricolă. Cele forestiere nu urcă decît rar la peste 1000 m, ca atare în modificarea peisajului montan de înălţime, omul s-a sprijinit pe aşezări specializate în agricultură. În cursul superior al Trotuşului, aşezările de altitudine — aşezate la peste 1000 m — se desprind din cele de tip răsfirat de pe văi, situate sub 1000 m, şi constituie adesea arii continui ce acoperă munţi întregi, care în parte se află pe moşia aşezărilor în cauză. Aici despădurirea şi densitatea aşezărilor temporare a atins valori maxime. În amonte de localitatea Palanca, aceste arii cu aşezări de altitudine de pe versante se unesc cu aşezările de plai din zona flişului intern. Pădurea a fost înlăturată în proporţie foarte mare, în peisaj predominînd păşunile alpine şi subalpine, acestea din urmă fiind întrerupte din loc în loc de pîlcuri de păduri. Aceste suprafeţe despădurite şi ulterior bine înţelenite, au, în general, o folosire corespunzătoare şi sînt puţin afectate de procese geomorfologice de pantă.

Intervenţia omului în natura acestor munţi a dus la înlocuirea peisajului montan, specific munţilor mijlocii bine împăduriţi, cu cel alpin specific platformelor înalte din Carpaţii româneşti.

În aval de Palanca, mai ales în zona flişului marginal, fragmentarea şi energia mare a reliefului au limitat extinderea aşezărilor de altitudine

Scanned with OKEN Scanner

cu funcţie agricolă. Aşezările de altitudine, din această subunitate, acoperă versantele munţilor ce aparţin moşiilor aşezărilor permanente de pe văi. Aflîndu-se pe pante, ce variază între 20° şi peste 40°, majoritatea suprafeţelor ocupate cu pajişti secundare sînt puternic afectate de fenomene de pantă, multe în plină declanşare şi foarte greu de stăvilit. Se impun măsuri ameliorative imediate şi bineînţeles redarea tuturor suprafeţelor cu pante de peste 20° fondului forestier. Areolar situaţia este aceeaşi pe toate văile secundare din zona montană a Trotuşului, iar exploatarea acestor suprafeţe despădurite s-a făcut numai prin intermediul aşezărilor temporare de altitudine.

Aşezările de altitudine din zona montană a Trotuşului, atît pe plaiurile înalte cît şi pe versantele din preajma aşezărilor de pe văi, au fost cele mai importante puncte de sprijin pentru economia agricolă, puncte în jurul cărora pădurea a fost continuu distrusă şi înlocuită cu pajişti şi fîneţe naturale. În decurs de cîteva secole omul a redus suprafaţa împădurită din această regiune la mai puţin de jumătate, fapt ce se reflectă printr-un peisaj geografic modificat şi puternic umanizat.

Deşi potenţialul uman pe văi a fost mare, acţiunea omului s-a îndreptat mai mult spre probleme de organizare a teritoriului, vetrele ocupînd albiile majore şi terasele mai mult sau mai puţin dezvoltate. Aici cele mai vizibile modificări sînt legate de corectarea şi dirijarea unor cursuri de apă şi de terasarea treimii inferioare a versantelor, în vederea practicării agriculturii. Agroterasele completează peisajul natural, punînd în evidenţă tendinţa unei valorificări economice mai complexe a zonei montane.

Pretutindeni aşezările de altitudine din bazinul rîului Trotuş, au contribuit direct la modificarea peisajului geografic, cu efect evident mai ales asupra microreliefului, răspîndirii şi etajării vegetaţiei, regimului reţelei hidrografice, umanizării şi utilizării teritoriului.

BIBLIOGRAFIE

1. DRĂGOI C., SWIZEWSKI C., 1967, *Contribuţii geografico-economice asupra aşezărilor rurale din bazinul Trotuşului*, An. Univ. „Al. I. Cuza"-Iaşi. 2. GIURESCU C. C.,1957, *Principatele Române la începutul sec. XIX. Constatări istorice, geografice, economice şi statistice, pe temeiul hărţii ruse din 1835*, Ed. Şt. Bucureşti. 3. MIHĂILESCU V., 1969, *Geografia fizică a României*, Ed. St. Bucureşti. 4. MORARU I. şi colab., 1968, *Contribuţii la studiul reţelei ae aşezari am regiunile înalte ale Carpaţilor*, Studia Universitatis nr. 2 Cluj. 5. ŞANDRU I., *Regiunea subcarpatică Oneşti-Bacău*, Studiu de geografie fizică şi economică, An. Univ. „Al. I. Cuza"-Iaşi, Tom. II, Sect. 2, Fasc. 2. 6. VĂCĂRAŞU IULIA, 1973, *Utilizarea teritoriului în bazinul superior al Trotuşului*, St. şi Cercet. Geografice, S.S.G., Fil. Bacău. 7. VĂCĂRAŞU IULIA, 1973, *Observaţii de geografie umană în zona montană a bazinului Trotuş*, Bul. S.S.G. din R.S.R., vol. III (LXXIII), Seria nouă.

LES HABITATS D'ALTITUDE DANS LA ZONE MONTAGNEUSE DE TROTUŞ ET LEUR RÔLE DANS LA MODIFICATION DU PAYSAGE GÉOGRAPHIQUE ENVIRONNANT

(Résumé)

La zone montagneuse de Trotuş, qui couvre plus de 66% du bassin de la rivière, est entrée dans le circuit économique depuis des temps très reculès. Elle se caractérise par une grande densité des habitats permanents et temporaires, qui occupent les vallées ainsi

Scanned with OKEN Scanner

que les hauts plateaux, ayant une densité élevée, même à des altitudes de plus de 1000 m. A peu d'exceptions près, toutes ces agglomérations ont comme fonction économique principale la fonction agricole. Dans ce contexte, la population a continuellement agi sur la région dans laquelle elle s'était installée, c'est-à-dire qu'elle a élargi les surfaces agricoles, soit par la construction des agro-terrasses, aujourd'hui présentes partout dans le tiers inférieur des versantes du côte des dépressions et vallées les plus larges, soit par le défrichement des forêts en vue d'élargir les pâturages et les herbages naturels. L'économie forestière déraisonnable, les vents en cascade etc., réduisent aussi les espaces occupés par la forêt, en imposant parfois l'entrée dans le circuit agricole de certaines regions impropres à cette activité, ce qui même par la suite, à la dégradation du sol et du relief en grandes aréoles.

Tout cela a conduit à la transformation du paysage naturel avec des conséquences évidents sur le microrelief, sur la diffusion et le scarifiage de la végetation, sur le régime hydrologique des eaux courantes et sur l'harmonisation et l'utilisation du territoire.

A présent, dans la zone du flysch crétacique, dont la fragmentation et l'énergie du relief sont plus réduites, la forêt, vaste dans le passé, occupe à peine 30% du terrain. Les surfaces couvertes de prairies secondaires y sont ininterrompues et occupent des montagnes entières. La densité des habitats pastoraux temporaires est très grande dans cette région. Très souvent, les surfaces défrichées dans les vallées s'avoisinent à celles des hauteurs en modifiant totalement la répartition et le scartifige des principales formations végétales. De même, à la suite du défrichement, les bassinets sources des rivières de montagne du IIe et du IIIe ordre sont devenus tres dangereux pendant les périodes pluvieuses, en favorisant un écoulement excessif et de grandes crues dans les zones de confluence. Dans la zone du flysch paléogène, le relief fragmenté et à grande énergie a empêché le défrichement massif des forêts, mais, en revanche, là où ces défrichements ont eu lieu, les dégradations du terrain sont apparues. — Ce qui constituie une action constructive de l'homme dans cette région c'est la création des agro-terrasses, spécifiques à tous les villages situés dans des vallées dont l'altitude depasse 1000 m.

Scanned with OKEN Scanner

CÎTEVA OBSERVAȚII GEOGRAFICE REFERITOARE LA VETRELE AȘEZĂRILOR DIN ZONA LACULUI DE ACUMULARE DE LA STÎNCA-COSTEȘTI

P. POGHIRC, D. CHIRIAC

Analiza geografică a peisajului rural din zona lacului de acumulare de la Stînca-Costești impune studiul așezărilor care intră direct în perimetrul acestuia, cît și al așezărilor care au primit populația din vetrele dezafectate. Din acest motiv, studiul așezărilor rurale s-a făcut într-un teritoriu-cadru extins pînă la interfluviile de pe versantul drept al văii Prutului, în sectorul Crasnaleuca-Stînca, teritoriu pe care se găsesc 20 așezări.

După **condițiile de dezvoltare oferite de cadrul natural** se pot separa două aliniamente de așezări : 1) *aliniamentul de terase joase și medii ;* 2) *aliniamentul de versanți deluviali și de contact, versanți-terase.*

Sistemul de terase a oferit condiții diferențiate de dezvoltare a așezărilor, în funcție și de gradul de extindere a acestora. Așezările Rîșca și Lehnești sînt situate pe terasa de 10—15 m, cu o lățime, aici, de peste 1 km. Așezările Ripicenii Vechi și Movila Ruptă sînt localizate pe terasele de 10—15 m și 20—25 m, într-o arie în care se lărgește și terasa de 20—30 m. Condiții favorabile de dezvoltare le-au avut și așezările Horia și Mitoc, pe terasa de 60 m, localitatea Mitoc extinzîndu-se și pe terasele de 10—15 m, 20—30 m și pe versant. Condiții restrictive de dezvoltare le-au avut localitățile Crasnaleuca, Cotu Miculinți și Serpenița, așezate pe unele fragmente de terase (de 10—15 m și 20—30 m), în buclele unor meandre ale Prutului. Condiții mai puțin favorabile de dezvoltare le prezintă așezările Cinghinea, Manoleasa Prut, Manoleasa, Loturi și Popoaia, localizate în mare parte pe versanții deluviali sau pe afluenții secundari. În aceeași categorie includem și localitatea Stînca, vatra acesteia avansînd și în lunca inundabilă. Condiții bune de dezvoltare le au localitățile Ripiceni și Liveni, situate pe terasa de 20—30 m și pe versanți [1].

Făcînd *corelația între formele morfologice de sit ale actualelor așezări și etapele de formare a lor* reiese că vechile așezări, existente înaintea celei de a doua jumătăți a sec. al XIX-lea (Cotu Miculinți, Crasnaleuca, Ghirenii lui Curt, Mitoc, Livenii Vechi, Serpenița, Manoleasa Prut, Stroici, Bold, Ripicenii Vechi, Movila Ruptă, Lehnești, Rîșca și Stînca) s-au format pe te-

[1] Sistemul de terase din acest sector al văii Prutului a fost luat după „Harta geomorfologică a sectorului Stînca-Costești..." de V. Băcăuanu, Iași, 1976.

rasele inferioare și medii, în apropierea luncii Prutului, departe de drumurile circulate, mai greu accesibile dinspre punctele de trecere de la Rădăuți-Prut sau Ștefănești.

Așezările noi și părțile noi de vetre, formate în urma împroprietăririlor, se localizează în lungul actualului DN 29 (Cinghinea, Ripiceni, Loturi, Livenii Noi, Sadoveni — nucleul Stroici-Horia — a preluat nucleul Ghirenii lui Curt și Iorga), în general, pe versanți deluviali. În acest fel cele două aliniamente se pun în evidență și sub raportul istoric al etapelor de formare.

Evoluția suprafețelor vetrelor, în ultima sută de ani. La sfîrșitul sec. al XIX-lea suprafața totală a vetrelor din acest sector era de 532 ha [1]. Suprafața medie care revenea unei vetre era de 38 ha, existînd diferențieri între așezările bine închegate, cu o suprafață mai mare (Mitoc — 94 ha, Crasnaleuca — 62 ha, Liveni — 57 ha ș. a.) și așezările mici, unele doar cu cîteva gospodării (Serpenița — 10 ha, Manoleasa Prut — 16 ha, Stroici, Ghirenii lui Curt ș. a.). Înainte de începerea acțiunii de dezafectare, suprafața totală a celor 20 așezări era de 1 530 ha, media pe vatră fiind de 76,5 ha. Față de situația de la sfîrșitul sec. al XIX-lea, suprafața vetrelor a crescut de 2,8 ori, iar suprafața medie care revine unei vetre de 2 ori. Creșterea suprafeței vetrelor a avut loc prin formarea unor așezări noi, a formării unor noi părți de vetre sau prin creșterea normală în suprafață a vetrelor existente.

Harta evoluției suprafeței vetrelor scoate în evidență cu claritate faptul că în ultima sută de ani a avut loc o tendință accentuată de extindere a lor spre DN 29. Vetrele „la drum" au fost cele mai dinamice. Așezările situate la o distanță mai mare de căile de comunicații au stagnat.

Densități de populație în vatră. Suprafața totală a celor 20 de vetre este de 1 530 ha., revenind, în medie, 76,5 ha/vatră.

Densitățile de populație în vatră sînt cuprinse între 36,4 loc./ha (Loturi) și 3, 7 loc./ha (Ripiceni). Densitatea medie pentru acest sector este de 12,3 loc./ha/vatră, apropiată de densitatea medie pe țară (12 loc./ha/vatră). Densități mai mari, peste 20 loc./ha, se găsesc în vetrele așezărilor Loturi, Horia, Manoleasa ș. a. Densități mici, sub 10 loc./ha se înregistrează în vetrele așezărilor Crasnaleuca, Serpenița, Mitoc, Lehnești, Popoaia, Rîșca, Ripiceni ș. a. Densitățile mici de populație din aceste așezări se explică prin existența unor suprafețe agricole în perimetrul vetrelor, dar și prin faptul că majoritatea așezărilor de împroprietărire aveau loturi de casă peste 1 500 m^2.

Fondul de locuit. În sectorul Crasnaleuca-Stînca se găsesc 4.582 clădiri de locuit, revenind, în medie, 3,5 clădiri/ha/vatră.

Densitatea clădirilor în vatră este cuprinsă între 11 clădiri/ha (Loturi) și 1,1 clădiri/ha (Popoaia și Ripiceni). Densități mai mari se găsesc în localitățile Loturi, Horia, Iorga și Manoleasa (peste 5 clădiri/ha), iar densități reduse în așezările Popoaia, Ripiceni, Stînca, Crasnaleuca ș. a. (sub 3 clădiri/ha).

Materialele de construcții. Caracteristică este îmbinarea dintre construcțiile vechi și cele noi, existînd o legătură logică între etapele de evoluție teritorială a suprafețelor vetrelor, vechimea construcțiilor și materialele de construcții folosite.

[1] Suprafața vetrelor calculată după hărțile topografice de la sf. sec. al XIX-lea.

Scanned with OKEN Scanner

Predomină construcţiile din chirpici (circa 55% din clădiri), acesta fiind materialul de construcţie specific perioadei de după al doilea război mondial, construcţiilor relativ noi.

Paianta, care deţine circa 40%, a fost caracteristică construcţiilor mai vechi. Procentul mare al clădirilor cu paiantă reflectă şi ponderea relativ importantă a clădirilor vechi şi cu un grad de uzură mai avansat.

Cărămida începe să fie din ce în ce mai utilizată, mai mult în localităţile Ripiceni şi Liveni.

Se constată o schimbare şi în *planul gospodăriilor.* Se restrîng suprafeţele ocupate de unele anexe gospodăreşti, care nu se mai justifică în prezent (cuptoare de preparat pîinea în aer liber, grajdurile mari pentru mai multe vite, remizele pentru căruţe şi utilaj agricol ş. a.), „bătăturile" necultivate, acestea fiind însoţite de o amplasare grupată a anexelor necesare şi de creşterea gradului de utilizare în scop agricol a „ogrăzilor".

Clasificarea aşezărilor. După origine se pot deosebi următoarele categorii de aşezări : 1) *aşezări răzăşeşti* (Lehneşti Răzăşi, Boldişoru Răzăşi ş. a., care reflectă vechimea populării) ; 2) *aşezări existente înaintea sec. al XIX-lea* (vezi evoluţia vetrelor) ; acestea împreună cu aşezările răzăşeşti au format fondul vechi de aşezări ; 3) *odăi* (Odaia Lehneşti) ; 4) *aşezări de împroprietărire* (Horia, Livenii Noi, Loturi, Iorga, Sadoveni, Cinghinia şi Popoaia. Aşezarea Ripiceni (Ripiceni fabrică) a fost formată în urma dezvoltării activităţii industriale şi a împroprietăririi.

Morfostructura aşezărilor. În sectorul Crasnaleuca-Stînca aşezările au o structură răsfirată. Mărimea medie a lotului din vatră este de 2 350 m^2, din care suprafaţa medie construită este de numai 104 m^2, restul de 2 246 m^2 fiind reprezentat de terenul de folosinţă, în general, cu destinaţie agricolă.

După *textura uliţelor,* există două categorii de aşezări : 1) cu textură liberă, formată în mod spontan (vechile aşezări dinaintea sec. al XIX-lea) ; 2) aşezările sistematice de împroprietărire ;

După *numărul populaţiei,* predomină aşezările mici, sub 1 000 locuitori. Acestea reprezintă 67% din totalul aşezărilor şi deţin 37% din populaţia acestui sector.

După *funcţii,* deosebirile sînt mai puţin evidente. Profilul social-economic al aşezărilor trebuie corelat cu zona în care acestea sînt localizate. Aşezările din sectorul Crasnaleuca-Stînca fac parte din zona de cultură a cerealelor şi de creştere a animalelor. Ponderea populaţiei active ocupată în activităţi neagricole este de sub 10% din total. Zona din care face parte este excedentară în forţă de muncă, populaţia activă totală avînd valori cuprinse între 50—60%. Cele trei centre de comună (Ripiceni, Mitoc şi Manoleasa) se integrează în masa celorlalte 17 aşezări, sub aspectul ponderii populaţiei active neagricole.

Restructurarea reţelei de aşezări impusă de formarea lacului de acumulare. Formarea lacului de acumulare a impus strămutarea integrală a unor vetre, a unor părţi de vetre şi grupuri de gospodării, care cad sub incidenţa curbei de nivel de la cota 98,20 m.

Sub această curbă de nivel au intrat circa 1 300 de gospodării şi o suprafaţă locuită de 54 000 m^2.

Aceasta presupune dezafectarea integrală a localităţilor Rîşca, Lehneşti, Movila Ruptă, Cinghinea, Ripicenii Vechi şi Bold.

Scanned with OKEN Scanner

Strămutarea unor gospodării de mai mare sau mai mică amploare afectează întreg sectorul Cransnaleuca-Stînca. Părți importante de vetre au fost dezafectate: în localitățile Mitoc (158 gospodării), Liveni (51 gospodării) și Serpenția (26 gospodării). Un nmuăr restrîns de gospodării au fost strămutate și din localitățile Crasnaleuca, Horia, Manoleasa Prut, Sadoveni și Ripiceni.

Problema esențială a fost găsirea în zona lacului de acumulare a unor terenuri bune pentru construcții, care să fie lotizate și acordate locuitorilor strămutați.

Dezafectarea unor părți de vetre sau a unor grupuri de gospodării a impus redistribuirea lor în perimetrul vechilor vetre nedezafectate, prin îndesirea gospodăriilor sau prin formarea unor părți de vetre noi, adiacente (Mitoc, Liveni, Serpeniţa, Crasnaleuca, Horia, Manoleasa Prut, Sadoveni și Ripiceni).

Formarea lacului de acumulare de la Stînca-Costești a produs transformări în configurația locală a rețelei de așezări. S-a consolidat aliniamentul de contact (terase-versanți), în timp ce aliniamentul de pe terasele joase și medii a dispărut în cea mai mare parte.

Pe ansamblul sectorului Crasnaleuca-Stînca nu s-au produs schimbări esențiale privind numărul total de populație. Populația, cu unele mici excepții, a fost strămutată în zona adiacentă lacului de acumulare.

Se formează o localitate cu posibilități de evoluție spre urban: Ripiceni, nivelul actual al dotărilor social-culturale, plasînd-o printre cele mai reprezentative centre de comună ale județului Botoșani.

Scanned with OKEN Scanner

POPULAȚIA DIN ZONA LACULUI DE ACUMULARE STÎNCA—COSTEȘTI. CONSIDERAȚII GEOGRAFICE. [1]

VERONICA GIOSU, N. LUPU—BRATILOVEANU

Populația din zona lacului de acumulare Stînca-Costești — grupată în cele 19 sate — este intim legată de valea Prutului, deoarece în decursul istoriei aceasta a fost un adăpost pentru populație, o regiune ideală pentru dezvoltarea agriculturii și, adesea, Prutul era singurul mijloc de transport. Continuitatea populării este atestată atît prin dovezile materiale din stațiunea preistorică Ripiceni, cît și prin alte mărturii ale diverselor stadii de civilizație pe care le-au cunoscut aceste meleaguri.

Vechimea populării explică și valoarea mare a densităților actuale, care au apărut într-o regiune pur agricolă, fără resurse ale subsolului, fără căi de comunicație mai importante pînă acum cîțiva ani, fără așezări urbane, tîrguri sau vaduri comerciale mai mari sau mai active, care să polarizeze forța de muncă existentă. Aceasta este o grupare de așezări cu densități relativ mari, care s-au realizat exclusiv pe seama sporului natural, spor permanent superior celui pe țară.

1) **Mișcarea naturală.** Arealul delimitat pentru lacul de acumulare face parte dintr-o zonă mai largă a țării, în care *natalitatea* a fost aproape permanent superioară mediei pe țară și județului din care face parte. Pe județ, media natalității a oscilat în perioada 1968—1975 între 30,8‰ și 22‰, iar în zona dintre Rădăuți-Prut și Ștefănești între 25,8‰, și 33,1‰ în 1968 și între 16,9‰ și 26,2‰ în 1975.

Mortalitatea, în arealul de comune studiat, se situa sub media ruralului pe țară. Acest indice oscila în 1975 între 6,8‰ și 8‰ ; doar comuna Rădăuți-Prut avea o valoare mai mare (12,1‰).

Rezultă deci că populația de aici se caracteriza printr-o natalitate ridicată și o mortalitate redusă, ceea ce a dus la un *spor natural* important, cu valori constante peste media pe țară. El a oscilat între 16,1‰ și 24,2‰ în 1968. În 1975 s-au înscris valori mai reduse : astfel, la Rădăuți-Prut acesta a fost de numai 4,8‰ și la Ripiceni de 8,4‰. În rest, sporul natural se înscrie printre cele mai mari valori din țară. Situația din cele două comune se datorește sporului migratoriu negativ. Aceasta a atras o îmbătrînire a populației și evident o reducere a sporului natural.

[1] Comunicare susținută la colocviul de geografia populației și așezărilor, Iași, 1976.

Scanned with OKEN Scanner

2) **Repartiția populației.** Zona lacului de acumulare Stînca—Costești — deși prin excelență o regiune rurală, cu o agricultură nu prea dezvoltată — era foarte bine populată, cu valori ale *densității generale* cuprinse între 64—90 loc./kmp. Densitatea medie de 76,5 loc./kmp. o situa sub media densității pe țară (fig. 1). Valorile cele mai mari le întîlnim în nord, în comunele Rădăuți-Prut, Coțușca și Mitoc, și în sud la Ștefănești. Partea centrală avea valori cuprinse între 64—66 loc./kmp.

Cu toate că aceste densități sînt sub media celor la nivel național, considerăm arealul dintre Rădăuți-Prut și Ștefănești ca fiind bine populat, dacă raportăm această densitate la economia sa exclusiv agrară. De aceea, întreaga zonă prezenta excedente de forță de muncă.

Dar, după cum densitatea generală nu explică adevăratul raport dintre populație și mijloacele de existență, pentru un spațiu restrîns cum este acesta, am calculat o *densitate convențională*, sau *economică*, în care am raportat populația la unitatea de teren standard sau convențional. Aceasta ne-a permis să vedem disponibilul de forță de muncă raportat la 100 ha teren agricol convențional (t.a.c.).

Media pe țară a acestei densități este de 45 loc. la 100 ha t.a.c. În întregul areal această densitate convențională avea o valoare mult mai mare : 63 loc. la 100 ha t.a.c. Deci, de la prima vedere se poate constata un surplus de forță de muncă. Cele mai mari valori le aveau comunele Mitoc și Rădăuți—Prut, respectiv 61,7 și 77 loc. la 100 ha t.a.c. Restul comunelor aveau valori mai mici, dar oricum superioare mediei pe țară (între 49 și 60,8 loc. la 100 ha t.a.c.).

Corelarea hărții economice cu indicele sporului natural, indice care reprezintă perspectiva reînoirii forței de muncă ne-a dus la *concluzia existenței în zona lacului de acumulare a unei ușoare presiuni demografice*. Ea va continua să existe, și poate va căpăta chiar o uoșară accentuare, datorită reducerii suprafeței agricole prin construcția lacului, deși suprafața afectată este destul de mică. Fenomenul se va accentua în special din cauză că cele cîteva centre cvasiurbane — Săveni, Darabani — n-au putut funcționa asemenea unor centre de polarizare a forței de muncă. De asemenea, menționăm că și cele două orașe — Dorohoi și Botoșani — n-au încă forța economică suficientă de a atrage în sfera activității lor economice întregul excedent rural.

3) **Structura populației.** Sub raportul structurii populației din zona lacului de acumulare Stînca-Costești am constatat aspecte variate, dar cu importante diferențieri față de mediile generale pe țară, sau chiar pe județ, pentru rezolvarea cărora se cere o atenție deosebită din partea organelor de decizie.

Din punctul de vedere al *structurii demografice* problema comportă două aspecte : aceea a structurii pe sexe și apoi pe grupe de vîrstă.

a) *Analiza structurii pe sexe* ne-a arătat o preponderență, în zonă, a sexului feminin, care deținea 52%, reprezentînd un excedent de 1 368 de femei la o populație totală de peste 37 000 locuitori. Aceasta face ca indicele de masculinitate să fie aici (48%) mai mic decît cel pe județ (48,6%), cît și față de cel pe țară (49%). Situația se datorește unei migrații intense spre alte județe și aceasta este cu preponderență masculină. Un caz aparte și rar întîlnit în această parte a țării, unde agricultura este singura ocupație aproape a întregii populații, îl prezintă comuna Coțușca ; ea are un

Scanned with OKEN Scanner

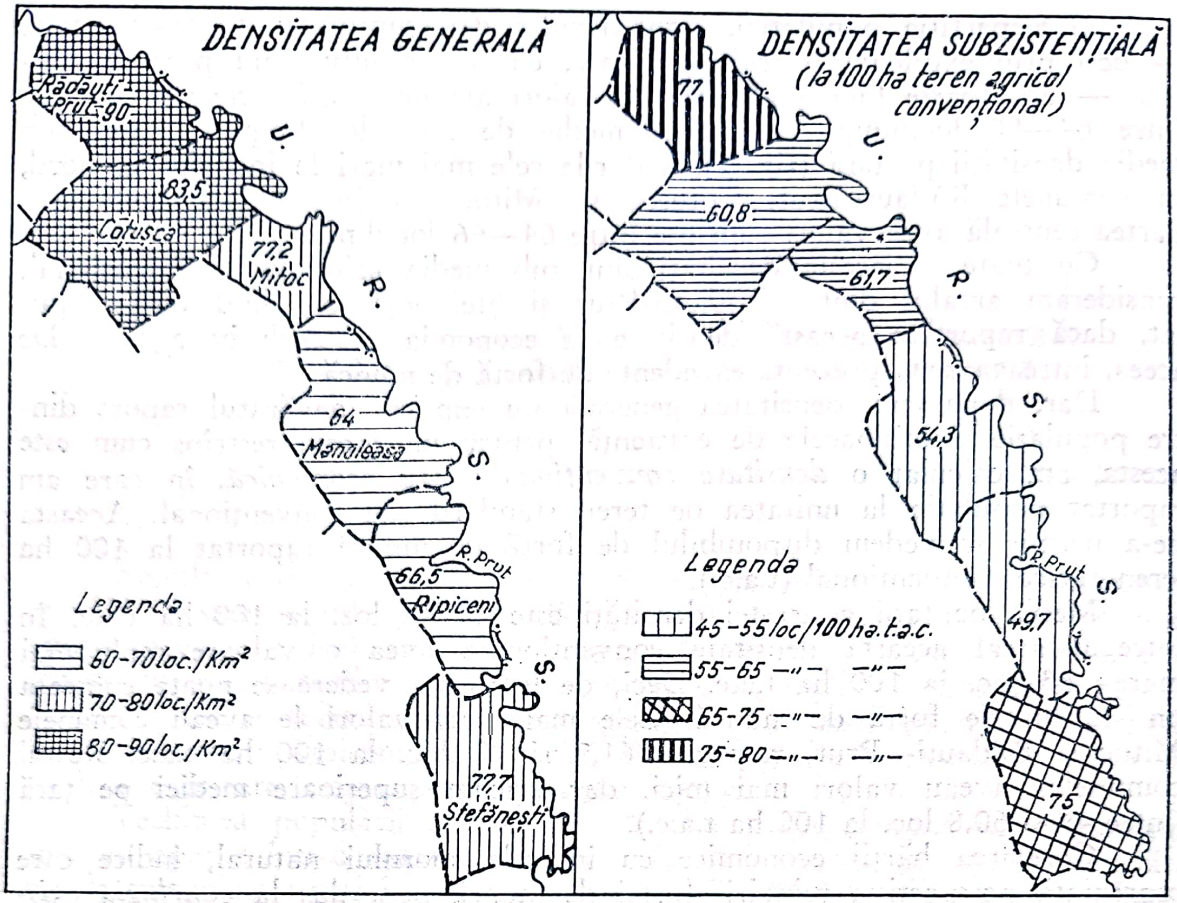

Fig. 1

număr excedentar de bărbați (50,2%). Aceasta ține și de faptul că zootehnia — care reprezintă profilul specific al economiei comunei — reține un număr mai mare de bărbați.

Inegalitatea repartiției pe sexe determină și o migrație feminină către orașele județului, dar mai frecvent spre alte județe. Intensitatea cea mai mare a acestei migrații se referă la grupele de vîrstă de 15—30 de ani.

b) *Structura pe grupe de vîrstă* a populației prezintă un deosebit interes, deoarece din ea decurg cîteva probleme de importanță fundamentală pentru economie. În linii generale, populația din zona lacului de acumulare de pe Prut avea o structură demografică bună; totuși, iese în evidență, local, o pondere mai mare a tineretului față de media pe țară și mari contraste în ponderea populației vîrstnice.

— *Grupa de tineret (0—15 ani)* avea valori peste media pe țară în toate cele șase comune (26,3%) [1], exceptînd comunele de la extremitatea zonei (Rădăuți—Prut și Ștefănești). Acest raport este în concordanță deplină cu situația generală din Moldova. Cele mai mari valori ale grupei de tineret le aveau comunele Mitoc (32%) și Coțușca (31%), iar celelalte comune — Ripiceni și Manoleasa — aveau valori ceva mai reduse (26%), dar oricum superioare celei la nivel național (fig. 2).

— *Grupa populației vîrstnice (peste 60 ani)* înscria valorile cele mai diferențiate, de la 10% pînă la 15,9%, media fiind de 13,1%. Cu toate

[1]) Media pe țară fiind de 25,1%.

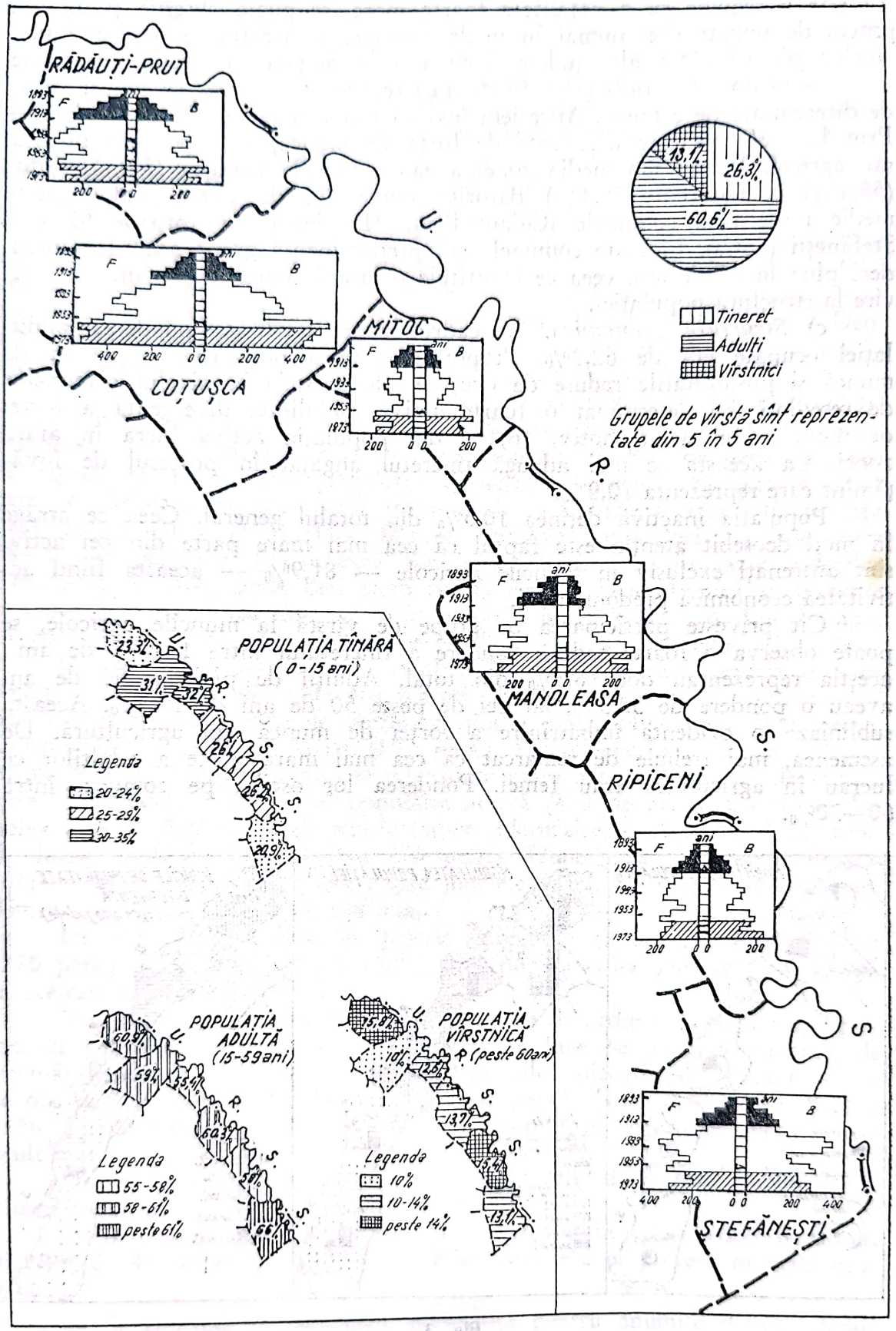

Fig. 2

Scanned with OKEN Scanner

că este o regiune cu o natalitate foarte mare, se poate observa și un ușor proces de îmbătrînire, numai în unele comune, și aceasta se datorește masivelor plecări către alte județe, pentru a se angaja în munci neagricole.

— *Grupa de adulți (16—59 de ani)* reprezenta 60,1%, cu valori destul de diferențiate pe comune. Apreciem însă că întreaga regiune de la Rădăuți—Prut la Ștefănești are excedente de forță de muncă, în raport cu profilul său agricol. Valori sub media zonei aveau comunele Coțușca (59%), Mitoc (55,4%) și Ripiceni (58,4%) datorită numărului de tineri. Valori peste medie înregistrau comunele Rădăuți-Prut, Manoleasa, cu aproape 61% și Ștefănești (66%). În toate comunele era predominantă grupa adulților tineri, deci pînă la 45 de ani, ceea ce constituie o latură foarte importantă cu privire la structura populației.

c) *Structura economică.* În cadrul zonei analizate ponderea populației ocupate era de 62,2%. Proporția mare a populației în vîrstă de muncă și posibilitățile reduse de ocupare ale acesteia la nivelul comunelor de reședință au determinat o foarte activă mobilitate divergentă a forței de muncă. Din acest motiv, 16,4% din populația activă lucra în afara zonei. La aceasta se mai adaugă tineretul angajat în procesul de învățămînt care reprezenta 10,9%.

Populația inactivă deținea 10,5% din totalul general. Ceea ce atrage în mod deosebit atenția este faptul că cea mai mare parte din cei activi sînt antrenați exclusiv în muncile agricole — 81,9% — aceasta fiind activitatea economică predominantă.

Cît privește participarea pe grupe de vîrstă la muncile agricole, se poate observa o foarte redusă pondere a tineretului între 15—30 de ani; aceștia reprezentau doar 8,3% din total. Adulții de pînă la 50 de ani aveau o pondere de 52,3%, iar cei de peste 50 de ani de 19,1%. Aceasta subliniază o evidentă îmbătrînire a forței de muncă din agricultură. De asemenea, mai trebuie de remarcat că cea mai mare parte a adulților ce lucrau în agricultură erau femei. Ponderea lor oscila, pe comune, între 60—70%.

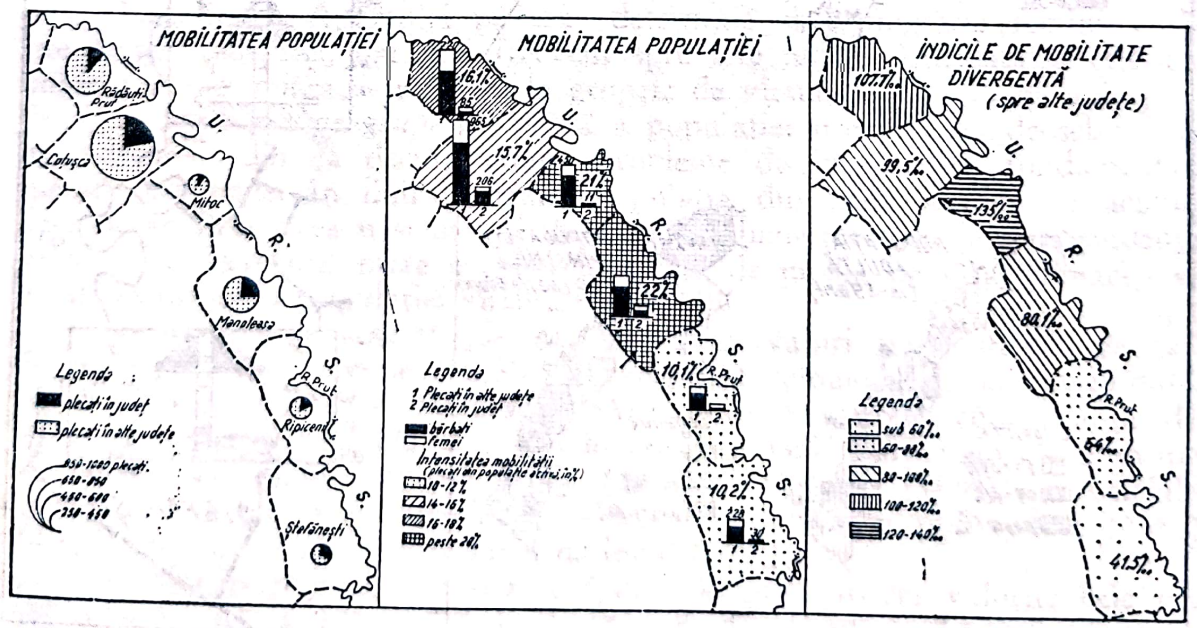

Fig. 3

4) **Mobilitatea teritorială a populației.** Analiza densității subzistențiale, la care putem adăuga și valorile ridicate ale sporului natural, permanent superioare mediei pe țară, ne indică un surplus de forță de muncă în zona respectivă, acesta fiind sprijinit și de dezvoltarea unilaterală a economiei. În plus, modernizarea agriculturii accentuează fenomenul de presiune demografică. Consecința imediată este un permanent proces de mobilitate a forței de muncă rurale în interiorul județului ; mai importantă apare însă cea spre alte județe din țară.

A) *Mobilitatea în județ* nu este un proces de amploare, prezentînd amplitudini relativ reduse. Din totalul populației active numai 2,6% (525 pers.) se deplasau pentru munci în interiorul județului. Majoritatea celor plecați erau bărbați (72,3%) și lucrau în Săveni, Darabani și Botoșani. Deosebită este mobilitatea din comuna Rădăuți-Prut (85 pers.), unde apare în special o deplasare feminină (69,5%) spre Botoșani și Dorohoi.

B) De amploare mult mai mare apare *mobilitatea către alte județe,* în ea fiind angajată peste 13% din populația activă a zonei (3 328 pers.). Ponderea cea mai mare o avea comuna Coțușca, cu 965 de persoane, ceea ce reprezintă 15,7% din populația ei activă. Direcțiile dominante către care se dirijează această forță de muncă necalificată erau Constanța (404 pers.), Ilfov (105), Iași, Brașov, Suceava, cu valori cuprinse între 78—85 de persoane. Ei lucrează aici în agricultură, ca în cazul județelor Constanța și Ilfov, unde densitatea rurală este în general mică și se simte o acută lipsă de forță de muncă în unitățile agricole de stat. Lucrau apoi în construcții, cum este cazul județelor Suceava, Iași și Galați (fig. 3).

O intensitate mai mare a deplasărilor din această categorie o avea comuna Manoleasa, de unde era plecată 22,6% din populația activă (457 pers.). Direcțiile preferate de deplasare fiind județele Hunedoara (110 pers.), Constanța (108 pers.), Galați (102 pers.), Caraș-Severin ș. a. Și comuna Mitoc înregistra, de asemenea, o intensitate mare a mișcării forței de muncă spre alte județe — 21% din populația activă (450 de pers.). Ca și la Manoleasa, ei au fost atrași de marile centre siderurgice, unde lucrează ca mînă de lucru necalificată — Galați (96 pers.), Hunedoara (90 pers.), Brașov (67) — iar un număr mai redus spre județele Ilfov, Suceava, Caraș-Severin, Timiș, Iași, încadrîndu-se în alte munci.

Un număr apreciabil de plecați înregistra și comuna Rădăuți-Prut (770 pers.), ceea ce reprezintă 16,1% din populația sa activă ; și ei lucrau în aceleași județe.

În tot acest proces intervine și un element de ordin psihologic : apropierea de cei plecați în alți ani ; apropierea se face pe bază de rudenie, de vecinătate de sate etc. Astfel, majoritatea celor plecați din Rădăuți—Prut se dirijează în special spre Hunedoara (262 pers.), Timiș (145 pers.), Brașov (126 pers.). Celelalte comune cunosc o mobilitate spre alte județe, însă mult mai redusă : Ripiceni 10% din activi, Ștefănești 4%.

Din analiza întregului proces de mobilitate divergentă putem trage cîteva concluzii.

— În primul rînd se observă o antrenare în special a grupei de adulți tineri (20—45 de ani), explicabil dealtfel, deoarece ei preferă muncile neagricole.

— Se constată de asemenea preferința pentru anumite direcții dominante, fie spre județele deficitare în forță de muncă rurală, cum este ca-

Scanned with OKEN Scanner

zul județelor Constanța, Timiș, Caraș-Severin, Ilfov ș. a., fie către marile centre siderurgice ale țării unde lucrează ca muncitori necalificați, sau se califică ulterior în producție.

— Și, în sfîrșit, se mai poate remarca faptul că la deplasare participă în mod deosebit sexul masculin, dar, nu sînt excluse nici femeile care dețin 34,1%.

Pentru a sublinia în plus intensitatea procesului de mobilitate am stabilit cîteva categorii ale indicelui de mobilitate [1].

Indice de mobilitate foarte mare, care depășește 100 de plecați la 1 000 de locuitori, aveau comunele Mitoc (135‰) și Rădăuți-Prut (107‰). Acestea sînt în același timp, comunele care înscriu și valori mari ale densității subzistențiale, încît deplasările divergente sînt întrutotul explicabile.

Indice de mobilitate mare (80—100‰) aveau comunele Coțușca (99,5‰) și Manoleasa (80,1‰), iar *indice de mobilitate moderată,* comunele Ripiceni (64‰) și Ștefănești (45,1‰).

Pornind de la aceste realități credem că este necesar să se ia o serie de măsuri pentru a stabiliza această forță de muncă. Acest lucru este posibil prin redeschiderea fabricii de zahăr de la Ripiceni, prin dezvoltarea unor obiective economice mai importante în orașele apropiate, sau chiar prin înființarea unor activități semiindustriale în comunele acestei zone.

LA POPULATION DE LA ZONE DU LAC DE RETENUE STÎNCA-COSTEȘTI. CONSIDÉRATIONS GÉOGRAPHIQUES

RÉSUMÉ

Le travail analyse les particularités géographiques de la population de la zone du lac de retenue Stînca-Costești sur le Prut. L'analyse est effectuée sous le rapport de l'accroissement naturel, de la répartition géographique, de la structure et de la mobilité spatiale.

La population de cette aire est caractérisée par un puissant accroissement naturel, celui-ci ayant des valeurs qui dépassent constamment la moyenne du pays, de hautes densités économiques conventionnelles et par un taux élevé des personnes dans la tranche d'„ge capable de travailler.

Les possibilités réduites d'occuper toute la population sur le plan local ont déterminé un processus permanent de départ de la main d'oeuvre vers de agglomérations situées dans la proximité de la zone et surtout vers d'autres départements de la Roumanie.

[1] Indicele de mobilitate $= \frac{N}{Pt} 1\,000$, în care N = numărul celor plecați, iar Pt = populația totală.

Scanned with OKEN Scanner

PARTICULARITĂŢI GEOGRAFICE ALE AŞEZĂRILOR UMANE, ÎN SPAŢIUL DE CONTACT AL CÎMPIEI PITEŞTI CU PIEMONTUL GETIC

MIHAI GRIGORE, NICOLAE CALOIANU

Flancurile de vest şi est ale Cîmpiei Piteşti se remarcă fizico-geografic şi, în mod deosebit, sub aspect geomorfologic, printr-un contact complex cu Piemontul Cotmenei şi Piemontul Cîndeşti, subunităţi caracteristice ale Piemontului Getic. Ambele compartimente piemontane, desăvîrşite genetic în villafranchian şi modelate ulterior sub aspect de platouri, crează în lungul spaţiului de interferenţă cu aliniamentul Cîmpiei Piteşti o *notă de evidentă identitate şi specificitate a cadrului geografic natural şi al celui umanizat.* La marcarea mai pregnantă a unor astfel de trăsături, contribuie în mod substanţial elementele structurale ale peisajului geografic de la periferia Cîmpiei înalte a Piteştiului, al cărui areal trece gradat către nord în dealurile piemontane ale Argeşului, iar la sud se efilează în Cîmpia Găvanei brăzdată de rîuri cu puternice meandre.

În alcătuirea Cîmpiei piemontane a Piteştiului se remarcă, îndeosebi, terasele de pe dreapta Argeşului, desfăşurate în evantai, sculptate de rîu în depozitele groase ale unui vast con de dejecţie, clădit în pleistocenul superior ; altitudinile lor relative au valori de 103—117 m ; 85—102 m şi 35—40 m. Terasa de 35—40m atinge 7 km lăţime la Piteşti. În prezent, Argeşul, are o luncă, calibrată pe o lărgime de 2 pînă la 4 km, care se desfăşoară ca un culoar între Piteşti şi Găeşti.

Particularităţile climatice şi topoclimatice sînt remarcabile în perimetrul spaţiului de contact cîmpie piemontană — piemont (podiş). Temperaturile medii anuale prezintă valori de 9,5°C, în luna ianuarie acestea se menţin aproximativ la —2,0°C, iar în luna iulie valoarea medie este de 21,5°C. Cantităţile medii anuale de precipitaţii atmosferice se cifrează la 600—650 mm. Este specific un regim topoclimatic cu nuanţe continentale, care marchează tranziţia, dar şi interferenţa între elementele climatului de deal şi cel de cîmpie. Acest caracter se manifestă mai pregnant în spaţiul de contact cu Piemontul Cîndeşti, ca urmare şi a expoziţiei predominant sudice a versantului stîng al văii Argeşului, la adăpostul căruia s-a stabilit un număr mare de aşezări umane (Ştefăneşti, Ciocăneşti, Călineşti, Topoloveni, Leordeni ş. a.).

Stratele freatice sînt situate la adîncimi ce variază între 10 şi 30 m pe interfluvii, fiind acumulate în nisipuri fluviatile cu lentile de pietrişuri.

Scanned with OKEN Scanner

Către sudul cîmpiei, aceste pînze acvifere sînt interceptate, pe spațiul de contact, de linii bogate de izvoare, care generează și condiții specifice de alimentare a apelor curgătoare. De asemenea, abundă apele ascensionale, arteziene și potabile, cantonate în adîncime, ce provin din depozitele pietrișurilor și nisipurilor de Cîndești. Astfel de condiții au funcționat ca elemente de atracție și stabilire a populației.

Sînt prezente soluri silvestre podzolice pseudogleice, datorită excesului de umiditate, mai ales, acolo unde apele stagnează la suprafață ; la acestea se adaugă soluri brun-roșcate de pădure și soluri brun-roșcate podzolite, specifice unor nuanțe topoclimatice mai calde, de adăpost, și soluri negre argiloase (compacte) slab humifere, soluri de luncă ș. a.

Vegetația specifică este cea formată de pîlcuri de gorunete, stejar pedunculat (*Quercus robur*), ulm, carpen, pajiște stepizate și extinse terenuri agricole.

Fișie de lățime variabilă, limita dintre Piemontul Cotmeana și Cîmpia Pitești, reflectă o *schimbare gradată a caracterelor de expresivitate geografică locală*, fapt care se reflectă și în trăsăturile dinamice ale procesului de umanizare, reprezentate de așezările umane. Astfel, pe acest contact se remarcă prezența unora dintre cele mai vechi vetre de așezări omenești (Pitești, Smeura, Hîrțești, Cerbu, Lunca Corbului ș. a.). Aspectul frecvent liniar din structura de ansamblu a localităților exprimă, în acest perimetru de limită, o desfășurare relativ concordantă a așezărilor cu aliniamentele oferite de culoarele de văi, în condițiile în care energia de relief scade de la 80—200 m în marginea Piemontului Cotmeana, la circa 30—50 m cînd are loc trecerea către Cîmpia Pitești. Totodată, arterele de circulație, orientate mai mult în lungul văilor și interfluviilor, încep să-și modifice direcțiile și pe sensul V—E devenit specific în sectorul de cîmpie.

Așezările umane de la contactul Cîmpiei Pitești cu Piemontul Cîndești, oferind în multe puncte deschideri la zi în stiva groasă a pietrișurilor de Cîndești, se remarcă prin desfășurarea lor condiționată în bună parte de culoarul văii Argeșului și prezența teraselor acestui rîu, ca și de lunca deosebit de largă ce depășește 2—3 km între Pitești și Găiești. Prezența multor rîpe etajate, acoperite cu livezi și culturi de viță de vie, marchează și mai pregnant *caracteristicile spațiului de contact*.

La acest contact s-a format o importantă linie de *polarizare a așezărilor*, deosebit de expresivă între Pitești și Găiești, ca o reflectare evidentă a valorificării unui potențial geografic diversificat și optim. Organizarea și sistemul desfășurării merelelor localităților sub formă de fîșii, care pleacă din lunca Argeșului și pătrund dincolo de marginea Piemontului Cîndești, dovedesc o *valorificare eficientă, variată și concordantă cu fondul de potențial natural* existent în cadrul perimetrului de contact. În astfel de condiții, la care se adaugă și efectele axelor de transport ce converg spre Pitești, *unele așezări au evoluat ca centre urbane* (Topoloveni, Găești).

Valorificarea complementară a spațiului de contact, intensificată în condițiile cerințelor actuale de organizare integrală a peisajului geografic, este adînc imprimată în structura funcțională a localităților, care însumează o diversitate de activități productive (viticole, pomicole, legumicole etc.).

Orașul Pitești reprezintă o așezare care funcționează în condițiile unui spațiu de interferență multiplă, ca urmare a poziției sale la contactul direct al cîmpiei cu cele două compartimente piemontane (Cîndești și Cotmeana),

Scanned with OKEN Scanner

fapt ce constituie o notă de specificitate regională. Ca urmare, în funcționalitatea urbană se reflectă și unele efecte ale folosirii potențialului propriu unui astfel de cadru geografic.

Analiza efectuată, permite sublinierea cîtorva aspecte de ordin aplicativ, vizînd pe prim plan cerința unei valorificări intensive și integrale a fondului de potențial de care dispun asemenea perimetre de contact și interferență geografică. Acest fapt se află direct implicat în procesul dinamic al dezvoltării așezărilor, care beneficiază și de unele tradiții în modul de valorificare și de organizare funcțională a unor astfel de spații geografice. Pentru astfel de considerente, prezintă importanță creșterea gradului de polarizare exercitat de unele așezări umane, de la contactul dintre cîmpie și piemont, element important în organizarea și dezvoltarea rețelei de așezări. Dinamismul specific spațiilor de contact atrage atenția, însă, asupra necesității practicării unui regim de valorificare a potențialului în cît mai deplină concordanță (corelație) cu posibilitățile de păstrare a unor echilibre ale mediului geografic.

Scanned with OKEN Scanner

MODELAREA URBANĂ A SATELOR SITUATE ÎN ZONA PREORĂȘENEASCĂ A MUNICIPIULUI IAȘI

C. MIHĂILESCU, A. ROTARU, E. SEREA, G. LUPU, D. ANISTOROAIE

Conceptul de urbanizare, ca element de suprastructură și ca principală rezultantă a redistribuirii forțelor de producție în teritoriu, încorporează, într-un tot, numeroase elemente de infrastructură și suprastructură, ce se intercondiționează reciproc în cadrul unui proces dinamic.

Principalele elemente ale acestui proces, care îl condiționează, dimensionează și definesc, sînt următoarele :

— modul urban de ocupare a forței de muncă și modul de viață al populației ;

— gradul și resursele de echipare tehnico-edilitară a teritoriului ;

— densitatea și distribuția așezărilor urbane, precum și modul de încadrare a acestora în rețeaua de localități a țării ;

— resursele naturale ale teritoriului.

În principal, creșterea gradului de urbanizare se realizează prin dezvoltarea orașelor existente, prin crearea de centre urbane noi, ca și prin urbanizarea modului de ocupare și de viață a populației din localitățile rurale.

În ceea ce privește urbanizarea treptată a localităților rurale, reflectată atît pe plan economic cît și social-cultural, condițiile cele mai favorabile sînt oferite de zonele preorășenești.

Astfel, funcția de cazare a activilor, cu locul de muncă în oraș, contribuie la creșterea veniturilor populației, la reținerea activilor eliberați din agricultură și la creșterea ponderii celor ocupați în activități neagricole.

Funcția de aprovizionare cu produse agroalimentare perisabile, bazată în principal pe culturi intensive și zootehnie, conferă agriculturii un caracter de activitate permanentă și de eficiență economică ridicată.

Asigurarea în aceste comune a unor zone de agrement, sport și turism pentru populația orașului, în afara faptului că ocupă un număr de activi, servește și populația acestor comune.

Pe lîngă aceste funcții, care se dezvoltă liniar, pe coordonatele tradiționale ale mediilor urban și rural, apare o nouă funcție, încă nedefinită de literatura de specialitate, și care se înscrie în alte coordonate.

Este vorba de amplasarea în teritoriul preorășenesc a unor unități economice, dotări social-culturale și echipări edilitare aferente funcțiilor centrului urban, sau servirii acestuia. În principiu, prin amplasarea acestor con-

Scanned with OKEN Scanner

structii în teritoriul preorășenesc se urmărește degrevarea orașului de unități ce necesită suprafețe mari de teren, cu o echipare sumară, poluante, sau care nu se încadrează în peisajul urban. În afara frontului de lucru creat direct în zona preorășenească, aceste unități susțin procesul de urbanizare prin racorduri edilitare și grupuri sociale, inclusiv locuințe și dotări.

După cum rezultă din elementele de mai sus, dezvoltarea funcțiilor specifice de zonă preorășenească asigură premizele urbanizării treptate a comunelor din zona preorășenească, fundamentînd trecerea acestora în categoria suburbană.

Pentru exemplificare vom lua zona preorășenească a municipiului Iași și ca un model de urbanizare accelerată satul Lunca Cetățuii din comuna Ciurea.

Municipiul Iași și zona preorășenească oferă un exemplu elocvent despre modul în care dezvoltarea economică și socială a unui oraș angrenează dezvoltarea întregii zone înconjurătoare. Orașul a început să se dezvolte economic și în special industrial, din anul 1960. Este suficient să arătăm că pînă atunci populația orașului era staționară (1941 = 111 669 locuitori — 1956 = 112 989 locuitori), valoarea producției globale industriale era de circa 1 miliard lei, iar numărul angajaților de 49 750, din care în industrie 14 800.

Numărul locuințelor în blocuri reprezenta sub 10% din totalul fondului de locuit, iar orașul dispunea de o singură cale rutieră de legătură cu teritoriul modernizat (DN 28). Spre Iași se deplasau pentru muncă circa 1 500 locuitori din zona preorășenească, iar profilul social-economic al comunelor din această zonă se baza în exclusivitate pe agricultură.

Numai în 15 ani, valoarea producției globale industriale a trecut de 17 miliarde (în care chimia, metalurgia și construcțiile de mașini reprezintă peste 70%), numărul locuitorilor a trecut de 250 mii, cel al angajaților de 120 mii, din care în industrie 54 000. Ponderea locuințelor în blocuri este mai mare de 50%, iar în Iași penetrează un număr de 9 drumuri modernizate. Spre municipiu se deplasează pentru muncă circa 15 000 locuitori, din comunele ce constituie zona preorășenească.

În aceste comune se înregistrează mutații profunde, atît în ceea ce privește modul de ocupare, cît și de viață al populației. Funcția agricolă s-a dezvoltat în urma cooperativizării și mecanizării și este axată pe acele ramuri, care asigură aprovizionarea populației din Iași cu produse agroalimentare perisabile și pentru industrializare. În zonă au fost realizate mai multe complexe zootehnice de tip industrial, pentru aprovizionarea cu carne, lapte și ouă.

Ponderea populației ocupate în agricultură a scăzut în favoarea activităților neagricole, și în special a activilor în deplasare spre Iași.

Gradul de dotare social-culturală a crescut prin construirea de școli, grădinițe, dispensare, case de naștere, cămine culturale, unități comerciale, de alimentație publică și de prestări servicii. În același timp, deservirea populației din zonă este asigurată și de rețelele unităților social-culturale ale vităților neagricole și, în special, a activilor în deplasare spre Iași.

Echiparea tehnico-edilitară a localităților rurale, începută prin modernizarea căilor rutiere, alimentarea cu apă, electrificarea centrelor de producție, constituie premiza de bază în urbanizarea acestor localități.

Scanned with OKEN Scanner

În zonă au fost amplasate unităţi industriale şi de depozitare, şcoli, sanatorii, staţii de emisii radio şi T.V. etc., aferente funcţiilor de polarizare a municipiului şi care contribuie deasemenea la creşterea gradului de urbanizare.

În ceea ce priveşte localitatea Lunca Cetăţuii, schiţa de sistematizare elaborată de ICPROM IAŞI, în anul 1976, a constatat că acest sat se poate urbaniza în următorii 15 ani. Dezvoltat în preajma staţiei C. F. Ciurea, a fabricii de cărămidă şi a secţiei de industrializarea lemnului, satul beneficiază de amplasarea, în imediata apropiere, a combinatului de utilaj greu Iaşi (unitate cu circa 20 000 angajaţi).

Schiţa de sistematizare a propus realizarea de locuinţe de serviciu pentru acest combinat şi racordarea edilitară la reţelele combinatului, putînd asigura cazarea în condiţii de confort urban a cca. 4 000 locuitori.

Deci, dezvoltarea funcţiilor specifice de zonă preorăşenească poate accelera procesul de urbanizare a localităţii din zonă, înscriindu-se în procesul complex de creştere a gradului de urbanizare a ţării.

LA MODELISATION URBAINE DES VILLAGES SITUÉS DANS LA ZONE PÉRIURBAINE

RÉSUMÉ

En essayant de définir le concept d'urbanisation, on présente les particularités propres a ce phénomène dans la zone périurbaine du municipe de Jassy.

On met en évidence l'importance de l'édification dans la zone périurbaine des objectifs économiques technico-edilitaires et socio-culturelles, afférents au profil socio-économique du municipe et à son role dans l'ensemble du territoire.

Hormis les raisons de fonctionalité et efficience, ces objectifs constituent des centres d'urbanisation qui visent, tant le mode de travail, que le mode de vie de la population de la zone périurbaine.

Comme éxemple on cite le village Lunca Cetăţuii de la commune Ciurea qui va se développer comme point d'appui (station ferroviaire secondaire, logements de service) pour le Combiné d'outillage lourd de Jassy.

Scanned with OKEN Scanner

PROBLEME ALE AȘEZĂRILOR DIN CARSTUL MUNȚILOR APUSENI

POMPEI COCEAN, VASILE SURDU

Munții Apuseni se prezintă ca un mozaic petrografic, unde, spre deosebire de celelalte grupe montane, raportul dintre elementele litologice este mult mai favorabil rocilor carstificabile, care imprimă reliefului o personalitate aparte, generînd un peisaj specific, cu o dinamică și un potențial economic propriu.

Analizînd gruparea pe masive a numărului de localități, se remarcă o dependență strînsă între acest număr și extensiunea carstului, altitudinea și morfografia sa. În Munții Pădurea Craiului, unde carstul ocupă cele mai întinse suprafețe, în general plane și la altitudini moderate și joase, întîlnim și cel mai mare număr de localități, 50, pentru ca în Munții Trascăului și Bihorului (ultimii cu altitudini mai mari) să întîlnim 23, respectiv 21 de localități, în Codru-Moma 17, iar în Metaliferi, unde carstul ocupă doar suprafețe insulare, 11.

Din analiza poziției localităților în diferitele masive carstice se remarcă o diferențiere altitudinală, în sensul că majoritatea acestora ocupă zonele joase, respectiv zonele de racord litologic a carstului cu unitățile de relief învecinate (pe văi de contact litologic, pe văile evoluate din carst, în depresiuni carstice). Așa sînt, spre exemplu, localitățile din văile Crișului Repede, Arieșului, Iadei, și altele. Numărul mare de localități în aceste zone, respectiv și al populației, gruparea și individualizarea lor spațială mai accentuată, este o consecință, în primul rînd, a morfologiei reliefului, a posibilităților de utilizarea agricolă mai variate și, nu în ultima instanță, a posibilităților optime de alimentare cu apă din resurgențele specifice periferiei platourilor carstice.

Paralel cu creșterea altitudinii, numărul de localități scade, în timp ce gradul de dispersie al gospodăriilor crește, ca urmare a defavorabilității factorilor amintiți anterior (fragmentarea reliefului, pedogeneză deficitară, lipsa apei) factori la care se adaugă, complementar, elementele de proprietate funciară și posibilitățile de acces limitate. Un factor cu tendințe hotărîtoare în explicarea numărului redus de localități din zona platourilor calcaroase înalte este lipsa apei. Locul de concentrare al gospodăriilor este și locul de apariție la suprafață a apelor.

Dezvoltarea în perspectivă a așezărilor din carstul Munților Apuseni este subordonată unor limite impuse de factori de ordin natural, cu re-

Scanned with OKEN Scanner

percusiuni directe asupra economiei localităţilor în cauză. Un factor cu astfel de tendinţe este necesitatea *limitării exploatărilor forestiere*, datorită slabei consistenţe a pădurilor, refacerii anevoioase a fondului forestier, aplicării măsurilor de protecţie a solurilor prin tăieri parţiale, menţinerea pădurii ca măsură unică pentru păstrarea fondului cinegetic. Dar, odată cu limitarea exploatărilor forestiere, apare în aceste localităţi un excedent de forţă de muncă, care datorită profilului economic îngust este nevoită să migreze spre periferia zonei carstice, fapt ce duce, la stagnarea creşterii populaţiei şi implicit, a dezvoltării localităţilor respective.

Dezvoltarea localităţilor din zonele carstice ale Apusenilor este condiţionată şi de o limitare a exploatării agricole, cauzată de slaba productivitate a solurilor (slab structurate, scheletice cu conţinut redus de humus) şi fragmentarea excesivă a reliefului.

Apa devine o condiţie sine qua non a dezvoltării localităţilor din carst, a desfăşurării unei activităţi economice în bune condiţiuni. Drenajul subteran al apei, specific regiunilor carstice, frustrează localităţile platourilor înalte de necesarul de apă, care este acoperit prin transportul ei, în condiţii grele, de la mari distanţe. Astfel este cătunul Ocoale de lîngă Gheţarul de la Scărişoara, unde lipsa apei, în perioadele secetoase ale anului se face simţită în mod acut. Fenomenul caracterizează majoritatea masivelor calcaroase din Apuseni unde forajele creează incertitudini în privinţa oportunităţii lor, iar transportul apei prin conducte din văile periferice, în condiţiile unui prag gravitaţional de cîteva sute de metri este greu realizabil.

Dezvoltarea multor localităţi din regiunile carstice cu profil economic îngust, bazat pe exploatarea agricolă a teritoriului, sau pe cea forestieră este afectată şi de *distanţele mari între acestea şi centrele urbane*, mari solicitante de forţe de muncă. De aici şi aspectul definitiv al migrărilor în dauna numărului de locuitori a localităţilor în cauză. Localitatea Şuncuiuş şi-a dublat populaţia prin stabilirea familiilor muncitorilor provenind din satele şi comunele interioare ramei montane, muncitori ocupaţi cu extracţia argilei refractare.

Analizînd dezvoltarea în perspectivă se constată că localităţile cu posibilităţi largi de dezvoltare rămîn, în primul rînd, cele situate la periferia zonelor carstice, cu profil economic industrial tot mai accentuat prin exploatarea şi prelucrarea unor resurse aflate în imediata lor apropiere şi cu rol de polarizare pentru localităţile din jur. Suncuiuş, Dobreşti, Moneasa evoluează actualmente spre centre de tip urban prin dotările similare acestora, impuse de specificul activităţii economice, prin creşterea rolului lor de centre polarizante. Aceasta nu exclude însă posibilitatea apariţiei unor centre de tip urban în interiorul ramei montane, mai ales în urma unei sistematizări inspirate, ţinînd cont de specificul populării şi economiei Munţilor Apuseni (de ex. Gîrda de Sus).

Diferenţieri în profilul economic al localităţilor din carst. Din analiza profilelor economice ale localităţilor din carstul Munţilor Apuseni, se constată orientarea generală spre creşterea animalelor, cultura plantelor avînd un rol secundar. Raportul $\frac{A}{F}$ este în general, favorabil lui A, pentru localităţile paltourilor şi depresiunilor carstice înalte: creasta Bedeleu,

Scanned with OKEN Scanner

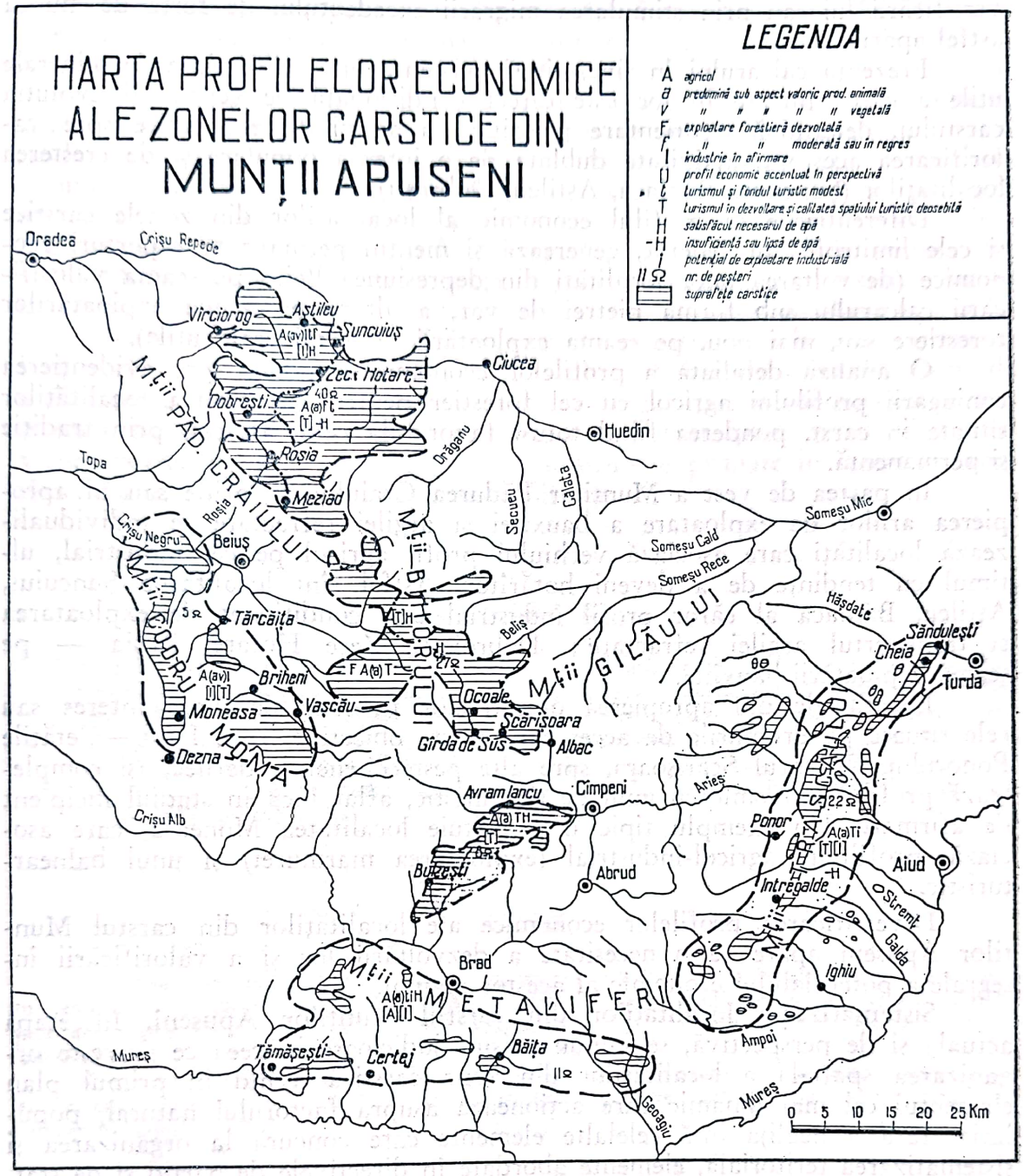

platoul Padiș—Cetățile Ponorului, Scărișoara, în depresiunile din Pădurea Craiului — Călățea Roșia, Damiș—Ponoraș, Zece Hotare. etc.

Există abateri în ceea ce privește acest raport în profilul economic al localităților din zonele de contact între rama montană calcaroasă și unitățile de relief învecinate, unde el tinde spre o echilibrare sau chiar spre o sensibilă inversare (localitățile din Valea Crișului Repede, depresiunile Iara—Hășdate, Beiuș etc.).

Deasemenea, nu trebuie minimalizată economia forestieră, care în anumite masive și pentru anumite localități are încă un rol hotărîtor (valea Iadei, a Mișidului, a Arieșului Mare). Măsurile de limitare a exploatărilor forestiere se repercutează asupra profilului economic prin necesitatea di-

Scanned with OKEN Scanner

versificării lui sau prin stimularea migrării excedentului de forță de muncă astfel apărut.

Prezența calcarului în sine, cît și existența unor zăcăminte de minerale utile a căror punere în loc este direct condiționată de geneza și evoluția carstului, determină o orientare prioritară a activității economice spre valorificarea acestora, activitate dublată de o intensă populare și de creșterea localităților (Șuncuiuș, Bănlaca, Aștileu, Dobrești).

Diferențierile în profilul economic al localităților din zonele carstice și cele limitrofe, au generat, generează și mențin permanente raporturi economice (dezvoltarea unor localități din depresiunea Beiuș pe seama valorificării calcarului sub forma pietrei de var, a altora pe seama exploatărilor forestiere sau, mai nou, pe seama exploatării unor minerale utile).

O analiză detaliată a profilelor economice conduce spre evidențierea conjugării profilului agricol cu cel forestier pentru majoritatea localităților situate în carst, ponderea fiind totuși favorabilă celui agricol, prin tradiție și permanență.

În partea de vest a Munților Pădurea Craiului, în ariile sau în apropierea ariilor de exploatare a bauxitei și argilei refractare se individualizează localități care asociază vechiului profil agricol pe cel industrial, ultimul cu tendințe de a deveni hotărîtor. Astfel sînt localitățile Șuncuiuș, Aștileu, Bănlaca al căror profil industrial este condiționat de exploatarea și transportul argilei refractare; Dobroiești, Zece Hotare, Roșia — pe seama exploatării bauxitei.

Localitățile din apropierea obiectivelor turistice de mare interes sau cele situate pe drumurile de acces spre aceste obiective, spre Padiș—Cetățile Ponorului, Ghețarul Scărișoara, spre alte peșteri, chei și defilee, își completează profilul economic cu unul de tip turistic, aflat încă în stadiul incipient de afirmare. Un exemplu tipic îl constituie localitatea Moneasa, care asociază profilului agricol-industrial (exploatarea marmurei) și unul balnear-turistic.

Diversificarea profilelor economice ale localităților din carstul Munților Apuseni apare ca o necesitate a dezvoltării lor și a valorificării integrale a potențialului economic al acestor regiuni.

Sistematizarea localităților din carstul Munților Apuseni. În etapa actuală și de perspectivă, se impun măsuri judicioase în ceea ce privește organizarea spațială a localităților din zona carstică avînd în primul plan elementul cel mai dinamic care acționează asupra factorului natural, populația, fără a neglija însă celelalte elemente care concură la organizarea și sistematizarea teritorială, elemente abordate în directivele de partid și de stat.

Considerăm că în acțiunea de sistematizare trebuie avută în vedere o exploatare economică *totală și eficientă* a întregului teritoriu, lucru realizabil în condițiile asigurării unei forțe de muncă permanente și nu a „încurajării" exodului ei spre zonele limitrofe, ceea ce ar duce la depopularea celor mai populați munți ai noștri. O dotare adecvată a localităților sub aspect edilitar, formarea de nuclee de așezări care să permită un optim de extindere pentru folosințele agricole și legături lesnicioase între ele ar fi o soluție mai viabilă sub toate aspectele. Aceasta cu atît mai mult cu cît ocupațiile tradiționale ale locuitorilor, în condițiile dezvoltării tot mai accentuate a turismului în Munții Apuseni, pot și trebuie încurajate și orientate spre o valorificare turistică.

Scanned with OKEN Scanner

Răspunzînd unui deziderat de acest fel, în structura localităţilor trebuie avute în vedere unele dotări cu caracter turistic, analiza gradului de satisfacere a nevoilor actuale relevînd o acută insuficienţă. Multe din „crîngurile" situate în imediata apropiere a obiectivelor de mare interes turistic pot fi amenajate ca *sate turistice,* unde ocupaţiile locuitorilor (prin produse de artizanat) şi cadrul natural ar fi optim valorificate. Astfel este cătunul Casa de Piatră, care cu cele 17 gospodării ale lui se pretează amenajării în condiţii excelente. Situarea sa într-o zonă cu numeroase obiective — peşterile : Gheţarul de la Vîrtop, Coiba Mare şi Mică, Peştera din Pîrîul Orbului ; avenele din Dunga Vulturului, precum şi situarea sa la jumătatea drumului dintre Gheţarul Scărişoara şi Cetăţile Ponorului, cele două obiective „de vîrf" ale Apusenilor. O situaţie asemănătoare prezintă şi cătunele : Cărmăzan din Pădurea Craiului, Ocoale de lîngă Gheţarul de la Scărişoara, Oncăşeşti din Bedeleu etc. Pe lîngă aportul lor la satisfacerea nevoilor turismului, aceste sate turistice ar contribui, prin specificul lor, şi la conservarea valorilor spirituale ale locuitorilor exprimate în ineditul obiectelor de artizanat, în tradiţiile şi obiceiurile lor.

BIBLIOGRAFIE

1. BLEAHU, M., *Cîteva consideraţii asupra dezvoltării turistice a Munţilor Apuseni.* Lucrările Colocviului Naţional de Geografia Turismului, Bucureşti, 1968, pag. 130—137. 2. MOLNAR, E., *Importanţa potenţialului economic al aşezărilor rurale şi metoda stabilirii lui.* Studia Univ. „Babeş-Bolyai", an 12, 1967, pag. 351—357. 3. MORARIU, T., BOGDAN, A., MIHAIL, M., *Contribuţie la studiul reţelei de aşezări din regiunile înalte ale Carpaţilor,* Studia Univ. „Babeş-Bolyai", an. 13, nr. 2, 1968, p. 131—138.

RESUMÉ

Le relief karstique ne présente pas seulement une morphologie spécifique, mais aussi un habitat et une valorification economique propre. Le travail souligne les aspects caractéristiques des regions karstiques des Monts Apuseni, leur types economiques et les perspectives concrètes de valorification complexe des leur ressources.

Les auteurs insistent aussi sur la nécesité de systematisation des localités situées dans les regions karstiques et proposent de transformer quelques villages de type „crîng" en villages touristiques.

OCNA ŞUGATAG PE CALEA URBANIZĂRII

IOAN VIŞOVAN

Consideraţii fizico-geografice. Localitatea Ocna Şugatag este situată în partea de nord a judeţului Maramureş, în piemontul Săpînţa-Budeşti, la întretăierea paralelei de 47°47′ latitudine nordică, cu meridianul de 23°56′ longitudine estică, la 53 km distanţă faţă de Baia Mare şi la 18 km de Sighetu Marmaţiei.

Relieful este deluros, cu o altitudine medie de 490 m, avînd o structură petrografică care cuprinde roci sedimentare, precum şi un masiv de sare sub formă de cute diapire. Mai nou se întîlnesc cuvete lacustre, prin prăbuşirea vechilor masive salifere exploatate.

Clima este răcoroasă, temperatura medie anuală fiind numai de 8°C, cantitatea de precipitaţii este de 742 mm pe an, iar vînturile cele mai frecvente sînt cele din direcţia SV, S şi SE. Reţeaua hidrografică este reprezentată de pîrîiaşul Apa Sărata.

Scurt istoric. Ocna Şugatag este atestată documentar din anul 1321, cînd se menţiona că de aici se transporta sarea cu căruţe trase de bivoli, peste Gutîi la Baia Mare. Alt document menţionează că pe la 1355 un voievod de Giuleşti îşi mută reşedinţa la Slatina (Ocna Şugatag de azi); tot acest document arată un drum al sării: Ocna Şugatag-Oaş, care se continuă spre Ungaria.

Urmele arheologice — ciocane de piatră şi dălţi — găsite pe teritoriul Maramureşului, dovedesc că sarea se exploata încă din epoca de piatră, că Ocna Şugatag şi Coştiui erau cele mai mari saline din Ardeal. Un alt document atestă existenţa în anul 1489 a Minei Iuliana, proprietate a regelui Vasile. Prin anii 1720—1721 curtea de la Viena dă o atenţie deosebită exploatării sării, fapt pentru care această ocupaţie ia amploare, iar Ocna Şugatag este sistematizată, trasîndu-se o reţea stradală rectangulară, rămasă intactă pînă azi. Totodată, statul face case de locuit pentru mineri — foştii condamnaţi la ocnă — din întregul Imperiu Habsburgic. Că s-au adus ocnaşi din tot imperiul ne-o dovedesc numele de familii rămase pînă astăzi, ca de pildă: Stark, Simanovschi, Novodarschi, Ivasiuk, Bilisciuk, Koloszvary, Zohoransky etc., pe care le găsim la nemţi, polonezi, slovaci, ucraineni, maghiari.

În anul 1787 ia fiinţă comuna Ocna Şugatag odată cu deschiderea unor noi mine de sare, mai „moderne", exploatate sub formă de clopote, lucrîndu-se la început cu condamnaţi, pe urmă cu oameni care au venit special pentru a lucra în aceste mine. Ulterior se deschid noi mine: Bogdan, Mihai

Scanned with OKEN Scanner

(unde sarea era cea mai albă) și Dragoș. Sarea de aici se exporta în bulgări și ajungea nu numai în țări europene ca Ungaria, Austria, Rusia, Cehoslovacia, dar și în țări de pe continentul african.

Ca urmare a surpărilor survenite în urma infiltrărilor de apă, surpări care impuneau investiții mari și rapide, a transportului spre Sighet și a numeroaselor manipulări, toate costisitoare, în anul 1950 salina a fost închisă.

Populația. Populația localității Ocna Șugatag se caracterizează printr-o evoluție numerică negativă, remarcîndu-se o scădere vertiginoasă pînă în anul 1966 și apoi o creștere continuă (1805 locuitori în anul 1910 ; 1583 locuitori în anul 1941 ; 1071 locuitori în anul 1966 ; 1295 în anul 1977 și 1 350 în prezent). Acest aspect s-a datorat mai multor cauze : celor două războaie mondiale, migrația populației datorită închiderii minei, precum și sporului natural foarte redus — 4‰.

Perioade îndelungate de timp ocupația de bază a locuitorilor era exploatarea sării, fapt pentru care Ocna Șugatag, ca centru salifer, constituia un important centru polarizator al tuturor localităților din jur. Secundar era creșterea vitelor și pomicultura.

În anul 1933 salina avea încadrate 115 persoane, repartizate astfel : 2 supraveghetori, 8 mecanici, 15 oameni de serviciu, gardieni și vizitii, 90 erau ciocănași, măglași și salahori. La data închiderii minei, anul 1950, lucrau circa 300 muncitori, care s-au transferat ulterior la Cavnic, Ocna Dejului și Uioara.

Ocna Șugatag pe coordonatele dezvoltării actuale. În anii regimului socialist, dar mai cu seamă în ultimii 18 ani, Ocna Șugatag a devenit una din comunele care încîntă ochiul trecătorului, deoarece casele sînt în marea lor majoritate noi, iar unele cu etaj, șoselele principale sînt asfaltate, comuna fiind racordată prin drumuri modernizate de toate localitățile din jur, precum și de Baia Mare și Sighetu Marmației și posedă un sistem de alimentare cu apă prin conducte.

Cel mai important punct de atracție îl constituie însă băile amenajate în scop turistic și terapeutic.

Stațiunea balneoclimaterică (sau complexul U.G.S.R.) a fost construită în acești ani și a intrat în circuitul stațiunilor balneare permanente la data de 1. I. 1976, dar băile au fost date în folosire încă din primăvara anului 1972. Ulterior, stațiunea a fost inclusă și în circuitul național și internațional.

Stațiunea și cooperația dispun de o bază de cazare, formată din trei hoteluri cu o capacitate totală de 300 locuri, de o cantină și un restaurant unde pot servi masa 800 persoane în trei serii. Baza de tratament este formată din două bazine acoperite, șase vănі, duș subacval, aerosoli individuali și colectivi, băi galvanice, curenți diadinamici, instalații pentru tratamente cu ultrascurte, ultraviolete și infraroșii, împachetări cu parafină, chinoterapie, iar pentru sezonul estival, în aer liber, un bazin pentru adulți și două bazine pentru copii. Sistemul de tratament este cel cu bilete prin sindicat. Datorită proprietății apei cloro-sodice, aici se pot trata o serie de boli ca : reumatism, lombosciatică, artroză, sterilitate primară ș.a. Activitatea balneară este deservită de 55 de persoane.

Băile constituie un important centru de agrement la sfîrșit de săptămînă pentru populația din zonă, precum și pentru băimăreni, sătmăreni, sigheteni și cavnicari. În privința numărului de turiști, în anul 1979, în

Scanned with OKEN Scanner

stațiune, au fost tratați 4872 bolnavi care au venit cu bilete prin sindicat, realizîndu-se 55 868 zile om cazare. Se estimează că stațiunea a fost vizitată în sezonul estival trecut de 30 000 turiști. Așezată lîngă pădurea Crăiasa, de 50 ha, rezervație de gorun și larice, se crează posibilitatea folosirii pădurii ca parc și zonă de agrement pentru turiști.

O altă unitate economică cu un venit mare este cooperativa de consum care beneficiază de un local tip „supermagazin" cu spații largi de depozitare și desfacere. În cadrul cooperativei de consum funcționează secții anexe ca: brutărie, frizerie, croitorie, sifonărie, tîmplărie, secție pentru fabricat pungi de plastic, magazin de pîine ș.a., unele din ele alimentînd cu produse întreaga zonă. Tot la Ocna Șugatag se organizează săptămînal, în fiecare joi, tîrg de vite și piață, unde se adună producători și cumpărători din comună, precum și de pe Mara, Cosău, Iza, Lăpuș etc.

În comună mai ființează o fermă cu pajiști și pășuni, precum și o bază de prelucrare a vitelor contractate din zonă, tăurașii din rasa „Bruna de Maramureș", ajungînd astfel la multe ferme zootehnice din țară ori la export în străinătate.

În cadrul așezămintelor culturale amintim că localitatea dispune de un cămin cultural cu patru formații permanente, un cinematograf, un club, sală de sport ș. a., unde oamenii muncii din comună, ori cei veniți la odihnă și tratament au posibilitatea de a-și petrece timpul liber în mod plăcut și util.

În localitate mai funcționează un dispensar medical, un cabinet stomatologic, un spital pentru copii și adulți, o farmacie, un dispensar veterinar, unde lucrează 36 salariați, majoritatea cadre de specialitate.

Dezvoltarea comunei este întregită și de faptul că aici există 209 abonați radio și 152 abonați TV, plus 100 abonați telefonici. Aceste mutații moderne survenite în viața locuitorilor, precum și confortul sporit din locuințele lor denotă condiții optime de viață, care facilitează un nivel de trai asemănător celui urban. Pe lîngă cei 319 salariați ai localității, menționăm că un număr de 136 persoane lucrează în afara comunei, făcînd zilnic naveta spre alte centre: Sighetul Marmației, Cavnic, Baia Sprie, Ruginoasa-Budești. Din aceste date rezultă un excedent de forță de muncă în localitate ca dealtfel în întreaga comună și zonă, fenomen de care va trebui să se țină seama în amplasarea, în viitor, a noilor obiective economice.

Perspective. Ocna Șugatag are un plan de sistematizare aprobat de către organele superioare și este vizată ca în cincinalul 1981—1985, să fie declarată oraș; evident ținîndu-se seama de ponderea economică, de dotările social-culturale și edilitar-gospodărești, ce urmează a se construi în acest cincinal. În perioada 1981—1985 comuna va beneficia de un volum de investiții care se va concretiza în: mărirea capacității stațiunii pînă la 1000 locuri pe serie, construirea unui camping cu căsuțe cu 150 locuri, deschiderea a trei secții (de tricotaje, de confecții, de artizanat) a întreprinderilor din Sighetu Marmației), construirea unui magazin de pesticide, a unui depozit, a unui complex de servicii etc.

Aceste dotări vor solicita populația din zonă, mai ales din satele Breb, Hoteni, Sat Șugatag, Călinești, precum și din celelalte sate de pe Mara și Cosău și vor transforma localitatea Ocna Șugatag într-un veritabil centru polarizator.

Scanned with OKEN Scanner

În funcție de această dezvoltare economico-socială, se estimează că populația va crește de circa 4 ori, iar numărul salariaților va ajunge la 800, realizîndu-se o creștere de peste 250% în anul 1985 față de anul 1980. Aceasta va impune construirea a încă 170 apartamente, a unei școli cu 12 săli de clasă, a unui cămin, pentru casa de copii, cu 210 locuri, a unei săli polivalente cu 400 locuri, a unei creșe etc. Pe lîngă stația meteorologică și centrala termică aflate în construcție, se vor mai construi o stație de radioficare și un nou sediu comunal, se va extinde rețeaua de canalizare.

Scanned with OKEN Scanner

B. POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE URBANE

ROLUL ORAȘELOR MICI ÎN STRUCTURA TERITORIALĂ A ECONOMIEI NAȚIONALE

PETRE DEICA

În majoritatea definițiilor actuale procesul complex de urbanizare este definit, în primul rînd, prin amplificarea puternică a rolului orașelor mari — aceste centre nodale prin intermediul cărora se realizează potențialul economic al țării în condițiile concentrării.

Pe acest fond general se constată reducerea ponderală a orașelor mici, orașe cu mai puțin de 20.000 de locuitori. Astfel, în România ultimelor 5 decenii, în timp ce orașele mari ajung să concentreze peste 1/2 din populația urbană, populația concentrată în orașele mici a scăzut constant de la 33% în 1930 la 14,7% în 1980 în pofida creșterii numerice absolute. De aici s-a ajuns la concluzia că orașele mici ar fi o categorie neviabilă sau cel mult tranzitorie spre categoriile superioare de mărime. O asemenea concluzie derivă din unele teorii urbanistice care ignoră esența social-economică a procesului de urbanizare, iar din punct de vedere al organizării teritorial-funcționale se face abstracție de faptul că rețeaua de așezări urbane, cît și rurale a unei țări se prezintă ca un sistem cu structură ierarhică în care fiecare categorie are rolul său determinat în cadrul unui teritoriu.

Cu toate acestea orașele mici sînt o categorie stabilă în timp și în spațiu. Astfel, un număr apreciabil de orașe mici actuale (29 orașe) au o existență îndelungată ce coboară pînă în epoca feudală și antică. Concomitent, categoria orașelor mici este foarte dinamică. Paralel cu trecerea în categoriile superioare de mărime a 46 de orașe mici din cele existente în 1948, în anii construcției socialiste un număr de 82 așezări rurale au fost declarate orașe intrînd în componența acestei categorii.

Din aceste particularități rezultă că orașele mici, în care locuiește fiecare al șaptelea orășean, dețin un loc aparte în cadrul sistemului național de așezări, prin aceea că ele îndeplinesc, la baza piramidei urbane, funcții teritoriale organizatorice necesare zonei de gravitație și, uneori, la nivelul întregii țări, în cadrul structurii teritoriale a economiei naționale.

În spatele numelui generic de orașe mici se află o mare diversitate de tipuri funcționale: orașe predominant industriale, orașe satelit ale marilor centre, localități balneoclimaterice, dar cele mai multe dintre ele au rolul de centre locale în cadrul sistemului de infrastructură pentru mediul rural.

Comparativ cu celelalte elemente ale structurii sistemului național urban, respectiv orașele mari și mijlocii, care cunosc o dezvoltare rapidă și com-

Scanned with OKEN Scanner

plexă, orașele mici întîmpină încă numeroase dificultăți. Aceste dificultăți se referă la problema utilizării raționale a resurselor de muncă, sfera limitată de utilizare a acestor resurse, disproporțiile în structura pe sexe a forței de muncă datorită structurii unilaterale a industriei pe ramuri, cum sînt orașele pur textile sau pur miniere. Aceste orașe cunosc o mișcare migratorie intensă care duce la dereglarea structurii pe sexe și vîrste a populației. Aceste dificultăți sînt accentuate de lipsa unei infrastructuri moderne mai ales în regiunile cu o rețea urbană mai puțin densă.

Nivelul productivității industriale în orașele mici, în structura cărora ponderea dominantă revine industriei ușoare, alimentare și a lemnului, reprezintă doar 3/4 din nivelul mediu al orașelor pe țară. În anul 1979 orașele mici, deși dețineau 13,7% din populație, participau doar cu 10% la producția industrială a orașelor țării.

Problemele cu care se confruntă în prezent orașele mici sînt consecința unor procese tranzitorii ale vieții economice și sociale a țării. În epoca de început a industrializării și urbanizării, concomitent cu dezvoltarea transporturilor, numeroase orașe mici au rămas la periferia dezvoltării industriale. Valorificarea avantajelor concentrării industriei în orașele mari și mijlocii a lăsat de o parte orașele mici, ceea ce n-a întîrziat să se reflecte și asupra sferei urbanistice și sociale. De aceea, nu întîmplător, tocmai din orașele mici se înregistrează, procentual, cele mai mari plecări de populație spre orașele mari.

Orașele mici dispun, însă, de o seamă de condiții favorabile specifice de care orașele mai mari sînt lipsite. În speță, orașele mici au condiții ecologice optime concretizate prin gradul mai redus de poluare, apropierea de zonele naturale recreative. Cheltuielile necesare valorificării terenului în vatră sînt cele mai reduse, distanțele de la locul de rezidență la cel de muncă sînt minime, ritmul de viață este mai puțin încordat față de orașele mari.

Problemele specifice ale dezvoltării orașelor mici nu pot fi rezolvate în afara sistemului unitar de așezări. Între diferitele categorii de așezări sînt legături organice reciproce. În această viziune este conceput Programul național de sistematizare a teritoriului și localităților.

În prezent, numărul orașelor mici în raport cu dimensiunile teritoriului pe care trebuie să-l cuprindă în sfera de influență este încă insuficient. Densitatea orașelor mici din România este mai mică de 1,7 ori față de Jugoslavia, de 2,1 ori față de Bulgaria, de 3,5 ori față de Polonia, iar față de Cehoslovacia și R. D. Germană, țări cu un nivel ridicat de urbanizare — de 6,5 ori și respectiv 15 ori. Totodată repartiția în teritoriu a orașelor mici este disproporționată de la un număr relativ ridicat în județele Brașov, Hunedoara, Prahova, Caraș-Severin, Arad, Harghita, la numai unul, două, sau deloc în alte județe.

Pornind de la această realitate Programul-directivă de dezvoltare economico-socială a țării în profil teritorial prevede ca, pînă în anul 1985 să apară circa 130 centre agro-industriale. Prin aceasta procesul de urbanizare capătă noi caracteristici. Un aspect nou calitativ îl constituie pregătirea, înainte de conferirea juridică a statutului de localități urbane, acestor centre din punct de vedere economic și edilitar la nivelul cerințelor vieții urbane.

Astfel, în perioada 1975—1980 în viitoarele noi centre urbane au fost puse în funcțiune 298 obiective industriale noi și 250 obiective agro-zootehnice. Drept urmare la finele anului 1980 au fost create peste 250 000 locuri

Scanned with OKEN Scanner

de muncă, iar valoarea producției globale industriale a crescut de la 19,5 miliarde lei în 1975, la 30,2 miliarde.

În perioada 1981—1985 în noile centre urbane se vor realiza peste 700 unități cu caracter industrial de interes republican și local. De asemenea, Programul-directivă prevede că dezvoltarea orașelor mici și îndeosebi a noilor centre urbane se va baza pe extinderea industriei mici și artizanale, prin folosirea resurselor locale de materii prime, cît și prin amplasarea de filiale ale întreprinderilor în orașele mici din jurul centrelor mari a căror creștere se asigură în mod intensiv.

Problemele specifice ale orașelor mici trebuie să fie abordate în cadrul sistemelor urbane, concepție care caracterizează Programul național de sistematizare a teriteriului și localităților, în curs de realizare. Pornind de la concepția sistemului unitar de așezări, din punct de vedere structural trebuie să se evidențieze sistemele urbane ca formațiuni integrale, dinamice de așezări, legate prin legături funcționale, unite prin comunitatea de bază economică și aflate în relații de subordonare ierarhică.

Obiectul liant care conferă integralitate, deci caracter sistemic unei grupe de așezări, este, pe lîngă legăturile de producție, infrastructura socială — adică, acea sferă în care se realizează satisfacerea necesităților materiale și spirituale ale populației la nivelul de viață urban.

În acest mod se asigură, în toate zonele țării, accesul populației la serviciile cu caracter urban, în limitele unor distanțe de maximum 15—20 km.

În funcție de mărimea și caracterul funcțiilor orașelor se formează o gamă ierarhică de sisteme, de la cele mai simple locale la sisteme complexe integrale. Orașele mici, actuale și viitoare, devin în marea lor majoritate centre ale sistemelor elementare locale. Baza economică a acestor sisteme o constituie o singură ramură de producție cu subramurile auxiliare, de regulă prelucrarea industrială a produselor agricole din zona de gravitație. Alte sisteme elementare se formează pe baza funcțiilor balneoclimaterice.

Sistemele complexe integrale se formează pe baza celor elementare, avînd ca centru generator orașele mari sau mijlocii, cu funcții complexe la nivel regional sau interregional. Legăturile integratoare ale acestor sisteme se realizează prin intermediul unei grupe de orașe de diferite mărimi subordonate ierarhic. În cadrul acestor sisteme orașele mici capătă funcții de complementaritate față de orașul principal. Prin dezvoltarea industriei mici, sau a secțiilor și filialelor marilor întreprinderi din orașul principal, se obține o eficiență multiplă : folosirea forței de muncă pe plan local și evitarea dezvoltării extensive a industriei în centrale mari. În acest mod orașele mari devin un factor de stimulare a activității orașelor mici, orașul mic devine un partener al orașului mare în ștergerea diferențelor dintre mediul urban și rural.

O poziție aparte o dețin orașele mici centre industriale cu specializare unilaterală în care se creează disproporții în utilizarea forței de muncă pe sexe sau centrele industriei extractive bazate pe zăcăminte în curs de epuizare, care înregistrează scăderi de populație. Activizarea lor este posibilă, fie prin dezvoltarea unor industrii complementare, fie prin consolidarea lor ca centre ale sistemelor locale.

În concluzie, problemele specifice ale orașelor mici vor putea fi rezolvate numai în cadrul sistemului național de așezări, a cărui structură teritorială se află în strînsă legătură cu structura teritorială a economiei naționale.

Scanned with OKEN Scanner

IERARHIZAREA GEOGRAFICĂ A ORAȘELOR ROMÂNIEI

IOAN IANOȘ

În exercitarea rolului de comandă asupra teritoriului, precum și în aprecierea generală a modului în care teritoriul a contribuit la dezvoltarea centrelor urbane, depistarea ierarhiei urbane reprezintă un element definitoriu. Avem în vedere aprecierea directă a potențialului de dezvoltare a fiecărui oraș și, numai, indirectă a influenței lui teritoriale.

Determinarea principalelor trepte ale ierarhiei urbane naționale sau regionale a constituit în ultima perioadă una din preocupările importante ale geografilor români (V. Cucu, 1976 ; Al. Ungureanu, 1980 ; V. Cucu, D. Bugă, 1980).

Considerații metodologice. În analiza comparativă a potențialului general de dezvoltare a orașelor s-a utilizat unul din procedeele prezentate de acad. Octav Onicescu (1970), respectiv cel care se referă la estimarea comparativă a unor obiecte purtătoare de mai multe caracteristici, de importanță diferită.

Sistemul de indicatori utilizat cuprinde 26 indicatori de bază (Fig. 1). În vederea facilitării modului de calcul, am restrîns numărul de variabile de la 25 la patru, grupînd indicatorii, după specificul lor în următoarele clase : potențialul de poziție (respectiv poziția geografică), puterea demo-economică, puterea politico-administrativă și dotarea social-culturală. Aceste clase de factori cu o importanță deosebită în aprecierea generală a potențialului de dezvoltare a unui oraș, au primit valori diferențiate (respectiv grade de utilitate, după O. Onicescu) : poziția geografică — 10 grade de utilitate, potențialul demo-economic și politico-administrativ cîte 15, iar dotarea social-culturală 20. Punctajul maxim pentru fiecare grupă se regăsește din suma punctajelor indicatorilor elementari.

Deci fiecărui oraș i s-au atribuit anumite valori pentru cele patru caracteristici, valori rezultate din punctajele particulare înregistrate pe scara generală. În consecință s-a alcătuit o matrice de valori cu 237 de coloane și patru linii. În această matrice se observă dacă valoarea caracteristicii C_1 este mai mare pentru orașul X_1 decît pentru X_2. În funcție de raportul dintre aceste valori se constată care oraș este dominat și care domină (dacă $V_{11} < V_{21}$). Astfel că în analiza comparativă a celor 237 de orașe,

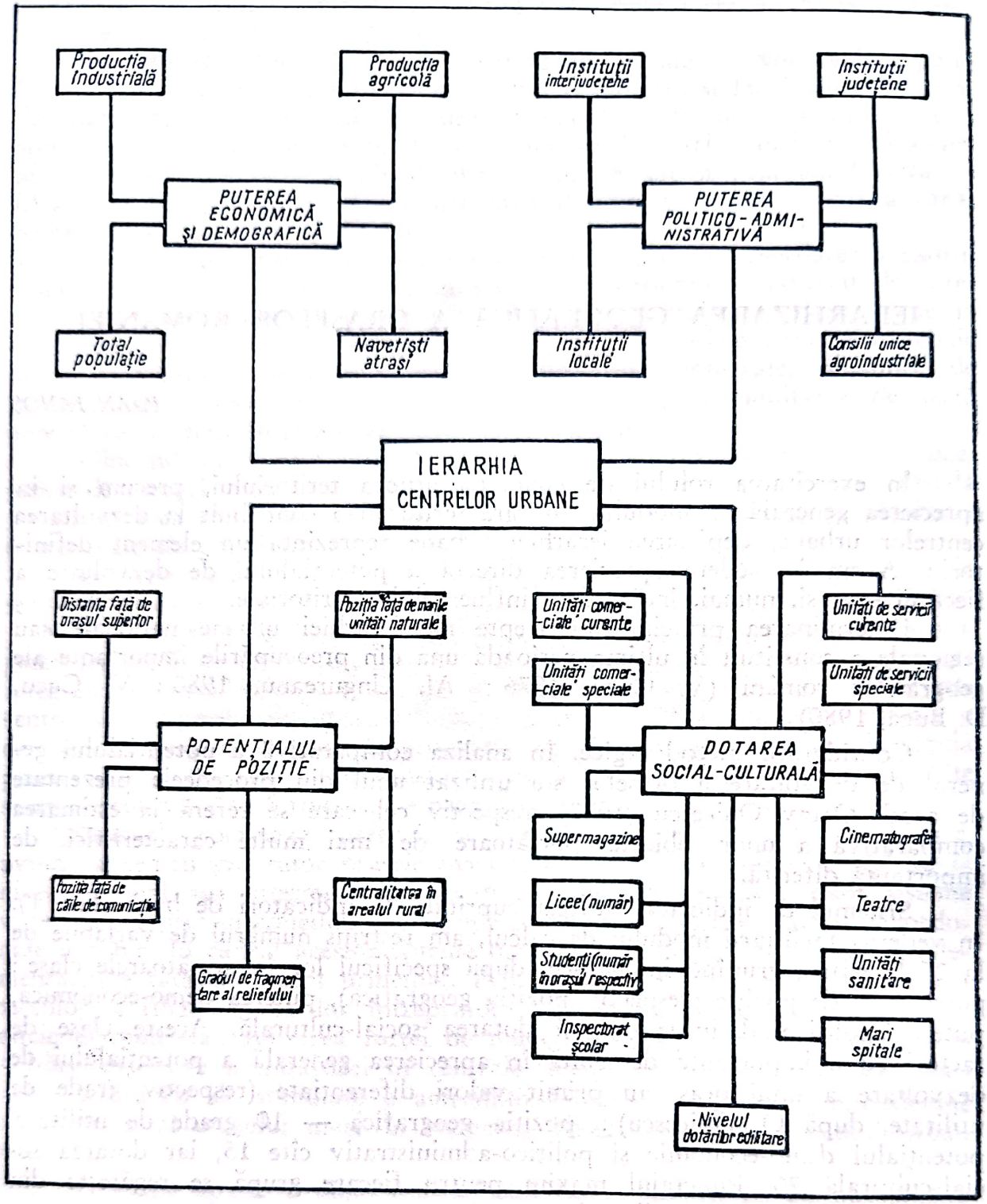

luate două cîte două $\binom{2}{237}$, se stabilește un grup al caracteristicilor dominante și un grup al celor dominate. Grupul dominant între orașele X_1 și X_2 este: $\overline{d_{12}} = (V_{11} - V_{21}) + (V_{13} - V_{23})$, iar cel dominat este: $\underline{d_{12}} = (V_{22} - V_{12}) + (V_{24} - V_{14})$. Dacă $\overline{d_{12}} > \underline{d_{12}}$ înseamnă că orașul X_1 este superior lui X_2. Așa cum se remarcă în condițiile puse la expunerea procedeului, dacă importanța caracteristicilor din grupul dominat este mai mare, atunci se procedează la alte evaluări.

Scanned with OKEN Scanner

Analiza geografică a rangurilor oraşelor. Formula de calcul utilizată în cazul nostru pentru determinarea modului de distribuţie a oraşelor după cele patru grupe de caracteristici a fost :

$$G_s = \overline{d_{12}} + \underline{d_{12}} = \sum_{j=1}^{4} (V_{1j} - V_{2j}).$$

După depistarea valorică a gradului de superioritate (G) şi trecerea acestuia într-o matrice simetrică s-a construit un diapazon de valori în strînsă corelaţie cu suma totală a valorilor variabilelor pentru fiecare oraş. S-a constatat, după modul de asociere a oraşelor, ţinînd cont de gradele de superioritate minime, că există o serie de discontinuităţi care ar putea fi transpuse pe scara cu suma totală a valorilor. Aceste discontinuităţi considerate a fi praguri importante în analiza ierarhică, au fost aduse prin generalizare de la un interval la o limită. În acelaşi timp s-a ţinut seama ca această limită, pe cît posibil, să respecte un anumit ecart de variaţie a valorilor totale. Discontinuităţile cele mai evidente s-au plasat în intervalele : 42—48, 34—38, 28—31, 23—25, 19,5—21, 14—15,5, iar noi am dispus trasarea unor limite la nivelul cifrelor : 45, 35, 30, 25, 20. 15. Aceasta a condus la individualizarea a şapte categorii : > 45 ; 35—45 ; 30—35 ; 25—30 ; 20—25 ; 15—20 ; < 15 (Fig. 2).

1. Grupa **oraşelor de rang I,** cuprinde 9 centre de mare însemnătate pentru întreaga reţea urbană a ţării : Timişoara, Cluj-Napoca, Iaşi, Craiova, Braşov, Galaţi, Constanţa, Oradea şi Ploieşti. Valoarea totală a poten-

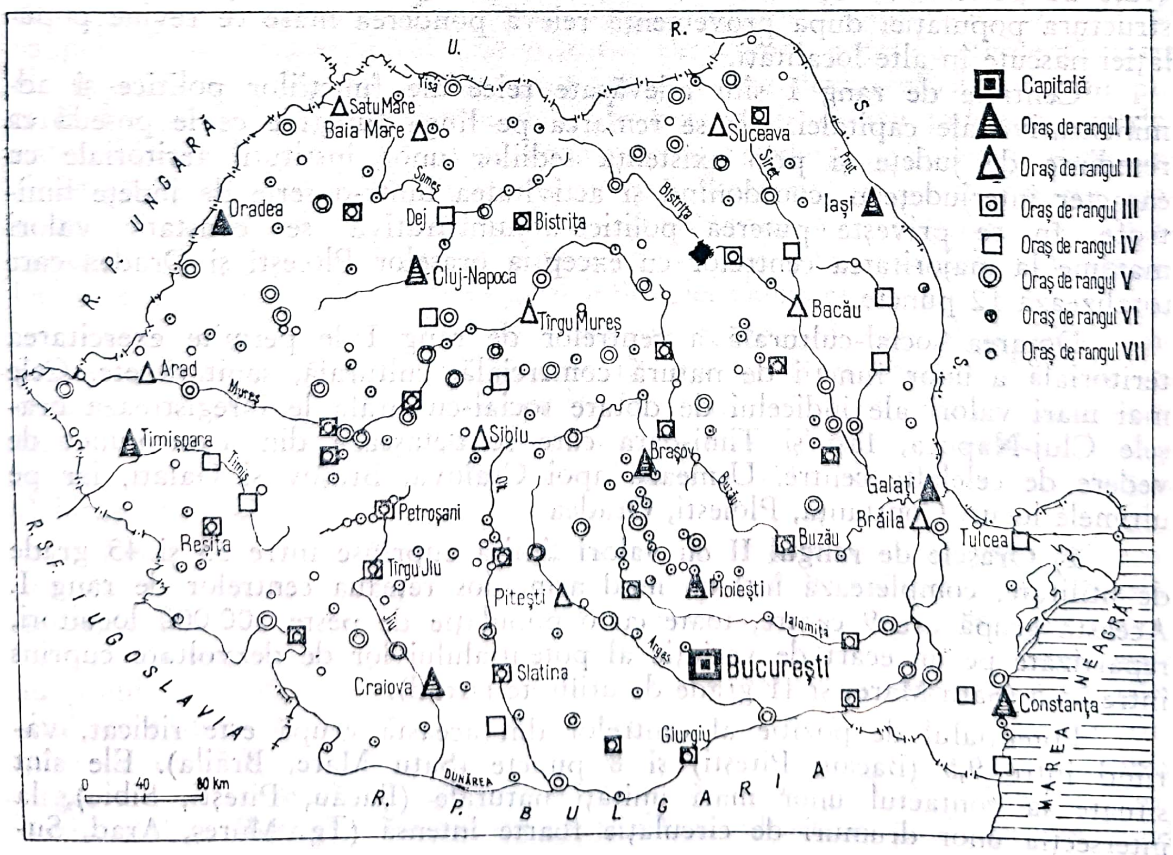

țialului lor de dezvoltare este cuprinsă între 48 grade de utilitate (Oradea și Ploiești) și 60 (Timișoara). Primele trei orașe se situează pe o poziție ceva mai izolată fiind situate la trei unități ale gradului de superioritate față de celelalte.

Orașele de rang I se caracterizează printr-o poziție geografică foarte favorabilă dezvoltării viitoare și accentuării relațiilor dintre ele și teritoriu. Astfel, aproape toate (exceptînd orașele Iași, Constanța, Galați) sînt plasate în zone de contact ale marilor unități naturale.

Plasarea unor orașe mari în zonele de contact al marilor unități de relief a însemnat beneficierea de o poziție foarte favorabilă față de principalele drumuri transcarpatice, față de resursele naturale ale celor două zone.

Din punct de vedere al poziției geografice față de orașul de rang superior, respectiv capitala, dezavantajat este orașul Ploiești, situat aproape de limita de nord a zonei de influență a orașului București.

În ce privește dezvoltarea economică remarcăm puterea industrială a centrelor Brașov și Galați care se detașează de celelalte centre din categoria respectivă. Constanța și Oradea sînt cotate la limita inferioară, iar restul se repartizează pe un ecart de variație relativ îngust. În general toate aceste centre se caracterizează printr-o activitate economică complexă, excluzîndu-se specializarea (orașul Galați se abate de la această concluzie prin nivelul de dezvoltare a industriei siderurgice). La baza dezvoltării lor economice stau relațiile stabilite cu localități situate atît în zonele lor de influență cît și în afara acestora.

Din punct de vedere demografic remarcăm că aproape toate aceste orașe au peste 200 000 locuitori. Creșterile demografice sînt ponderate ; iar structura populației după proveniență relevă ponderea mare ce revine populației născute în alte localități.

Centrele de rang I sînt adevărate relee ale funcțiilor politice și administrative ale capitalei. Ele se remarcă pe lîngă funcțiile ce le posedă ca reședințe de județe și prin existența sediilor unor instituții teritoriale cu caracter interjudețean, coordonînd și activitatea dintr-o serie de județe limitrofe. În ce privește puterea politico-administrativă se constată valori maxime la majoritatea centrelor cu excepția orașelor Ploiești și Oradea care totalizează 12 puncte.

Dotarea social-culturală a centrelor de rang I le permite exercitarea teritorială a unor funcții de natură comercială, culturală, sanitară etc. Cele mai mari valori ale indicelui de dotare social-culturală le înregistrează orașele Cluj-Napoca, Iași și Timișoara care se detașează din acest punct de vedere de celelalte centre. Urmează apoi Craiova, Brașov și Galați, iar pe ultimele locuri Constanța, Ploiești, Oradea.

2) **Orașele de rangul II** cu valori limită cuprinse între 35 și 45 grade de utilitate, completează într-un mod armonios rețeaua centrelor de rang I. Această grupă are 9 centre, toate cu o populație de peste 100 000 locuitori, repartizate pe un ecart de variație al potențialului lor de dezvoltare cuprins între 35,5 (Satu Mare) și 41 grade de utilitate (Arad).

Potențialul de poziție al centrelor din această grupă este ridicat, variind între 9,5 (Bacău, Pitești) și 8 puncte (Satu Mare, Brăila). Ele sînt situate la contactul unor mari unități naturale (Bacău, Pitești, Sibiu), la intersecția unor drumuri de circulație foarte intensă (Tg. Mureș, Arad, Su-

Scanned with OKEN Scanner

ceava), în apropierea fluviului Dunărea (Brăila). De altfel ca și în alte cazuri privind amplasarea marilor centre urbane, acestea beneficiază de o poziție favorabilă față de principalele elemente geografice : regiuni naturale, rețeaua hidrografică, rețea de localități, resurse naturale.

Potențialul industrial al orașelor de rang II constituie un element important în plasarea acestora pe scara ierarhică a rețelei urbane. Toate centrele prezintă o structură industrială echilibrată între principalele ramuri, cu mici diferențieri în favoarea industriei construcțiilor de mașini pentru orașele Arad și Pitești.

Sub aspect demografic se constată o mare variație a numărului de locuitori dintre limita superioară și cea inferioară. Astfel, orașul Brăila depășește 200 000 locuitori, pe cînd orașul Suceava se situează la nivelul cifrei de 70 000. Celelalte 7 orașe au o populație variind între 100—175 000 locuitori. Cel puțin în profil județean aceste orașe au o puternică influență asupra principalilor curenți de forță de muncă, concentrîndu-i evident spre ele.

Gradul de dotare social-culturală le impune în fața altor centre urbane, influențele depășind în majoritatea cazurilor cadrul județean. Se impun mai ales prin dotările privind rețeaua de învățămînt (Tîrgu Mureș, Suceava, Baia Mare, Sibiu), prin cele de ordin comercial (Brăila, Satu Mare, Bacău etc.).

3) **Orașele de rang III** grupează o mare parte din orașele de mărime mijlocie (excepție orașul Buzău cu peste 100 000 locuitori) cu valori ale potențialului de dezvoltare situate între 30—35 puncte, grupate în special în prima parte a intervalului. Acestea sînt orașele care echilibrează întreaga rețea urbană a țării asigurîndu-i o funcționalitate sigură prin posibilitățile de reglare și control pe care le au asupra tuturor localităților. Orașele de rangul III se detașează nu atît printr-o dezvoltare generală evidentă între ele și celelalte orașe din aceeași grupă de mărime demografică, cît prin puterea lor politico-administrativă dată de funcția de centru județean coordonator. Din cele 24 de orașe doar două nu sînt reședințe de județe : Petroșani și Gh. Gheorghiu Dej, dar sînt centre dezvoltate din punct de vedere economic, avînd totodată și funcții de ordin administrativ (Petroșani, — coordonează activitatea minieră din bazinul cu același nume, iar Gh. Gheorghiu-Dej o serie de activități din domeniul industriei chimice).

În general, aceste orașe au o poziție geografică favorabilă fiind amplasate în centrul rețelelor județene de așezări (majoritatea), în zone cu resurse naturale deosebite (Petroșani), la contactul unor unități geografice majore (Dr. Tr. Severin, Tg. Jiu, Rm. Vîlcea, Focșani, Buzău, Piatra Neamț etc.), în apropierea fluviului Dunărea (Dr. Tr. Severin, Giurgiu, Călărași, Tulcea).

Noua funcție politico-administrativă a impulsionat dezvoltarea economică a centrelor urbane respective, a activizat și redirecționat fluxurile de deplasări pentru muncă din zonele respective. Cu excepția orașului Deva, care în perioada anterioară fusese reședință de regiune, toate celelalte orașe au primit rolul de coordonare a activităților social-economice numai la sfîrșitul deceniului al VII-lea. Într-un timp relativ scurt s-au înregistrat ritmuri de dezvoltare industrială foarte înalte, ce le-a transformat din simple tîrgușoare în orașe cu o industrie puternic dezvoltată (Vaslui, Slatina, Slobozia, Zalău, Bistrița, Alexandria etc.). Baza industrială nouă, proporțional

Scanned with OKEN Scanner

dezvoltată, se caracterizează printr-o bună corelare a profilului ramurilor cu tipurile de resurse naturale existente în zonă.

Paralel cu creşterea economică, relaţiile demografice cu localităţile rurale s-au amplificat determinînd mutaţii pe linia transferului de forţă de muncă spre oraşe. Intensitatea acestor relaţii este reflectată în dublarea şi chiar triplarea populaţiei unor oraşe-reşedinţe de judeţ.

Baza lor comercială, de învăţămînt, sanitară, de prestări de servicii asigură o strînsă dependenţă a localităţilor din teritoriul subordonat administrativ, de reşedinţele judeţene.

Datorită rolului în continuă creştere aceste oraşe îşi vor amplifica şi multiplica relaţiile cu celelalte localităţi urbane şi rurale, cu întreg ansamblul judeţean de aşezări.

4) **Oraşele de rangul IV** sînt reprezentate de 11 centre urbane cu valori ale potenţialului de dezvoltare evaluate între 25—30 de puncte. În această grupă sînt incluse şi unele oraşe mijlocii mari foarte bine dezvoltate din punct de vedere economic (Hunedoara, Turda, Mediaş), care numai datorită puterii politico-administrative sau poziţiei lor geografice nu au fost trecute în categoria superioară. Numeroase oraşe, însă, beneficiază de o poziţie geografică avantajoasă, fiind situate la importante intersecţii ale căilor de comunicaţie : Caracal, Caransebeş, Medgidia, Dej, Lugoj. Primele două datorită acestor condiţii geografice au mari perspective de a deveni municipii într-o etapă foarte apropiată.

Oraşele de rang IV se remarcă printr-o complexitate a funcţiilor economice :

a) centre industriale cu importante funcţii de servicii, în special în transporturi : Caracal, Caransebeş, Dej, Medgidia ;

b) centre industriale specializate, cu tendinţă de atenuare a acesteia : Hunedoara — siderurgie, Turda — chimie şi materiale de construcţie ;

c) centre cu funcţii de servicii şi cu o industrie în curs de dezvoltare (Mangalia) ;

d) centre industriale echilibrat dezvoltate : Bîrlad, Roman, Lugoj, Mediaş.

Aceste centre importante ale reţelei noastre urbane preiau o serie de funcţii ale reşedinţelor de judeţe, prelungindu-le în teritoriu (Caransebeş, Caracal, Bîrlad) sau chiar completează centrul judeţean coordonator (cazul oraşului Hunedoara).

5) **Oraşele de rang V**, în număr de 52 oraşe (dintre care 8 municipii) se individualizează prin valori ale potenţialului de dezvoltare cuprinse între 20—25 puncte. Amplasate în condiţii geografice dintre cele mai diferite, aceste oraşe se caracterizează printr-o evidentă compensare a celor patru grupe de indicatori luate în consideraţie. Astfel, unele oraşe chiar dacă nu au o dezvoltare economică şi o dotare social-culturală la nivelul oraşelor Sighetu Marmaţiei, Făgăraş, Cîmpina, prin poziţia lor geografică pot beneficia în etapa ce urmează de stimulente ce le-ar putea spori potenţialul economic (Drăgăşani, Vatra Dornei, Găeşti, Beclean, Brad, Cernavodă).

În economia acestor oraşe rolul principal revine industriei, dar cu ponderi variabile în funcţie de modul cum au fost valorificate şi alte resurse naturale. Se disting, în general, în această grupă atît oraşe specializate într-una sau două ramuri industriale (Cîmpia Turzii, Făgăraş, Turnu

Scanned with OKEN Scanner

Măgurele, Tîrnăveni, Năvodari, Dr. Petru Groza, Sînnicolau Mare, dar și orașe cu o structură industrială foarte complexă (Sighișoara, Roșiori de Vede, Curtea de Argeș, Gheorghieni, Adjud, Tîrgu Secuiesc).

Agricultura constituie o ramură complementară existenței mai multor orașe din această categorie, mai ales prin caracterul ei intensiv: Drăgășani, Sînnicolau Mare, Feteşti, Salonta.

Unele orașe, exploatînd o serie de condiții climatice și peisagistice deosebite, au devenit stațiuni balneo-climaterice de importanță națională, completîndu-și baza economică și cu unități industriale adecvate: Sinaia, Vatra Dornei. Altele, beneficiind de o poziție favorabilă față de căile de comunicație s-au dezvoltat inițial ca noduri de cale ferată și numai ulterior au apărut celelalte tipuri de unități industriale: Pașcani, Roșiori de Vede, Adjud, Filiași.

6) **Penultima clasă de orașe** este cea mai numeroasă grupînd 100 de centre urbane, dintre care doar 11 depășesc 20 000 locuitori. Aceste centre alături de cele de rang VII reprezintă punctul terminal al rețelei urbane în teritoriu, caracterizîndu-se printr-o influență locală manifestată selectiv. Perspective deosebite de dezvoltare prezintă orașele cu o poziție avantajoasă față de diferite elemente naturale sau social-economice. O dezvoltare oarecum limitată este caracteristică unor orașe miniere situate în bazine depresionare (Lupeni, Abrud, Borșa, Zlatna), unor orașe „presate" de influențele altor centre urbane mai mari din apropiere (Balș, Buftea, Plopeni, Topoloveni, Călan, Baia Sprie, Dumbrăveni). Fiind centre, în general mici, viabilitatea lor le este asigurată de mai multe ramuri economice, în funcție de resursele locale. Acestea și-au pus amprenta, evident, asupra profilului economic și nu numai ca premiză de dezvoltare. De pildă pe baza principalelor resurse ale subsolului au apărut și s-au dezvoltat numeroase orașe: petrol (Videle, Moinești), cărbune (Lupeni, Petrila, Anina, Baraolt, Comănești), minereuri feroase și neferoase (Oțelu Roșu, Zlatna, Moldova Nouă, Borșa, Baia Sprie), sare (Tîrgu Ocna, Ocna Mureș).

Resursele solului, în special cele forestiere și agricole, au constituit și constituie baza economică a multor localități urbane din această grupă: Brezoi, Dumbrăveni, Chișineu Criș, Segarcea, Nădlac, Odobești, Săveni, Deta, Băilești, Costești, Tășnad. Poziția geografică față de principalele căi de comunicație (intersecții, vaduri, trecători), față de alte elemente (căi navigabile, resurse balneo-climaterice), alături de cele ale resurselor solului, a contribuit la geneza a peste 80% din cele 100 de orașe.

Un fapt semnificativ îl constituie înființarea în aceste centre urbane, în ultima perioadă, a cel puțin unei întreprinderi de rang republican, ceea ce le-a mărit viabilitatea și le-a consolidat poziția în cadrul rețelei naționale de așezări.

7) **Orașele de rangul VII**, cu valori ale potențialului de dezvoltare estimate la mai puțin de 15 puncte sînt situate fie în locuri terminus ale rețelei naționale de așezări: Nucet, Uricani, Cavnic, fie la ultima verigă a transmiterii caracteristicilor urbane asupra ruralului (direct sau indirect, prin intermediul centrelor rurale polarizatoare). În număr de 29 de orașe, ele se caracterizează printr-o dezvoltare lentă, printr-o dezvoltare orientată numai spre valorificarea resurselor locale (Țicleni, Uricani, Cavnic, Vulcan, Petrila, Bălan) sau printr-o economie în curs de consolidare (Negrești, Berești, Novaci, Întorsura Buzăului, Rupea, Vînju Mare). Influența lor asupra

Scanned with OKEN Scanner

arealului din jur, în unele cazuri se restrînge la limita administrativă, excepţînd staţiunile balneo-climaterice a căror influenţă, accidentală şi difuză se extinde la nivelul întregii ţări.

Nivelul de dotare social-culturală, puterea politico-administrativă nu sînt totdeauna pe măsură de a influenţa pozitiv fenomenele social-economice din spaţiul rural (Bereşti, Vînju Mare, Baia de Aramă, Isaccea, Rupea, Curtici). Noile mutaţii ce se vor petrece în baza lor edilitară, social-culturală, precum şi în reţeaua de localităţi rurale vor stimula dezvoltarea urbană a acestor centre. Desigur trebuie avută în vedere o dezvoltare limitată, în funcţie de condiţiile geografice concrete reieşite atît din analiza potenţialului geoeconomic cît şi al reţelei de aşezări, în general.

În concluzie, menţionăm că potenţialul de dezvoltare a centrelor urbane reliefează posibilităţile existente pentru o bună echilibrare teritorială a întregii reţele de aşezări, că se impune accentuarea puterii social-culturale şi comerciale a localităţilor urbane cu poziţie geografică favorabilă faţă de cele rurale şi că analiza acestor ramuri poate constitui osatura unei scheme generale de organizare a spaţiului naţional.

BIBLIOGRAFIE

CUCU V. (1976), *Geografie şi urbanizare*, Edit. Junimea, Iaşi. CUCU V., BUGĂ D. (1980), *Hierarchisation des centres urbains de Roumanie*, R.R.G.G.G., Géogr., 24. ONICESCU O. (1970), *Procedee de estimare comparativă a unor obiecte purtătoare de mai multe caracteristici*, Rev. de statistică, nr. 4. ŞANDRU I. (1978), *România, geografia economică*, (ed. a II-a), Edit. didactică şi pedagogică, Bucureşti.

L'HIÉRARCHISATION GÉOGRAPHIQUE DES VILLES DE LA ROUMANIE

(Résumé)

La détection de l'hiérarchie urbaine de la Roumaine s'était basée sur la méthode présentée par O. Onicescu en 1971. Ont été utilisés 24 indicateurs groupés en 4 catégories : le potentiel de position, le pouvoir démographique et économique, le pouvoir politique-administrative et l'équipament socio-culturel.

Comme suite aux analyses entrepries on résultés 7 rangs de villes, qui ont été présentés en bref par les caractéristiques de chaque classe.

La connaissance de l'hiérarchie urbaine met en évidence les aspects liés à la répartition territoriale et à la distribution équilibrée des villes de certain rang.

CREȘTEREA POPULAȚIEI URBANE ÎN R. S. ROMÂNIA CĂILE ȘI PARTICULARITĂȚILE CREȘTERII

MELINDA CÂNDEA, GEORGE ERDELI

Modificările cantitative și calitative complexe care au survenit în dezvoltarea economică și socială a României imprimă fenomenului urban un conținut și o semnificație nouă, caracteristice evoluției contemporane și de perspectivă. Sub influența directă a procesului de industrializare și repartiției judicioase, echilibrate a forțelor de producție în teritoriu — ca suport al pătrunderii elementelor specifice urbanului în mediul rural și factor polarizator al forței de muncă — populația țării noastre a suferit mutații profunde în ceea ce privește redistribuirea teritorială, dar mai ales structura pe medii a fondului demografic.

Permanenta concentrare a populației în localități urbane, într-un ritm mediu anual de circa 60,0‰ (1912—1982), constituie un element constant în aprecierea influenței orașelor în cadrul procesului urbanizării, una dintre măsurile generale ale acestui proces. Dintre factorii de importanță majoră care determină creșterea numerică a populației urbane, modificînd direct caracteristicile cantitative ale urbanizării sînt : sporul natural al populației urbane ; sporul migratoriu ; decretarea de noi orașe ; înglobarea unor așezări din imediata apropiere a orașului în limitele administrative ale acestuia — în urma dezvoltării sale teritoriale — și trecerea unor așezări rurale în categoria așezărilor de tip urban sau suburban .

Participarea acestor factori ai creșterii populației urbane la sporirea numărului locuitorilor urbani, raporturile ce se stabilesc între aceștia, variază în funcție de ritmul procesului de industrializare și urbanizare, profilul economic și dezvoltarea economico-socială a regiunii în ansamblu, mărimea și caracterul funcțional al orașului, în special. Se remarcă totuși aportul deosebit al sporului migrator și al sporului realizat pe seama decretării de noi centre urbane.

Evoluția populației urbane în secolul al XX-lea scoate în evidență caracterul linear al creșterii, întreruptă însă de o serie de salturi înregistrate odată cu trecerea unor așezări rurale, cu un nivel de dezvoltare economic și social corespunzător, în rîndul orașelor.

La începutul deceniului doi al secolului XX, recesămîntul din anul 1912 înregistrează 119 orașe, la care se adaugă, pînă în 1930, alte 28 orașe (cu o populație totală de 201 297 loc.), iar în intervalul 1930—1948 încă 10 orașe (61 195 loc.). Ulterior, în perioada 1950—1959, numărul orașelor crește pu-

Scanned with OKEN Scanner

ternic, de la 148 la 171, alături de care apar și 132 localități de tip urban, determinînd un puternic salt al numărului populației urbane (cu peste 1 020 000 locuitori) (vezi fig. 1). Consecință firească a politicii de dezvoltare economică, a procesului din ce în ce mai activ de industrializare și de repartiție judicioasă a forțelor de producție în teritoriu, după 1955 se reliefează, în cadrul rețelei de așezări rurale, o serie de centre de polarizare locală, de tip urban — forme trazitorii de așezări care vor evolua treptat pînă la categoria de oraș. O importanță deosebită în evoluția acestor așezări spre forme superioare, în dezvoltarea și consolidarea lor economică au avut-o resursele minerale localizate în imediata vecinătate (Oțelu Roșu, Uricani, Călan, Țicleni, Vlăhița, Cavnic, Bălan, Moinești, Petrila etc.), sau valorificarea factorilor terapeutici existenți (ape minerale) (Băile Herculane, Borsec, Buziaș, Olănești, Băile Tușnad, Slănic Moldova, Sîngeorz-Băi etc.).

În aceste condiții, aplicarea principiilor de bază privind îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a țării și sistematizarea localităților rurale, adoptate la Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1967, a dus la decretarea (în anul 1968) unui număr de 53 noi orașe (totalizînd 469 106 loc.) cu 147 comune suburbane (242 000 loc.), marcînd în evoluția populației urbane a țării un al 3-lea salt numeric deosebit de important. Astfel, la recesămîntul populației și locuințelor din ianuarie 1977, cele 236 orașe (cu 599 de localități componente și 232 sate aparținătoare orașelor) și 147 comune suburbane (cu un total de 547 sate) — care aparțin, de regulă, orașelor noi — au ajuns să concentreze aproape jumătate din popu-

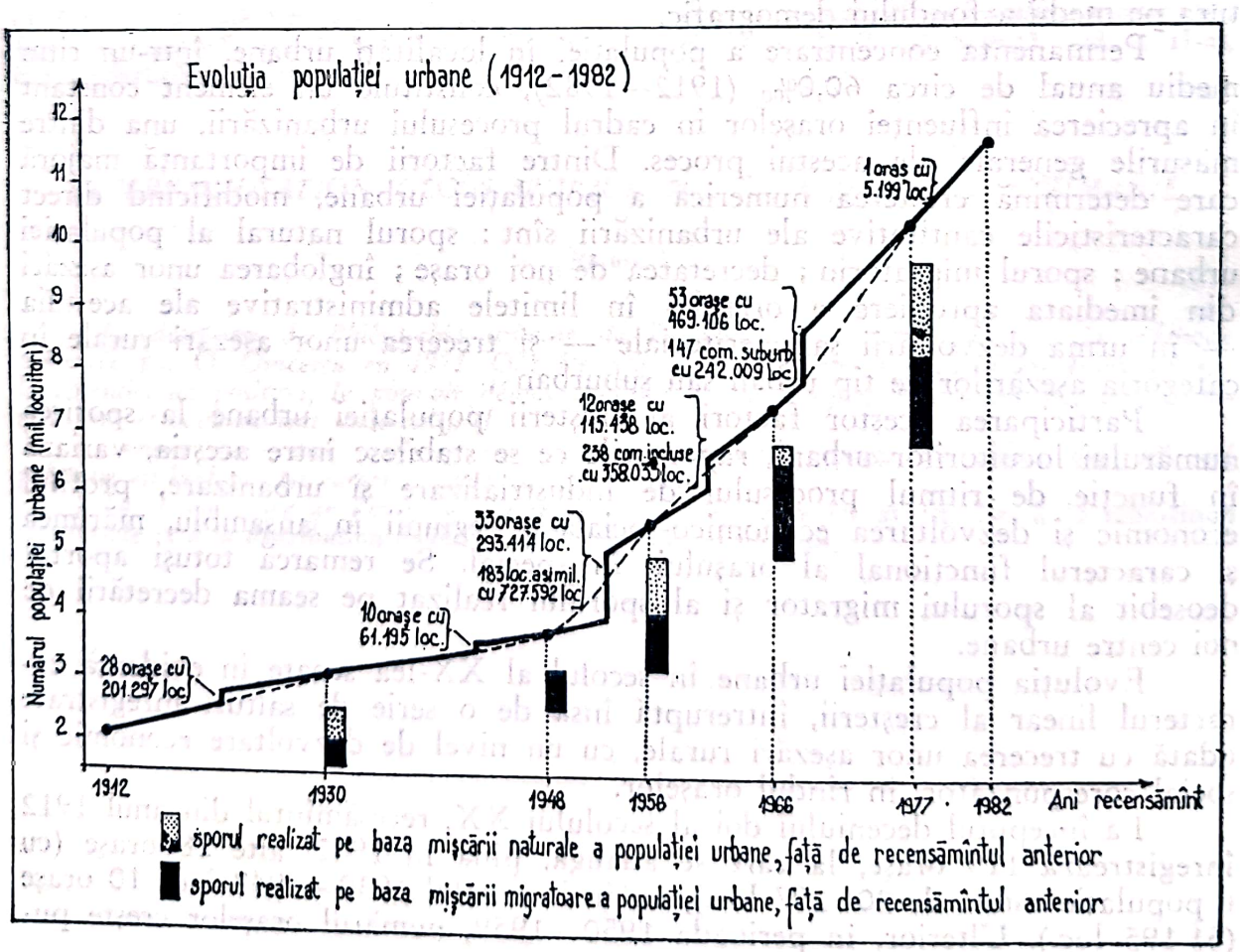

lația totală a României (47,5%). În prezent (1982) populația din mediul urban (inclusiv noul oraș Rovinari) se cifrează la peste 10.872.000 locuitori (51,5%).

Concentrarea populației în orașe și localități suburbane a fost și este rezultatul imediat al mutațiilor puternice intervenite în profilul și structura economico-socială ale acestora, mutații care proiectează noi dimensiuni demografice și determină o intensă mișcare, redistribuire a forței de muncă în spațiul geografic, între mediul urban și cel rural. De altfel, atît procesul de industrializare cît și cel de urbanizare se întemeiază, în parte, și pe mărimea și capacitatea creatoare a grupurilor migratoare. Fondul demografic în permanentă mișcare (direcțiile și intensitatea fluxurilor migratoare diferind de la o etapă de dezvoltare la alta și de la o regiune geografică la alta) — atribut și produs al revoluției tehnico-economice contemporane — se impune tot mai mult în atenția preocupărilor actuale, în vederea reglementării cît mai rațională a raporturilor dintre societate și mediul ambiant.

Alături de sporul natural al populației proprii orașelor, sporul migrator constituie unul dintre factorii de importanță majoră în creșterea numerică a populației urbane, determinînd, în același timp, și modificarea structurii pe grupe de vîrstă și sexe. Raporturile care se stabilesc între cele două căi de creștere variază în funcție de perioada și regiunea geografică analizată, de categoriile de orașe la care ne referim.

În decursul celor opt decenii ale secolului XX, se observă tendința evidentă de creștere a aportului sporului migrator la creșterea fondului demografic urban și reducerea treptată a ponderii sporului natural — cu o oarecare redresare în perioada 1967—1977. Dacă în anul 1930 populația urbană născută în afara orașului de domiciliu reprezenta cca. 26%, la recensămîntul din anul 1966 proporția crește la 32,7%, iar în 1977 aceasta a depășit 55%, la nivelul întregii țări.

Cauza principală a fenomenului o constituie dezvoltarea explozivă a tuturor domeniilor de activitate implantate în mediul urban, mai cu seamă în ultimele trei decenii, cînd atributele convergente ale orașelor — redimensionate și impulsionate de acest puternic ritm de dezvoltare — canalizează către arealele lor de aglutinare o mare parte a populației apte de muncă din mediul rural. De asemenea, în cadrul diferitelor areale de pe teritoriul țării noastre, factorii demografici înșiși acționează ca mobiluri ale mișcării migratorii (de exemplu, natalitatea constant ridicată a populației rurale și excedentul de forță de muncă în Moldova).

Analiza structurii populației urbane după locul nașterii, și deci contribuția sporului natural și al celui migrator la creșterea numărului de locuitori în mediul urban, evidențiază faptul că sporul migrator a devenit, în cazul majorității orașelor din țară, factorul principal al creșterii. Cu cît orașul este mai mare cu atît ponderea populației venite din alte localități este mai mare. În cazul orașelor aflate în plin proces de industrializare și urbanizare, chiar dacă acestea intră în categoria orașelor de mărime mijlocie sau chiar mică, creșterea populației cunoaște ritmuri deosebit de ridicate, condiționate de afluxul considerabil al populației rurale spre aceste centre de polarizare (Zalău, Gheorghe Gheorghiu Dej, Suceava, Hunedoara etc.). În schimb, o serie de orașe mici (agricole, agroindustriale sau miniere) cu o structură economică unilaterală, înregistrează valori negative ale sporu-

Scanned with OKEN Scanner

lui migrator (Nucet, Vaşcău, Pîncota, Tg. Ocna, Jimbolia, Băileşti etc.), o parte a populaţiei lor active deplasîndu-se spre alte centre urbane, cu un profil economic mai complex. În aceste condiţii sporul populaţiei este asigurat, în totalitate, de sporul natural propriu.

Forţa de atracţie a oraşelor mari, puternic dezvoltate, se exercită nu numai asupra populaţiei rurale ci şi asupra populaţiei oraşelor mai mici, agricole în special, cu posibilităţi mai restrînse de a satisface cerinţele materiale şi culturale ale populaţiei. Populaţia oraşelor mari a crescut şi creşte proporţional mai rapid decît cea a oraşelor mai mici, cu toate că sporul natural este mai redus la primele.

În primele trei decenii ale secolului XX, cînd oraşul românesc, cu funcţii agricole şi comerciale, exercită o slabă atracţie asupra populaţiei rurale, se instalează în oraşul de domiciliu doar 7,5% din cei 5,2 milioane locuitori urbani născuţi în alte localităţi, iar între 1930—1948 (în condiţiile în care a avut loc dezvoltarea economică de vîrf a orînduirii capitaliste) cca. 15%.

Intensitatea cea mai mare a integrării populaţiei rurale în mediul urban are loc în condiţiile dezvoltării socialiste deosebit de dinamice şi multilaterale a economiei ţării noastre, după 1955, cînd fluxurile migratoare cu caracter definitiv suplimentează numărul populaţiei urbane cu cca 3,9 milioane locuitori (ceea ce reprezintă peste 74% din numărul total al celor stabiliţi în mediul urban în decursul acestui secol).

Urmărind raportul dintre aportul sporului natural şi al celui migratoriu la creşterea populaţiei urbane, oraşele României pot fi grupate în: a) oraşe cu populaţie provenită predominant din sporul migrator: Gheorghe Gheorghiu Dej, Craiova, Galaţi, Hunedoara, Petroşani, Deva, Suceava, Braşov, Băile Tuşnad, Mangalia, Eforie etc. — oraşe cu o puternică dezvoltare industrială în ultimele decenii, sau o intensă activitate turistică naţională şi internaţională; b) oraşe a căror creştere este asigurată, în cea mai mare parte (> 70%), de sporul realizat pe seama mişcării naturale a populaţiei proprii. Acestea sînt oraşe mici în general, agricole, cu o putere de polarizare redusă, nu rareori eclipsate de prezenţa oraşelor mari din apropiere: Curtici, Nădlac, Vaşcău, Întorsura Buzăului, Segarcea, Tîrgu Lăpuş, Comarnic, Drăgăneşti-Olt, Slănic, Negreşti-Oaş, Solca, Zimnicea, Ocnele Mari etc.; c) oraşe în care evoluţia numerică a populaţiei se realizează, aproximativ egal, pe seama sporului natural şi a sporului migratoriu (provenit din ariile rurale vecine sau chiar din alte judeţe). Această categorie grupează cca 1/3 din numărul total al oraşelor fiind, în general, de mărime mică şi mijlocie, unele noi, altele cu o veche tradiţie urbană, cu un rol deosebit de important în asigurarea unui echilibru în cadrul reţelei generale de localităţi din R. S. România, al teritoriului naţional în ansamblu.

Urbanizarea presupune, pe lîngă multiplicarea oraşelor şi concentrarea populaţiei în limitele administrative ale centrelor urbane existente, modificări esenţiale în natura relaţiilor şi raporturilor între oraşe, dar mai ales între oraşe şi celelalte localităţi din teritoriu. În aceste condiţii, fenomenul urban românesc depăşeşte formele şi, în general, caracteristicile tradiţionale ale procesului de creştere urbană, avînd o componentă particulară importantă — urbanizarea satelor.

Procesul de restructurare economică, socială, edilitară a satului (fie sub influenţa directă a oraşului, fie datorită mijloacelor proprii de care

Scanned with OKEN Scanner

dispun comunităţile rurale) a dus la crearea acelor forme tranzitorii de localităţi de tip urban sau suburban. În prezent, în ţara noastră, suburbanul este o accepţiune determinată spaţial, limitat însă la criterii administrative. Cele 135 comune suburbane existente în 1983 aparţin unui număr de 67 oraşe, de cele mai diferite mărimi demografice şi concentrează cca. 703 000 locuitori (6,1% din populaţia urbană totală).

TABEL 1. Populaţia şi structura urbană în secolul XX.

Recensăminte	Populaţia urbană din care :			Aşezări urbane	
	total	municipii, oraşe	Loc. cu pop. inclusă urbanului	oraşe	aşezări cu pop. inclusă urbanului
1912	2.079.860	100%	—	119	—
1930	3.051.253	100%	—	142	—
1948	3.713.139	100%	—	152	—
					183 localităţi asimilate oraşului
1956	5.474.264	86,7%	13,3%	171	
1966	7.305.714	85,9%	14,9%	183	238 comune incluse urbanului
1977	10.239.345	91,8%	8,2%	236	147 comune suburbane
1982	11.575.632	93,9%	6,1%	237	135 comune suburbane

Există oraşe mari cum sînt : Cluj-Napoca — municipiu considerat centru nodal, Satu Mare, Reşiţa, Buzău fără comune suburbane, altele ca : Braşov, Drobeta-Turnu Severin, Brăila, Rîmnicu Vîlcea cu cîte una ; Galaţi şi Oradea cu două comune suburbane. Se impune astfel o accepţiune ceva mai elastică în ceea ce priveşte „suburbanizarea", raporturile acestuia cu oraşul, mai ales că există o serie de aşezări rurale, aflate în afara zonelor de influenţă ale unor oraşe, dar care se remarcă printr-o dezvoltare economică, social-culturală deosebită. În acest sens capacitatea teritoriului de a se urbaniza prin el însuşi este o exprimare a potenţialului de urbanizare a unei regiuni geografice, la o anumită dată. Această formă de urbanizare este, de altfel, o treaptă intermediară spre urbanizarea globală, a întregului teritoriu, proces înlesnit de măsurile continue de modernizare a satului românesc. Se remarcă, în acest context, localităţile : Teiuş — jud. Alba (care polarizează 5 comune cu 28 sate), Vedea — jud. Argeş (5 comune cu 65 sate), Sascut — jud. Bacău (6 comune cu 32 sate), Lechinţa — jud. Bistriţa-Năsăud (7 comune cu 40 sate), Ripiceni — jud. Botoşani (4 comune cu 30 sate), Pătîrlagele — jud. Buzău (7 comune cu 49 sate), Ghidigeni — jud. Galaţi (4 comune cu 22 sate), Ilia — jud. Hunedoara (6 comune cu 55 sate) etc.

Analiza căilor de creştere a populaţiei urbane scoate în evidenţă aportul deosebit al sporului migrator, ponderea populaţiei stabilite în mediul urban, în decursul secolului XX, înregistrînd valori din ce în ce mai mari, astfel încît în anul 1977 — din populaţia urbană existentă — 55,7% era născută în afara localităţii de domiciliu. În acelaşi timp, aportul sporului natural la creşterea generală a populaţiei urbane scade din ce în ce mai mult, cu o oarecare redresare imediat după măsurile luate pentru creşterea natalităţii, în anul 1967.

Scanned with OKEN Scanner

În condițiile actuale, cînd procesul urbanizării capătă în țara noastră noi valențe, stabilirea unui echilibru cît mai just între urban și rural devine o problemă de mare importanță. Se impune dezvoltarea complexă a tuturor categoriilor de orașe și dirijarea judicioasă a fluxurilor migratorii dinspre sat spre oraș — ținînduse cont atît de cerințele mediului urban și de gradul înalt de industrializare cît și de problemele pe care le ridică menținerea gospodăriilor țărănăști în cadrul așezărilor rurale, care să asigure folosirea cît mai rațională și eficientă a pămîntului.

Sub raport strict demografic, migrația rural-urban, ca factor generator de orașe, influențează în mod direct structura pe grupe de vîrstă și sexe a populației urbane (dar și a celei rurale, unde consecințele plecărilor cu caracter definitiv se conturează ca opusul efectelor concentrării populației în orașe și comune suburbane) și deci fertilitatea, natalitatea și mortalitatea în mediul urban. Integrarea migranților rurali în mediul urban este un fenomen complex, în cadrul căruia se asimilează modul de viață urban, ale cărui urmări sînt sesizabile după un timp relativ scurt, în ceea ce privește adaptarea tipului de familie redus la 1—2 copii (planificarea familiei) și crearea unui anumit model de fertilitate.

Paradoxal, dar odată cu creșterea nivelului de trai al familiei integrate, între acestea și numărul de copii născuți se instalează un raport invers proporțional. Facilitînd creșterea gradului de ocupare a forței de muncă feminine, modul de viață urban are efecte evidente asupra reducerii natalității și deci a sporului natural, numărul copiilor nou născuți reducîndu-se puternic, mai ales între 1967—1982. Ritmul scăderii natalității în acest interval, atinge valorile cele mai mari tocmai la grupele de vîrstă unde se decide dimensionarea familiei formate. Planificarea familiei, determinarea conștientă a descendenței finale, a numărului de copii și a eșalonării nașterii lor se extinde din ce în ce mai mult, la toate categoriile socio-profesionale ale populației urbane și constituie expresia îngrijorătoare a unei mentalități nesănătoase.

În aceste condiții, recenta hotărîre a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. adoptată la Plenara lărgită a Consiliului sanitar superior — privind înfăptuirea strictă a politicii demografice în vederea asigurării unui ritm dinamic, continuu ascendent al natalității — se conturează ca un document ce reflectă preocuparea statornică a conducerii de partid și de stat pentru asigurarea vitalității și vigorii națiunii noastre socialiste.

MODIFICĂRI ACTUALE ÎN PROFILUL URBAN AL ORAȘELOR DIN ARIA DEPRESIONARĂ HAȚEG-STREI

IOAN GRUESCU, VESELINA URUCU

Aria depresionară **Haţeg-Strei** este situată în zona centrală a jud. Hunedoara, limitată în partea estică de Munţii Şureanu (Sebeşului), în cea sudică de culmile Retezatului, în vest de Munţii Poiana Ruscă, iar în nord de valea largă a Mureşului. Ea apare ca o răscruce a unor străvechi şi importante căi de legături economice şi sociale între regiuni carpatice învecinate, dar şi între regiuni extracarpatice de seamă şi anume: Transilvania, Banatul şi Oltenia.

Această arie depresionară se evidenţiază, de asemenea, prin complexitatea sa naturală, care a oferit şi oferă omului condiţii deosebit de favorabile desfăşurării unor activităţi multiple şi variate de valorificare a resurselor de sol şi subsol existente aici, apărînd, ca urmare, o bogată viaţă economică şi socială din timpuri foarte îndepărtate, fapt confirmat de numeroase dovezi arheologice.

Ca unităţi fizico-geografice ea cuprinde **Depresiunea Haţegului,** cunoscută şi sub denumirea de Ţara Haţegului, situată în sud şi **zona depresionară Strei-Cerna,** în nord, incluzînd dealurile Hunedoarei şi culoarele formate de văile celor două rîuri menţionate.

Aria depresionară Haţeg-Strei, în ansamblul ei, oferă condiţii naturale favorabile vieţii şi activităţii umane, valorificate din plin în decursul timpurilor, concomitent cu intensificarea procesului de populare a acesteia şi a gradului de utilizare a resurselor naturale. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea se intensifică folosirea funciară şi începe dezvoltarea industrială a regiunii, mai ales prin intrarea în funcţiune a uzinelor de la Călan în 1863 şi Hunedoara la 1884, dar care se dezvoltă sub posibilităţile existente, şi asta pînă în anii construcţiei socialiste. Industrializarea devine astfel o dominantă a economiei şi vieţii sociale a regiunii numai după anul 1950, cînd începe dezvoltarea planificată a economiei ţării noastre. Pînă la această dată reţeaua de aşezări îşi menţine trăsăturile specifice şi anume predominant rurale, procesul de urbanizare, care începuse să se intensifice, manifestîndu-se doar prin creşterea numerică a oraşelor existente: Deva, Hunedoara şi în mai mică măsură, Haţeg.

După anul 1950, trăsătura specifică a procesului de dezvoltare economică şi socială a acestei zone a constat în axarea lui cu precădere pe industrie, acordîndu-se o prioritate absolută ramurilor industriei grele.

Scanned with OKEN Scanner

Concomitent cu modernizarea și extinderea unităților existente au fost construite și puse în funcțiune numeroase obiective economice noi, de o importanță deosebită, mai ales în domeniul siderurgiei, adică al producției de fontă, oțel, laminate, cocs etc. S-a trecut, de asemenea, la prelucrarea intermediară a materiilor prime și la valorificarea într-o măsură mai mare a diverselor deșeuri de producție. Ca urmare, cele două centre siderurgice ale zonei, Hunedoara și Călan, dădeau în 1970 de exemplu, de 166 ori mai mult oțel decît în 1950 și asigurau 52,5% din producția întregii țări. Furnalele acestora dădeau, la nivelul aceluiași an, de aproape 47 ori mai multă fontă decît în 1938 și de peste 11 ori mai multă decît în 1950. În mod corespunzător a crescut și producția de laminate, ca urmare a construirii unor noi capacități de producție la Hunedoara.

Întreagă această dezvoltare industrială a adus modificări esențiale în peisajul geografic al regiunii, în structura, numărul populației și a modului său de viață și mai ales în profilul urban al orașelor zonei ca urmare a noilor necesități apărute în ultima perioadă de timp.

Aria depresionară Hațeg-Strei numără în total 5 orașe, adică aproape jumătate din totalul de 12 cît are județul Hunedoara. Ele constituie o adevărată aglomerare urbană, avînd în vedere și legăturile multilaterale ce s-au statornicit între ele. Aceste orașe sînt: Deva, Hunedoara, Călan, Simeria și Hațeg. Ca număr de locuitori, acestea însumează circa 199 000 de persoane, sau peste 52% din populația urbană a întregului județ, în 1982, față de 122 000 persoane la recensămîntul din 1966 și numai 65 000 în anul 1956. Se observă deci o creștere de peste trei ori comparativ cu situația din 1956 și cu peste 63% față de anul 1966, remarcîndu-se marea intensitate a procesului de urbanizare desfășurat în această arie depresionară.

Municipiul Hunedoara a cunoscut cea mai amplă dezvoltare industrială, devenind un centru siderurgic complex și fiind cel mai mare din țară (pînă la terminarea combinatului de la Galați) el înregistrînd și cea mai mare dezvoltare demografică. De la numai 6 250 locuitori în 1930 el ajunge la 36 500 locuitori în 1956, la 64 200 locuitori în 1966 și la aproape 86 000 locuitori în 1982, înregistrîndu-se deci o creștere de peste 132% în ultimul sfert de secol.

În aceeași perioadă a puternicei dezvoltări industriale a zonei au fost decretate și două orașe noi și anume: Simeria, în 1956 și Călan în 1966, primul ca important nod feroviar și centru industrial, iar al doilea ca centru siderurgic de seamă. Orașul Simeria numără astăzi peste 14 500 locuitori iar Călan, 14 000 locuitori, creșterile considerabile, față de numai circa 4 000 locuitori în 1948, datorîndu-se dezvoltării lor industriale.

Orașul Hațeg, situat în sudul zonei studiate, este cel mai mic ca număr de locuitori din cadrul zonei, avînd în 1982 doar 10 318 locuitori, față de numai 3 210 în 1949, înregistrînd totuși o creștere de peste 3 ori în această perioadă de timp.

În fine, municipiul Deva este un alt important centru urban al zonei, el fiind totodată și reședința administrativă a județului Hunedoara, care a cunoscut de asemenea, o amplă dezvoltare demografică, populația sa crescînd de la circa 40 000 locuitori în 1970, la 74 160 în 1982, ceea ce reprezintă un spor de peste 85% într-un singur deceniu.

Scanned with OKEN Scanner

Desigur că această creştere considerabilă a populaţiei zonei în ansamblu s-a realizat printr-un puternic aflux de populaţie, mai ales tînără, venită din afara zonei şi în special din sudul ţării (Oltenia şi Muntenia), ca şi din estul acesteia (Moldova). Cu toate că sporul natural al populaţiei s-a menţinut la valori mici, sporul total a cunoscut valori deosebit de mari, Municipiul Hunedoara, de exemplu, înregistrînd cea mai puternică capacitate de polarizare la nivelul întregii ţări şi anume peste 340 persoane la 1 000 locuitori.

După anul 1970 remarcăm de asemenea, importante schimbări şi în privinţa ponderii şi dezvoltării diverselor ramuri industriale. Scade ponderea siderurgiei la circa 18% datorită apariţiei şi dezvoltării Galaţiului şi altor centre siderurgice din ţară (faţă de circa 40% cu 15 ani în urmă). Deşi continuă să fie a doua bază siderurgică a ţării, în centrele urbane ale acestei zone are loc un însemnat proces de diversificare a structurii industriei şi o accentuare a laturilor calitative ale producţiei, punîndu-se o mare bază pe eficienţa economică a acestora. De asemenea, industria se reorientează şi spre alte ramuri prin valorificarea resurselor locale şi a forţei de muncă mai ales feminină, devenită disponibilă. S-au dezvoltat astfel, atît noi ramuri ale industriei grele, cît şi ale industriei uşoare şi alimentare, inexistente în trecut, fiind înfiinţate întreprinderi noi, potrivit prevederilor din planul naţional unic şi a sarcinilor ce reveneau oraşelor din zona studiată. Astfel, a crescut foarte mult producţia de energie electrică prin extinderea la 1 000 MW a termocentralei Mintia-Deva, precum şi prin construirea la Călan a unei termocentrale pe baza gazului de cocserie şi furnal, care anterior se pierdea fără nici un folos.

S-a amplificat producţia de subansamble şi utilaje pentru industria siderurgică, precum şi cea de cocs metalurgic prin realizarea unei noi cocserii la Călan, unde fosta uzină „Victoria" a fost transformată din 1982 în combinat siderurgic.

O creştere puternică a cunoscut industria materialelor de construcţie, ale cărei produse sînt atît de necesare amplului proces de construcţii în cele mai diferite domenii. Evidenţiem astfel, marele Combinat de ciment de la Deva, mai precis de la Chişcădaga, de dincolo de Mureş, de pe malul său drept, la fel de mare ca cel de la Hoghiz, din judeţul Braşov, Fabrica de prefabricate de beton de la Bîrca Mică, sat ce aparţine municipiului Deva, care produce : prefabricate din beton, beton celular autoclavizat, polistiren expandat, vată minerală, înlocuitori de cărămidă, dale mozaicate, teracotă etc., precum şi fabrica „Marmora" din Simeria, care prelucrează marmură şi travertin, apoi fabricile producătoare de pudră de talc, dolomită şi var industrial, de la Hunedoara.

Această ramură se bazează în bună parte pe zgură de furnal granulată, produsă la staţiile de granulare de la Hunedoara şi Călan şi pe granule de bazalt, apoi pe calcare şi marne, precum şi travertin şi marmură, existente mai ales în subsolul judeţului.

În oraşul Haţeg, în apropierea zonelor de exploatare a pădurilor s-a dezvoltat industria de prelucrare a lemnului, mai ales de fag, producîndu-se cherestea, uşi, ferestre, lădiţe pentru ambalaje etc.

O însemnată dezvoltare au cunoscut industria uşoară şi cea alimentară, prima reprezentată prin fabricile de încălţăminte şi de tricotaje din fire tip lînă, de la Hunedoara şi fabrica de ţesături de mătase de la Deva etc.

Industria alimentară a cunoscut de asemenea, o largă dezvoltare, pornindu-se de la necesităţi obiective de satisfacere a consumului populaţiei şi dispune de o mai raţională repartiţie teritorială, dar predominînd în oraşele Deva şi Haţeg, situate la polii opuşi ai zonei studiate, unde există două unităţi moderne de prelucrare a cărnii şi de conserve de carne, construite în ultimele decenii. Tot la Haţeg, pe platforma sa industrială, situată în partea sudică a oraşului s-au mai construit : un abator modern şi o fabrică de conserve de fructe, dulceţuri şi sucuri, care foloseşte şi fructe de pădure din zonă, precum şi o fabrică de bere.

La toate acestea mai adăugăm existenţa mai vechilor unităţi de panificaţie, din toate cele cinci centre urbane care satisfac cerinţele zilnice ale populaţiei locale.

În ultimii ani, potrivit prevederilor documentelor de partid şi de stat, are loc o impulsionare a dezvoltării industriei mici şi artizanale prezentă prin numeroase ateliere şi unităţi ale cooperaţiei meşteşugăreşti bazate pe resurse locale şi localizate la Hunedoara, Deva, Călan, Haţeg şi Simeria, prin produsele realizate ea satisfăcînd într-o bună măsură cerinţele de consum diversificat ale populaţiei.

În ansamblu, evoluţia ponderii producţiei globale industriale a oraşelor din aria depresionară Haţeg-Strei în cadrul producţiei globale a judeţului Hunedoara, din 1965 pînă astăzi, se prezintă în felul următor : Deva — de la 2% la 6% ; Hunedoara — de la 60,6% la circa 50% ; Călan — de la 4,8% la peste 5% ; Haţeg — de la 1,4% la circa 3%, iar Simeria — de la 1,5% la circa 1,9%.

Se observă deci o creştere considerabilă a ponderii municipiului Deva (de trei ori), precum şi antrenarea mai puternică a celorlalte centre urbane la dezvoltarea economică a zonei, industria înregistrînd o intensificare şi o lărgire a ariei sale teritoriale.

Aceasta corespunde în mai mare măsură necesităţilor locale, asigură o mai complexă şi viabilă bază a dezvoltării oraşelor, chiar dacă nivelul şi ritmurile de dezvoltare nu sînt chiar atît de ridicate. Semnificativă în acest sens este dezvoltarea oraşelor Deva şi Haţeg, cu o structură mai complexă dar mai bine încadrate specificului regiunii, comparativ cu Hunedoara şi Călan, puternic specializate industrial, dar şi intens poluate. Dezvoltarea în continuare a siderurgiei se orientează astăzi spre oraşul Călan, unde sînt în construcţie noi şi importante obiective din acest domeniu.

Pe lîngă aceste schimbări ale profilului urban al oraşelor menţionate, datorate dezvoltării industriei, evidenţiem totodată conturarea şi modernizarea zonelor funcţionale ale acestor oraşe, mai pregnantă la Municipiul Hunedoara, unde zona industrială ocupă partea de vest a acestuia, întinsă mai ales pe malul stîng al Cernei, de la zidurile Castelului Huniazilor, pînă în nord, la Peştişul Mic, sat component al Municipiului Hunedoara. Urmează apoi spre est zona funcţională administrativ-comercială-rezidenţială a vechiului oraş Hunedoara, cu case mici, curţi largi şi grădini cu pomi fructiferi, zona situată în lunca Cernei şi în fine, mai departe spre est, mai ales pe dealul Chizidului se întinde puternica şi frumoasa zonă rezidenţială a marelui oraş Hunedoara, cu blocuri mari pînă la 8—10 etaje, bulevarde largi, spaţii verzi, zone de agrement etc. realizate pe baza unui plan de sistematizare bine conceput. Doar acţiunea de poluare de către unităţile combina-

Scanned with OKEN Scanner

tului, mult diminuată comparativ cu trecutul, face o oarecare notă discordantă cu acest ansamblu urban modern.

La fel se diferențiază zonele funcționale și la orașul Călan, cea industrială fiind situată tot în partea sa de vest, în lungul șoselei Simeria—Hațeg—Petroșani, îmbinată cu partea veche a orașului, parțial în curs de dezafectare, datorită extinderii combinatului. Mai departe spre est, la circa 2 km pe malul drept al Streiului se ridică orașul nou Călan, modern, cu blocuri de 3—5 nivele și cu diverse dotări urbane, reprezentînd baza zonei rezidențiale și comerciale ale orașului Călan, în continuă extindere teritorială și modernizare, urmarea amplificării sale industriale.

La orașul Hațeg, intrat mai tîrziu pe orbita dezvoltării, se evidențiază o diferențiere netă a zonei rezidențiale de cea industrială. Aceasta din urmă este situată în partea sud-estică a orașului, aici formîndu-se o adevărată platformă industrială, zona rezidențială comercială aflîndu-se într-un proces de modernizare prin construirea de blocuri de 3—4 nivele. În vestul orașului este localizată industria lemnului.

Orașul Simeria se află, de asemenea în curs de modernizare edilitară, mai ales în zona sa rezidențială-comercială, unitățile industriale aflîndu-se în estul și nord-vestul orașului.

În fine, municipiul Deva, care a cunoscut în ultimele decenii o foarte amplă dezvoltare edilitară modernă care l-a schimbat fundamental comparativ cu situația din trecut, a înregistrat totodată o însemnată extindere teritorială a intravilanului. Datorită funcțiilor sale complexe, de centru politic, cultural, turistic, iar în ultimul timp și un însemnat centru industrial, municipiul Deva a cunoscut o amplă dezvoltare multilaterală, profilul său urban înregistrînd modificări esențiale. Unitățile sale industriale sînt însă mai dispersate în teritoriu, evidențiindu-se o oarecare concentrare doar în partea sa nordică, în zona mai joasă a luncii Mureșului.

Însemnate modificări au apărut în privința importanței turistice a tuturor orașelor amintite, avînd în vedere bogăția de obiective turistice existente în cadrul lor sau în zonele din imediata apropiere, puse în valoare mai ales în ultimele decenii și contribuind din plin la educarea adînc patriotică a tuturor cetățenilor patriei.

În ansamblu, se constată o gamă foarte variată de modificări actuale în profilul urban al orașelor din aria depresionară Hațeg—Strei, urmare firească a politicii partidului și statului nostru de dezvoltare și repartiție geografică judicioasă a forțelor de producție în plan teritorial situație caracteristică întregului teritoriu al patriei noastre.

BIBLIOGRAFIE

* * * (1975), *Programul Partidului Comunist Român*, Edit. Politică, București. CEAUȘESCU NICOLAE (1979), *Raport la cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. Politică, București. CUCU V. (1977), *Sistematizarea teritorială și a localităților din România*, Edit. științifică și enciclopedică, București. GRUESCU S. I. (1972), *Gruparea industrială Hunedoara—Valea Jiului — studiu de geografie economică*, Edit. Academiei R. S. România, București. GRUESCU S. I., GRUMĂZESCU CORNELIA (1970), *Județul Hunedoara*, Edit. Academiei R. S. România, București. * * * (1983), *Anuarul statistic al R. S. România*, DCS, București.

Scanned with OKEN Scanner

CONTRIBUŢII LA AMENAJAREA PEISAJULUI URBAN ÎN MOLDOVA

C. MIHAILESCU, A. ROTAR

În raportul tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretar general al C.C. al P.C.R. la cel de al XII-lea Congres al partidului din 19 noiembrie 1979, s-a subliniat ca o problemă esenţială necesitatea aplicării în mod riguros a prevederilor legii cu privire la ocrotirea mediului înconjurător, asigurînd echilibrul naturii şi ambianţa corespunzătoare vieţii poporului nostru în prezent şi în viitor.

Deteriorarea mediului de către om înseamnă nu numai distrugerea echilibrului ecologic, ci şi apariţia unei reacţii inverse din partea mediului modificat, asupra omului : condiţiile noi de mediu sînt mai puţin favorabile pentru viaţa omului, pentru desfăşurarea activităţii sale economice.

În acest context, este necesar ca omul, care poate conştient controla modificările mediului înconjurător şi creează direct micromediul, să caute să păstreze echilibrul ecologic şi echilibrul dintre om şi mediu, nu prin imobilitate, ci printr-un echilibru dinamic, dezvoltarea social-economică trebuind concepută într-o viziune integrală, care are în vedere bunăstarea reală a omului, inclusiv asigurarea sănătăţii sale fizice, care depinde foarte mult de mediul înconjurător.

Numeroase organisme internaţionale şi naţionale începînd cu Adunarea Generală O.N.U. se preocupă de apărarea mediului ambiant, elaborează studii şi cercetări, adoptă recomandări şi legislaţii, propun norme tehnice şi sanitare pentru remedierea dificultăţilor deja apărute.

Problemele importante pe care măsurile adoptate sau în curs de adoptare, le pun în legătură cu protecţia mediului ambiant au repus în actualitate necesitatea unor legături interdisciplinare active între sistematizatori şi ecologi, date fiind caracteristicile comune ale sistemelor urbane şi cele ecologice, fără a elimina şi neglija deosebirile dintre acestea şi anume : funcţionarea lor ca sisteme independente, dependenţa lor de o succesiune de evenimente istorice, îmbinarea lor spaţială reciprocă, structura lor neliniară.

Iată de ce este necesar ca atunci cînd analizăm modul în care am contribuit sau urmează să contribuim ca sistematizatori la amenajarea spaţiului urban, trebuie să începem prin a face o succintă trecere în revistă a modului cum au apărut şi s-au dezvoltat comunităţile umane din această parte a ţării (Moldova).

Scanned with OKEN Scanner

Orașele moldovene reprezentau inițial comunități de oameni ocupați cu meșteșugurile sau cu comerțul, dezvoltate de-a lungul traseelor comerciale internaționale ce străbăteau „Țara Moldovei", pe teritorii domnești fortificate. Strategic, aceste puncte de aglomerare, erau amplasate în zonele de contact ale unor forme de relief deosebite, ceea ce a făcut ca, în cadrul procesului de urbanizare, să dețină poziții specifice.

Tîrgul moldovenesc avea un aspect deschis, primitor, în care predominau livezile, plantațiile de vii, parcurile publice renumite cum ar fi: Copoul din Iași, Copoul Vasluiului, parcurile din Roman, Piatra Neamț, Botoșani etc., imprimîndu-i un puternic caracter de „oraș-grădină".

Crearea bazei materiale a dezvoltării orașelor, a avut drept consecință apariția unor puternice ansambluri industriale în majoritatea orașelor din Moldova: Iași, Bîrlad, Vaslui, Piatra-Neamț, Botoșani etc.

Această dezvoltare (explozie) urbană prezintă o formidabilă provocare la adresa normelor ambientale și implică un răspuns în două domenii înrudite, interconectate: în conservarea creatoare a peisajului natural și în dezvoltarea creatoare a ambientului clădit. Cu alte cuvinte, pe măsură ce orașele noastre devin din ce în ce mai mari, moștenirea noastră naturală devine tot mai prețioasă. Calitatea ambientului, atît natural cît și artificială, și interacțiunea dintre om și ambientul său, este preocuparea tuturor, obiectivul comun, însă, este ca acest ambient să fie stimulator și nu inhibitiv din punct de vedere vital.

Ritmul impetuos de dezvoltare a orașelor din această parte a țării a impus elaborarea unor studii și proiecte de sistematizare, care să răspundă unor cerințe imediate și să asigure condiții optime dezvoltării în perspectivă.

Preocupările de amenajare a peisajului urban au existat încă de la elaborarea primelor studii de sistematizare prin:

— păstrarea specificului fiecărui oraș, legat de organizarea tradițională a teritoriului. În acest sens, în afara zonelor funcționale noi (zone industriale, zone spitalicești, zone de învățămînt superior etc.) s-a urmărit păstrarea și amplificarea zonelor tradiționale comerciale (ansamblul comercial al Pieții Unirii din Iași, zona de mare tradiție comercială a străzii Cuza Vodă), alături de menținerea unui tronson, zonele social-culturale (ansamblul pieții Palatului Culturii, care se va amplifica prin realizarea centrului civic al Iașului de-a lungul str. A. Panu, ansamblul Pieții Universității etc.).

— valorificarea cadrului natural existent prin preluarea în noile studii și proiecte a unor reușite elemente urbanistice legate de folosirea reliefului, în sensul particularizării siluetei fiecărui oraș (putem cita ca o preocupare deosebită studiul de siluete a orașului Iași, elaborat în urmă cu circa 10 ani).

— dezvoltarea în continuare a zonelor verzi existente și crearea de noi zone, urmărindu-se păstrarea caracterului de oraș-grădină (este de menționat faptul că în paralel cu elaborarea schițelor de sistematizare ale orașelor Iași, Vaslui, Bîrlad, Pașcani, Huși — au fost întocmite și studii de specialitate pentru organizarea spațiilor plantate, a zonelor de agrement, odihnă și tursim).

Rezultatul urmărit trebuie să fie o cooperare strînsă între cadrul construit și cadrul natural, efecte locale de peisaj urban de mare expresivitate și, mai ales, o personalitate imprimată prin silueta orașului.

Prin măsurile luate la nivel național cu privire la repartiția judicioasă a populației pe întreg teritoriul țării, în propunerile studiilor de sistemati-

Scanned with OKEN Scanner

zare teritorială s-a urmărit să se creeze un echilibru demografic corespunzător, deoarece densităţile prea scăzute sau prea ridicate ale populaţiei în anumite zone au efecte negative asupra mediului înconjurător.

Deosebit de important în sistematizarea teritorială apar consecinţele posibile ale acţiunilor de renovare, care pot duce la schimbări funcţionale radicale în dezvoltarea lentă, ce datează uneori de zeci sau sute de ani, a unor cartiere sau părţi din oraş.

Aşa se explică de ce în Iaşi, zona centrală a fost cea care în ultimele decenii a suferit cele mai puţine modificări, iar studiile elaborate pînă acum prevăd păstrarea caracterului de centru politic-administrativ, comercial şi istoric al acestei zone. Aspectul arhitectural — urbanistic adecvat al ansamblului, se realizează prin organizarea ierarhizată a grupurilor de dotări într-o structură policentrică, reprezentată de o suită de ansambluri (pieţe) fiecare cu personalitatea şi funcţia ei specifică (Piaţa Universităţii, Piaţa Tineretului, Piaţa Unirii, esplanada Teatrului), toate subordonate ca expresie importantului centru civic din Piaţa Palatului Culturii, de-a lungul arterei Anastasie Panu, lucrare aprobată în 1978 de Conducerea superioară de partid şi de stat.

Aceste grupări sînt legate între ele prin trasee de dotări al căror profil a fost stabilit ţinînd seama de specificul şi tradiţia stilului, situaţia fondului construit, aşezarea în teritoriu.

Circulaţia majoră a fost eliminată din interiorul zonei, organizîndu-se un inel de degajare compus din trei importante artere magistrale (B-dul Independenţei, Elena Doamna şi A. Panu), care asigură legături cu toate celelalte zone funcţionale ale oraşului, iar din aceste artere se vor realiza „injecţii" în interiorul zonei, cu parcaje situate în imediata apropiere a punctelor de interes.

Toate aceste prevederi, precum şi cele ce urmează a se preconiza în studiile următoare pentru amenajarea peisajului urban, în această zonă, se vor realiza treptat, pe măsura necesităţilor ce apar ca urmare a dezvoltării acestui centru urban.

Este adevărat însă, că la această activitate (cu elemente componente multiple şi variate, funcţionale, sociale, psihologice etc.) de analizare şi formare a mediului înconjurător, trebuie să participe în afara specialistului (înţelegînd toţi specialiştii care îşi aduc în ultima vreme aportul în sistematizare) şi masele largi ale populaţiei, contribuind astfel direct la formarea ambianţei pe care o preferă.

În acest scop devine necesară stabilirea unor elemente certe, care să permită o apreciere obiectivă a calităţii mediului înconjurător, deoarece este sigur că indiferent de faptul că aprecierile variază de la individ la individ, există o impresie de „armonie" şi respectiv de „dezordine", care sînt la fel percepute de majoritatea oamenilor.

O singură concluzie este însă universal valabilă : intervenţiile masive asupra structurilor urbane şi teritoriale trebuie analizate atent şi multilateral, cu luarea în considerare a consecinţelor îndepărtate, în timp şi spaţiu, pe care ele le pot determina.

În ciuda cercetărilor din ce în ce mai ample în domeniile vitale, ale studiilor de comportament, de psihologie, în problemele de percepţie sau dinamică socială, cunoaştem încă foarte puţin efectul mediului înconjurător asupra necesităţilor de bază ale omului în ce priveşte intimitatea şi securi-

Scanned with OKEN Scanner

tatea, capacitatea de a comunica pe cale socială, sentimentul său de identitate, necesitatea sa de stimulare și necesitatea sa de liniște. Conceptele de spațiu personal, teritorialitate, problemele densității, acestea constituie problemele nodale ale tuturor studiilor ambiantale și despre acestea se știe încă puțin.

Ca răspuns la eșecul ambientului s-a recurs în urma cercetărilor efectuate la trei linii de acțiune : corecția — îndepărtarea a ceea ce este defectuos ; conservarea — păstrarea a ceea ce este valoros și crearea — stipularea a ceea ce nu există.

Din acestea, abordarea creatoare este cea mai dificilă, deoarece creativitatea pe care astăzi o vedem în știință și artă cu prisosință manifestată, nu a fost dirijată spre ambient. O asemenea abordare creatoare solicită cunoștințe, înțelegere și sensibilitate nu numai din partea arhitecților, urbaniștilor, arhitecților peisagiști, proiectanților, ambientului urban, ci și din partea tuturor oamenilor care trebuie să manifeste înțelegere și imaginație în talentul de „a trăi".

Și dacă tradiția nu asigură totdeauna cadrul pentru o asemenea înțelegere, atunci educația trebuie să facă acest lucru. Nu putem aștepta atitudini noi și creatoare față de problemele ambientale decît, dacă intervenim cu o orientare nouă în educția noastră, în școli, în universități.

Scanned with OKEN Scanner

CONSIDERAŢII GEOGRAFICE PRIVIND GRUPAREA URBANĂ BAIA MARE—BAIA SPRIE

GHEORGHE IACOB

Baia Mare şi Baia Sprie, străvechile aşezări maramureşene de la poalele măgurilor vulcanice ale Ignişului, aşezări ale căror începuturi se situează, potrivit vestigiilor arheologice cu cel puţin un mileniu şi jumătate mai înainte decît actul privilegial emis de Carol Robert, în anul 1329, prin care celor două oraşe — Rivulus Dominarum şi Medio Mons — li se acorda dreptul de a popula teritoriul dintre ele (actuala vatră a Tăuţilor de Sus), cu scopul de a încuraja dezvoltarea mineritului reprezintă astăzi exemplu tipic de grupare urbană indisolubil legată, atît de poziţia şi spaţiul geografic pe care le ocupă — vatră — moşie — cu toată complexitatea componentelor sale, naturale şi umane, cît şi de rolul şi locul pe care-l au în ansamblul economiei naţionale : mineritul şi metalurgia neferoasă.

Elementul de bază care a contribuit în gradul cel mai înalt la formarea încă din cele mai vechi timpuri, de către populaţia dacă a celor două vetre au fost zăcămintele de minereuri : de existenţa şi valorificarea acestora este legată aproape întreaga evoluţie a celor două centre care au cunoscut perioade de înflorire şi de regres, atît în funcţie de interesul numeroşilor proprietari, care s-au succedat, cît şi de evenimentele istorice zbuciumate la care au fost martore.

Faptul că mineritul a jucat un rol decisiv încă din sec. XIV—XVI în dezvoltarea celor două aşezări îl confirmă interesul sporit al crailor angevini şi corvineşti sub care, pentru obţinerea de venituri tot mai mari sînt aduşi colonişti, sînt emise o serie de acte privilegiate care prevăd drepturi, norme şi dispoziţii, se construiesc de-a lungul Săsarului ştеampuri şi cuptoare de topit, se înfiinţează una din cele mai mari monetării (1411) şi se constituiesc de către meşteşugari numeroase bresle. Se remarcă perioada de domnie a corvineştilor, sub care Baia Mare devine unul din cele mai înfloritoare centre miniere ale regatului, pentru apărarea căruia Matei Corvin sprijină întărirea oraşului cu ziduri de piatră şi bastioane puternice, dintre care cel al muniţiilor ni se păstrează şi astăzi..

Deschiderea de noi mine la Chiuzbaia şi Băiuţ precum şi repunerea în funcţie a exploatărilor vechi Valea Roşie, Valea Borcutului, Dealu Crucii şi Firiza fac ca după perioadele de stagnare din cursul sec. XVI să se înregistreze în sec. XVII şi XVIII un reviriment : intensificarea extracţiei mi-

Scanned with OKEN Scanner

nereurilor auro-argintifere, înmulţirea ştеampurilor, construirea de topitorii (la Ferneziu) precum şi căi de acces către Cavnic, dezvoltarea monetăriei şi înfiinţarea Inspectoratului superior minier la Baia Mare.

Acelaş interes l-a manifestat stăpînirea austro-ungară şi în sec. XIX cînd, prin înlocuirea forţei hidraulice cu maşini cu aburi se amplifică activitatea minieră şi cea de prelucrare a metalelor şi ia fiinţă prima şcoală minieră (în anul 1864 la Baia Mare).

Potrivit evidenţei Inspectoratului superior minier la Baia Mare şi Baia Sprie funcţionau numeroase instalaţii de prelucrare — topitorii şi ştеampuri — toate create cu scopul de a obţine cît mai mult metal preţios, secătuindu-se zăcămintele multor mine (Chiuzbaia, Firiza, Valea Roşie etc.).

Începutul sec. XX este marcat de construirea primei fabrici de acid sulfuric şi produse chimice „Phönix" în cartierul Ferneziu în anul 1907. După marele act al unirii se reorganizează mineritul şi prelucrarea metalelor prin lucrări de extindere şi modernizare, atît în minerit cît şi la topitoriile de la Firiza de Jos şi Băiuţ, se construiesc flotaţii la Herja, Baia Sprie, Baia Mare şi Băiuţ, cianuraţia Săsar şi noi instalaţii la Ferneziu, pe locul uzinei „Phönix", care uzină în anul 1925 este transferată la est de Baia Mare, pe locul în care s-a dezvoltat şi amplificat în anii construcţiei socialismului, Întreprinderea metalurgică de metale neferoase (IMMN) de pe platforma industrială de est a oraşului Baia Mare.

Contrastul izbitor îl constituie faptul că deşi cu o amplă activitate minieră multiseculară, timp în care s-au extras apreciabile cantităţi de minereuri şi metale preţioase, fizionomia Băii Mari, pînă în ajunul celui de al doilea război mondial, exceptînd extinderea tentaculară de-a lungul căilor de acces şi cartierul de pe stînga Săsarului, este aproape neschimbată : străzi strîmte şi întortocheate, case vechi şi insalubre din piatră şi lemn, lipsite de dotări edilitare corespunzătoare. Baia Sprie, mult mai restrînsă decît Baia Mare este şi mai conservatoare, deoarece nu s-a mai construit, în perioada interbelică, decît instalaţiile de flotare a minereurilor pe locul vechilor ştеampuri. Relativa redresare economică a celor două aşezări este paralizată de cea de-a doua conflagraţie mondială, în timpul căreia au fost suportate şi condiţiile grele ale ocupaţiei hortyste, prin odiosul dictat de la Viena. După revoluţia de eliberare socială şi naţională antifascistă şi antiimperialistă, economia celor două centre urbane este refăcută şi pusă pe baze socialiste, o primă cotitură radicală constituind-o actul naţionalizării principalelor mijloace de producţie.

Avîndu-se în vedere pe de-o parte anvergura potenţialului natural şi uman al bazinului minier băimărean şi pe de altă parte rolul complex al celor două oraşe pe plan regional şi naţional, conducerea de stat şi de partid a acordat acestora o atenţie deosebită, alocîndu-li-se importante investiţii dezvoltării industriei (peste 18 miliarde lei în perioada 1965—1983) cu precădere mineritului şi metalurgiei neferoase şi echipării edilitare, impusă de caracterul pregnant polarizator al municipiului Baia Mare, al cărui număr de locuitori, în perioada postbelică s-a mărit de peste 5 ori, depăşind în prezent 125.000 locuitori, graţie deopotrivă sporurilor natural şi migratoriu ridicate (de peste 5000 persoane anual).

Baia Sprie cunoaşte de asemenea în aceeaşi perioadă o dublare a numărului populaţiei de la 9000 locuitori la peste 18000 locuitori cu toată influenţa exercitată pe multiple planuri de către Baia Mare.

Scanned with OKEN Scanner

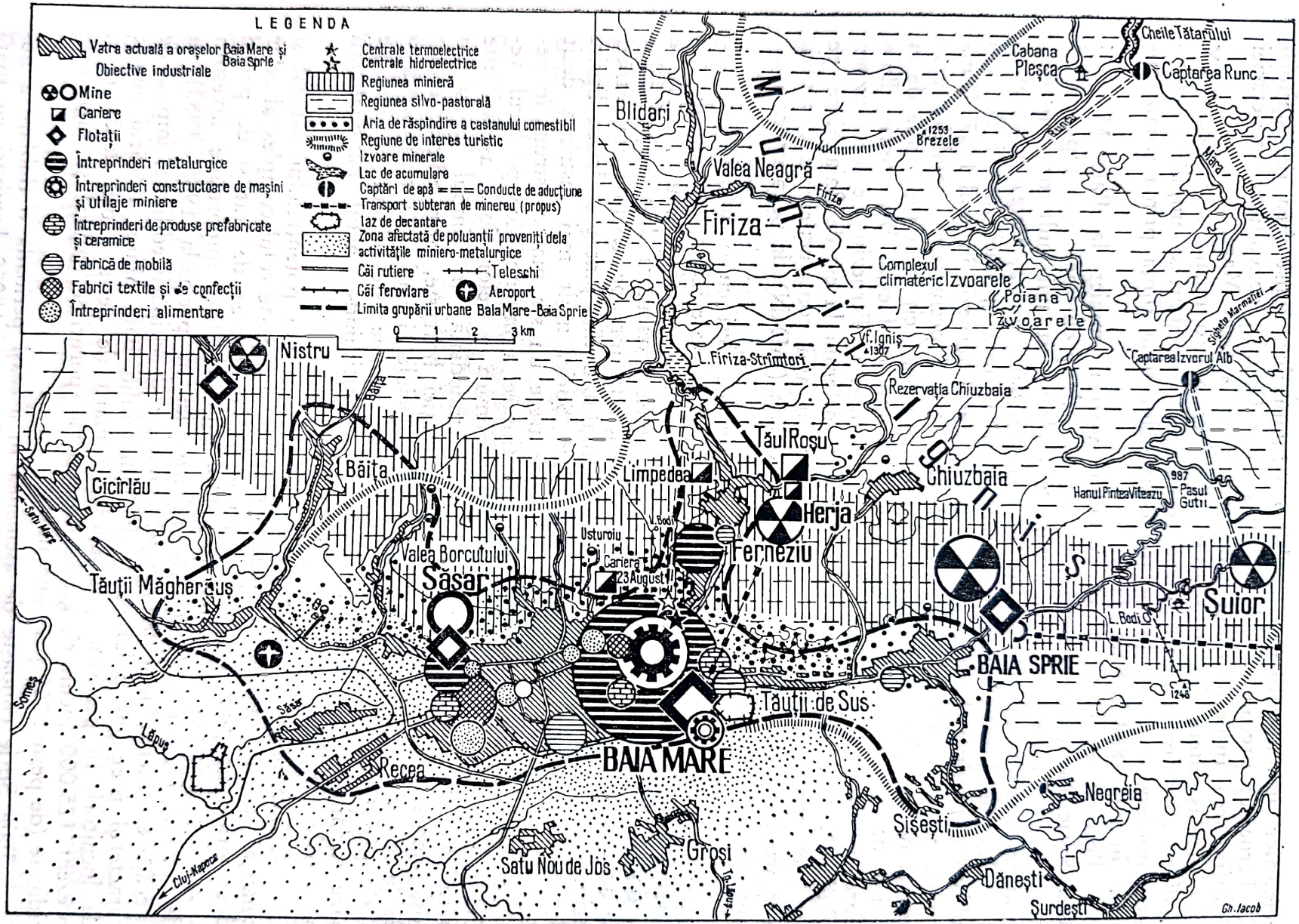

Gruparea urbană Baia Mare – Baia Sprie.

Întregul angrenaj de largă cuprindere al activităţilor miniero-metalurgice în care lucrează circa 40.000 persoane (prospectare şi explorare geologică, flotare şi prelucrare a minereurilor, echipare tehnologică şi de transport, alimentare cu apă şi energie electrică, evacuare şi decantare a apelor reziduale cu forţa de muncă şi pregătirea de cadre didactice specializate etc.), angrenaj care deţine 3/5 din volumul producţiei globale industriale urbane, a generat, pe de o parte, o puternică atracţie demografică, fenomen tot mai pregnant în ultimele două decenii şi, pe de altă parte, apariţia de noi ramuri — uzine şi instituţii — unele impuse de însuşi amploarea, diversificarea şi noua orientare a acestor activităţi miniero-metalurgice : Întreprinderea de Utilaj Minier şi Reparaţii, Întreprinderea de construcţii miniere, Institutul de proiectări şi cercetări miniero-metalurgice şi altele, în scopul folosirii disponibilului forţei de muncă feminine, Filatura de bumbac, ţesătoria „Maratex", fabrica de confecţii, fabrica de tricotaje „Unitatea", fabrica de sticlă, porţelan şi faianţă „Faimar", fabrica de conserve „Agrofruct" etc. care au dus la necesitatea extinderii spaţiului de locuit şi deci implicit a vetrei, îndeosebi a municipiului Baia Mare. În prezent, prin noile cartiere rezidenţiale din zona vestică, prin prelungirea tentaculară, de-a lungul arterelor principale şi crearea celor două platforme industriale de est şi de vest gruparea urbană Baia Mare—Baia Sprie este pe cale de a face corp comun cu Tăuţii Măgheraş, Tăuţii de Sus şi Şişeşti, localităţi ale căror funcţii şi dotări justifică înglobarea lor în perspectivă, în grupare urbană, care astfel va depăşi 150 000 locuitori.

Un element esenţial legat de aspectul edilitar al Băii Mare îl reprezintă noua concepţie abordată în ampla acţiune de sistematizare şi anume păstrarea aproape neschimbată a oraşului vechi cu pregnant aspect medieval, dat atît de cele cîteva construcţii arhitectonice vechi, Turnul lui Ştefan, Bastionul „Măcelarilor" sau de munţii, Casa Huniade (Elisabetană), clădirea Monetăriei, Schola Rivulina, Biserica călugărilor minoriţi Sf. Treime, clădirea fostului han, cît şi de configuraţia vechilor străzi din vatra iniţială a cetăţii şi de piaţa Libertăţii, acel „Circulus Fori" de odinioară.

Noul oraş Baia Mare conceput într-o manieră modernă şi funcţională, s-a extins în vest, de o parte şi de alta a Săsarului formînd un ansamblu arhitectonic urban unitar cu spaţii largi, traversat de 2 magistrale rutiere — către Cluj-Napoca şi Satu Mare şi de Săsar, a cărui canalizare a permis valorificarea sub formă de spaţiu verde, a celor două maluri, altădată supuse frecventelor revărsări.

Dacă lunca Săsarului prin caracterul plat a favorizat extinderea vetrei oraşului, flancul piemontan prin pantele mai înclinate şi gradul instabil al terenului a limitat însă acest lucru, excepţie făcînd văile afluenţilor Firiza, Valea Roşie şi Valea Borcutului, de-a lungul cărora s-au extins tentacular construcţiile edilitare. Dintre acestea se remarcă pitorescul culoar al Firizei, în care vatra locuită a fost mult extinsă pînă în apropierea lacului de acumulare de la Strîmtori.

Baia Sprie defavorizată de configuraţia pîlniei depresionare a Săsarului şi-a extins noile cvartaluri în aval de vechea vatră (medievală) pe flancul drept al acestuia pînă la confluenţa Chiuzbăii, reuşindu-se joncţiunea cu vatra localităţii Tăuţii de Sus.

Dacă flancul nordic piemontan şi cele 2 masive — Igniş şi Gutîi — nu permit extinderea teritorială a vetrei celor două oraşe, le sporesc în

Scanned with OKEN Scanner

schimb considerabil, patrimoniul turistic, atît prin numeroase obiective de mare atracție, din care menționăm lacurile Firiza, Bodi-Ferneziu și Bodi-Mogoșa, Cheile Tătarului, Complexul climateric Izvoarele, Complexul Șuior, Hanul Pintea, complexul muzeal Sișești, Bisericile de la Șurdești și Plopiș, rezervațiile naturale: Creasta Cocoșului, Chiuzbaia, Limpedea și căstănișul Baia Mare-Tăuți, locurile de agrement Apa Sărată, Lacul Albastru, Lacu Bodi etc., cît și prin dotările cu care a fost echipată regiunea (peste 500 locuri în spațiile de cazare — hoteluri, hanuri, cabane și tabere la: Izvoarele, Pleșca, Șuior și din pasul de culme al Gutîiului. Aceste dotări, de mare importanță atît pentru nevoile de odihnă și recreere ale populației regiunii, băimărene, cît și pentru satisfacerea cerințelor turismului de tranzit, își face tot mai mult prezența, după modernizarea căilor de acces în zonele învecinate, de mare rezonanță etnografic-folclorică: Maramureș, Lăpuș, Chioar, Codru și Oaș.

Problema de mare actualitate, de soluționarea căruia depinde gradul de sănătate al populației grupării urbane Baia Mare—Baia Sprie și dezvoltarea optimă a vegetației, este dubla poluare — atmosferică și a apei — cauzată tocmai de activitățile miniero-metalurgice îndeosebi de I.M.M.N. prin uzinele subordonate: Ferneziu (1 Mai), Flotația Centrală, Uzina de cupru, Fabrica de acid sulfuric și Uzina de preparare Săsar cu instalațiile de cianurare. Dintre poluanții cei mai nocivi sînt poluanții sulfurici rezultați din procesul de rafinare al cuprului și cei minerali (particulele fine de plumb), care se condensează și se oxidează în contact cu aerul și apoi purtați de cei mai mici curenți, formează un adevărat ecran deasupra orașului Baia Mare, favorizat fiind atît de configurația reliefului cît și de mișcarea aerului, a cărui direcție predominantă este NE—SV. Deasemenea briza de munte, care înlesnește o circulație alternativă a noxelor și numărul mare al zilelor de calm, întreține un grad foarte ridicat și persistent al poluării atmosferice, poluare care, în zonele învecinate surselor de evacuare depășește considerabil limita admisă. Precipitațiile sporesc deasemenea gradul de nocivitate, deoarece prin antrenarea pulberelor fine de plumb amplifică implicațiile poluării (creșterea elementului toxic în sol). Acțiunea toxică a plumbului mărită de prezența bioxidului de sulf (sinergism), are urmări nefaste nu numai asupra populației, dar și asupra vegetației; un mare număr de castani din rezervația Baia Mare-Tăuți — ca și arboretul de fag din apropierea orașului prezintă numeroase uscături, semne de îmbătrînire precoce și fructificare redusă, iar cît privește vița de vie, care alătdată forma o fîșie continuă între oraș și pădurea de pe flancul piemontan, s-a redus la cîteva mici loturi dispersate.

De proporții mai reduse, dar cu efecte distrugătoare pentru fauna piscicolă este apa Săsarului, datorită concentrației ridicate de substanțe nocive provenite de la Flotația Centrală și I.M.M.N., cu toate instalațiile existente de purificare. Deaceea se impune mai mult ca oricînd, luarea de măsuri urgente și eficace în vederea reducerii gradului foarte mare de poluare (mai ales în condițiile prelucrării minereurilor de mangan), fapt realizabil, printr-un efort conjugat al tuturor factorilor responsabili, pentru asigurarea calității factorilor de mediu, la nivelul exigențelor actuale, precum a fost rezolvată problema apelor reziduale prin crearea iazurilor de decantare de mare capacitate de la Tăuții de Sus și Săsar, tot astfel să se treacă neîntîrziat la acțiunea de depoluare atmosferică a acestui prețios „diamant urban de

Scanned with OKEN Scanner

Maramureş" — Gruparea Baia Mare—Baia Sprie — depozitară a unor inestimabile valori materiale, umane şi spirituale pe care sîntem datori, să le protejăm cu orice sacrificii, transmiţîndu-le strălucirea cuvenită şi generaţiilor viitoare.

BIBLIOGRAFIE

1. BANDULA O. (1965), Baia Mare. Schiţă monografică, muzeul regional Maramureş, Baia Mare. 2. BODIU A., POPESCU G., ILIE P., BEREGIC V. (1971), Regiunea minieră Baia Mare, monografie, M.M.P.G., Bucureşti. 3. GOLDENBERG S. (1959), *Contribuţii la o istorie a cămării şi monetăriei din Baia Mare*, An. Inst. istorie din Cluj, I—II. 4. IACOB GH. (1978), *Aspecte geografice privind dezvoltarea industrială şi evoluţia teritorială a municipiului Baia Mare*, st. cerc. geol., geofiz., geogr., seria geografie, t. XXV. 5. NĂDIŞAN I. (1978), *Implicaţiile poluării asupra vegetaţiei în zona municipiului Baia Mare, Marmaţia 4*, Baia Mare. 6. NĂDIŞAN I., TĂTARU TEREZIA, GABOR ELVIRA, MAREŞ V. (1976), *Monumente ale naturii din Maramureş*, Edit. Sport-Turism, Bucureşti. 7. POSEA GR., MOLDOVAN C., POSEA AURORA (1980), *Judeţul Maramureş*, Edit. Academiei R. S. România, Bucureşti. 8. SABĂU I. (1977), *Despre monetăria din Baia Mare în sec. XV—XVII, Marmaţia, 3*, Baia Mare. 9. VELCEA VALERIA, SAVU AL. (1982), *Geografia Carpaţilor şi Subcarpaţilor Româneşti*, Edit. Didactică şi pedagogică, Buc. 10. *** (1972), *Monografia municipiului Baia Mare*, I.I.P. Maramureş, Baia Mare.

OBSERVAȚII ASUPRA CONTRIBUȚIEI FLUXURILOR MIGRATORII LA CREȘTEREA POPULAȚIEI MUNICIPIULUI BUCUREȘTI ÎN PERIOADA 1966—1979

VASILE GHEȚAU, CONSTANTIN BĂLOIU

1. În cea de-a doua parte a anului 1978 populația muncipiului București a atins cifra de 2 milioane locuitori. În perioada dintre ultimele două recensăminte populația capitalei a crescut cu o treime, ceea ce reprezintă o creștere de 2,6 ori mai mare decît cea înregistrată de ansamblul populației țării. Ritmul mediu anual de creștere în perioada intercensitară a fost de 2,7%, ritm ce indică o dublare a numărului populației în 26 de ani. Dacă avem în vedere că în aceeași perioadă populația țării a cunoscut un ritm mediu anual de creștere de 1,1%, rezultă că populația capitalei României are o dinamică deosebită.

2. Și sub raportul structurii populației pe grupe de vîrstă municipiul București prezintă particularități însemnate. Deși la o analiză sumară pare

Populația după vîrstă în 1977 — în procente

	Municipiul București	România
Total	100,0	100,0
0—14 ani	18,7	25,7
15—59 ani	66,6	60,4
din care :		
15—29 ani	28,1	23,7
30—44 ani	20,1	19,6
60 ani și peste	14,7	13,9

surprinzător gradul mai ridicat de îmbătrînire demografică, nu trebuie uitat faptul că natalitatea este în mod constant sub nivelul național. În consecință, ponderea populației tinere este și ea considerabil mai mică în municipiul București. Pe de altă parte, populația adultă deține o pondere net superioară, în raport cu valoarea medie, element ce contrabalansează într-o anumită măsură efectele negative ale unei natalități scăzute.

3. Rata brută a natalității a fost în anul 1978 de numai 13,6‰ în municipiul București, cu aproape 30% mai mică decît valoarea națională.

Scanned with OKEN Scanner

În asociație cu o rată brută a mortalității de 8,9‰, acest nivel scăzut al natalității determină o rată a sporului natural reprezentînd numai jumătate din media pe țară : 4,7‰ față de 9,4‰.

Rata brută a natalității ar fi și mai mică dacă structura pe grupe de vîrste a populației municipiului București nu ar avea efecte pozitive asupra natalității : ponderea populației feminine de 15—49 ani se ridică la 54%, cu cinci puncte mai mult decît ponderea înregistrată la nivel național. Rezultă deci că fertilitatea populației feminine este de fapt mai scăzută decît lasă să se întrevadă analiza sumară a ratelor de natalitate.

Oricum însă, rata brută de reproducere — indicator sintetic al conjuncturii demografice și al semnificației acesteia pentru evoluția viitoare a populației — are o valoare subunitară (0,9).

4. Componenta dominantă a evoluției populației capitalei nu este însă creșterea naturală, ci mișcarea migratorie.

Recensămîntul din 1966 evidenția cu claritate rolul migrației în evoluția populației bucureștene. Numai 38% din populația înregistrată la recensămînt era născută în București.

Perioada de după 1966 se caracterizează prin continuarea acestei tendințe, remarcîndu-se totodată și o oarecare atenuare.

Din cele peste 400 mii persoane ce reprezintă creșterea populației capitalei în perioada 1966—1978, aproape 70% provine din migrație. Dacă nu ar fi existat aceste fluxuri migratorii pozitive, populația ar fi crescut după 1966 cu numai 8% (în loc de o treime) și s-ar fi situat astăzi la mai puțin de 1,6 milioane locuitori [1].

5. Migrația a jucat și joacă rolul principal nu numai asupra creșterii populației municipiului București ci și asupra structurii ei pe vîrste [2].

— în procente —

	Sold migratoriu 1975	Populația totală la recensămîntul din 1977
Total	100,0	100,0
0—14 ani	10,7	18,7
15—59 ani	85,7	66,6
din care :		
15—29 ani	59,4	28,1
30—49 ani	23,7	20,1
60 ani și peste	3,6	14,7

Datele sînt extrem de semnificative : aproape 60% din soldul migratoriu pozitiv al anului 1975 reprezintă populația de 15—29 ani. Dacă adăugăm și grupa 30—49 ani, ponderea depășește 83%. Este deci vorba de un flux de populație tînără în cvasitotalitatea ei, cu efecte multiple și profunde pe toate planurile.

[1] Nivel maxim dacă avem în vedere că efectele migrației s-au transmis și prin intermediul mișcării naturale.

[2] Și probabil asupra structurii sale socio-profesionale și după nivelul de instruire.

Scanned with OKEN Scanner

6. Rolul predominant al migrației asupra creșterii și deopotrivă asupra structurii pe grupe de vîrstă a populației capitalei ridică, pe planul cercetării, o serie de probleme de actualitate indiscutabilă.

Una dintre acestea, privește măsura în care fluxurile migratorii sînt o necesitate în evoluția populației capitalei. Pentru a putea da un răspuns bine fundamentat, ne-ar trebui o serie întreagă de informații asupra caracteristicilor economice și demografice ale populației ce migrează spre capitală, informații obținute atît din statistica curentă a mișcării migratorii, cît și din anchete special concepute și realizate. Cum astfel de informații ne lipsesc, nu ne rămîne decît a formula unele considerații de ordin general.

Dacă legislația în materie de stabilire a domiciliului în capitală ar fi mai puțin riguroasă, cu siguranță că fluxul migratoriu ar fi considerabil mai ridicat. Nivelele înregistrate trebuie deci apreciate ca fiind cele minime. Avînd în vedere că sporul natural este extrem de scăzut și, pe de altă parte, că atît din punct de vedere economic și social, cît și din punct de vedere cultural și științific Bucureștiul constituie în mod obiectiv un centru de atracție, considerăm că migrația este o necesitate pentru a-i asigura îndeplinirea funcției de capitală a țării. Și din punct de vedere demografic migrația joacă un rol pozitiv, contribuind la asigurarea unei structuri pe vîrste echilibrate. Apreciem deci că menținerea acestei creșteri de natură exogenă a populației capitalei este o necesitate și sîntem de părere că reducerea fluxurilor migratorii ar avea consecințe negative și pe alte planuri în afara celui demografic.

7. Municipiul București este în zilele noastre cel mai puternic pol al dezvoltării economiei românești. Faptul este atestat atît de numărul de obiective în funcțiune, cît și de dotarea lor cu mijloacele de producție. Astfel, din totalul de 1673 de întreprinderi industriale, aproape 200, adică cca 12%, sînt amplasate în Capitală. În ce privește fondurile fixe, ponderea acestora era în anul 1978 și mai ridicată: aproximativ 15%. În majoritatea lor covîrșitoare întreprinderile bucureștene sînt întreprinderi de subordonare republicană.

O altă dominantă a economiei Capitalei — derivată, de fapt, din cea mai sus enunțată — o constituie diversitatea domeniilor de activitate. Evantaiul activităților cuprinde, practic, toate ramurile și subramurile din sfera productivă, cît și din sfera serviciilor. Deși este principalul centru administrativ al țării, București participă activ și se impune în economia noastră națională. Evaluarea acestei contribuții, reiese în primul rînd din faptul că Municipiul București participă cu 15% la producția globală industrială a țării. Pe ramuri, ponderea sa este de aproape 20% în cazul industriei textile și al celei de pielărie, blănărie și încălțăminte, de peste 22% în cel al construcțiilor de mașini și prelucrarea metalelor, depășește 50% în cazul săpunurilor și cosmeticelor și este de aproape 53% în cazul industriei poligrafice.

Pol al creșterii economice și factor propulsor al dezvoltării tuturor compartimentelor vieții economice, Capitala este, în același timp, cel mai important centru muncitoresc al României. Din totalul de 2990 mii de oameni ai muncii din industrie aproape 493 mii activau în anul 1968 în industria bucureșteană. Desigur, dacă ar trebui să avem în vedere ansamblul ramurilor de activitate, atunci datele s-ar modifica sensibil și ar pune și mai pregnant în evidență dimensiunea Capitalei și rolul său de centru muncitoresc.

Scanned with OKEN Scanner

Celor trei dominante anterior menționate — puternic pol al creșterii, spațiu economic complex și multilateral dezvoltat, puternic centru muncitoresc — le mai adăugăm una singură, din multiplele trăsături novatoare ce s-ar mai putea adăuga. Bucureștiul s-a dovedit unul din cele mai dinamice centre ale vieții noastre economice, prin aceasta el aducîndu-și o contribuție de seamă la ridicarea pe noi trepte a economiei noastre naționale și la înfăptuirea țelului de bază al politicii partidului și statului nostru. Două cifre sînt convingătoare prin ele însele. Comparativ cu anul 1938 producția globală industrială a crescut de 42 de ori pe ansamblul țării și de 50 de ori în cazul Capitalei. În perioada 1965—1978 față de o creștere cu 244% a productivității muncii în industrie socotită la nivel național, Bucureștiul a realizat o creștere de 270%, adică cu aproape 11% superioară mediei pe țară.

Desigur, dinamismul economiei Capitalei ar putea fi dovedit cu multe alte fapte la fel de grăitoare. Limitîndu-ne însă la cele cîteva cifre mai sus menționate, ni se pare un fapt de la sine înțeles că în absența migrației totale aceste realizări nu ar fi fost nici pe departe posibile.

Scanned with OKEN Scanner

POPULAȚIA ACTIVĂ FEMININĂ A MUNICIPIULUI BUCUREȘTI *

VESELINA URUCU

În țara noastră participarea femeii alături de bărbat în cele mai diferite munci este nu numai o tradiție ci și o formă de afirmare a rolului important al acesteia în viața economică și socială.

Pornind de la observații concrete de teren corelate cu datele statistice disponibile, evidențiem cîteva trăsături semnificative ale acestui proces geodemografic la nivelul municipiului București pentru perioada anilor 1965—1980.

Populația activă totală a municipiului București a crescut continuu, mai ales în ultimele trei-patru decenii, în ritmuri deosebit de mari, ca urmare a procesului puternic de industrializare și dezvoltare a celorlalte funcții social-culturale ale capitalei. Această creștere s-a realizat printr-un puternic aflux de populație tînără din alte regiuni ale țării (în special din Oltenia și Moldova), dar și printr-o participare tot mai mare a femeilor în viața activă a capitalei.

Așa cum rezultă și din *structura pe sexe a populației*, femeile au o ușoară predominare asupra bărbaților (51,52%) pe ansamblul municipiului București și pe total grupe de vîrstă. Analiza în timp, pe grupe de vîrstă, cît și pe unități teritoriale indică însă unele particularități demne de semnalat. Astfel, din analiza datelor statistice pe anii 1831—1980 rezultă cîteva trăsături caracteristice, explicabile prin condițiile specifice de dezvoltare ale capitalei. În 1831 femeile reprezentau 47,6%, bărbații fiind cei care predominau net (110,1 bărbați la 100 femei). Această situație demografică normală se schimbă complet în 1878, în urma războiului de independență, ponderea femeilor crescînd la 53,3%.

Structura demografică se redresează însă rapid, după 12 ani bărbații fiind din nou majoritari (104 bărbați la 100 femei). Primul război mondial produce din nou schimbări radicale, care nu se vor mai putea însă remedia, cu atît mai mult cu cît după 1941 acestea vor fi accentuate de al doilea război mondial. Deși se înregistrează o ușoară redresare în deceniile cinci-șase (91—93 bărbați la 100 femei), această predominare a femeilor rămîne totuși o caracteristică a structurii actuale pe sexe a populației capitalei. Astfel, la recensămîntul din 1977 erau cu 68 431 femei mai multe ca bărbați (la

* Analiza se referă la orașul București și cele 12 comune foste suburbane, actualmente aparținînd de Sectorul agricol Ilfov.

nivelul orașului), iar pe ansamblul municipiului cu 69 769, adică femeile reprezentau 51,7% din totalul populației acestuia.

În mare măsură această situație este o consecință a războiului, deși în ultimele decenii se fac tot mai simțite cauzele legate de caracteristicile vieții moderne stresante, care mențin bărbații într-o proporție mai redusă ca femeile (accidente mai numeroase de circulație, de muncă, stress mai ridicat la bărbați etc.).

În cadrul municipiului București se constată diferențieri între orașul propriu-zis și comunele subordonate, în ceea ce privește ponderea femeilor în totalul populației. Astfel, dacă pentru oraș există o tendință de feminizare (51,89% la 51,99% pentru perioada 1968—1978), pentru aria suburbană situația este mult mai diferențiată. Pe ansamblul ariei suburbane ponderea bărbaților este de 50,50%—50,95% (în același interval). Creșterea ponderii populației suburbane masculine este explicabilă prin caracterul preorășenesc și industrial al economiei zonei respective, dar și prin stabilirea unei populații tinere masculine provenind din alte regiuni ale țării, ca o etapă intermediară spre stabilirea în capitală. Analiza acestui aspect, între anii 1956—1980, arată, în general, valori apropiate ponderilor femeilor și bărbaților la majoritatea comunelor, cît și o tendință continuă de apropiere a ponderilor respective. Numărul femeilor depășește cu puțin pe cel al bărbaților în comunele Chiajna, Chitila, Glina, Pantelimon și Dobroiești. Situația inversă se constată în cazul comunelor Jilava, Măgurele, Mogoșoaia, Otopeni, Popești-Leordeni și Voluntari. Între acestea, cazuri mai interesante prezintă comunele Măgurele, Mogoșoaia, Popești-Leordeni și Voluntari, unde schimbările recente în profilul lor economic au determinat o creștere evidentă a numărului bărbaților, care depășesc sensibil ca număr femeile.

În timp, această structură pe sexe arată că municipiul București are un disponibil superior de forță de muncă feminină, ceea ce constituie o rezervă din care în permanență contigente tot mai mari sînt și trebuie cuprinse în diverse sectoare de activitate ale Capitalei. De altfel, analiza datelor privind populația activă feminină pe ansamblul municipiului București, arată *o creștere continuă a participării acestora la viața economică și socială a Capitalei.* Acest fenomen este în deplină concordanță cu sensul general al procesului de pe ansamblul țării. Astfel, numai între 1960—1979 numărul personalului muncitor de sex feminin din țara noastră s-a mărit de la 870 000 (26,9% din total personal muncitor), la circa 2,7 mil. persoane (37%).

În aceeași perioadă populația activă feminină a capitalei a crescut la 42,7% pe ansamblul municipiului, ceea ce este mai mult decît la nivelul orașului propriu-zis (41,6%). În 1980 populația activă feminină a municipiului București era de peste 523 000 persoane, ceea ce reprezintă o creștere de 123,2% față de 1966 și de 114,0% față de 1977. În intervalul analizat, ponderea populației active feminine în total populație activă a crescut de la 41,9% la 45,9%, marcîndu-se, totodată, o ușoară încetinire a acestei creșteri în ultimii doi-trei ani (43,1% în 1980).

În cadrul orașului, în limitele administrative anterioare anului 1979, creșterile absolute cele mai mari le-au înregistrat sectoarele 4, 7, 6 și 5. Astfel, sectorul 4 și 7 a înregistrat aproape o dublare, iar celelalte, creșteri ceva mai reduse. Cele mai mari creșteri le-a înregistrat sectorul 2. Sectorul 1

Scanned with OKEN Scanner

este singurul sector care a avut o reducere numerică a populației active feminine.

Creșterea relativ mare a participării femeilor în viața activă a capitalei se leagă de mai mulți factori și în primul rînd de crearea de noi locuri de muncă și de extinderea noilor cartiere : Titan—Balta Albă, Militari, Drumul Taberei, Pantelimon etc.

Comunele din jurul orașului înregistrează o creștere similară a participării femeilor la activitatea social-economică, remarcîndu-se localitățile : Voluntari, Pantelimon, Chitila și Chiajna. Acest fenomen se leagă de participarea largă a femeilor din aceste comune în activitățile industriale și de servicii din cadrul orașului București.

În ceea ce privește *ponderea populației active feminine în totalul activilor capitalei* se constată o evidentă creștere a acesteia, la nivelul orașului și al comunelor suburbane, fără a depăși însă valoarea de 48%, ceea ce este foarte mult dacă se are în vedere că pe total țară este 37%.

Participarea tot mai intensă a femeilor în activitatea economică și socială arată, fără îndoială, schimbările radicale petrecute în viața socială și economică a capitalei. Astfel, în 1978 în totalul personalului muncitor al capitalei, femeile reprezentau 43,3%. *Pe ramuri de activitate* femeile participau în capitală în următoarele proporții : industrie 45,6% ; telecomunicații 54,8% ; circulația mărfurilor 58,9% ; învățămînt, cultură și artă 61,4% ; știință și deservire științifică 45,7% ; ocrotirea sănătății 74,8%.

Rezultă deci, că doar în industrie și în știință femeile au ponderi între 45—46% pe cînd în celelalte ramuri depășesc cu mult peste 50%, în ocrotirea sănătății femeile reprezentînd 3/4 din personalul muncitor.

Sub aspectul categoriilor sociale, la nivelul anului 1980, în București 51,6% din femeile active erau muncitoare (42,3% fiind în producția materială), 0,5% erau țărănci cooperatoare, 31,6% intelectuale-funcționare, 3,8% meseriașe cooperatoare, alte ocupații fiind nesemnificative. Comparativ cu populația activă masculină, la aceeași dată, femeile sînt într-o proporție ușor mai redusă în categoria muncitori (51,6% față de 63,2% cît sînt bărbații), dar mai ridicată în cea de intelectuali-funcționari și mai ales funcționari (12,3% față de 3,9% în cazul bărbaților).

În ceea ce privește *structura pe grupe de vîrstă a populației active feminine* se observă că pe ansamblul municipiului București ponderea tinerelor apte de muncă în totalul populației feminine este 17,5% pentru grupa sub 14 ani și 21,6% pentru grupa celor de peste 55 ani. Grupa persoanelor apte de muncă (15—54 ani) reprezintă circa 60%. Pentru orașul propriu-zis valorile respective indică o scădere a ponderii grupei foarte tinere și o ușoară creștere a grupei adulte și vîrstnice (17,0 ; 60,7 ; 22,1%).

Deosebit de interesant și important este însă faptul că pentru comunele suburbane, față de orașul propriu-zis, există o pondere mai ridicată a grupei foarte tinere, aproape 25% și mult mai scăzută pentru grupa vîrstnică, 14,8.

Ponderea femeilor după structura pe grupe de vîrstă a activilor la nivelul anului 1980, atinge valori de 45—47% în grupele adulte și scade la grupele vîrstnice. Curba participării femeilor în totalul activilor pe grupe de vîrstă arată o creștere la tineret de la 40% (la grupa sub 15 ani) la peste 51% (20—24 ani), ceea ce înseamnă că în general fetele se angajează mai devreme în producție decît băieții. Între 30—40 ani femeile reprezintă

Scanned with OKEN Scanner

47% în total activi, ca după 40 ani să scadă treptat și continuu (45% la 40—44 ani, 43% la 45—49 ani, 27,4% pentru grupa de 50—54 ani, în jur de 1/4 pentru grupele 55—60 de ani).

În același timp, pentru comparație, *în structura populației inactive totale*, femeile reprezintă 45—80% în grupa pînă la 20 ani. Ponderea crește treptat la 80—90% pentru grupele adulte. Deosebit de interesant, este faptul că în grupele vîrstnice (peste 60 ani) femeile inactive reprezintă doar 60—50%. Apare firesc ca între inactivii apți de muncă femeile să fie cele care predomină categoric, asta fără a însemna în general că ele nu desfășoară o activitate socială utilă. Majoritatea dintre ele sînt ocupate în munci casnice și în situația că s-ar conveni că creșterea copiilor și întreținereea gospodăriei este o activitate socialmente utilă, ce trebuie remunerată, rata de activitate a femeilor la cele mai multe grupe de vîrstă ar fi mai mare și fără îndoială, s-ar modifica și structura pe tipuri de profesii a femeilor.

Analiza datelor privind *rata de activitate a femeilor* după datele anului 1980 pentru municipiul București, evidențiază o serie de aspecte deosebit de interesante. Astfel, rata de ocupare a femeilor se menține constant mai redusă ca la populația totală și cu mult mai redusă ca în cazul bărbaților, unde, datorită populației flotante sau navetiste masculine, populația ocupată masculină este mai mare decît cea inactivă masculină (la grupele adulte 35—39 și 45—49 ani).

Pînă la 35 ani femeile participă mai mult ca populație activă, rata de activitate fiind apropiată valoric de cea a populației totale. După 35 ani participarea femeilor se reduce treptat, ceea ce se leagă în principal de gradul mai scăzut de participare al femeii în activitate, în urmă cu 2—3 decenii și mai ales înainte de 1950.

Pe ansamblul capitalei, rata de activitate a femeilor în 1980 este 50,7% față de cea a bărbaților (59%) și a populației totale (55%). Comparativ cu anul 1966 acest indicator a crescut în cazul femeilor și a scăzut ușor pentru bărbați.

În concluzie, din prezentarea aspectelor acestui fenomen, se conturează faptul că femeile vor participa și în continuare masiv la viața activă a capitalei. Această participare va fi mai intensă la grupele tinere, unde rata de activitate va atinge valori foarte ridicate, concomitent cu o ușoară mobilitate profesională. Tendința, care se manifestă deja, va fi însă ca gradul de participare a femeilor în totalul populației active bucureștene să se stabilizeze între 45—49%, cu unele diferențieri normale pe sectoare și localități componente.

LA POPULATION ACTIVE FEMININE DU MUNICIPE BUCAREST

(Résumé)

La participation des femmes dans la population active totale du municipe Bucarest est de plus en plus importante, sourtout après les années '50. Dans une première étape la croissance sensible de la participation des femmes a été observé dans le domaine de l'industrie et des constructions. En commencement avec les décennies 7 et 8 le degrée de participation des femmes dans la vie active du Bucarest a augmenté sensible, notamment dans les secteurs de l'enseignement, de la culture, des arts et de l'administation. Parmi les secteurs de la capitale s'enregistre une participation différenciée des celles-ci. On s'observe, de même, une tendence générale évidente de stabilisation du degré de la participation des femmes dans le total de la population active de la capitale mais, en même temps, une légère croissance de la participation de celes-ci dans les secteurs de l'industrie et des constructions.

Scanned with OKEN Scanner

CONSIDERAŢII GEOGRAFICE PRIVIND EVOLUŢIA TERITORIALĂ ŞI UNELE MODIFICĂRI FUNCŢIONALE ALE MUNICIPIULUI TIMIŞOARA

ION ANDRIEŞ

Oraşul Timişoara face parte din categoria oraşelor mari din R. S. România, avînd funcţii cu caracter complex. Este un puternic centru industrial, al cărui specific rezultă din dezvoltarea proporţională a principalelor ramuri: industria constructoare de maşini, industria electrotehnică, chimică, textilă, alimentară, ponderea lor fiind însemnată în economia naţională.

În procesul istoric de dezvoltare a oraşului, Timişoara a îndeplinit diferite funcţii, rolul de bază în extinderea sa teritorială fiind deţinut de funcţiile economice şi în primul rînd cea industrială.

Reliefarea factorilor care au dus la extinderea oraşului în timp şi spaţiu şi corelarea lor, constituie o problemă importantă în acţiunea de sistematizare a municipiului Timişoara.

Datele arheologice, descoperite pe actualul teritoriu al oraşului, confirmă existenţa unor aşezări stabile încă din neolitic. Continuitatea vieţii este atestată şi în epoca metalului prin descoperirea a două tîrnăcoape de aramă în cartierele 1 Mai şi Bălcescu. Unitatea de cultură materială şi spirituală a daco-geţilor este dovedită prin descoperirea în vatra oraşului în 1899 a unui vas cu 32 monede din timpul lui Caius Octavius Caepias şi Vespasian. În 1864 s-au descoperit în cartierul Mehala fragmente ceramice de factură romană şi 11 monede de pe vremea lui Hadrianus Septimus Gaeta, ce atestă urme ale stăpînirii romane în Banat.

Primul document scris ce se referă la Timişoara, datează din 1266 unde *Cetatea „Tymes"* apare alături de alte aşezări din comitatele bănăţene, dăruite de Ştefan, regele cel tînăr al Ungariei şi duce al Transilvaniei, comitelui Parabuch. Deci Timişoara există ca cetate încă din secolele XI—XII. Documentele secolului al XIII-lea vorbesc de existenţa unei cetăţi construită din lemn şi pămînt, aşezată între „bălţi şi mocirle".

Urmează prima extindere concentrică a Timişoarei prin construirea unei a doua incinte în care se afla şi Palatul regal, pe locul căruia găsim azi Castelul lui Iancu de Hunedoara în care se află instalat Muzeul Banatului.

Scanned with OKEN Scanner

Această cetate era înconjurată de şanţuri cu apă, valuri de pămînt şi turnuri de apărare, ceea ce dovedeşte că funcţia îndeplinită era cea *militară, de apărare.*

Pe măsura dezvoltării meşteşugurilor, în jurul cetăţii se aşezau meşteşugari şi apoi negustori, care aprovizionau cetatea cu produsele necesare, iar aceasta oferea protecţie, apărare. Avînd o regiune înconjurătoare bogată, oraşul s-a dezvoltat relativ repede prin concentrarea populaţiei din sate, căpătînd un caracter (funcţie) *meşteşugăresc şi comercial,* pe lînă cel *militar-administrativ* pe care îl avea ca reşedinţă a comitatului Timiş şi ca cetate regală. Activitatea comercială este confirmată şi de numărul mare de monede străine descoperite în jurul Timişoarei.

După V. Laszlo, în 1441 Timişoara avea 20.000 locuitori cuprinşi în cetate şi două cartiere : Palanca Mare, cu meşteşugari, la est şi Palanca Mică, cu negustori, la vest.

Pînă în 1552 oraşul se întăreşte continuu, pentru a se apăra împotriva pericolului turcesc.

Lupta de la Mohacs schimbă situaţia Timişoarei, care intrînd sub stăpînire turcească, îşi stagnează evoluţia, ba chiar decade.

La cele două cartiere existente, turcii mai adaugă unul, Mehala (mahala în limba turcă), care măreşte suprafaţa oraşului. Se diversifică şi meşteşugurile după necesităţile şi specificul oriental (turcesc).

Din 1718 cînd Timişoara trece sub stăpînire austriacă, începe o nouă perioadă de evoluţie a oraşului. Se construiesc două noi cartiere : Maierele român (Elisabetin) şi Maierele german (Iosefin). În 1748 este refăcută Palanca Mare (arsă în 1716). Acum Timişoara avea 5 cartiere şi se cunoşteau peste 50 de meserii. Comerţul tot mai larg, excedentul de produse, a atras *dezvoltarea transporturilor* şi astfel din 1728 începe construcţia canalului Bega, oraşul devenind port, prin care se făcea legătura cu Belgradul, Budapesta, Viena şi Ţara Românească. În 1723 se formează o societate comercială austriacă, numită „Comercien societat" pentru ceară, mică, icre, grăsimi, piei crude, lînă şi tutun.

În secolul al XVIII-lea Timişoara înregistrează o dezvoltare rapidă. Se construiesc noi cartiere la minim 1 km de cea de a doua barieră. Prima barieră în jurul cetăţii vechi era o zonă mlăştinoasă numită glacis, iar a II-a barieră era un val de pămînt numită esplanade. În această situaţie oraşul devine un tip polinuclear, cu spaţii libere între cartiere, cu o densitate mică a construcţiilor, circulaţie greoaie şi mult teren agricol sau mlăştinos.

Dezvoltarea tot mai intensă a comerţului şi industriei din secolul XIX, dezvoltarea *funcţiei rezidenţiale* alături de celelalte, duce la creşterea numărului populaţiei, a construcţiilor de străzi şi locuinţe, magazii, depozite ce pun municipalităţii o serie de probleme acute privind sistematizarea oraşului, cu atît mai mult cu cît îşi fac apariţia şi căile ferate (Timişoara—Jimbolia — 1859).

Pentru a rezolva unele din ele, încă din 1869 se pune în funcţiune tramvaiul cu cai, ce leagă centrul cu cartierul din est (Fabrică — fost Palanca Mare) şi din vest (Iosefin — fost Palanca Mică). Apoi, în 1884 Timişoara devine al doilea oraş din Europa iluminat public electric — după Berlin —

Scanned with OKEN Scanner

și în 1889 își face apariția tramvaiul electric care îmbunătățește mult transportul populației în cartiere.

După un proiect al lui Ybl în 1895 se face prima sistematizare a Timișoarei după un sistem radiar-inelar, adaptat la stuația creată, dar fără o viziune de perspectivă asupra dezvoltării urbanistice. Ca urmare industriile (fabricile) s-au construit pe tot teritoriul orașului, după interese particulare, fapt ce azi pune probleme dificile de circulație și poluare, mai ales în condițiile lipsei curenților de aer și a reliefului ușor depresionar-mlăștinos.

Putem deci concluziona că în secolul XIX se dezvoltă în Timișoara toate funcțiile (industrială, comercială, de transport, agrară, rezidențială), mai puțin cea militară. Demn de menționat este și dezvoltarea funcției politico-administrative și culturale, orașul devenind cel mai puternic centru din vestul țării.

Începutul secolului XX continuă în ritm ascendent dezvoltarea orașului mai ales ca suprafață, zona de locuit extinzîndu-se cu 1800 ha, conform planului de sistematizare, făcut în 1913. Între celelalte funcții, ia amploare mai mare cea industrială și de transport prin extinderea liniilor ferate. Se construiește o nouă gară și atelierele C.F.R.

Între cele două războaie mondiale, Timișoara își unește zona centrală cu cartierele din jur, prin construcții masive, dezvoltîndu-se vertiginos ca unul din cele mai frumoase orașe ale țării cu parcuri, grădini, străzi și bulevarde largi, de unde și denumirea de „orașul parcurilor și florilor".

Al doilea război mondial lasă urme adînci, Timișoara apărînd ca un oraș îmbătrînit pînă prin 1960.

Planul de sistematizare adoptat în 1964, avînd la bază funcțiile orașului, aduce o înnoire deosebită. În primul rînd sînt asanate o serie de bălți-mlaștini și se deschid noi bulevarde, sau se lărgesc cele vechi.

Se începe construcția masivă a blocurilor de locuințe. Astfel, fără a extinde suprafața orașului, pe terenurile virane sau agricole din intravilan se construiesc cartierele : Leontin Sălăjan (1965—69), Circumvalațiunii I—II (1969—75), Calea Sagului (1969—78), Giroc-Stadion (1970—80), Circumvalațiunii III—IV și Calea Lipovei (1978—80).

Sînt deasemenea incluse în oraș localitățile suburbane Plopi, Ghiroda Nouă, Giroc și Ciarda Roșie.

Industria s-a dezvoltat sub forma unor platforme complexe, în general, situate în marginea orașuliu.

Azi Timișoara are o suprafață de 110 km^2 cu o populație de peste 300.000 locuitori (loc III pe țară), la care se adaugă peste 30.000 navetiști și flotanți. Rețeaua stradală cuprinde 974 străzi cu 956 km lungime. Suprafața verde care revine pe un locuitor este de 12 m^2, fiind între primele orașe din țară din acest punct de vedere.

În următorul cincinal 1981—1985 se prevede construcția în medie a 7000—7500 apartamente anual, păstrînd suprafața actuală a orașului, precum și noi unități economice și social-culturale. Se va avea în vedere menținerea echilibrului ecologic, înfrumusețarea continuă a orașului și creșterea lui pe verticală.

Scanned with OKEN Scanner

CONSIDERAȚIUNI GEOGRAFICE PRIVIND SISTEMATIZAREA MUNICIPIULUI TULCEA

MARIA GHEORGHIȚA

Municipiul Tulcea este un oraș vechi, istoria sa cunoscînd mai multe etape de evoluție, ce au fost dovedite prin numeroasele descoperiri arheologice, urme epigrafice, numismatice etc.

Documentele antice menționează localitatea din secolul VIII î.e.n., ca fiind un centru tribal geto-dacic cu numele de Aegyssus, nume despre care Ovidiu precizează în „Epistole ex ponto" că ar proveni de la întemeietorul ei getul Caspyus Aegyssus.

În perioada de tranziție de la antichitate la evul mediu, invazia popoarelor migratoare determină decăderea cetății. După 1418, timp de patru secole, se instalează în Dobrogea puterea turcească, stabilindu-se în toate centrele, inclusiv orașul Tulcea, garnizoare militare.

În vremea ocupației turcești apare pentru prima dată numele de Tulcea, menționat în 1595 de Pado Georgici și în 1650 de către călugărul turc Evlia Celebi autor al unor importante descrieri ale Țărilor Române și Dobrogei (I. Popovici, 1974).

Cel care a identificat Aegyssus cu Tulcea a fost istoricul și geograful german Conrad Manuela în 1805.

Pe harta Statului major rus (1833), vatra orașului Tulcea apare menționată sub numele de Star Tulcea pe Dealul Taberei. Această vatră a fost distrusă de războaiele ruso-turce, iar după 1828/1829, orașul a început să se reconstruiască în estul celui vechi, într-o vale ce cobora la Dunăre (Dobrogea la începutul veacului XX, cpt. M. D. Ionescu).

Politica expansionistă a marilor puteri și desele războaie ruso-turce au lăsat urme adînci. Dar în pofida vicisitudinilor și a dominației străine, vitalitatea românilor din această parte a țării a fost pusă în lumină de faptul, că de fiecare dată locuitorii orașului l-au refăcut.

În secolul XIX orașul se remarca prin „casele construite în stil oriental și acoperite cu șindrilă", dar mai ales prin morile de vînt, 56 la număr (Bucher de Perthes, 1853). Întinderea orașului era mică, întrucît pînă la 1850 Dunărea își prelungea pe actualul intravilan al orașului, în zona centrală, două lagune, iar lacul Zaghen se întindea pînă la poalele Colnicului Hora din NE orașului (I. Popovici, 1974).

După 1860 orașul Tulcea devine reședință de Sangeac (pașalîcul de Tulcea) și ca urmare se dezvoltă urbanistic și economic, dar existența Do-

brogei sub administrația otomană a dus la frînarea dezvoltării sale capitaliste, pentru că întreaga viață economică, politică, spirituală era sub influența vieții orientale.

După 1878, Tulcea devine reședință de județ, fiind cel mai populat oraș (în 1879 avea 17 948 locuitori — de 3 ori mai mult decît orașul Constanța) și cel mai important centru comercial din Dobrogea. Aspectul oriental al orașului se modifică oarecum prin apariția a numeroase construcții publice și particulare cum ar fi: Palatul vechii primării, Liceul „Spiru Haret", bisericile etc.

Tot după anul 1878 orașul cunoaște o perioadă de înviorare, cînd vatra se extinde ajungînd de la Dealul Taberei la Colnicul Hora. Acum, orașul totaliza circa 5 500 de case și 80 de străzi, orientate radiar față de port.

În prima jumătate a secolului XX urbanistica orașului era dominată de construcții vechi și dărîmate (o pondere importantă deținînd-o locuințele din chirpici, acoperite cu stuf), drumuri neîntreținute și canalizare defectuoasă. Din memorialele de călătorie ale lui N. Iorga și Al. Vlahuță, rezultă că Tulcea era un „tîrg oriental și prăfuit în care se trăia într-o atmosferă apăsătoare".

În perioada construcției socialiste, după o dezvoltare mai lentă la început, orașul Tulcea cunoaște transformări însemnate începînd cu anul 1968, cînd a devenit reședința județului cu același nume.

Scurta trecere în revistă a principalelor etape de dezvoltare a orașului, istoria frămîntată a acestor meleaguri evidențiază particularitățile geografice în care s-a dezvoltat orașul și unele repere, pe care să se bazeze sistematizarea acestuia.

Probleme geografice ale sistematizării municipiului Tulcea. Aspectul edilitar-urbanistic se caracterizează în prezent prin existența unei zone portuare la Dunăre, în jurul căreia s-a dezvoltat orașul pe amfiteatrul natural alcătuit din Dealurile Tulcei. Acestea străjuiesc în semicerc cotul Dunării, determinînd forma de poligon neregulat a orașului.

Tulcea are o textură neregulată cauzată de cadrul natural, dealurile fiind de obicei locul destinat construcțiilor (caselor). Pe văile seci dintre dealuri s-au înscris principalele artere de circulație care converg spre centru.

Din punct de vedere structural, Tulcea mai păstrează încă aspectul care i-a adus faima de „mica Romă", locuințele fiind împrăștiate pe cele șapte coline ale sale.

Forma orașului este însă determinată și de profilul social economie. În conformitate cu măsurile stabilite de Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972 în sistematizarea orașelor este necesar să se realizeze amplasarea judicioasă a unităților industriale, a altor unități economice, pentru a se asigura o corelație rațională între locul de rezidență și cel de muncă, pentru a evita amplasarea unor unități cu grad ridicat de nocivitate în interior sau în apropierea spațiului de locuit.

În funcție de aceste deziderate, în Tulcea, zonele industriale se găsesc în prelungirea zonelor rezidențiale. În nord-estul orașului s-a conturat o zonă industrială mai veche cu profil axat pe industrie alimentară, iar în nord-vest s-a dezvoltat o zonă profilată pe industrie metalurgică și construcții de mașini. Unitățile cu grad ridicat de nocivitate respectă distanța

Scanned with OKEN Scanner

de 1,5—2 km față de zona de locuit. (Combinatul metalurgic, Șantierul Naval, Abatorul).

Zona rezidențială este organizată structural în 5 cartiere, fiecare cartier, la rîndul său, cuprinzînd patru complexe de locuit. În cadrul acestei zone densitatea netă a populației este de 83 locuitori/ha. În cartiere, unde numărul de blocuri este mare, densitatea variază de la 263 locuitori/ha în zona centrală, la 324 locuitori/ha în cartierul de vest și la 528 locuitori/ha în cartierul 23 August din sudul orașului.

Față de normele în vigoare ce prevăd pentru așezările urbane un minim de 450 locuitori/ha, doar în cartierul 23 August se realizează o densitate corespunzătoare. În celelalte complexe de locuit casele au între ele parcele de 250—1 000 mp, motiv pentru care densitatea populației variază între 8 și 106 locuitori/ha în nord-estul orașului (Complexul de la poalele Colnicului Hora). Aici densitatea ajunge în medie la 60 locuitori/ha, asemănîndu-se din acest punct de vedere cu zonele locuite din mediul rural.

Întrucît una din sarcinile principale ale sistematizării urbane subliniază necesitatea utilizării cît mai complexe a terenului din perimetrul construibil, s-a impus revizuirea planului de sistematizare a orașului, găsindu-se soluții de îndesire a locuințelor pe faleza Dunării, pe principalele artere de circulație, unde terenul salubru permite realizarea unor blocuri de tip P + 9 etaje. Alături de elementele cadrului natural sînt valorificate și tradițiile arhitecturale locale, ceea ce dă expresivitate și unicitate arhitecturală orașului (gara feroviară).

Urbanistica orașului s-a modernizat și prin numeroase construcții publice (clădirea administrativă, Casa tineretului, magazinele universale „Diana", „Big", „Pelican" etc.).

Lungimea străzilor depășește 100 km din care peste 30 km sînt străzi modernizate. Rețeaua de distribuire a apei potabile numără peste 100 km, iar canalizarea este asigurată de o rețea ce se cifrează la 25 km.

Elementele infrastructurii orașului Tulcea (distribuție și consum de apă, evacuarea rezidurilor, asigurarea cu servicii sanitare, culturale, transportul în comun și particular, încălzirea termică), s-au realizat în funcție de dezvoltarea industrială și demografică pe care a avut-o orașul.

Rețelei de învățămînt din orașul Tulcea i s-au adăugat în ultimii ani încă trei școli generale, 5 grădinițe, noi internate și ateliere, trei săli de gimnastică, două grupuri școlare care vor asigura calificarea forței de muncă pentru Șantierul Naval și pentru flota de pescuit oceanic.

Dotările culturale s-au întregit cu încă o sală de cinematograf și o grădină de vară, bibliotecă municipală, iar în anii următori se preconizează realizarea în noile cartiere a unor cinematografe și cluburi.

În domeniul ocrotirii sănătății au apărut încă trei creșe noi, un centru stomatologic și un spital, dat în folosire în anul 1975 și care dispune de 730 de locuri.

Dotările pentru cultură fizică și sport realizate tot în ultimii 10 ani, cum ar fi complexul sportiv „Delta" care cuprinde un stadion cu 15.000 locuri, un teren de volei, unul de handbal, două de tenis, complexul sportiv al sindicatelor cu 5 000 locuri, complexul sportiv al pionierilor cu circa 3 000 locuri, sala polivalentă cu 1 000 locuri, recent inaugurată, reflectă preocupările și atenția care se acordă sănătății dezvoltării fizice și sportului.

Scanned with OKEN Scanner

O problemă importantă de rezolvat pentru oraș este alimentarea acestuia cu apă potabilă și industrială, întrucît nu există surse subterane de alimentație, singura sursă fiind fluviul Dunărea.

Transportul urban este un element inseparabil legat de caracterul rețelei stradale, de gradul de dezvoltare a funcțiilor și structura internă a orașului.

În acțiunea de sistematizare s-a avut în vedere conlucrarea dintre cele două categorii de componente (teritoriale și social-economice) ale habitatului urban, existînd și tendința de sacrificare a spațiilor verzi în favoarea terenurilor de construcții, a spațiilor de circulație etc. Așa se explică de ce la ora actuală spațiile verzi, parcurile ocupă suprafețe mici necorespunzătoare cerințelor locuitorilor orașului.

Întrucît spațiile verzi au funcții complexe, de agrement, odihnă, de protejarea mediului înconjurător, în general, planurile de sistematizare ale orașului au prevăzut și astfel de zone; zona din jurul lacului Ciuperca, zona lacului Zaghen, zona pădurii Bididia, cărora li se vor adăuga numeroase spații verzi între blocuri, între zonele industriale și zona de locuit etc.

Sistematizarea și organizarea teritoriului pune în fața organelor locale probleme importante legate de păstrarea arhitecturii tradiționale, a specificului local, valorificarea din acest punct de vedere a reliefului, folosirea rațională a teritoriului din perimetrul construibil, crearea unor spații verzi pe măsura urbanisticii moderne pe care a căpătat-o în anii din urmă municipiul Tulcea.

ORAŞUL RÎMNICU SĂRAT ŞI TERITORIUL ÎNCONJURĂTOR CONSIDERAŢII GEOGRAFICE ÎN SPRIJINUL SISTEMATIZĂRII

RADU CALCAN, CORNELIA MANEA, TITUS MANGALEA

Oraşul Rîmnicu Sărat este situat în zona de contact dintre sectorul nord-estic al Cîmpiei Române, denumit Cîmpia Rîmnicului şi Piemontul Rîmnicului, făcînd parte din centura de oraşe pericarpatică.

Oraşul se extinde pe malul stîng al rîului cu acelaşi nume, la ieşirea acestuia dintre dealurile subcarpatice, într-o zonă străbătută, din vechi timpuri, de importante drumuri comerciale, care îl puneau în legătură cu principalele oraşe ale Munteniei şi Moldovei şi care i-au influenţat dezvoltarea sa, ca tîrg şi apoi ca oraş.

Cadrul geografic apropiat cuprinde teritorii variate sub aspect fizico- şi economico-geografic şi influenţează în mare măsură funcţiile oraşului.

Spre vest şi nord-vest apare o ramă de dealuri cu înălţimi cuprinse între 200—400 m. pe care s-au cultivat, din străvechi timpuri, viţa de vie, iar spre nord-est Piemontul Rîmnicului (de alt. absolută 160—180 m. şi pe care deasemenea s-a dezvoltat viticultura), coboară în pantă uşoară dinspre nord spre sud.

În partea de sud şi sud-est se află Cîmpia Rîmnicului (de alt. absolută 70—80 m.) pe care s-au dezvoltat cultura cerealelor şi unele culturi legumicole.

Consideraţii geologice şi geomorfologice. Formarea şi individualizarea regiunii în care se găseşte oraşul Rîmnicu Sărat trebuie pusă în legătură cu evoluţia paleografică şi geologică a întregii Cîmpii Române şi mai ales cu evoluţia reţelei hidrografice a acesteia.

Formarea Cîmpiei Române şi în special zona de contact cu Subcarpaţii este rezultatul acţiunii reciproce dintre mişcările tectonice negative, cu amplitudini şi variaţii diferite, şi procesul de acumulare, efectuat de apele cu obîrşii în Carpaţi şi Subcarpaţi.

Astfel, în pleistocenul superior rîurile s-au adîncit în amunte şi au transportat mari cantităţi de materiale pe care le-au depus la poalele Subcarpaţilor, creînd imense conuri de depunere, formîndu-se astfel Piemontul şi Glacisul Rîmnicului.

În acest timp, rîul Rîmnicu Sărat, forma la ieşirea din zona subcarpatică şi la pătrunderea în zona de glacis o albie majoră destul de largă, prezentînd în cadrul ei, un mare coeficient de meandrare, datorită faptului

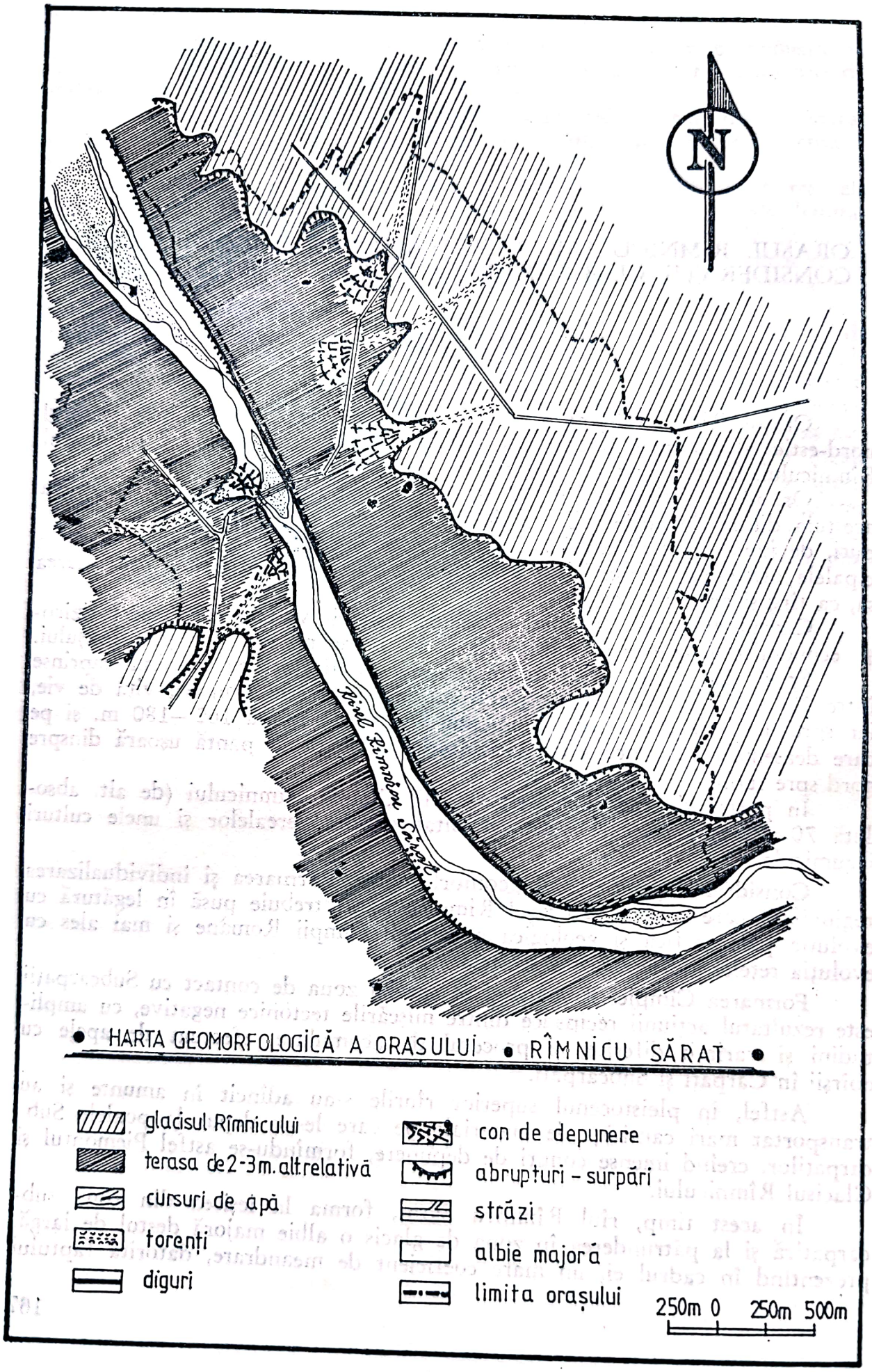

Fig. 1

Scanned with OKEN Scanner

că mișcările de subsidență din nord-estul Cîmpiei Române, prezentau acum o relativă stabilitate.

Ulterior, în holocen, prin coborîrea nivelului de bază din zona Siretului inferior, mișcările subsidente devin active și datorită acestora, rîul Rîmnicu Sărat s-a adîncit în albia sa majoră, realizîndu-și actualul curs, slab meandrat, lăsînd de o parte și de alta a albiei actuale, fosta albie majoră sub forma unei terase de 2—3 m. altitudine relativă.

Deci, relieful pe care este așezat orașul Rîmnicu Sărat este format dintr-o terasă de 2—3 m. și de suprafața Glacisului Rîmnicului, care are aici o extindere considerabilă.

Suprafața de glacis pe care se află partea estică a orașului, înregistrează o diferență de nivel de 22 m. de la limita nordică și pînă la cea sudică, adică de la 146 m. (strada 8 Martie) la 124 m. (zona gării).

Această diferență de nivel marcată între cele două limite extreme, indică o pantă medie de circa 14,5‰ m., iar direcția de cădere a suprafeței dinspre nord-vest spre sud-est.

Terasa pe care se desfășoară partea vestică a orașului este larg extinsă, începînd din nord, din zona străzii Dorobanților și pînă la sud de calea ferată.

Lățimea sa oscilează, pe partea stîngă a rîului Rîmnicu Sărat în zona nordică a orașului, între 400—500 m cu maximum de lățime de 1,4—1,5 km în zona cartierului Costieni.

Altitudinea acestei terase ajunge în zona pieții la 4—5 m. alt. relativă, iar în cartierul Costieni la 1,0—1,5 m (alt. relativă).

Contactul cu albia majoră a rîului este bine pus în relief, iar în cadrul orașului fruntea ei domină direct albia minoră; fapt pentru care a fost necesară construcția unui dig pe o lungime de circa 1,5 km., cu scopul de a opri eroziunea laterală a rîului.

Contactul dintre terasă și suprafața de glacis este destul de clar, fiind dominată de aceasta, printr-un abrupt, ce variază între 6—7 m în nordul orașului și între 4—5 m în partea de sud.

Muchia glacisului, prin care acesta intră în contact cu terasa rîului, este deformată în partea nordică de pornituri de teren de tipul năruiturilor, cît și de eroziunea torențială (fig. 1).

Suprafața acestei terase este netedă, cu o pantă longitudinală de circa 7 m. ‰.

Pe partea dreaptă a rîului, pe suprafața acestei terase, se află cartierul Barasca, ce aparține de asemenea de orașul Rîmnicu Sărat.

În sud-est, în afara orașului Rîmnicu Sărat, suprafața terasei dispare, trecînd sub aluviunile Cîmpiei Române.

Albia majoră a rîului Rîmnicul Sărat, în acest sector, are o lățime de 250—300 m. și un relief relativ uniform.

Rîul prezintă aici un curs despletit, încît suprafața albiei majore este divizată în bună parte în sectoare mici, între brațele lui apărînd grinduri fluviatile.

Dat fiind faptul că diferența de altitudine dintre albia rîului și terasa acestuia, pe care se extinde partea vestică a orașului, este mică, doar 0,75 m., se impune dragarea acestei albii, pentru adîncirea ei, cu scopul de a opri tendința de eroziune laterală a rîului pe partea stîngă și evi-

Scanned with OKEN Scanner

tarea inundațiilor. Materialele aluvionare sub formă de pietrișuri, astfel exploatate, ar putea fi valorificate ca materiale de construcții.

În avale de oraș, numai la 7—8 km. albia rîului Rîmnicu Sărat capătă un caracter meandrat, datorită mișcărilor de subsidență din nord-estul Cîmpiei Române.

Clima. Caracterul continental al climei din zona orașului Rîmnicu Sărat, este imprimat de temperaturile ridicate în timpul verii (iulie + 22,2°) și a celor scăzute în timpul iernii (ianuarie — 2°8) alături de amplitudinea termică absolută mare (62°,1) și de cantitatea relativ redusă a precipitațiilor (562,4 mm/an). Cea mai ridicată viteză medie a vîntului aparține sectorului nord-estic (3,9 m/s), după care urmează cele de nord (3,6 m/s) și nord-vest (2,8 m/s), conformă cu scăderea energiei de relief, spre sud-sud-est, dar panta hidrografică fiind mai mică decît panta reliefului, în punctele unde glacisul atinge cele mai joase cote, apele subterane apar la zi sub formă de izvoare, în zona satelor Voetinu, Știubei, la izvoarele văii Coțofiștea etc.

În prezent, alimentarea cu apă a orașului se face din asemenea puncte bogate în ape subterane.

Astfel, sursa principală de alimentare este zona de captare Voetinu, care cuprinde 6 foraje la o adîncime de 100 m, sursă care se va extinde cu încă 4 foraje. În afară de această sursă se mai folosesc și sursele Răducești-Cacova și cea din nord-estul orașului, care au un debit redus.

Rețeaua hidrografică este reprezentată de rîul Rîmnicu Sărat, care curge prin partea de vest a orașului și de un afluent al acestuia, Oreavul.

Scurgerea medie indică un debit multi-anual de 2,01 m^3/s și o scurgere medie specifică de 4,5 $l/s/km^2$.

Scurgerea minimă se produce iarna, cînd atît rîul principal Rîmnicu Sărat, cît și afluenții săi îngheață complet, iar în perioada vara-toamnă, din cauza secetei, evaporației și infiltrațiilor puternice este aproape sec.

Funcțiile orașului. După numărul locuitorilor ocupați în industrie, construcții și transporturi orașul Rîmnicu Sărat intră în categoria orașelor industriale.

În prezent datorită dezvoltării industriei face parte din categoria orașelor industriale.

Alte funcții economice ale orașului Rîmnicu Sărat sînt: funcția cultural administrativă și sanitară, funcția rezidențială și funcția agrară.

Analizînd aceste funcții ale orașului, se pot deosebi următoarele zone funcționale:

Zona politico-administrativă, culturală și comercială situată în partea centrală a orașului.

Zona industrială situată în partea de sud a orașului este avantajoasă de apropierea materiei prime, fiind lîngă gară și șoseaua D.N. 22. Grupează ramuri ale industriei, construcțiilor de mașini (Întreprinderea de garnituri de frîne și Întreprinderea de organe asamblate), ale industriei metalurgice (Turnătoria de fontă), ale industriei chimice (Întreprinderea de regenerare a uleiurilor minerale), ale industriei alimentare (Întreprinderea de țigarete, Fabrica de conserve și marmeladă), șantiere de construcții, autobaza de transporturi etc.

Scanned with OKEN Scanner

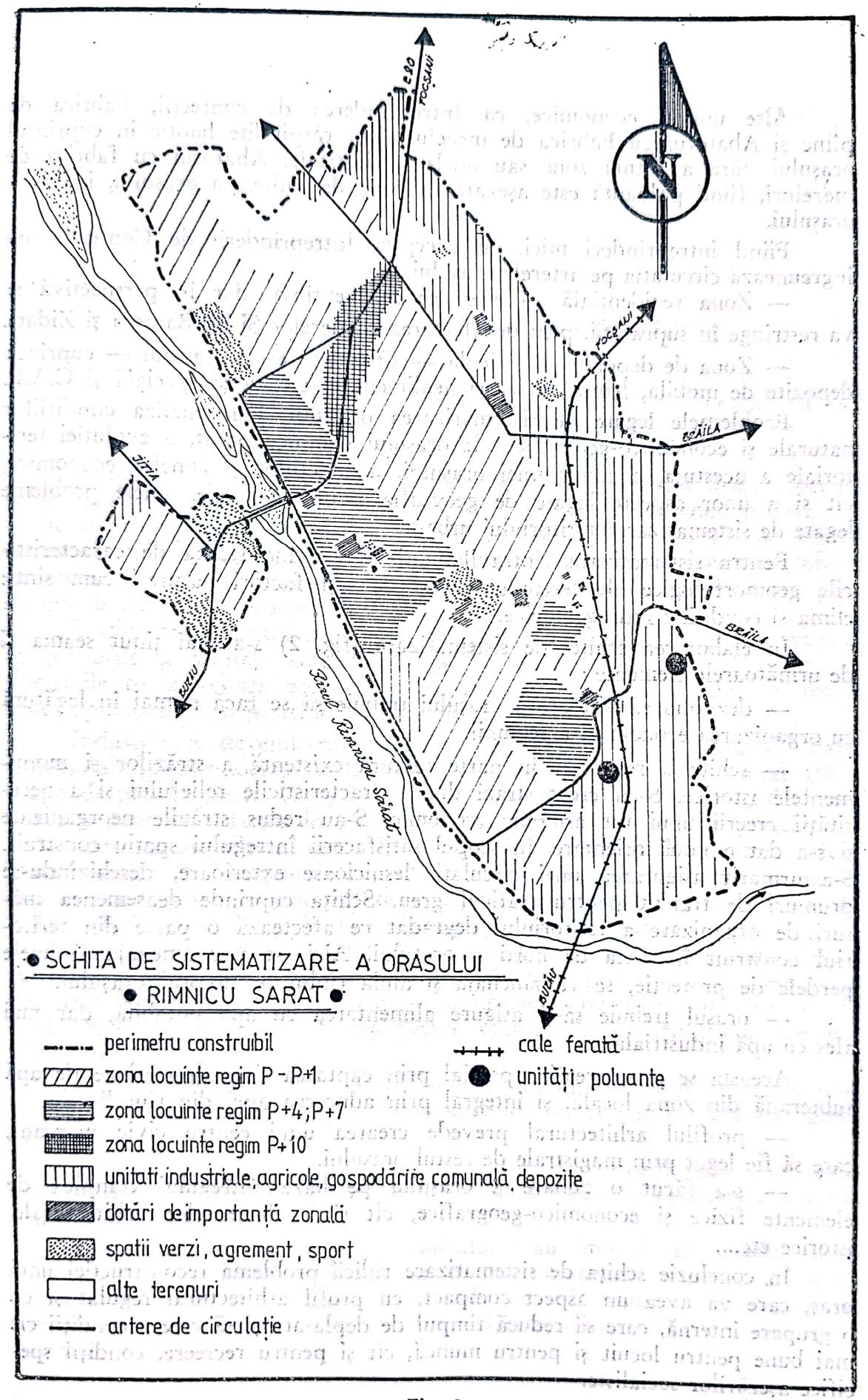

Fig. 2

Scanned with OKEN Scanner

Alte unităţi economice, ca Întreprinderea de confecţii, Fabrica de pîine şi Abatorul cu Fabrica de mezeluri sînt răspîndite haotic în cuprinsul oraşului, fără a forma zone sau nuclee industriale. Abatorul cu fabrica de mezeluri, fiind poluantă este aşezată în zona de sud-est a oraşului, în afara oraşului.

Fiind întreprinderi mici, cu excepţia Întreprinderii de Confecţii, nu îngreunează circulaţia pe arterele oraşului.

— Zona rezidenţială — este cea mai extinsă, dar în perspectivă se va restrînge în suprafaţă, prin dezafectarea cartierelor Sîrbi, Barasca şi Zidari.

— Zona de depozite şi agricolă — situată în estul oraşului — cuprinde depozite de mobilă, lemne, mărfuri nealimentare etc. zonă specială şi C.A.P.

Problemele legate de sistematizarea oraşului. Din analiza condiţiilor naturale şi economico-geografice ale oraşului Rîmnicu Sărat, a evoluţiei teritoriale a acestuia, a fizionomiei oraşului, a funcţiilor şi zonelor economice, cît şi a unor aspecte legate de geografia populaţiei, reies unele probleme legate de sistematizarea teritoriului urban.

Pentru sistematizarea intravilanului se va ţine seama de caracteristicile geomorfologice ale terenului cît şi de alţi factori naturali cum sînt: clima şi condiţiile hidrogeologice.

În elaborarea schiţei de sistematizare (fig. 2) s-a mai ţinut seama şi de următoarele elemente:

— dezvoltarea viitoare a oraşului trebuie să se facă numai în legătură cu organizarea economică a regiunii.

— schiţa a respectat în parte textura existentă a străzilor şi monumentele istorice. S-au creat străzi după caracteristicile reliefului şi a necesităţii creerii unui tot armonic economic. S-au redus străzile neorganizate şi s-a dat o nouă orientare, în scopul satisfacerii întregului spaţiu construit. S-a urmărit asigurarea unei circulaţii lesnicioase exterioare, deschizîndu-se drumuri de tranzit pentru traficul greu. Schiţa cuprinde deasemenea măsuri de organizare a teritoriului degradat ce afectează o parte din teritoriul construit în zona de nord a oraşului. Aici, se vor amenaja şi unele perdele de protecţie, se va amenaja şi albia rîului în dreptul oraşului.

— oraşul trebuie să-şi asigure alimentarea cu apă potabilă, dar mai ales cu apă industrială.

Aceasta se poate realiza parţial prin captarea şi a altor pînze de apă subterană din zona locală, şi integral prin aducerea apei din rîul Buzău.

— profilul arhitectural prevede crearea unui centru civic marcant, care să fie legat prin magistrale de restul oraşului.

— s-a făcut o zonare a oraşului pe baza întregului complex de elemente fizice şi economico-geografice, cît şi a elementelor arhitecturale, istorice etc....

În concluzie schiţa de sistematizare ridică problema reconstrucţiei unui oraş, care va avea un aspect compact, cu profil arhitectural regulat şi cu o grupare internă, care să reducă timpul de deplasare şi să creeze condiţii cît mai bune pentru locuit şi pentru muncă, cît şi pentru recreere, condiţii specifice aşezărilor socialiste.

Scanned with OKEN Scanner

SISTEMATIZAREA ORAŞULUI DOROHOI

OCTAV GUŢIC

În anii construcţiei socialiste, Dorohoiul şi-a modificat mult aspectul urban prin sistematizare. În scopul modernizării s-au întocmit proiecte şi schiţe de sistematizare în anii 1955, 1960, 1965, 1970 şi 1975, la întocmirea cărora s-a ţinut seama de vechimea oraşului, de aşezarea geografică, de elementele cadrului natural şi demografic, cît şi de perspectivele planurilor de dezvoltare economică.

Traducerea în viaţă a acţiunii de sistematizare şi de dotare, prevăzute în planurile şi schiţele amintite, a produs transformări radicale în toate domeniile de activitate economică, în profilul funcţional urban, în structura populaţiei, cît şi în arhitectura oraşului.

Industria a devenit principala ramură economică, funcţia de bază a oraşului. Întreprinderea de Confecţii a intrat în producţie în anul 1963, Staţia de panificaţie în 1967, Fabrica de brînzeturi în 1969, Staţia de înnobilare a nisipului cuarţos în 1971, Întreprinderea de sticlărie şi porţelan în 1973, iar Întrperinderea mecanică de maşini unelte grele pentru deformare plastică, o întreprindere pivot a industriei constructoare de maşini este în construcţie. Acestea sînt doar cîteva din unităţile mari, de bază ale industrializării socialiste de aici. Întreprinderea de prestări servicii şi de producţie industrială (1949) contribuie la valorificarea resurselor locale. Cooperativele meşteşugăreşti „Sporul" şi „Viitorul" ca şi Centrul de semiindustrializat legume şi fructe contribuie la creşterea bunurilor de consum. În anul 1979 industria oraşului reprezenta 10,5% din capacitatea industrială a întregului judeţ Botoşani.

Unităţiile comerciale cu amănuntul şi specializate au o repartiţie uniformă pe teritoriul oraşului. Suprafaţa spaţiilor comerciale a crescut la peste 11 500 mp.

Transporturile au fost modernizate. A fost dat în exploatare noul sediu al Autobazei (1963), o nouă Autogară (1970) şi Baza de exploatare a autovehiculelor (1980).

Condiţiile de viaţă ale dorohoienilor s-au îmbunătăţit radical. S-au construit şi se construiesc cvartale de blocuri noi pentru locuinţe, cu apartamente spaţioase şi complexe comerciale (Al. I. Cuza, Olinescu, Doja, Plevna, Centru). Numai în ultimul cincinal s-au construit peste 1 600 apartamente.

Scanned with OKEN Scanner

Baza materială a învățămîntului a crescut. Majoritatea școlilor au construcții noi, moderne, dotate cu cabinete școlare, laboratoare și cu un bogat material didactic.

Asistența medicală este asigurată de Spitalul orășenesc cu 1 275 paturi, de Policlinica orașului cu 10 cabinete pentru consultații, un centru stomatologic cu zece scaune, circumscripții sanitare, creșe, etc.

Au fost rezolvate și unele probleme de interes comun. Începînd cu anul 1972 orașul este alimentat numai din sistemul energetic național. Alimentarea cu apă potabilă se face prin conducte din lunca Siretului — zona Bucecea (1962). Apele uzate menajere sînt evacuate prin tuburi de beton spre stația de epurare biologică. Din 1976 zona industriei republicane este alimentată cu gaz metan prin conductă. S-a organizat zona de produse agricole periurbană. În 1976 a intrat în funcțiune centrala telefonică automată, în clădire proprie.

Dorohoiul de astăzi este un oraș modern cu funcții complexe, conturîndu-se cîteva zone funcționale interne (fig. 1) :

1. — **Zona industrială** este localizată pe șesul Jijiei, în estul și nord-vestul orașului, în lungul căii ferate Dorohoi-Iași. Aici sînt amplasate majoritatea unităților industriei locale și o parte din cele republicane. Temperatura aerului este moderată, cu vînturi de NV și de SE, care dispersează tendințele de poluare și le îndepărtează de centrul orașului. Zona se întinde pe 3—4 km lungime și cîteva sute de metri lățime. În viitor zona industriei republicane se va extinde și pe șesul pîrîului Criva.

În oraș există și unități industriale amplasate azonal cum ar fi : Întreprinderea de Confecții, Fabrica de brînzeturi și de prelucrare a laptelui, Fabrica de pîine, Moara. Ele folosesc căile rutiere și nu poluează aerul.

2. — **Zona comercială** și a industriei meșteșugărești, corespunde nucleului central al orașului. Aici sînt concentrate cele mai multe unități comerciale de produse alimentare, nealimentare și de alimentație publică, două complexe comerciale, piața orașului, două complexe ale cooperației meșteșugărești, atelierul de mobilă etc.

3. — **Zona administrativ culturală**, în care se găsește Consiliul popular al orașului, Comitetul orășenesc P.C.R., Cabinetul de partid, Judecătoria, Procuratura, Muzeul de Științele Naturii, Liceul de matematică-fizică, cinematograful „Melodia", sala de teatru, Biblioteca orășenească, Casa pionierilor etc.

4. — **Zona rezidențială** (de locuit) ocupă aproximativ 65% din suprafața intravilanului. Ea a suferit transformări mari. Pe locul ocupat de case modeste s-au construit ansambluri de blocuri (Al. I. Cuza, Olinescu, Doja, Plevna) cu apartamente moderne, dotate cu unități comerciale și servicii medico-sanitare, culturale, de învățămînt etc. Deoarece s-a dezvoltat neuniform în timp, zona rezidențială prezintă diferențieri mari.

5. — **Spațiile verzi și de agrement** constituie zona cea mai dispersată, fiind alcătuită din covoare decorative de flori, scuaruri, parcuri, plantații, locuri de joacă pentru copii, păduri-parcuri. În scopul măririi spațiilor verzi și de agrement s-au realizat plantații de pini la ieșirile din oraș spre Botoșani și Suceava (1970), o mică plantație forestieră pe dealul Crucii-Polonic (1962—1964), strandul, stadionul, lăzurile pescarilor amatori etc., care constituie și locuri plăcute pentru odihnă și relaxare.

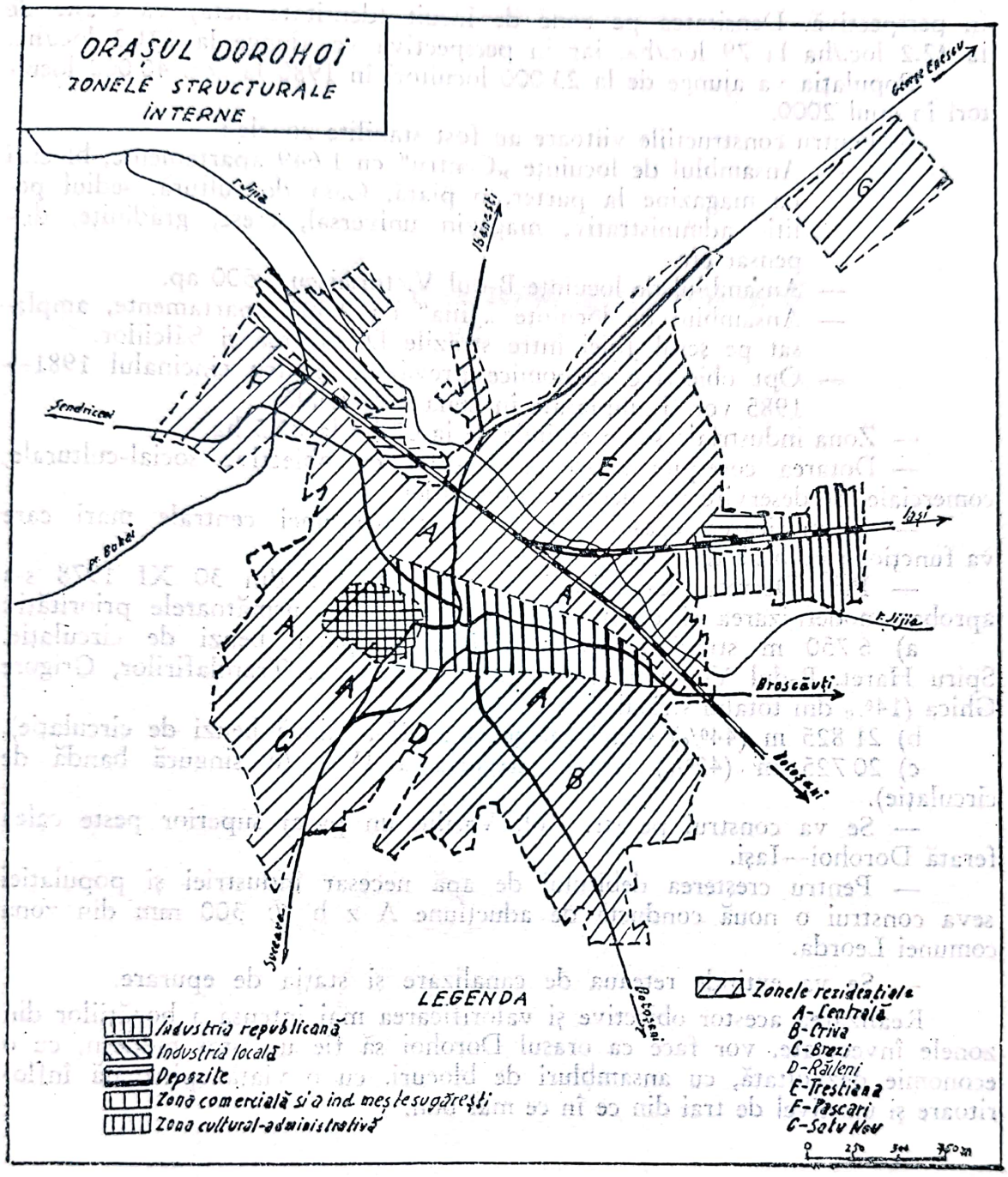

(Fig. 1

Planul de sistematizare din 1975 și completările din 1978, întocmit pentru perioada 1976—1980 și în perspectiva anului 1990 deschide largi posibilități pentru dezvoltarea și modernizarea orașului în viitor.

— Dorohoiul se va restrînge în suprafață și se va înălța pe verticală. Suprafața perimetrului construibil deja s-a restrîns de la 712,3 ha (1975), la 551,6 ha (1980), iar a zonelor de locuit de la 512 ha (1975), la 330 ha (1980).

— Densitatea populației va crește în perimetrul construibil (densitate brută) de la 28,9 locuitori/ha (1975), la 47,1 loc./ha (1980) și la 72,4 loc./ha

Scanned with OKEN Scanner

în perspectivă. Densitatea pe zone de locuit (densitate netă) va crește de la 42,2 loc./ha la 79 loc./ha, iar în perspectivă va ajunge la 121,3 loc./ha.

Populația va ajunge de la 23 000 locuitori în 1980 la cca. 40 000 locuitori în anul 2000.

— Pentru construcțiile viitoare au fost stabilite zonele :

— Ansamblul de locuințe „Centru" cu 1 649 apartamente, blocuri cu magazine la parter, o piață, Casa de cultură, sediul politic administrativ, magazin universal, creșe, grădinițe, dispensar etc.

— Ansamblul de locuințe B-dul Victoriei cu 1 500 ap.

— Ansamblul de locuințe „Jijia" cu 2 500 apartamente, amplasat pe șesul Jijiei între străzile D. Gherea și Sălciilor.

— Opt obiective economice prevăzute pentru cincinalul 1981—1985 vor fi amplasate în zona industrială.

— Zona industrială se va extinde de la 67 ha la 80,5 ha.

— Dotarea corespunzătoare a orașului cu obiective social-culturale, comerciale, de deservire etc. necesare populației.

— Termoficarea orașului prin construirea unei centrale mari care va funcționa pe bază de combustibili solizi.

— Prin Decretul Consiliului de Stat nr. 491 din 30 XI 1978 s-a aprobat modernizarea și construirea unor străzi cu următoarele priorități :

a) 6 750 m străzi categoria a II-a cu patru benzi de circulație. Spiru Haret, B-dul Victoriei, 23 August, D. Gherea, Trandafirilor, Grigore Ghica (14% din totalul străzilor).

b) 21 825 m (44%) străzi categoria a III-a (două benzi de circulație).

c) 20 725 m (42%) străzi categoria a IV-a (o singură bandă de circulație).

— Se va construi pe str. Col. Vasiliu un pasaj superior peste calea ferată Dorohoi—Iași.

— Pentru creșterea debitului de apă necesar industriei și populației seva construi o nouă conductă de aducțiune A z b ϕ 300 mm din zona comunei Leorda.

— Se va extinde rețeaua de canalizare și stația de epurare.

Realizarea acestor obiective și valorificarea mai intensă a bogățiilor din zonele învecinate, vor face ca orașul Dorohoi să fie un oraș modern, cu o economie dezvoltată, cu ansambluri de blocuri, cu o viață spirituală înfloritoare și un nivel de trai din ce în ce mai bun.

III. GEOGRAFIE ECONOMICĂ

Scanned with OKEN Scanner

CONSIDERAŢII GEOGRAFICE ASUPRA EVOLUŢIEI TERITORIALE A VITICULTURII DOBROGENE

ION ŞANDRU, RODICA POPOVICI

Viticultura dobrogeană este o ramură importantă în agricultura ţării noastre. Ea se pune în evidenţă prin vechimea practicării culturii, prin evoluţia teritorială şi nivelul ridicat al condiţiilor agrotehnice. Dobrogea, ţinutul românesc dintre Dunăre şi Marea Neagră întruneşte particularităţi geografice, de ordin natural şi uman, deosebit de favorabile pentru dezvoltarea culturii viţei de vie.

I. **Condiţii de cultură.** Mediul geografic dobrogean prezintă o serie de caractere care satisfac cerinţele biologice ale viţei de vie, plantă heliofilă, specifică climatului submediteranean.

Evoluţia paleogeografică îndelungată a dus la formarea în Dobrogea a unui *relief* mai şters, peneplenizat de tip platformă, cu altitudinile maxime — între 400—500 m — în Munţii Măcinului. Cea mai mare întindere o au treptele de relief — podişuri largi — cu extensiune spre sud şi nord-est.

Cîmpiile piemontane, glacisurile de versant, cîmpiile aluviale şi succesiunea podurilor de terase, de abraziune-lacustră, marină sau fluviatile, întrunesc condiţii de cultură prin frecvenţa pantelor dulci, favorabile mecanizării lucrărilor de întreţinere a plantaţiilor.

În zona marginală dunăreană Măcin-Carasu, terasele sînt traversate de văi adînci sau de limane fluviatile cu versanţi asimetrici, cei sudici cuestici. Aici se remarcă bazinele superioare ale reţelei hidrografice, modelate în forma unor mici depresiuni de contact cu o deschidere largă spre vest (Greci, Cerna, Horia, Crucea, Dorobanţu). La sud predomină limanele fluviatile, cu forme diferite (alungite, ovalo-poligonale), cuvete limanice. Terasele din partea de nord iau forme amfiteatrice în trepte între promontoriile Garvăn, Isaccea, Parcheş şi Tulcea. La est de Tulcea terasele dunărene sînt puternic fragmentate de torenţi. Bazinele torenţiale sînt evoluate, cu deschidere spre nord.

Din analiza microreliefului ocupat de viţă de vie rezultă că în cea mai mare parte este format din versanţi cu înclinare mică, orientaţi spre sud, sud-vest şi vest. În valea Carasu, Niculiţel şi în lungul versantului nord-dobrogean loturile cu orientare nordică sau nord-estică, obţin condiţii biologice prin terasarea terenului.

Ciclul biologic al viţei de vie în Dobrogea mai este satisfăcut atît prin *climă* cît şi prin *sol*.

Dobrogea se încadrează în aria climatului continental. Poziția geografică a Dobrogei a imprimat unele diferențieri topoclimatice, mult moderate față de climatul stepic [1].

Temperatura medie anuală 11° corespunde fîșiei litorale Mangalia-Sf. Gheorghe, Deltei Dunării și părții dobrogene de sud-vest. În partea centrală a Dobrogei se întinde izoterma de 10°C. Primăverile sînt mai reci iar toamnele mai calde și prelungite, cauzate de prezența Mării Negre. Prima zi de îngheț la Ostrov s-a înregistrat la 1.XI, la Mangalia la 21.XI, prima zi de brumă în zona litorală 1.IV, în restul Dobrogei la 11.IV. Suma termică globală anuală atinge 4 000°C, din care 3 300°C corespunde perioadei vegetației active (însorirea medie 2 032 h anual din care 1 677 ha în perioada vegetativă), radiația solară atinge cele mai ridicate valori din țară între 115—130 kcal/an Măcin-Tulcea).

Datorită temperaturii ridicate și a luminozității intense în perioada de vară, cultura viței de vie se dezvoltă și pe versantele nordice.

Precipitațiile ating medii anuale cu valori mai mari în zona muntoasă, 600 mm și în partea de sud-vest (Ostrov) 500 mm. Valorile cele mai mici se înregistrează în zona litorală (Constanța 385,2 mm, Sulina 346,2 mm). La Basarabi media anuală este de 392 mm. În perioada caldă zona litorală primește mai puțin de 200 mm, iar partea interioară a podișului pînă la 250 mm. Ariile cu precipitații suficiente sînt cele din apropierea masivelor păduroase (Ostrov, Babadag, Măcin, Isaccea). În celelalte cazuri, necesarul de apă este asigurat prin irigații. Climatul secetos crează condiții pentru creșterea cantității de zahăr în struguri.

Solurile. Teritoriul dobrogean cuprinde un înveliș de soluri, în cea mai mare parte din categoria cernoziomurilor (carbonatic, levigat). Ele sînt predominante în Podișul Casimcea și Dobrogea de Sud : cernoziomul carbonatic în cîmpiile loessoide de pe prispa dunăreană mai înaltă și pe dealurile Tulcei, cernoziomul castaniu s-a format pe relieful mai înalt (150—200 m) în partea centrală a Podișului Casimcea și în Podișul Oltinei, cernoziomul levigat în Podișul Tulcei și partea nordică a Podișului Casimcea.

Solurile cernoziomice fiind bogate în humus sînt un suport favorabil pentru soiurile de viță de vie — struguri de masă. În partea de vest, pe loessuri, între lacul Oltina și Dăieni, dețin o pondere mare solurile bălane. Pe relieful montan s-au dezvoltat solurile silvestre cenușiu închise (D. Nicolițel) și solurile brune în Pod. Babadag.

Măsuri agrotehnice. Condițiile de dezvoltare a viticulturii au fost îmbunătățite în perioada socialistă, prin aplicarea măsurilor agrotehnice de corectare și sporire a favorabilității și de adaptare a unor noi soiuri rentabile. S-au finalizat cu rezultate pozitive, lucrările de combatere a eroziunii [2] solului pe terenuri cu declivitate mare de pe prispa dunăreană și Podișul Oltina, terasările pentru plantații de viță de vie (după 1956) și perdele de protecție în valea Carasu. Terasarea în valea Carasu s-a extins de la 200 ha (1961) la 2 435 ha (1982). Stațiunea de cerctări viticole Basarabi a

[1] La Basarabi amplitudinea termică maximă 74°C, la Constanța 63,5°C + 38,5°C în iulie — 25° în februarie.

[2] În Pod. Oltina, la Băneasa, Ion Corvin, Cochirleni, Adamclisi, Văleni Negureni, Oltina, pe prispa dunăreană la Seimeni, Horia, Dăieni, *Traian, Măcin, Valea Carasu la Medgidia, Basarabi, Poarta Albă, Castelu* s-au ameliorat peste 7 000 ha de soluri.

Scanned with OKEN Scanner

STAȚIA	Temperatura						
	Ian.	Febr.	Mart.	Apr.	Mai	Iunie	Iulie
Sulina	—0,4	0,4	4,0	9,6	15,8	20,1	22,4
Constanța	—0,2	1,0	4,3	9,4	15,2	19,6	22,2
Mangalia	0,5	1,4	4,1	9,1	14,6	19,2	21,8
Galați	—2,9	—0,9	3,7	10,6	16,5	20,1	22,4
Călărași	—1,9	0,3	5,3	11,6	17,1	20,8	23,0

August	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Media anual	Ampl.	Perioada
21,9	17,9	12,7	7,2	2,5	11,2	22,8	1896
22,0	18,4	13,2	7,7	2,7	11,3	22,4	1975
21,8	18,3	13,2	8,1	3,0	11,2	21,3	
21,8	17,8	11,4	5,4	0,2	10,5	25,3	
22,4	18,0	12,2	6,4	0,9	11,3	24,9	

obținut rezultate în experimentarea culturii de viță de vie pe bază de irigații și pe soluri calcaroase în condiții de stepă. Prin generalizarea rezultatelor cercetării în patru unități etalon (I.A.S. Basarabi Murfatlar, I.A.S. Medgidia, I.A.S. Niculițel, I.A.S. Ostrov) și în cinci ferme-pilot (Ostrov, Niculițel, Basarabi, Mihai Viteazu, Somova) s-a ridicat potențialul productiv al plantațiilor, concentrarea și specializarea producției viticole în areale de maximă favorabilitate.

II. **Considerații de geografie istorică.** Condițiile pedoclimatice[3] și existența culturii viței de vie în Dobrogea sînt consemnate în lucrările antice. *Strabon* (63 î.e.n. — 19 e.n.) semnalează viile pontice. „La gurile Dunării geții erau mai favorizați decît sciții Crimeei din punctul de vedere al condițiilor de sol și climă, necesare culturii viței de vie". *Ovidiu* (8—57 e.n.) a deschis metoda de vinificare practicată de localnicii din Dionysopolis[4], iar în Tristele, III, menționa „în umbra cea de viță un strugure nu s-ascunde" (C. Prisnea). Practicarea viticulturii rezultă și din efigiile monedelor antice. La Histria, trei monede reprezintă vița de vie, strugurele și pe Dionysos. La Tomis zece tipuri de monede sînt cu aceste reprezentări. Este cunoscut faptul că grecii căutau să introducă vița de vie și să producă vin în localitățile în care se stabileau. Sub influența lor, în Dobrogea s-a continuat cultura viței de vie și după măsura lui Burebista. Continuarea culturii în epoca romană rezultă din consemnarea, printre sursele locale care asigurau existența locuitorilor, grîul, mierea, peștele și vinul[5]. Vinurile dulci, licoroase se importau din Grecia.

[3] Vitis vinifera *(vița sălbatică), plantă de proveniență mediteraneană* C. C. Brătescu, 1928, p. 87.
[4] *Enciclopedia României*, III, p. 401.
[5] Al. Suceveanu, 1977.

Scanned with OKEN Scanner

Populaţia autohtonă română a continuat cultura viţei de vie şi în evul mediu. Se producea un vin roşu de calitate mijlocie. Geograful şi călătorul arab *Ibn Batutah* (1304—1377) călătorind prin Dobrogea în 1330—1332, menţionează că la oraşul Fenicah Emicale [6] de la un an la altul se păstrează acolo struguri, mere şi gutui" [7]. În perioada de influenţă otomană cultura viţei de vie s-a restrîns la arealele din zona de silvostepă şi din codru. Populaţia autohtonă producea vin, pe care-l valorifica şi în exteriorul Dobrogei. Astfel, voievodul Radu cel Mare printr-un document din 1497 acorda dreptul de cumpărare de vin „oricîte buţi (de vin) vor cumpăra de peste Dunăre nimic să-i cuteze a-i opri", iar un alt document din 1520 preciza o formă fiscală asupra vinului. *De Peyssonel* [8], în partea a doua a sec. al XVIII-lea face următoarele observaţii : Bulgaria şi Dobrogea produc o cantitate destul de mare de vin roşu. În fiecare an vin 5 000 pînă la 6 000 de care din Rusia şi din Polonia care vin să încarce acest vin". Printre mărfurile exportate de Mangalia figurează şi stafidele „care se află aici în destul de mare abundenţă".

Ionescu de la Brad [9] cu prilejul călătoriei în Dobrogea la mijlocul secolului XIX (1850) menţionează numai „satul Niculiţel cu dealuri acoperite de vii".

Viile dobrogene apreciate la aproximativ 1 280 ha au fost atacate de filoxeră între 1885—1906. Etapa de refacere a viilor filoxerate a durat pînă în 1920 cînd a avut loc o extindere masivă de hibrizi direct producători pe terenurile ocupate anterior de viţe indigene nealtoite.

Momentele cele mai importante pentru viticultura dobrogeană s-au înregistrat după eliberare : în perioada 1956—1962 s-au refăcut cu culturi extensive, s-au modernizat şi extins pepinierele viticole de la Basarabi [10] (Murfatlar) şi Isaccea, s-au realizat lucrări speciale pentru extinderea plantaţiilor în condiţii moderne (distanţă, irigare, chimizare şi mecanizare a lucrărilor) care să satisfacă şi cerinţele de forţă de muncă, într-o regiune cu densităţi mici de populaţie în mediul rural (30 locuitori/kmp) (Pod. Casimcea (20 loc./kmp), treapta dunăreană (25 locuitori pe kmp).

III. Răspîndirea geografică a viţei de vie. În condiţiile pedoclimatice ale României viţa de vie se dezvoltă cu prioritate în arii altitudinale ce variază între 100 şi 300 m. Particularităţile naturale specifice Dobrogei au favorizat răspîndirea mai intensă a acestei culturi între 40—95 m. Limita inferioară a viţei de vie este marcată în Delta Dunării pe grindul Sălceni (3—8 m), ostrovul Cernavodă (Periprava), grindul Letea (4—9 m), pe terasele joase ale sistemului Razim, prin viile vechi de la Lebil, Enisala, Vişina (6—12 m), în lunca Dunării, prin viile Saon (9—14 m). Cele mai înalte plantaţii se întîlnesc în podgoria Niculiţel-Sarica (60—220 m.), în bazinul superior al Taiţei (Hamcearca 120—180 m), viile Carada din Podişul Bagdad (110—190 m). În Podişul Oltinei plantaţiile de viţă urcă pînă la

---

[6] *Călători străini despre ţările române*, I, Bucureşti, 1968. Localitatea este apreciată Vicina (C. C. Giurescu) alţii Babadag şi Enisala.

[7] *Doc. Ţara Românească*, I, Bucureşti, 1966.

[8] *De Peyssonel, Observations sur le comerce de la Mer Noire; Amsterdam*, 1787, p. 258—259.

[9] Ionescu de la Brad, *O excursie agricolă în Dobrogea*, 1850.

[10] *Basarabi pentru aclimatizarea viţei de vie pe soluri calcaroase, a soiurilor pentru vin* superior de masă şi şampanizare.

Scanned with OKEN Scanner

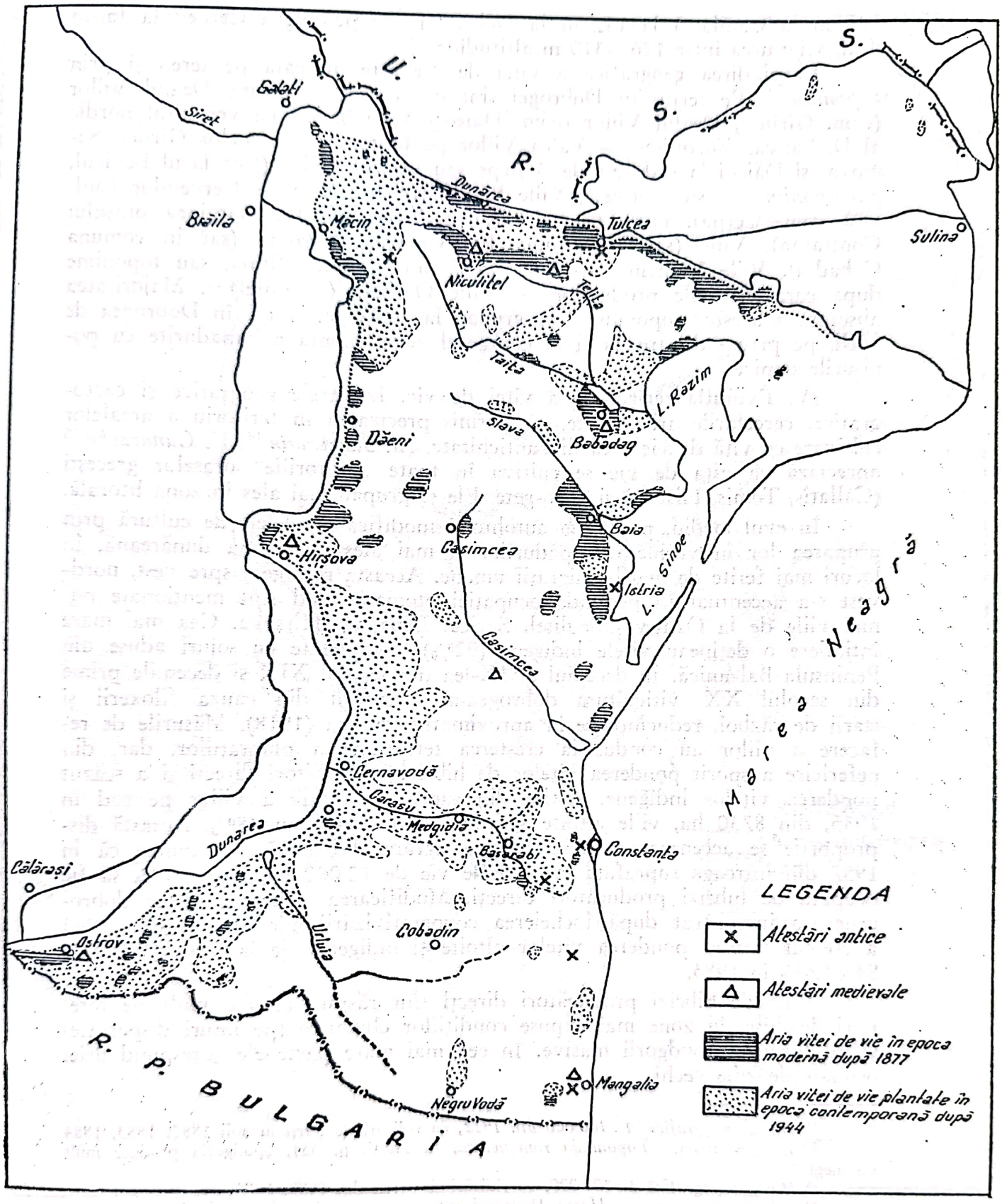

Fig. 1. Răspîndirea geografică a viței de vie în Dobrogea

Scanned with OKEN Scanner

127 m la Canila și la 142 m la Dobromir. Pe pediplena Cernei, la Iacob deal, viile urcă între 126—310 m altitudine.

Răspîndirea geografică a viței de vie este marcată pe teren și prin *toponime* [11]. Pe teritoriul Dobrogei sînt o serie de *oronime:* Dealul Viilor (com. Gîrlici), Dealul Viilor (com. Dăieni) Viile Sarica pe versantul nordic al D. Sarica, *hidronime* — Valea Viilor pe teritoriile comunelor Gîrlici, Somova, și Dăieni la sud-vest de Beștepe sau Iezerul Viilor (fost lacul Beilicul, *antroponime* — sub formele, Viile Bădila (Niculițel), Viile Cernenilor (sud-vest com. Cerna), *oiconime* — Cătunul Viile Noi (la marginea orașului Constanța), Viile (sat în comuna Ion Corvin), Viișoara (sat în comuna Cobadin), Viile Vlahchioi — azi Vlahii din comuna Oltina, sau toponime după caracteristicile produselor — Viile Oacheșe (Niculițel) [12]. Majoritatea absolută a acestor toponime [13] se grupau la finele sec. XIX în Dobrogea de nord, pe prispa dunăreană și la contactul zonei montane împădurite cu podișurile stepice.

IV. Evoluția teritorială a viței de vie. Izvoarele geografice și cartografice, cercetările arheologice, au permis precizarea în teritoriu a arealelor cultivate cu viță de vie încă din antichitate. *Al. Suceveanu* [14], *V. Canarache* [15] apreciază că vița de vie se cultiva în toate „teritoriile" orașelor grecești (Callatis, Tomis, Histria) și daco-gete. Ele se grupau mai ales în zona litorală.

În evul mediu, populația autohtonă modifica arealelele de cultură prin gruparea lor în vecinătatea pădurilor și mai ales pe prispa dunăreană, în locuri mai ferite de marile migrații umane. Această retragere spre vest, nord-vest s-a accentuat în perioada ocupației otomane cînd sînt menționate numai viile de la Ostrov, Niculițel, Sarica, Babadag, Hîrșova. Cea mai mare întindere o dețineau vițele indigene (92%), completate cu soiuri aduse din Peninsula Balcanică. În deceniul al IX-lea din secolul XIX și deceniile prime din secolul XX, viticultura dobrogeană a suferit din cauza filoxerii și stării de război, reducîndu-se la aproximativ 960 ha (1918). Măsurile de refacere a viilor au condus la creșterea teritorială a plantațiilor, dar, din nefericire a sporit ponderea vițelor de hibrizi producători direcți și a scăzut ponderea vițelor indigene. Astfel din suprafața totală a viilor pe rod în 1935, din 8730 ha, viile altoite și indigene nu depășeau 48%. Această disproporție se accentuează prin reforma agrară din 1945. Se ajunge că în 1957 din întreaga suprafață cu viță de vie de 12 000 ha, peste 76% să fie ocupată de hibrizi producători direcți. Modificarea structurii viilor dobrogene s-a înregistrat după încheierea cooperativizării agriculturii. Din 1963 a crescut treptat ponderea vițelor altoite și indigene, de la 55% (1963) la 84 84,5% în 1983.

Viile de hibrizi producători direcți sînt răspîndite mai mult pe terenuri deschise, în zone mai expuse condițiilor climatice (pe loturi dispersate) și nu formează podgorii masive. În cea mai mare parte ele corespund ariei ocupate de viile vechi.

---

[11] *Harta topografică, 1 : 100 000 din 1912*, cu ridicări de teren în anii 1880, 1883, 1884

[12] I. Iordan. *Toponimia rom„nească*, București, p. 334, „podgoria produce mult vin negru".

[13] *Harta topografică 1 : 100 000*, cu ridicări de teren din 1880, 1883.

[14] Al. Suceveanu. *Harta Dobrogei romane în sec. I—III e.n.*, în lucrarea Viața economică în Dobrogea romană, în sec. I—III e.n. Ed. Academiei, București, 1977.

[15] V. Canarache, *Tomis*, Ed. Meridiane, București, 1961.

Scanned with OKEN Scanner

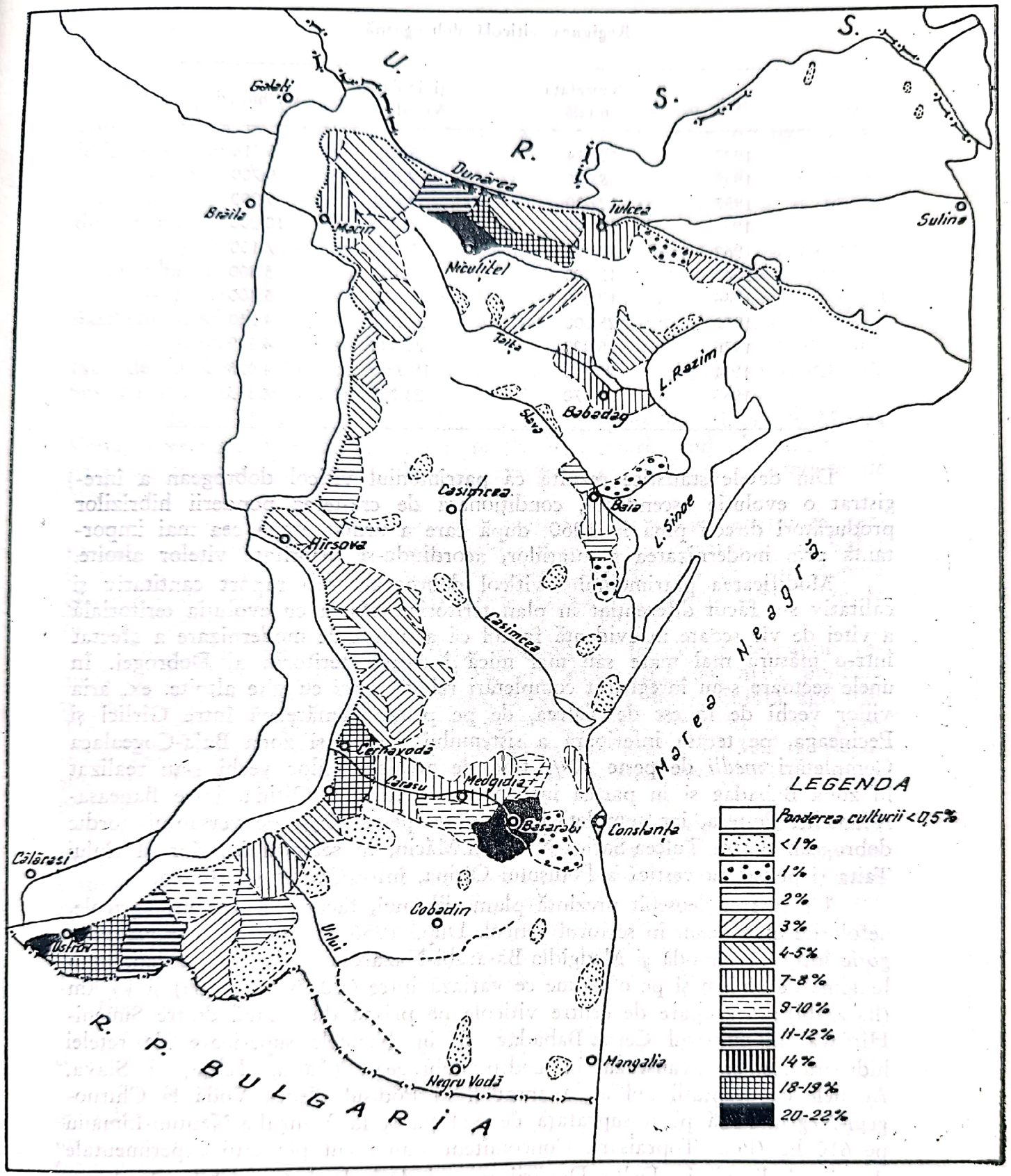

Fig. 2. Evoluția teritorială a viței de vie în Dobrogea

Scanned with OKEN Scanner

Regiunea viticolă dobrogeană

Anii	Suprafaţa totală	şi indigene Vii altoite	Vii hibrizi
1927	10 614	5 198	5 416
1955	8 000	2 300	5 700
1957	12 000	2 800	9 200
1950	14 100	3 900	10 200
1962	12 400	5 300	7 100
1963	12 900	7 100	5 800
1966	19 200	13 800	5 400
1970	25 000	20 796	4 230
1976	25 922	21 620	4 299
1981	23 921	19 598	4 323
1983	27 470	23 155	4 315

Din datele statistice rezultă că patrimoniul viticol dobrogean a înregistrat o evoluţie ascendentă, condiţionată de creşterea ponderii hibrizilor producători direcţi pînă în 1960, după care a urmat etapa cea mai importantă prin modernizarea plantaţiilor, acordîndu-se prioritate viţelor altoite.

Modificarea patrimoniului viticol dobrogean, sub raport cantitativ şi calitativ s-a făcut diferenţiat în plan teritorial. Harta cu evoluţia teritorială a viţei de vie scoate în evidenţă faptul că acţiunea de modernizare a afectat într-o măsură mai mare sau mai mică întregul teritoriu al Dobrogei. În unele sectoare s-au înregistrat completări relativ *mici* cu viţe altoite. ex. aria viilor vechi de la est de Tulcea, de pe prispa dunăreană între Gîrlici şi Pecineaga, pe terasa inferioară a sistemului Razim şi zona Bala-Cogealaca Completări *medii* de peste 30% faţă de arealele viilor vechi s-au realizat în zona Babadag şi în partea interioară a Podişului Oltina, între Băneasa-Adamclisi Peştera, iar completările *mari* de peste 50%, pe versantul nordic dobrogean dintre Tulcea-Sarica-Niculiţel-Măcin, în sectorul inferior al rîului Taiţa şi pe latura vestică a Podişului Oltina, între Ostrov şi Aliman.

Un interes deosebit prezintă plantaţiile noi, făcute pe terenuri agricole, nefolosite pînă acum în sectorul viticol. După 1956 s-a conturat *o nouă podgorie* între Cernavodă şi Medgidia-Basarabi-Nazarcea, Valea lui Traian, pe o lungime de 45 km şi pe o lăţime ce variază între 600, (Cernavodă) şi 15 km (Basarabi) ; o grupare de centre viticole pe prispă dunăreană dintre Simeni-Hîrşova, în culoarul Cerna-Babadag şi în bazinele superioare ale reţelei hidrogravice ce avansează în codru dobrogean (Taiţa, Teliţa, şi Slava, Arealele cu plantaţii noi au avansat şi în Podişul Negru Vodă la Chirnogeni-Negru Vodă pe o suprafaţă de 424 ha şi la Mangalia-Neptun-Limanu pe 610 ha (Pod. Topraisar). Concomitent s-au făcut plantaţii experimentale de viţă indigenă în Delta Dunării pe grinduri, la Letea, Chilia Veche şi C. A. Rosetti. În bazinele Peştera, Valea Dacilor, Valea Teilor şi Cartol, viile noi se intercalează cu livezile.

Scanned with OKEN Scanner

* * *

Din analiza perimetrelor plantate cu viță de vie, se desprinde o concordanță între condițiile topoclimatice locale și formele teritoriale pe care le înscriu loturile viticole :

— *forme liniare* în lungul fruntilor teraselor inferioare din aria golfului Razim, din compartimentul versantului nordic dobrogean și al treptei dunărene de la nord de Hîrșova ;

— *forme dreptunghiulare* cu latura mare pe linia de luncă între Mahmudia și Garvăn și în partea interioară înaltă a treptei dunărene ;

— *forme poligonale*, pe suprafețele în general plane de podiș — la Basarabi, Cochirleni și Ostrov (D. Trîncovița) ; Dunăreni, Zebil, Rîndunica ;

— *forme convergente* (amfiteatrice) în depresiunile erozive de contact de la Greci, Horia, Gălbiori, Băltăgești, Vlad Țepeș, Ceamurlia de Sus sau în zonele de confluență ;

— *forme de semicerc*, cînd loturile se întind pe interfluvii, la Mircea Vodă, Trestenic, Almalău sau un șirag de semicercuri, cînd plantațiile acoperă un versant fragmentat de văi torențiale ex. în aval și amonte de Medgidia ;

— *terase agricole*, plantații în trepte, pentru a opri eroziunea versanților și mări expoziția. Aceste ultime forme sînt frecvente în Valea Carasu și în alte compartimente unde plantațiile de viță de vie acoperă glacisurile de contact — Niculițel-Sarica, Luncavița, Greci, Cerna, sau la Zebil-Babadag.

Frecvența culturii. Din analiza modului de folosire a terenului rezultă că în 1938, sectorul viticol dobrogean deține cea mai mare pondere în jud. Tulcea de 1,2% față de Constanța cu 0,76% din suprafața agricolă. Treptat noile plantații au modificat raportul, astfel încît, în 1983, ponderea patrimoniului viticol al jud. Constanța s-a ridicat la 30,9%, depășind jud. Tulcea, și atingînd o valoare de 2,2 ori mai mare decît ponderea pe țară (1,4%).

Cît privește frecvența suprafețelor ocupate de vița de vie se constată că valorile cele mai *mici* cu $< 0{,}5\%$ din suprafața agricolă se înscriu în compartimentele stepico-arabil și în zonele cu păduri, suprafețele cu ponderile *cele mai mari* în podgorii la Basarabi 22%, Niculițel 20%, Ostrov 19%. În vecinătatea acestor nuclee viticole se întinde areale cu valori *relativ mari*, care depășesc valorile ponderilor medii județene (Constanța 3,09%, Tulcea 2,86%). Valul lui Traian-Cernavodă-Rasova 4—12%, Tulcea-Jijila-Măcin-Cerna cu 4—11%.

Arealele cu valori *medii* s-au format pe prispa dunăreană între Dăeni și Seimeni-Dorobanți, la Zebil-Babadag, în depresiunea Nablant.

Gradul de intensitate al culturii viței de vie, întinderea spațială și specializarea producției permit delimitarea în zona viticolă dobrogeană a următoarelor *subunități taxonomice ; podgorii, arii de centre viticole, centre viticole.*

Podgoriile Basarabi, Niculițel, Ostrov se pun în evidență și prin condițiile de cultură rezultate în centrele de cercetări, ferme pilot, unități de vinificație, depozite pentru conservatul strugurilor.

Scanned with OKEN Scanner

Arii de centre viticole s-au format între Seimeni-Dorobanţu-Hîrşova, Enisala-Babadag-N. Bălcescu-Zebil şi Greci-Măcin-Luncaviţa.

Centrele viticole intră în componenţa celor două subunităţi amintite sau apar în exteriorul acestora, ex. Tulcea, Mangalia, Limanu, Jurilovca, Ceamurlia.

*

* *

În concluzie, viticultura dobrogeană a înregistrat cele mai mari progrese în ultimele trei decenii, cînd au avut loc importante modificări în evoluţia teritorială, în structura patrimoniului viticol.

1. Evoluţia teritorială a viilor a atins un ritm mai ridicat decît ritmul mediu al viticulturii ţării. În noile condiţii s-a trecut de la culturi dispersate, extensive, la culturi intensive, masive, care deţin 9,2% din suprafaţa viticolă naţională.

2. Frecvenţa sporită a suprafeţelor ocupate de viţă de vie a condus la formarea unor subunităţi taxonomice : *podgorii, areale de centre viticole, centre viticole.*

3. Datorită nivelului agrotehnic ridicat, s-a realizat o specializare a producţiei viticole — în struguri, vinuri. Viticultura dobrogeană a participat în 1982 cu 16,9% din producţia naţională de struguri.

4. Zona viticolă dobrogeană întruneşte toate condiţiile să sporească teritorial şi să (contribuie) continue modificarea calitativă a plantaţiilor şi a producţiei viticole.

BIBLIOGRAFIE

* * * Directivele Congresului al XII-lea al P.C.C. cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1981—1985 şi orientările de perspectivă pînă în 1990, Ed. Politică, Bucureşti, 1979. COTEŢ P., POPOVICI I. Judeţul Tulcea, Ed. Academiei, Bucureşti, 1972. FILIPESCU C. Dobrogea agricolă, Bucureşti, 1928. OŞOLOBEANU U. şi colab. Station experimentale viticole Murfatlar, Bucureşti, 1968. RĂDOI A., RĂDULESCU I. Judeţul Constanţa, Ed. Academiei, Bucureşti, 1974. RĂDULESCU N. A., VELCEA I., PETRESCU N. Geografia agriculturii României, Bucureşti, 1968. RĂDULESCU S. Caracterul economico-geografic al viticulturii din Valea Carasu, Constanţa, 1968. * * * Geografia Văii Dunării româneşti, Institutul de geografie, Bucureşti, 1968. * * * Anuarul statistic al României, Bucureşti, 1982. ŞANDRU I. România. Geografie economică, Bucureşti, 1978.

Scanned with OKEN Scanner

CONSIDERAŢII GEOGRAFICO-ECONOMICE ASUPRA PĂDURILOR DIN ROMÂNIA

MARIA LUCACI

Pădurile constituie un element esenţial în componenţa mediului geografic, cu funcţiuni multiple în menţinerea echilibrului acestuia şi una din principalele resurse naturale pe care omul le utilizează aproape în toate sectoarele de activitate.

Pentru a scoate în evidenţă importanţa masei lemnoase din ţara noastră, ca produs al fondului forestier, amintim că producţia sectorului de exploatare şi industrializare a lemnului reprezintă 5% din producţia global industrială a ţării, în care lucrează 12,2% din numărul muncitorilor din industrie.

Sînt regiuni din ţară, în care şi acum pădurea continuă să fie modul cel mai rentabil de folosire a teritoriului (judeţul Suceava este acoperit cu pădure în proporţie de 53%), iar exploatarea şi prelucrarea lemnului să fie una din ocupaţiile principale ale populaţiei.

În materialul de faţă ne propunem analizarea structurii pădurilor din ţara noastră sub aspectul suprafeţei, componenţei floristice, masei, vîrstei şi productivităţii, aspecte calitative importante pentru punerea în valoare a fondului forestier.

Suprafaţa fondului forestier este de 6.313.000 ha, suprafaţă care ocupă 26,6% din teritoriul ţării şi se situează pe locul al II-lea în categoriile de folosire ale acestuia, după terenurile arabile.

Din cele 6.313.000 ha cît însumează fondul forestier, pădurile ocupă 6.140.000 ha, adică 97,2% din totalul lui. Diferenţa de 173.000 ha (2,8%) o reprezintă clasa de regenerare (terenuri cu păduri tinere, poieni, păduri necorespunzătoare) — 74.000 ha şi categoria „alte terenuri" (pepiniere silvice, terenuri cu clădiri, drumuri, terenuri agricole) — 99.000 ha.

Ponderea pădurilor în suprafaţa totală a ţării este de 25,8% situîndu-se în Europa pe locul al 13-lea.

În prezent ne putem asigura necesarul de material lemnos din producţia proprie. Dar în faţa consumului mereu sporit de produse ce folosesc această materie primă, în următorii ani s-ar putea pune problema asigurării necesarului intern.

Acest lucru explică grija deosebită acordată de stat şi de partid gospodăririi raţionale a fondului forestier, concretizată în Directivele Congresului

Scanned with OKEN Scanner

al XI-lea al P.C.R., pe baza cărora a fost elaborat „Programul național pentru conservarea și dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976—2010", din aprilie 1976.

Urmărită, în timp, evoluția suprafeței ocupată de fondul forestier, se pot desprinde cîteva concluzii.

Structura fondului forestier — mii hectare —

	1938	1950	1960	1970	1975	1982
Suprafața fondului forestier — total	6576	6446	6403	6315	6313	6337
Suprafața pădurile total, din care :	5955	5729	6044	6120	6140	6174
— rășinoase	1525	1465	1457	1654	1735	1900
— fag	2060	1981	3035	1970	1950	1871
— stejar	1221	1176	1229	1189	1203	1160
— alte foioase	1149	1107	1323	1307	1252	1168
Clasa de regenerare	471	657	293	97	74	56
Alte terenuri	50	60	66	97	99	107

Suprafața fondului forestier în decurs de 44 ani a scăzut cu 239.000 hectare, datorită trecerii unor pășuni de munte administrate de serviciile silvice, în gestiunea organelor agrozootehnice.

În perioada 1938—1950 se înregistrează o scădere a suprafeței pădurilor cu 226.000 hectare, ca urmare a defrișărilor distrugătoare din timpul celui de al II-lea război mondial.

După naționalizare, suprafața ocupată de păduri a sporit, ocupînd în 1982 cu 445.000 hectare mai mult decît în 1950. În felul acesta a crescut și gradul de utilizare a suprafeței fondului forestier, pădurile ocupînd 97,2% din totalul acestuia, față de 88,3% în 1950.

În țara noastră distribuția pădurilor în teritoriu este inegală, datorită condițiilor pedo-climatice variate, ca și a celor social-istorice.

Cunoașterea repartiției teritoriale a pădurilor are o deosebită importanță, fiindcă dezvăluie modul în care este satisfăcută sau nu necesitatea de lemn a economiei județene, posibilitățile de localizare și dezvoltare a industriei lemnului, de folosire a forței de muncă.

Urmărind repartiția pădurilor în marile unități de relief se constată că în zona de munte (800—1800 m) se află circa 63% din păduri (Carpații Orientali 40%, Carpații Meridionali, Munții Banatului 20%), în zona de dealuri și podișuri (200—700 m) 30%, în cea de cîmpie și lunci 7%.

Un criteriu mai judicios în aprecierea resurselor forestiere este raportul dintre suprafața pădurii și numărul populației. Prin studii economice de profil, s-a stabilit că țările care posedă o cotă mai mare de 0,35 hectare pe locuitor sînt țări cu un surplus de producție, cele ce au o cotă cuprinsă între 0,30—0,35 ha/loc. sînt țări autarhice, pe cînd statele ce au sub 0,30 ha/loc. sînt țări importatoare de material lemnos. Bineînțeles că acest criteriu nu poate fi absolut, intervenind compoziția floristică și productivitatea pădurilor, așezarea geografică, gradul de industrializare, politica rațională de cruțare a pădurilor. Suprafața de pădure ce revine pe locuitor în

Scanned with OKEN Scanner

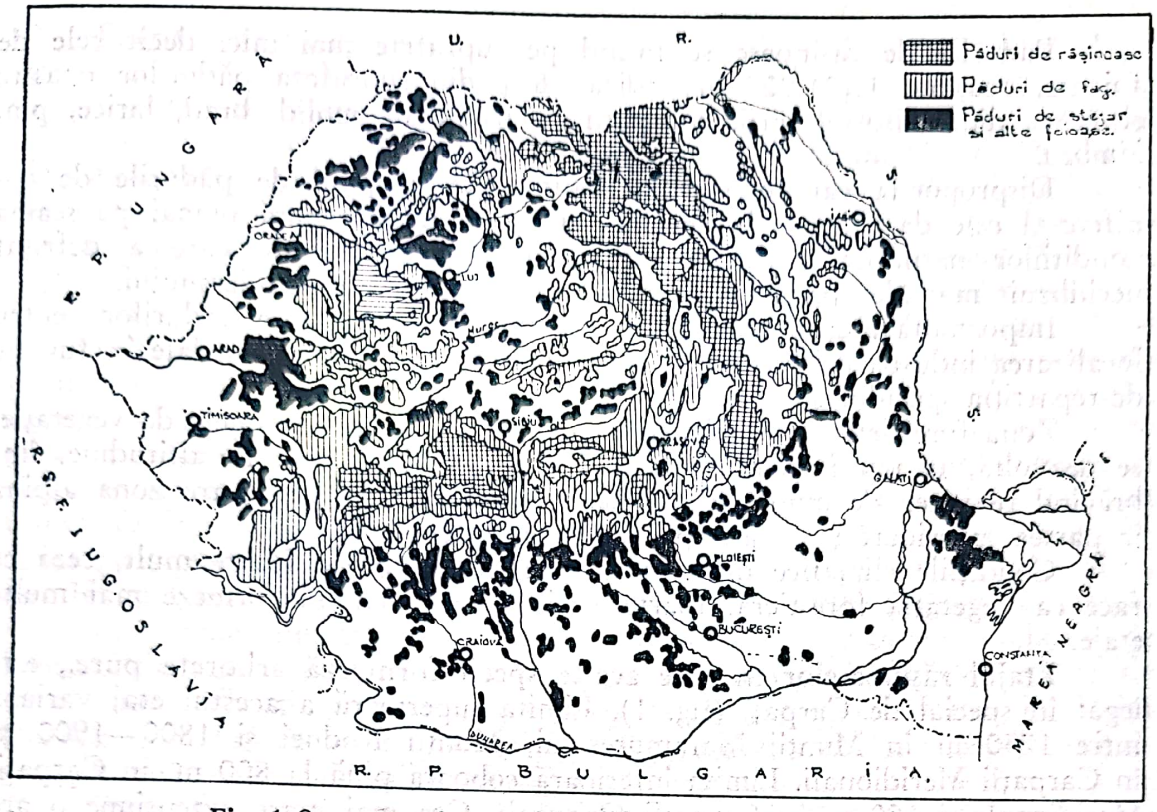

Fig. 1 Structura și repartiția pădurilor în R. S. România.

țara noastră este de 0,30 ha, apropiindu-ne de media Europei care este de 0,31 ha/locuitor.

Cu această cotă de pădure pe locuitor ne situăm printre țările care-și pot satisface cerințele de material lemnos fără a recurge la import. Acest lucru impune păstrarea fondului silvic, dacă nu e posibilă extinderea lui în suprafață.

Cota de pădure pe locuitor variază pe teritoriul țării de la 0,04 ha/loc. în județul Constanța la 1,05 ha/loc. în județul Caraș Severin. Cele mai mici cote de pădure pe locuitor sînt în județele cele mai puțin împădurite, dar și cu numărul cel mai mare de populație, lucru ce se reflectă în aprovizionarea cu produse forestiere, în folosirea pădurilor ca locuri de odihnă și agrement.

Nu numai suprafața pădurilor, ci și compoziția floristică, vîrsta și modul de tratament influențează capacitatea producției acestora. Calitatea lemnului este dată de specie și vîrstă, care determină rezistența, calitatea și culoarea lui.

De acea pentru evaluarea fondului forestier prezintă un interes deosebit analiza pe specii componente.

Caracteristic pentru pădurile țării este predominarea foioaselor care ocupă 4.405.000 ha. cu o pondere de 72% din fondul forestier și 18,6% din suprafața țării ; cota acestora pe locuitor este de 0,25 ha, dublu față de media europeană.

Din speciile pădurilor de luncă cea mai mare importanță economică o are plopul repede crescător, de aceea plopicultura a luat extindere mare în ultimele două decenii.

Scanned with OKEN Scanner

Pădurile de răşinoase se întind pe suprafeţe mai mici decît cele de foioase, ocupînd 1.171.000 ha. adică 28% din suprafaţa pădurilor noastre şi 7,2% din teritoriul ţării, cu specii valoroase de molid, brad, larice, pin, zîmbru.

Disproporţia care există între suprafaţa ocupată de pădurile de conifere şi cele de foioase, în special fagul, nu trebuie pusă numai pe seama condiţiilor naturale, ci şi pe seama intervenţiei omului, care a defrişat nechibzuit mai ales pădurile de răşinoase, pentru calitatea lemnului.

Importantă este şi cunoaşterea răspîndirii geografice a pădurilor pentru localizarea industriei forestiere şi specializarea unităţilor industriale în funcţie de repartiţia speciilor silvice.

Zona forestieră, cea mai extinsă ca suprafaţă dintre zonele de vegetaţie, se dezvoltă, la noi în ţară, de la 200 m la 1800—1900 m altitudine, îmbrăcînd regiunea de munte, dealurile, colinele pînă în şes, între zona alpină în partea superioară şi zona stepei în partea inferioară.

Condiţiile climatice din interiorul ei se deosebesc foarte mult, ceea ce face ca vegetaţia forestieră, foarte variată ca specii, să formeze mai multe etaje.

Etajul răşinoaselor în care aceste specii formează arborete pure,, este legat în special de Carpaţi (fig. 1). Limita superioară a acestui etaj variază între 1750 m în Munţii Maramureşului, Munţii Rodnei şi 1800—1900 m în Carpaţii Meridionali. Limita inferioară coboară pînă la 800 m. în Carpaţii Meridionali şi 600 m în Carpaţii Orientali. Cea mai mare extensiune o are în partea de nord a Carpaţilor Orientali. În Carpaţii de Curbură şi în Carpaţii Meridionali etajul răşinoaselor este fragmentat şi mai puţin dezvoltat.

Specia dominantă este molidul, care formează 90% din pădurile de conifere. Datorită faptului că este rezistent la frig, urcă pînă la limita superioară a pădurilor, pînă la golul alpin. Molidişurile pure sînt cele mai bine reprezentate în nordul Carpaţilor Orientali. Ca specie însoţitoare este bradul, mai sensibil la ger, de aceea coboară la altitudine şi preferă versanţii însoriţi. Pe terenurile sărace, stîncoase, nisipoase sau turboase creşte pinul, cu importanţă economică mică. Pe suprafeţe reduse se găsesc arborete pure de larice cu lemn valoros, însă cu productivitate mică. În exemplare rare se găseşte tisa cu lemn foarte preţios. Zîmbru se întîlneşte în unele văi din Munţii Maramureşului, Rodnei, Călimani, Bucegi, Părîng, Retezat. Dintre foioase se dezvoltă în acest etaj paltinul de munte, plopul tremurător, rar fagul, mesteacănul. Etajul pădurilor amestecate de răşinoase cu fag, în care amestecul poate fi de fag cu brad, fag cu molid, brad cu molid, sau toate trei speciile la un loc, coboară în altitudine la 400 m. în nord şi la 700 m în sud (în Munţii Banatului datorită condiţiilor climatice locale pînă la 300 m). Limita superioară ajunge pînă în etajul molidului, iar acolo unde acesta lipseşte, termină pădurea. În acest etaj se mai dezvoltă ulmul de munte, frasinul, pinul, iar în partea inferioară gorunul, carpenul.

Etajul fagului este caracterizat prin prezenţa unor suprafeţe întinse de arborete pure, care acoperă toate formele de relief, limita inferioară fiind între 200—600 m (la Cazane 70 m). În cîmpie coboară în puţine locuri pe văile apelor. Urcă şi în regiunea de munte, limita superioară fiind între 1400 m în Carpaţii Orientali şi 1600 m în Capraţii Meridionali, unde de multe ori încheie pădurea spre golul alpin (Munţii Godeanu, Mehedinţi, Banatului).

Scanned with OKEN Scanner

Etajul stejăretelor este format din păduri de mai multe tipuri, după specia de stejar dominantă. *Subetajul gorunului* ocupă regiunile mai înalte ale cîmpiei şi dealurilor pînă la 700 m., formînd arborete pure. Cea mai mare extindere o are în Podişul Transilvaniei şi Podişul Someşan, Munţii Dognecei, Piemontul Getic, Subcarpaţii Munteniei, sudul şi centrul Podişului Moldovenesc, insular în Dobrogea. În partea superioară se amestecă cu fagul, în partea inferioară cu stejarul pedunculat, iar în rest cu teiul, ulmul, frasinul, jugastrul, formînd şleurile de deal. *Subetajul stejarului pedunculat* este puternic fărămiţat, răspîndit în Podişul Moldovei, la altitudinea de 200—300 m. şi în Depresiunea Transilvaniei la 300—400 m. Pădurile pure de stejar peduculat se găsesc în partea superioară a subetajului. *Subetajul gîrniţei şi al cerului* îmbracă dealurile şi subpodişurile joase, cîmpiile înalte pînă la 300 m. altitudine. În vestul ţării ceretele ocupă piemonturile şi cîmpiile înalte de la poalele Carpaţilor Occidentali de la Barcău pînă la Caraş. O insulă de păduri de cer se găseşte în Depresiunea Almaşului. În sudul ţării pădurile de cer şi gîrniţă se întind în aceleaşi condiţii de relief, din Banat pînă la est de Bucureşti, unde vin în contact direct cu stepa.

În luncile inundabile ale apelor curgătoare se întîlnesc pădurile de luncă. Cele mai importante sînt pădurile de luncă alcătuite din zăvoie de salcie, plop alb, plop negru, plantaţii de plopi euro-americani. În Delta Dunării şi în luncile altor ape apar pe lîngă aceste specii şi stejarul, pedunculat, brumăriu, frasinul, ulmul de cîmp.

Clasa de vîrstă evidenţiază calitatea şi posibilităţile de exploatare ale lemnului. Pădurile cele mai bune pentru exploatare sînt cele în jurul vîrstei de 100 ani, cînd acumularea de lemn este mai mare şi cînd acesta prezintă cele mai bune calităţi. Normal clasele de vîrstă ar trebui să aibă valori egale. Acest lucru ar indica că exploatarea pădurilor este în concordanţă cu acumularea anuală a masei lemnoase.

Structura pădurilor noastre pe clase de vîrstă se prezintă în felul următor :

cl. I-a	... 1—20 ani ... 32,2%	cl. IV-a	... 61— 80 ani ... 11,2 %
cl. II-a	... 21—40 ani ... 19,1%	cl. V-a	... 81—100 ani ... 10,15%
cl. III-a	... 41—60 ani ... 12,5%	cl. VI-a peste	100 ani ... 14,3 %

Faptul că pădurile din primele trei clase de vîrstă reprezintă 63,8% din fondul silvic, denotă că în prima jumătate a secolului nostru au avut loc exploatări neraţionale care au depăşit posibilităţile lor normale de creştere. Acest lucru constituie un dezavantaj pentru exploatările din perioada actuală şi un avantaj pentru cele în perspectivă. Sîntem deficitari la clasele IV—V (60—100 ani), clase optime de exploatare, iar la ultima clasă situaţia este normală.

Un criteriu obiectiv pentru determinarea productivităţii pădurilor este creşterea curentă a arborilor, adică suma inelelor anuale raportate la hectar şi la unitate de timp. Creşterea curentă totală a pădurilor noastre este de 26.312.700 m.c. ocupînd locul al 5-lea în Europa ; la răşinoase este de 8.775.300 m.c. iar la foioase de 18.976.000 m.c. Raportată la suprafaţă, creşterea este de 4,5 m.c./ha/an la total specii, la răşinoase fiind de 5,01 m.c./ha/an, iar la foioase de 3,05 m.c./ha/an.

Variaţia factorilor pedoclimatici face să varieze creşterile medii în cuprinsul ţării, observîndu-se o zonare concentrică, ce se suprapune peste

Scanned with OKEN Scanner

zonele de relief. Astfel cele mai mari creşteri medii de 4,4—5,1 m.c./ha/an se înregistrează în judeţele Suceava, Bacău, Maramureş, Mureş (suprapuse în majoritate peste Carpaţii Orientali), iar cele mai reduse în judeţele Constanţa, Ilfov, de 2—2,1 m.c./ha/an.

Productivitatea pădurilor mai este influenţată şi de modul de tratament. În pădurile cu regim de codru, regenerarea se face prin sămînţă, arborii se exploatează la vîrsta de 80—100 ani, cînd au dimensiuni mari, un volum mare de masă lemnoasă ce poate fi folosit în mai multe prelucrări industriale. Pădurile cu regim de crîng se regenerează prin lăstari, iar arborii se exploatează la vîrsta de 20—40 ani. Acest regim aplicat timp îndelungat duce la scăderea productivităţii pădurilor. La noi în ţară majoritatea pădurilor au regim de codru. Urmărită în timp evoluţia acestor două categorii de pădure rezultă că suprafeţele ocupate de pădurile cu regim de codru sînt în creştere. Dacă în 1938 ocupau 81% din suprafaţa totală a pădurilor în 1974 aveau o pondere de 92,6 %.

Pentru a asigura şi în viitor economiei noastre materialul lemnos din resurse proprii, se impune folosirea eficientă a fondului forestier. Posibilităţi prea mari de majorarea suprafeţelor forestiere nu sînt în ţara noastră de aceea trebuie să se pună accent pe creşterea productivităţii pădurilor, conjugată cu acţiunea de economisire şi valorificare superioară a lemnului. Căile care să ducă la creşterea productivităţii sînt indicate în Programul naţional pentru conservarea şi dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976—2010.

Împădurirea terenurilor degradate din afara fondului forestier, substituirea arboretelor slab productive cu specii de foioase sau răşinoase mai productive şi repede crescătoare, extinderea suprafeţelor plantate cu răşinoase chiar în afara arealului lor încît în anul 2010 să aibă o pondere de 40% în suprafaţa pădurilor ţării, trecerea la o silvicultură intensivă prin administrarea de îngrăşăminte, de prelucrare a solului, folosirea irigaţiilor, a mecanizării vor duce la acumularea materialului lemnos în ritm mai accelerat.

BIBLIOGRAFIE

BLAJ C. (1959), *Pădurile din R.P.R. Evoluţia suprafeţei şi importanţa lor economică.* An. şt. ale Univ. Al. I. Cuza, Secţ. II, tom V, fasc. I, Iaşi. CĂLINESCU R. ŞI COLAB. (1969), *Biogeografia României*, Ed. şt. Bucureşti. DINCĂ I. (1970), *Dezvoltarea economiei forestiere în România*, Editura Ceres, Bucureşti. GIURGIU V. (1961), *Despre productivitatea pădurilor*, Editura agrosilvică, Bucureşti. LUCIAN F. (1969), *Valorificarea raţională a fondului silvic*, Viaţa economică, nr. 26. MOCANU C. (1969), *Patrimoniul forestier al României*, Terra, nr. 6. PAŞOVSCHI S., SBURLAN D. (1966), *Pădurile României*, Ed. agrosilvică, Bucureşti. * * * *Anuarul statistic al R. S. România*, DCS, 1983. * * * *Programul naţional pentru conservarea şi dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976—2010*, Bul. oficial al R.S.R., nr. 35, 23 aprilie 1976.

Scanned with OKEN Scanner

SCHIMBĂRI INTERVENITE ÎN STRUCTURA UTILIZĂRII TERENURILOR DIN CÎMPIA ROMÂNĂ CENTRALĂ

ION IORDAN

Teritoriul cuprins între Argeş, Ialomiţa şi Mostiştea, cunoscut sub numele de Cîmpia Vlăsiei, este străbătut de Dîmboviţa, Colentina şi Pasărea, celelalte văi fiind slab conturate şi avînd un regim temporar de scurgere. Relieful prezintă un grad mare de uniformitate între văile menţionate, avînd o energie redusă şi o fragmentare neînsemnată. Înclinarea sa generală este nord-vest spre sud-est, scăzînd de la 120 m (în raza comunei Periş) la 60 m (în raza comunei Cernica).

După particularităţile morfohidrografice, în cadrul Cîmpiei Vlăsiei se diferenţiază 3 compartimente, cu caractere specifice, care se succed de la nord la sud.

1. **Vlăsia nordică sau Cîmpia Snagovului,** situată între văile Ialomiţei, Cociovaliştei şi Crevediei, este uşor înclinată de la vest spre est — în porţiunea vestică — şi de la sud-vest spre nord-est — în partea estică şi nordică. Netezimea este întreruptă numai de prezenţa cîtorva văi cu caracter mlăştinos, puţin adînci (Sticlăriei, Snagov, Cociovaliştea), transformate în sectoarele de confluenţă cu Ialomiţa în limane fluviatile. Pînza freatică este situată, în general, la 5—10 m adîncime, iar procesele de eroziune sînt ca şi inexistente.

2. **Vlăsia centrală sau Cîmpia Colentinei,** axată pe valea Colentinei şi drenată de Dîmboviţa şi Colentina, are caractere mai variate, fiind o arie de tranziţie. Partea nordică şi nord-vestică este fragmentată de mai multe văi cu maluri reduse, avînd caracter mlăştinos în anotimpurile bogate în precipitaţii şi fiind seci în cele secetoase. Crovurile îşi fac apariţia, mai ales în nord-est, cu o frecvenţă nu prea mare şi cu dimensiuni reduse.

3. **Vlăsia sudică sau Cîmpia Cîlnăului,** care se desfăşoară la sud de Capitală, între Dîmboviţa şi Argeş, este axată pe valea Cîlnăului.

Cele mai răspîndite soluri în Cîmpia Vlăsiei sînt cele molice şi argiloiluviale, în care predomină cernoziomurile şi, respectiv, brun roşcate, cu un conţinut în humus de pînă la 2,5%, cu o structură granulară şi cu o textură lutoasă sau luto-nisipoasă.

Acest peisaj geografic a suferit transformări neîncetate, mai ample sau strict locale, în funcţie de perioada istorică şi de condiţiile social-economice, cărora, uneori, li s-au alăturat şi condiţiile naturale.

În continuare se prezintă modificările în structura terenurilor, înregistrate în ultimele două secole şi puse în evidenţă de documente istorice şi cartografice.

Scanned with OKEN Scanner

Referitor la teritoriul Cîmpiei Vlăsiei, C. C. Giurescu scria că : „a fost locuit încă din paleolitic" și că „De la Crăsani pe Ialomița pînă în lunca Dunării și din valea Mostiștei pînă la Butimanu și Tărtășești e plin locul de așezările oamenilor de acum cîteva milenii" [1].

Cele de mai sus nu constituie deloc o surpriză istorică și nici un neînțeles fenomen geografic, căci aici, în întinsele păduri de foioase cu poiene bogate în ierburi, străbătute de lunci mănoase făcute parcă pentru agricultură și pentru creșterea animalelor și de rîuri dese și lacuri numeroase ce ofereau apă din belșug, omul a găsit din abundență lemnul necesar construirii de locuințe sau confecționării de unelte, lemnul pentru foc sau pentru alte nevoi, găsea fructe și vînat, precum și adăpost în vremuri de restriște.

Privind în trecutul celor aproape două sute de ani, pus în evidență de două cunoscute documente cartografice (Harta Austriacă de la 1790 și Harta Satmari de la 1856) se obține o imagine destul de completă a transformărilor generale ale peisajului. Pentru o edificare cantitativă, iată cum se prezenta structura terenurilor în cele trei etape delimitate de operele cartografice menționate.

După calcule efectuate pe harta apărută în 1789—1790, cunoscută sub numele de *Harta Austriacă* și care reprezintă prima lucrare cartografică de mare amănunțime și de o apreciabilă precizie, ca și după interpretarea unor documente istorice, se estimează că :

— pădurile — acei *codri ai Vlăsiei*, intrați în istorie și legende — și terenurile cu tufișuri dețineau peste 60% din teritoriul cîmpiei ; — terenurile arabile 15% ; apele și terenurile mlăștinoase 10% ; — pășunile și fînețele 10% ; — vetrele de sate 2% ; — drumurile 1% ; — terenurile degradate 1% ; — viile 0,2% ; iar livezile erau practic inexistente.

Terenurile forestiere cele mai întinse erau situate în părțile nordică și sud-estică, o prezență mai însemnată a tufișurilor fiind în vestul Cîmpiei Vlăsiei.

Datorită pantei reduse a văilor, schimbărilor dese ale cursurilor de apă chiar în timpul aceluiași an, ca și regimului hidric al rîurilor — cu frecvente viituri, depuneri de aluviuni și stagnări de ape — suprafețele mlăștinoase ocupau întinderi apreciabile pe toate văile. Multe din aceste arii lacustre, permanente sau temporare, erau folosite ca bazine piscicole.

Peisajul agricol era dominat de cultura porumbului, a meiului (care se utiliza în mare măsură în hrana populației), după care urmau grîul și, într-o măsură mai mică și numai pentru uz casnic, cînepa și unele legume. Pășunile — sau mai bine zis, pentru vremea aceea, izlazurile sătești — erau localizate în preajma așezărilor, fie în văile cu excese temporare de umiditate, fie pe cîmpiile din imediata apropiere, constituind baza furajeră a animalelor (în special ovine și bovine). Fînețele, mult mai frecvente în limitele cîmpurilor, constituiau sursa furajeră pe timpul iernii.

Terenurile degradate, mai ales prin șiroiri, ravenări și surpări, erau situate la contactul principalelor văi (Ialomița, Dîmbovița, Colentina) cu cîmpiile, procesele fiind atunci în plină extensiune.

Peisajul reprezentat de așezările omenești era caracterizat de existența unor vetre cu curți mari, cu case formate din două încăperi — din care una,

[1] C. C. Giurescu, Istoria București, Edit. Sport-Turism București, 1979, pag. 27.

cea de intrare, era singura, de regulă, locuită, în unele sate fiind prezente şi bordeiele (Periş, Buciumeni, Corbeanca, Dascălu, Gruiu etc.).

Transformările structurii utilizării terenurilor, care au avut loc în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea şi în prima jumătate a secolului al XIX-lea, sînt consemnate de numeroase documente istorice şi de harta apărută în 1856 — cunoscută sub numele de *„Harta Satmari"* — a doua mare operă cartografică cu caracter complex, de o mare exactitate a fenomenelor redate.

Structura terenurilor, în cea de a doua parte a secolului XIX, se prezenta astfel : — terenuri arabile 45% ; — păduri şi terenuri cu tufişuri 32% ; — ape şi terenuri mlăştinoase 9% ; — păşuni şi fîneţe 8%, restul revenind, în ordine, vetrelor de sate, drumurilor, terenurilor neproductive şi viilor.

Iată, aşadar, o transformare evidentă în peisajul geografic general, marcată — în primul rînd — de creşterea considerabilă a terenurilor arabile, în cadrul cărora grîul deţine un loc mult mai important faţă de perioada anterioară (ca urmare a prevederilor agricole ale Păcii de la Adrianopole din 1829) şi de diminuarea însemnată a pădurilor, precum şi — în al doilea rînd — de creşterea uşoară a terenurilor ocupate de drumuri, vetre de sate sau vii, însoţită de o scădere, de asemenea uşoară, a terenurilor cu ape, a păşunilor şi fîneţelor.

Din datele de mai sus, rezultă şi o modificare puţin însemnată a caracterelor hidrologice şi morfologice ale teritoriului.

În privinţa aşezărilor omeneşti, se remarcă nu atît o extindere a vetrelor, cît mai ales o îndesire a clădirilor, caracterul rural al acestora rămînînd, în general, acelaşi.

În următoarea perioadă, modificările sînt conturate mai ales de creşterea terenurilor arabile pe seama suprafeţelor forestiere, iar în partea a doua, după anul 1920, şi de reducerea terenurilor supuse excesului permanent de umiditate prin unele lucrări de desecare şi de regularizare a Dîmboviţei şi a Colentinei, ca şi a diminuării suprafeţelor de păşuni şi fîneţe. Tot acum, creşteri uşoare în suprafaţă au înregistrat căile de comunicaţie, vetrele de sate, viile şi livezile. Această perioadă marchează şi începutul unor acţiuni organizate, care au ca rezultat modificări în profilul longitudinal şi transversal al principalelor văi (Dîmboviţa şi Colentina), ca şi în regimul lor hidric. De asemenea, modificări notabile au loc şi în structura internă a vetrelor de sat (prin apariţia de clădiri noi şi a îmbunătăţirii texturii şi a utilizării spaţiilor libere).

În domeniul agricol, se intensifică creşterea animalelor pentru carne şi lapte în legătură cu aprovizionarea oraşului Bucureşti, se extind culturile furajere şi de plante pentru industrializare, de legume — mai ales în culturi timpurii şi intensive.

Perioada de după 1950 este bine cunoscută, atît în mod direct, cît şi prin mulţimea de lucrări apărute, referitoare la structura folosirii terenurilor.

Peisajul geografic actual, reprezentat atît de componentele fizico-geografice, cît şi de cele economico-geografice rezultate din prezenţa şi activitatea omului în teritoriu, este caracterizat de o mare complexitate, în cadrul căreia se evidenţiază o strînsă interdependenţă, dirijată spre realizarea unui optim de activitate, de viaţă spirituală şi materială.

Scanned with OKEN Scanner

Iată, ca și pentru celelalte perioade, cum se prezenta structura terenurilor în anul 1983 : — terenuri agricole 69%, din care : arabil 65%, pășuni 1%, vii 1%, livezi 2% ; — terenuri forestiere 18,5% ; — terenuri cu ape 3,5% ; — terenuri cu căi de comunicație 2,5% ; — terenuri cu construcții 6% ; — alte categorii 0,5%.

Comparînd aceste date cu cele din perioada de sfîrșit a secolului XVIII, rezultă o creștere de la 15 la 65% a terenurilor arabile și de la 2 la 6% a terenurilor cu construcții, precum și o scădere considerabilă de la 60 la 18,5% a pădurilor, de la 10 la 1% a pășunilor și de la 10 la 3,5% a terenurilor cu ape.

Modificările în peisaj sînt, așadar, concludente. Cea mai mare intensitate a modificărilor privind structura terenurilor s-a înregistrat în perioada 1860—1930, iar a celor privind componentele naturale după 1950. Astfel, vastele lucrări pentru drenaje, ca și cele pentru amenajarea terenurilor supuse degradărilor și pentru construirea de acumulări de apă (iazuri) pe văile cu debite temporare, au schimbat mult peisajul fizico-geografic. De asemenea, înființarea unor unități agricole de *tip industrial* (Buftea, Mogoșoaia, Afumați, Periș, Tunari, Crevedia), a unor *unități legumicole cu producție de seră și solarii* (Popești-Leordeni, Jilava, Bragadiru, Ștefănești etc.), ca și existența unor *unități de cercetare agricolă* (Corbeanca, Balotești) imprimă agriculturii din Cîmpia Vlăsiei un înalt grad de complexitate și de intensivitate și, totodată, generează noi valențe structurii terenurilor agricole.

Scanned with OKEN Scanner

TRANSPORTUL FLUVIAL ROMÂNESC ÎN CONTEXTUL TRAFICULUI DUNĂREAN EUROPEAN

ALEXANDRA GHENOVICI

Scurt istoric al navigației pe Dunăre. Dunărea, cea mai importantă arteră de navigație a Europei, a unit, în decursul timpului, populațiile așezate pe malurile ei și a mijlocit dezvoltarea schimburilor economice între țările riverane. Cunoscută sub diferite denumiri („Mateus" la fenicieni, „Istros" la greci, „Danubius" la romani), Dunărea a fost nu numai calea cea mai lesnicioasă a Europei pentru navigație, ci și un rezervor inepuizabil de bogății, care au atras popoarele interesate în valorificarea acestora. Odată ajunse aici, ele s-au organizat, s-au întărit și-au construit drumuri și cetăți, care, cu timpul, au devenit orașe, însemnate porturi dunărene. În același timp, Dunărea a jucat și rolul de polarizator între lumea romană și regatul geto-dac, pe malurile cursului său fiind ridicate multe orașe și castre romane, care și-au continuat viața economică, politică și culturală, chiar după părăsirea Daciei de către romani : Sucidava, Drobeta, Dierna etc.

Dunărea, deși a fost și obiectul unor numeroase conflicte militare și diplomatice în decursul timpului, a constituit, mai ales începînd din evul mediu, o însemnată cale de transport pentru popoarele central — și sud-est europene. Regimul juridic al Dunării a fost stabilit pentru prima dată prin tratatul austro-turc din 1616 și apoi prin alte tratate, cele mai importante fiind cele de la Kuciuk-Kainargi din 1774 și de la Adrianopole din 1829, care au avut drept rezultat o înviorare a legăturilor comerciale pe Dunăre prin liberalizarea comerțului. Abia în 1834, la stăruința domnitorului Mihail Sturza, vaselor sub pavilion românesc li se acordă libertate de navigație pe Dunăre.

În istoria reglementării navigației pe Dunăre, un moment semnificativ l-a avut Tratatul de la Paris din 30 martie 1856, cînd regimul de navigație a fost reglementat pe baza unei convenții internaționale multilaterale. Cu acest prilej s-a constituit Comisia Europeană a Dunării (CED), atribuindu-se însă, unor mari puteri nedunărene rolul hotărîtor în problemele Dunării. După Convenția de la Paris din 1921, regimul de navigație pe Dunăre era asigurat de două comisii : Comisia Europeană a Dunării (CED) cu sediul la Galați, pentru sectorul Brăila—Sulina și Comisia Internațională a Dunării (CID) pentru Dunărea fluvială între Ulm și Brăila. În anul 1932 s-a încheiat, sub autoritatea CID, acordul de la Semmering dintre România și Iugoslavia, prin care s-a constituit „Administrația Porților de Fier" (APF), cu sediul la Orșova, în scopul îmbunătățirii navigației în sectorul cataractelor.

Scanned with OKEN Scanner

Prin Convenţia de la Belgrad din 1948 s-au legiferat drepturi suverane statelor dunărene, asigurîndu-se, totodată, libertatea navigaţiei comerciale în condiţii de deplină egalitate pentru toate statele riverane.

Caracterizarea cursului Dunării. Dunărea, cu un bazin hidrografic mare, de 817.000 km² (al doilea din Europa după Volga), care reprezintă aproximativ a 13-a parte din suprafaţa continentului, adună în albia sa apele a peste 120 de afluenţi mai importanţi, dintre care 34 navigabili.

În lungime totală de 2857 km, Dunărea este navigabilă de la Regensburg la Sulina, adică pe 2378 km, această mare diagonală a Europei, măsurînd în linie dreaptă 1630 km. Parcurgînd sau mărginind teritoriul a 8 state europene, Dunărea străbate regiuni geografice diferite, cu caracteristici specifice, care influenţează în mod direct navigaţia pe fluviu. Traversînd mai multe catene muntoase din roci dure, ea a săpat chei şi defileuri impresionante, evidenţiindu-se trei mari sectoare : Dunărea superioară de la izvoare pînă la poarta Devin, Dunărea mijlocie de la Viena pînă la Porţile de Fier şi Dunărea inferioară de la Baziaş pînă la vărsarea în Marea Neagră.

Căderea totală a fluviului de la izvor (Donaueschingen, prin unirea rîurilor Brigach şi Brege ce vin din Munţii Pădurea Neagră) pînă la vărsare este de 678 m, ceea ce corespunde unei pante medii de 25 cm/km, diferenţiată în lungul cursului său de la 55 cm/km în sectorul Dunării superioare la 6 cm/km în sectorul Dunării inferioare.

Cursul inferior al Dunării udă pămîntul românesc pe 1075 km (45% din Dunărea navigabilă), din care 241 km numai pe teritoriul României. În cuprinsul său se disting mai multe sectoare cu caracteristici de navigaţie diferite, între care se remarcă două : defileul Porţilor de Fier şi sectorul fluvio-maritim Brăila—Sulina cu bara de la Sulina. În sectorul Baziaş—Gura Văii, pe o lungime de circa 120 km, Dunărea străbate unul dintre cele mai lungi şi importante defileuri din Europa, unde în perioada 1890—1898 s-au întreprins mari lucrări de regularizare şi de construcţii hidrotehnice (diguri, canale, derocamente etc.), în vederea degajării şenalului navigabil în defileul Porţilor de Fier. Navigaţia a fost mult îmbunătăţită în acest sector după 1972, în urma construirii sistemului hidroenergetic şi de navigaţie Porţile de Fier I. La sfîrşitul secolului al XIX-lea pe braţul Sulina s-au efectuat lucrări de rectificare prin 10 tăieri succesive, suprimîndu-se 26 coturi ale cursului de apă şi scurtîndu-se ieşirea la mare cu circa 22 km. Tot atunci s-au întreprins importante lucrări pentru asigurarea navigaţiei la gura braţului Sulina, prin dragare şi construirea de diguri pentru realizarea canalului submers.

Acestor importante lucrări li se adaugă o a treia, de însemnătate internaţională, construirea canalului Dunăre—Marea Neagră în perioada 1975—1984. Traversînd Dobrogea prin partea sa centrală, între Cernavodă şi Constanţa sud-Agigea pe 64,2 km, acest canal de navigaţie scurtează ieşirea la Marea Neagră faţă de cursul prin braţul Sulina cu circa 380 km.

Traficul. Pe Dunăre se efectuează un important trafic fluvial de mărfuri, care în anul 1981 s-a ridicat la 86,1 mil. tone, din care 6,0 mil. tone intrate din mare prin braţul Sulina. În ultimele trei decenii se evidenţiază o importantă creştere a traficului fluvial dunărean, în 1981 crescînd faţă de 1950 de 8,8 ori, în timp ce traficul românesc a crescut de 10,8 ori (tabel 1).

Scanned with OKEN Scanner

TABEL 1

Volumul de mărfuri transportate pe Dunăre, pe țări*

Țări / Ani	1950 mii. t.	%	1960 mii. t.	%	1970 mii. t.	%	1980 mii. t.	%	1981 mii. t.	%
U.R.S.S.	818	8,5	5723	23,8	14757	27,4	19507	23,7	18208	22,7
România	1701	17,7	3324	13,8	6816	12,7	18772	22,8	18297	22,8
Bulgaria	529	5,5	1447	6,0	5403	10,0	9292	11,3	9450	11,8
Iugoslavia	1156	12,0	3550	14,8	8742	16,2	15768	19,2	14210	17,7
Ungaria	3650	37,9	4258	17,7	9088	16,8	11098	13,5	11667	14,6
Cehoslovacia	255	2,6	1306	5,4	4982	9,2	3749	4,6	3911	4,9
Austria	346	3,6	2515	10,5	1681	3,1	2076	2,5	2214	2,8
R.F.G.	1178	12,2	1932	8,0	2482	4,6	2000	2,4	2172	2,7
Total	9633	100,0	24055	100,0	53951	100,0	82262	100,0	80129	100,0
Mărfuri intrate prin canalul Sulina	101	—	999	—	1523	—	8080	—	5994	—
Total general	9734		25054		55474		90342		86123	

* După Annuaire statistique de la Commission du Danube pour 1950—1981, Budapest.

În ceea ce privește locul statelor riverane, în traficul dunărean se remarcă Ungaria și România în perioada 1950—1956, U.R.S.S., Iugoslavia și Ungaria în perioada 1957—1978, iar din 1979 U.R.S.S. și România. În anul 1981, România se situa pe primul loc, deținînd 22,8% din traficul de mărfuri transportate pe Dunăre, iar dacă luăm în considerație și volumul mărfurilor intrate prin canalul Sulina țara noastră participa în acel an cu 28,2% la traficul dunărean total.

Traficul portuar de mărfuri, în anul 1981, a însumat 147,5 mil. tone, din care 71,9 mil. tone mărfuri încărcate și 75,6 mil. tone mărfuri descărcate. României i-au revenit, în anul menționat, 37,0 mil. tone, adică 25,1% din traficul portuar dunărean, ceea ce o situează înaintea celorlalte state riverane (Bulgariei revenindu-i 15,7%, U.R.S.S. 15,5%, Iugoslaviei 15,3 etc.).

În structura traficului portuar dunărean se remarcă cinci grupe de mărfuri principale, care în 1981 însumau peste 88% din volumul total: materiale brute de construcții (balast și nisip) (53,3%), minereuri feroase (13,7%), combustibili solizi (7,4%), metale, articole confecționate din metal, mașini și materiale de transport (5,9%), țiței și produse petroliere (4,2%). România se situează pe primul loc (cu o participare de 29,5%) în transportul materialelor de construcții, urmată de Ungaria și Bulgaria și pe locul al doilea, după U.R.S.S., în traficul minereurilor feroase (cu 47,1%), în

Scanned with OKEN Scanner

traficul combustibililor solizi (30,1%) şi în cel al metalelor (20,3%). De asemenea, România deţine primul loc şi în traficul îngrăşămintelor, cu o participare de 38,1%.

Aceste categorii de produse, la care se mai adaugă lemnul şi cerealele, sînt principalele mărfuri în structura traficului portuar românesc, în care ponderea prioritară o deţin materialele de construcţii (67,5% în 1981). Acest trafic se realizează, mai ales, prin porturile Galaţi (al doilea ca mărime între porturile dunărene, după Reni) profilat pe traficul de minereu de fier, materiale de construcţii, cărbuni şi îngrăşăminte, Giurgiu (materiale de construcţii şi produse petroliere), Călăraşi (materiale de construcţii), Brăila (produse din metal, materiale de construcţii, minereu de fier, cereale şi lemn), Tulcea (minereu de fier, materiale de construcţii), Turnu Măgurele (minereuri neferoase, materiale de construcţii, îngrăşăminte), Orşova (combustibili solizi, minereu de fier, materiale de construcţii şi lemn) etc.

Flota. În anul 1981 flota dunăreană însuma 4805 nave, din care România deţinea 1580 nave (cu o capacitate totală de 1,0 mil. tone), situîndu-se pe primul loc între celelalte ţări riverane, cu o pondere de 32,9%. Dintre acestea, 70 nave, cu o capacitate totală de 31 300 tone şi o putere de aproape 16 000 kW, sînt nave cu propulsie proprie, specializate în transportul de mărfuri solide sau cisterne. Ele sînt concepute, în majoritate, pentru puteri mici şi mijlocii (între 35 şi 750 kW) şi sînt construite în majoritate, după anul 1960. Remorcherele în număr de 339 vase (din care 51 împingătoare) cu o putere variind între 35 şi 1500 kW însumau în 1981 o putere totală de 116 500 kW. Peste jumătate din numărul lor au fost construite după anul 1960, în special în perioada 1960—1970. Un număr mare de şalande, 1171 în 1981 (adică o treime din numărul total), completează parcul de nave fluviale româneşti.

România se situează pe primul loc şi în privinţa numărului de pasageri pe liniile regulate de transport, 1,5 mil. pasageri în anul 1981, adică aproape jumătate din numărul total de 3,3 mil. pasageri înregistraţi pe Dunăre în toate ţările riverane. Ei sînt serviţi de 43 nave (26,7% din numărul total), cu peste 5500 de locuri. Numărul cel mai mare de pasageri se înregistrează în sectoarele Moldova Veche—Orşova şi Brăila—Galaţi—deltă.

În concluzie, luînd în consideraţie locul prioritar şi ponderile mari cu care România se înscrie, în prezent, între ţările riverane în traficul fluvial dunărean, în traficul portuar, numărul de nave de mărfuri şi călători şi în numărul de pasageri, putem sublinia însemnătatea crescîndă pe care Dunărea o are în viaţa economică a ţării.

Scanned with OKEN Scanner

CONSIDERAȚII ECONOMICO-GEOGRAFICE ASUPRA AȘEZĂRILOR RURALE DIN CÎMPIA BURNAS

GHEORGHE VLĂȘCEANU, GRAȚIELA VLĂȘCEANU

Unitatea geografică a cîmpiei delimitată la est de rîul Argeș, la sud de Dunăre, la vest de Vedea, iar la nord de valea meandrată a Cîlnișteiești este cunoscută sub numele de Cîmpia Burnas. Aparținînd Cîmpiei Române, Burnasul are numeroase trăsături comune cu aceasta, dar și elemente caracteristice care au impus-o în peisajul geografic de ansamblu.

Popularea milenară a acestei cîmpii stă la baza existenței unei rețele de așezări rurale bine dezvoltate, care se bazează pe o exploatare economică de un anumit tip, generat de condițiile geografice locale. Cîmpia Burnas este, prin excelență, o zonă agricolă dominant cerealieră, profil relevat, dealtfel, de modul de utilizare a terenurilor care este edificator pentru activitățile economice actuale.

Modul de utilizare a terenurilor. În trecutul istoric, Burnasul a fost acoperit de păduri întinse, rămase azi în areale mici și izolate. Existența acestor codri ce acopereau întreg bazinul Cîlnișteiești, lunca Dunării și, parțial, Cîmpul Burnasului, a influențat activitatea oamenilor din așezările rurale, legînd-o de munca la pădure alături de creșterea animalelor, în principal, și cultivarea plantelor cerealiere.

Culturile de cereale, pe lîngă condițiile naturale prielnice pe care le aveau în Burnas, necesitau și o stabilitate politică, ori desele incursiuni ale turcilor ce foloseau ca bază de pornire chiar raiaua Giurgiu erau piedici care frînau extinderea acestora ; turmele de oi sau cirezile de vite fiind mai ușor de ascuns în păduri erau activități preferențiale pentru care existau pășuni întinse. Datele statistice confirmă : cartările efectuate după harta austriacă (1791) demonstrează că 55% din suprafața Burnasului era acoperită cu păduri, 23% cu pășuni și numai 13,5% cu terenuri arabile. Situația începe să se modifice după 1829, prin extinderea terenurilor cultivate în detrimentul pădurilor, în primul rînd, și al pășunilor. Pe hărțile din 1857 (harta Satmari) suprafețele ocupate cu păduri apar mult restrînse către zona de confluență a Teleormanului cu Vedea, dar și în estul Burnasului. Pășunile ocupau suprafețe întinse pe valea Dunării, a Vedei și insular pe valea Argeșului. Terenurile arabile dețineau în cîmpia Burnasului o extindere mai mare în vestul acestuia. În 1857 pădurilor le reveneau 37%, pășunilor 18% și terenurilor arabile 26,4% din suprafața cîmpiei. Este un salt calitativ substanțial, care

Scanned with OKEN Scanner

se va accelera treptat către sfîrşitul secolului XIX şi începutul secolului XX. Tot acum pot fi înregistrate suprafeţele acoperite cu vii, extinse pe terasele Dunării şi ale Vedei, revenindu-le circa 6% din suprafaţa totală.

Situaţia actuală prezintă Burnasul ca o zonă cu o agricultură intensivă, în care ponderea principală revine terenurilor arabile (80,2% din întreaga suprafaţă). Aceste terenuri sînt urmate de păduri cu 10,3%, terenuri construite 4%, alte suprafeţe 5,5%. Cele mai mari suprafeţe de teren arabil le deţin 9 comune care totalizează circa 35% din întreaga suprafaţă arabilă a Burnasului: Chirnogi (6,4%), Gogoşari (4,5%), Ghimpaţi (3,0%), Stăneşti (3,8%), Răsuceni (3,4%), Izvoarele (3,2%), Mîrzăneşti (3,0%), Drăgăneşti-Vlaşca (2,9%), Călugăreni (2,5%).

Pe comune terenurile arabile domină celelalte categorii de folosinţă: Chirnogi 82,4%, Căscioarele 83,6%, Brînceni 94,4%, Bragadiru 93,9%, Conţeşti 89,9%, Călugăreni 81,7%, Băneasa 85,7%, Bujoru 88,9%.

Dată fiind ponderea mare a terenurilor arabile atît pe întreaga suprafaţă a Burnasului, cît şi pe fiecare comună, este necesară o analiză detaliată a structurii acestora.

În cadrul terenurilor arabile importanţa covîrşitoare revine *culturii plantelor de cîmp*, impunîndu-se suprafeţele ocupate cu *grîu, porumb* şi *orz*. Astfel, pe total zonă peste 79,3% din terenul arabil revine culturilor amintite. În cadrul aşezărilor rurale din Burnas nu se poate afirma că grîul, porumbul şi orzul deţin primele locuri într-o comună sau alta, deoarece sînt culturi prioritare în toate satele cîmpiei. Totuşi, se constată că cele mai mari suprafeţe cultivate cu astfel de culturi le deţin aceleaşi comune care au şi cele mai întinse suprafeţe cu teren agricol: Chirnogi (73% din terenurile arabile), Gogoşari (75%), Ghimpaţi (70%), Răsuceni (69,3%), Stăneşti (68,4%) etc. Aceste culturi beneficiază de existenţa sistemului de irigaţii Giurgiu—Răsmireşti (176 000 ha) şi a subsistemului Chirnogi—Mitreni—Radovanu (35 000 ha), toate alimentate cu apă din Dunăre.

Pe locul secund, după culturile de grîu, porumb şi orz, se situează culturile de *floarea-soarelui şi sfeclă de zahăr*. Cultura de floarea-soarelui, destinată în special fabricilor de ulei din Bucureşti şi Roşiori de Vede, este răspîndită în toată zona Burnasului, dar cu precădere în comunele Chirnogi, Gogoşari, Ghimpaţi (peste 10%), Prundu, Toporu, Băneasa, Purani (5—10%), Greaca, Hotarele, Comana, Răsmireşti, Găujani (sub 5%).

Cultura de sfeclă de zahăr, destinată mai ales fabricii de zahăr din Giurgiu, ocupă mari suprafeţe din terenurile arabile în partea centrală a Cîmpiei Burnas şi în special în localităţile din apropierea municipiului. Astfel, ponderi apreciabile deţin comunele: Oinacu (18%), Daia (17,6%), Băneasa (17,5%), Stăneşti (15%), Slobozia (15%), Vedea (14,5%) etc.

Prin ponderea lor în terenurile arabile, culturile amintite, avînd producţii ridicate, se pot considera ca fiind cele care completează profilul agricol al aşezărilor rurale din Cîmpia Burnas.

Perspective importante de dezvoltare au culturile de legume, cultura orezului şi cultura bumbacului.

Culturile de legume, cu suprafeţe în continuă creştere, dispun de terenuri favorabile în luncile Dunării, Argeşului şi Vedei. Ele sînt destinate, în primul rînd, prelucrării în fabricile de profil din Giurgiu, Alexandria şi Oltenita (Valea Roşie), precum şi fondului pieţei din oraşele menţionate, inclusiv municipiul Bucureşti (aceasta explică ponderea mare a legumelor

Scanned with OKEN Scanner

în localitățile din jurul centrelor urbane). Trebuie remarcată prezența serelor din Brînceni (16 ha), Slobozia (8 ha), Mitreni (6 ha) și a solariilor, în general, în toate așezările de pe văile Dunării, Argeșului, Cîlnișteі și Vedei (Chirnogi, Radovanu, Căscioarele, Băneasa, Comana, Călugăreni, Hotarele etc.).

Cultura căpșunului dispune de condiții pedoclimatice favorabile și este extinsă în localitățile Hotarele, Chirnogi și Radovanu.

Orezul, plantă iubitoare de căldură și umiditate, are condiții optime la limita sud-estică a Burnasului (lunca Dunării — Argeș) : marea orezărie ce cuprinde terenuri din comunele Chirnogi, Căscioarele, Greaca și Prundu, în suprafață de circa 27 000 ha, este una din cele mai mari din țară.

Cultura bumbacului, pînă în anul 1982 a ocupat suprafețe restrînse, în loturi experimentale pe Valea Vedei, la Brînceni, unde funcționează, de altfel, Întreprinderea pentru producerea, valorificarea și industrializarea primară a bumbacului. Din acest punct de experimentări și cercetări, unic în țară, cultura bumbacului va fi cu timpul extinsă în Cîmpia Burnasului, în unele arii din Cîmpia Română.

Dintre alte suprafețe de terenuri, care pot fi luate în considerare, trebuie menționate cele acoperite cu viță de vie, pomi fructiferi și suprafețele acoperite cu păduri.

Cultura *viței de vie* o putem semnala pe toate cartările vechi ale regiunii, deoarece terasele Dunării și Vedei au constituit terenuri favorabile. Principalele areale viticole rămîn și astăzi terasele Dunării și Vedei, unde localitățile ce dețin cele mai mari suprafețe cultivate sînt : Greaca (23%), renumit centru viticol, în special pentru strugurii de masă (675 ha), Hotarele (19%), Stănești (15%), Chirnogi (10%), Putineiu (8%), Pietroșani (6%), Frumoasa (6%), Bragadiru (5,7%).

Pomii fructiferi, în mod deosebit piersici, caiși, cireși, vișini și meri, sînt plantați în vetrele de sat sau în livezi, dar dețin, pe ansamblu suprafețe reduse față de alte terenuri cultivate (Putineiu — 200 ha, Ghimpați — 154 ha, Pietroșani — 152 ha, Greaca — 60 ha, Chirnogi — 67 ha, Hotarele — 54 ha).

Pădurile din Cîmpia Burnasului au mai mult rol de protecție și funcție turistică. Structura fondului forestier este dominată de stejar, cer, gîrniță, salcîm, tei și esențe moi (plop, salcie, arin, alun). Cele mai întinse suprafețe împădurite dețin : Comana (3678 ha), Mihai Bravu (2624 ha), Prundu (2297), Schitu (1443 ha), Izvoarele (1297 ha), Pietroșani (1125 ha) și Chirnogi (1103 ha). Dintre acestea importanță deosebită au rezervațiile naturale de la Comana și Manafu (Izvoarele).

Creșterea animalelor. În Cîmpia Burnasului această activitate constituie o îndeletnicire milenară, remarcîndu-se mai ales creșterea oilor. Lunca Dunării era locul de iernat al turmelor de oi coborîte de la munte, turme care au început treptat să rămînă în număr tot mai mare pe loc, antrenînd locuitorii satelor într-o astfel de ocupație.

În perioada actuală creșterea animalelor în Cîmpia Burnas a fost orientată atît către mari complexe, dar și către micii producători individuali.

Crescătorii intensive, în mari complexe, au fost amenajate în următoarele localități : Toporu, Cervenia, Putineiu, Drăgănești-Vlașca, Cornetu, Vitănești, pentru îngrășat bovine ; Oinacu, Izvoru pentru îngrășat ovine ; Izvoarele, Răsuceni, Smîrdioasa, Vitănești, Bujoru, Izvoru pentru îngrășat porcine ; Chirnogi, Drăgănești-Vlașca, Cervenia complexe avicole. La Drăgănești-Vlașca este o crescătorie de potîrnichi, iar la Brînceni și Nanov o crescă-

Scanned with OKEN Scanner

torie de fazani. În aceste crescătorii intensive nu se valorifică industrial animalele sau păsările, ele fiind expediate către centrele urbane.

Pescuitul a constituit o ocupație de bază îndeosebi pentru locuitorii satelor dunărene. Desecarea bălților din lunca Dunării a redus pescuitul la un rol minor în economia regiunii, dar posibilitățile și cerințele actuale impun o reactivare a acestuia. Tendința actuală este de a extinde suprafețele acvatice și de a amenaja iazuri pentru pescuit. În acest sens menționăm iazurile de pe rîurile Cotorca, Rasa, Zoiu, Parapanca, Isma, Porubenilor, Plopilor, Cîlnișteа, Nanov, Vîjiștea.

Activitățile industriale. Industrializarea în această arie geografică nu este semnificativă prin volum și structură, ci prin rolul ce și-l asumă în modificarea concepției despre muncă, a aspectului așezărilor, fixarea și întărirea forței de muncă, adaptarea satului, în general, la progresul pe care îl cunoaște întreaga țară.

După caracterul și implicațiile pe plan local ale acestor activități, s-au deosebit pe teritoriul Burnasului mai multe categorii de activități industriale.

a) Industria extractivă este dominată de extracția țițeiului prin exploatările de la Purani și Valea Plopilor (Ghimpați). Caracterul lor extrazonal este determinat de destinația țițeiului (către Videle) și de numărul specialiștilor care sînt din afara zonei, exploatările aparținînd schelei Videle. Această activitate declanșată de descoperirea țițeiului nu prezintă implicații în orizontul local nici prin specializarea forței de muncă, nici prin modificarea structurii așezărilor respective.

Această ramură industrială este reprezentată și de balastierele de nisipuri și pietrișuri de la Poroschia și Țigănești, din valea Vedei, folosite mai ales pe șantierele de construcții din municipiul Alexandria.

b) Activitățile industriale legate de repararea utilajelor agricole și auto sînt limitate la nivelul unor unități agricole. Cea mai importantă activitate se desfășoară în cadrul I.A.S. Putineiu avînd mari șanse de extindere, datorită poziției viitorului centru urban într-o arie prin excelență agricolă.

c) Activitățile industriale aparținînd chimiei sînt localizate la Ghimpați, Băneasa și Comana, centre care prelucrează, local masele plastice. Viabilitatea acestei ramuri în Cîmpia Burnas ar putea fi asigurată prin valorificarea unor resurse legate, în primul rînd, de plantele de cultură (porumb, cartof, plante medicinale etc.).

d) În domeniul industriei materialelor de construcții, activitățile s-au dezvoltat în centrele Smîrdioasa, Bragadiru și Comana, unde se produc prefabricate din beton, cărămizi și ceramică. Această activitate are mari șanse de dezvoltare avînd în vedere existența unor resurse locale, cît și solicitările mereu crescînde ale așezărilor urbane și rurale.

e) Activitățile aparținînd industriei lemnului se rezumă la valorificarea lemnului de esență moale și a stejarului (Ghimpați), fără însă ca aceasta să depășească dimensiunile unei activități cu caracter local.

f) Industria ușoară completează baza economică a unor localități, fiind reprezentată de subramurile : textile, tricotaje și confecții. Centrele principale, care utilizează în exclusivitate forța de muncă locală, sînt : Ghimpați și Putineiu (confecții), Comana (tricotaje), Călugăreni (artizanat textile).

g) Industria alimentară are cele mai mari perspective de dezvoltare întrucît baza de materii prime este foarte bogată cantitativ și calitativ. Prin

Scanned with OKEN Scanner

valoarea producției globale se remarcă centrele : Putineiu, Ghimpați, Drăgănești-Vlașca, Slobozia, Vedea, Smîrdioasa, Brînceni, Greaca, Hotarele, Băneasa, Comana și Grădiștea. Direcțiile de dezvoltare a acestei ramuri se axează pe : prelucrarea și industrializarea laptelui (Putineiu, Ghimpați, Drăgănești-Vlașca), prelucrarea industrială a legumelor (mai ales roșii) și fructelor (Smîrdioasa și Grădiștea), morărit și panificație (Brînceni, Băneasa, Comana) cu o largă bază de materii prime în această zonă cerealieră, valorificarea viei și vinului (Greaca, Hotarele, Smîrdioasa, Băneasa, Chirnogi, Prundu, Pietroșani și Bragadiru).

h) Industria mică este slab reprezentată în zonă, avînd ca centre localitățile Conțești și Bragadiru pentru împletituri din răchită și Purani pentru împletituri din foi de porumb.

Pe lîngă complexele de creștere a animalelor s-au dezvoltat unele activități conexe așa cum sînt cele de brichetare a furajelor de la Toporu și Țigănești.

Activitățile economice neagricole din așezările rurale, deși par diversificate și prezente în multe localități, ele se desfășoară la scară redusă atît ca volum de prelucrare cît și ca forță de muncă. Principalele activități în Cîmpia Burnas rămîn cele legate de valorificarea complexă a potențialului agro-productiv al terenului, de dezvoltarea unor sectoare industriale care să prelucreze local produsele agricole și să utilizeze întreg excedentul de forță de muncă.

Scanned with OKEN Scanner

ORGANIZAREA SPAŢIULUI RURAL PERIURBAN AL MUNICIPIULUI TIMIŞOARA

IOAN IANOŞ, CONSTANTIN ISBĂŞOIU

Printre problemele importante ale contemporaneităţii se numără rezolvarea tuturor aspectelor legate de dezvoltarea demografică şi economică a oraşelor, dimensionarea acestora în funcţie de factorii şi elementele limitative din aria respectivă.

Spaţiul periurban este o categorie geografică operaţională, abstractă, cu corespondenţe reale şi cu limite variabile de la o etapă la alta, de la un oraş la altul. Individualizarea spaţiului periurban al Timişoarei se bazează pe următorii indicatori : atracţia forţei de muncă $\frac{P_n}{P_a} \cdot 100$ ($\geqslant 10\%$), intensitatea relaţiilor economice (mutaţiile structurale în culturile agricole, ponderea producţiei marfă, relaţii de cooperare industrială), capacitatea recreativă a spaţiului înconjurător. Astfel, s-a delimitat un areal care include 35 de comune, un oraş şi circa 130 de localităţi.

Spaţiul periurban este constituit şi organizat fără a respecta un proiect anume, în funcţie de acţiunea obiectivă a legilor naturale şi social-economice. Acesta este generat de necesitea atenuării unui dezechilibru teritorial introdus de dezvoltarea oraşului Timişoara. Dacă, ipotetic, am face abstracţie de acest spaţiu de sprijin al oraşului în teritoriu, ar reieşi mult mai clar dimensiunile reale ale acestui dezechilibru. Această anomalie teritorială se datorează pe de o parte deficitului de forţă de muncă, de materii prime, combustibili, produse agricole şi energie, iar pe de altă parte excedentului în produse prelucrate, în dezvoltarea unor servicii, în informaţii.

Spaţiul periurban, care nu se confundă cu zona de influenţă, are tocmai această menire de a estompa dezechilibrul teritorial, de a integra armonios oraşul în reţeaua de aşezări, în spaţiul rural, în general. Pentru a crea această armonie, oraş-teritoriu, care să realizeze o eficienţă maximă în toate planurile vieţii social-economice este necesară o organizare adecvată a spaţiului periurban.

În organizarea spaţiului rural periurban timişorean, trebuie luate în consideraţie două aspecte esenţiale : potenţialul de consum al oraşului Timişoara şi capacitatea de producţie a spaţiului rural.

Potenţialul de consum al oraşului este reprezentat de cantităţile de produse agro-alimentare necesare populaţiei, de materiile prime agricole ne-

cesare industriei urbane şi de deficitul de forţă de muncă al economiei municipiului.

Prin volumul său demografic, oraşul Timişoara necesită mari cantităţi de produse agro-alimentare. Calculat după normele în vigoare, acesta se ridică la 50.000 tone legume, 30.000 tone cartofi, 20.000 tone carne, 600.000 hl lapte, 80 mil. bucăţi ouă, 15.000 tone fructe etc. Aceasta înseamnă o structurare corespunzătoare a culturilor din spaţiul periurban în scopul asigurării unor cantităţi tot mai mari din acest necesar, pentru a se înlătura completarea accidentală a acestora şi orientarea teritorială optimă a aprovizionării cu produse agro-alimentare.

Dezvoltarea economică a municipiului sporeşte fluxurile convergente de materii prime, produse agricole şi populaţie. De regulă ramurile industriale din „grupa A" (reprezentate prin întreprinderile Electromotor, Electrobanat, Tehnometal, Combinatul Solventul etc.) îşi asigură materiile prime din afara spaţiului periurban, pe cînd cele din ramurile industriei uşoare şi alimentare în mare parte din acest spaţiu (fabrica de zahăr, fabrica de ulei, fabrica de produse lactate, fabrica de margarină, „Fructus", Întreprinderea de ţigarete, Întreprinderea de mănuşi etc.). Dezvoltarea capacităţilor de producţie ale acestora implică o creştere a aportului de materii prime al spaţiului periurban, o specializare elastică a microzonelor de producţie, a centrelor rurale. Aceasta presupune stabilirea unui anumit profil economic pentru fiecare localitate, care să aibă în vedere satisfacerea necesarului industrial urban.

În ce priveşte necesarul oraşului Timişoara în forţă de muncă, analizele întreprinse relevă o capacitate proprie de acoperire de circa 80%, restul de 20% revenind populaţiei navetiste de pe o arie ce depăşeşte limitele administrative ale judeţului Timiş, extinzîndu-se şi pe teritoriul judeţelor limitrofe. Spaţiului periurban îi revin peste 85% din întregul volum de forţă de muncă navetistă. Ponderile cele mai mari revin localităţilor Giarmata, Dumbrăviţa, Giroc, Ghiroda, Chişoda, aşezări conectate la reţeaua de transport urbană. Alte localităţi ca Recaş, Sînandrei, Şagu, Remetea Mare, care beneficiază de căi lesnicioase de transport au o pondere importantă în volumul total de navetişti.

Caracteristicile spaţiului rural, analizate prin prisma excedentului şi capacităţii de producţie a acestuia, constituie cel de-al doilea element esenţial în relaţia oraş-teritoriu. Spaţiul rural periurban al Timişoarei beneficiază de condiţii fizico-geografice ideale unei utilizări complexe. Suprapunîndu-se în cea mai mare parte Cîmpiei Banatului, acesta se caracterizează prin temperaturi medii anuale cifrate în jur de 10,7—10,9°C, prin precipitaţii medii de 550—650 mm, repartizate favorabil pe sezoane şi perioade de vegetaţie. Dintre condiţiile restrictive menţionăm fenomenele de secetă (care apar de regulă în nord-vest) şi exces de umiditate (areale cu pînze freatice superficiale), dar care nu afectează decît în mică măsură potenţialul productiv al teritoriului.

Reţeaua de aşezări este bine dezvoltată avînd o densitate medie de 3,5 localităţi/km^2 şi o mărime medie a acestora ce se apropie de 2100 locuitori. Centrele locale polarizatoare se plasează, în principal, la periferia spaţiului periurban (Lovrin, Periam, Peciu Nou, Recaş, Jebel), localităţi situate la peste 25 km faţă de oraş. Acestea, prin dotările social-culturale, prin unităţile economice şi poziţia geografică exercită unele funcţii polarizatoare la nivelul mai multor comune.

Scanned with OKEN Scanner

Deşi potenţialul demografic al aşezărilor rurale este într-o relativă scădere, totuşi, se constată existenţa unui excedent de forţă de muncă ce este utilizat în unităţile economice ale oraşului Timişoara. Beneficiind de o infrastructură foarte bine dezvoltată (şosele modernizate, căi ferate cu o densitate de peste 100 km/km^2), intensitatea deplasărilor zilnice ale forţei de muncă este relativ intensă, existînd premize de accentuare şi a fluxurilor cantitative de materii prime spre municipiul Timişoara.

Pe baza unei analize de detaliu a componentelor geografice la nivel de comună şi localitate s-au schiţat, preliminar, cîteva aspecte privind organizarea spaţiului rural periurban al acestui municipiu.

a) **Restructurarea reţelei de aşezări** are în vedere, pe de o parte, restricţionarea unor aşezări mici, neviabile (Nadăş, Rudicica), iar pe de altă parte, preluarea unor funcţii polarizatoare locale de către unele aşezări rurale cu poziţie geografică favorabilă. Ultimele aşezări au un rol important în contracararea forţei de atracţie a oraşului Timişoara şi tendinţei de dezechilibrare, introdusă de acesta în spaţiul geografic respectiv. Selectarea celor mai viabile aşezări are în atenţie o multitudine de criterii dintre care se impun cele de natură economico-geografică, conjugate cu criteriul centralităţii faţă de arealul rural din jur. Situate la distanţe variabile faţă de oraş, deja se profilează unele localităţi cu astfel de funcţii (Recaş, Lovrin, Jebel, Periam, Ciacova, Cărpiniş etc.).

Restructurarea reţelei de aşezări din spaţiul rural periurban al Timişoarei implică o organizare funcţională a acesteia în conformitate cu necesităţile oraşului. Ţinînd cont de locul pe care trebuie să-l deţină fiecare aşezare, se disting, dinspre oraş spre periferie, patru dispuneri circulare de aşezări :

a) *localităţi cu funcţie dominantă de cazare a forţei de muncă*, cuprinzînd acele aşezări cu peste 500 navetişti (Ghiroda — 2200, Giroc — 1350, Chişoda — 1100, Dumbrăviţa — 1300, Săcălaz — 850, Utvin 550 persoane) ;

b) *localităţi agroindustriale, cu funcţie secundară de cazare a forţei de muncă.* Aici sînt incluse aşezările cu mari complexe animaliere, în unele asigurîndu-se şi o prelucrare primară a produselor (Giarmata, Beregsăul Mare, Şagu, Sînandrei, Moşniţa Nouă, Remetea Mare) ;

c) *localităţi cu funcţii industrial-agrare,* cu o dezvoltare complexă din punct de vedere economic, situate la circa 25—30 km de oraş. Dezvoltarea lor industrială a fost determinată de descentralizarea industriei urbane timişorene (Recaş, Jebel, Peciu Nou, Cărpiniş) sau de existenţa unor bogăţii ale subsolului (petrol şi gaze naturale) în aria Biled-Variaş. Aceste localităţi au rolul de a atenua creşterea demografică a oraşului Timişoara, constituind elemente tampon în tendinţa de golire demografică a spaţiului rural ;

d) ultima dispunere este constituită din *localităţi cu funcţii complexe* şi prezintă „întreruperi" locale generate de influenţele urbane ale unor oraşe mai mici (Lugoj, Buziaş, Deta, Jimbolia, Sînnicolaul Mare). Dintre aceste localităţi se remarcă următoarele : Lovrin, Periam, Ciacova, Gătaia.

2) **Zonarea producţiei agricole periurbane** în concordanţă cu puterea de consum a oraşului şi potenţialul agro-productiv al terenului. Avînd în vedere potenţialul productiv al teritoriului, distanţa faţă de oraş, forţa de muncă disponibilă (inclusiv timpul liber al navetistului) se individualizează cîteva arii specializate în aprovizionarea oraşului (populaţiei şi industriei urbane) cu produse agricole ;

Scanned with OKEN Scanner

a) aria de aprovizionare cu legume și carne de pasăre, constituită din arealul aferent primelor două dispuneri circulare de localități ;

b) aria de aprovizionare cu lapte, cereale, plante tehnice, specifică celorlalte două subsisteme de localități ;

c) aria de aprovizionare cu fructe și struguri, suprapunîndu-se peste aria deluroasă a spațiului periurban (Topolovățu Mare, Diniaș, Bucova etc.) și arealul Tomnatic — Lovrin — Periam, specializat în cultura piersicilor și merilor.

3) **Organizarea în scop recreativ a spațiului periurban.** Avînd în vedere că întregul sistem recreativ al orașului Timișoara acoperă doar 20% din necesitățile populației, rezultă că spațiul rural periurban ar trebui să satisfacă restul de aproape 80%. Analiza întreprinsă individualizează 13 unități recreative, care ar putea fi valorificate în acest sens, dintre care 10 păduri (Pădurea Verde, Giroc, Pișchia, Chevereșu Mare, Bazoș, Berini-Blajova etc.), iar celelalte amenajări reprezentînd trei sectoare ale rîului Timiș (Albina, Șag, Ghiroda Nouă).

Considerăm că modelul prezentat în legătură cu organizarea spațiului rural periurban al orașului Timișoara poate fi extrapolat, îmbunătățit și adaptat la alte condiții concrete. Totodată, subliniem că acesta este un domeniu de mare perspectivă pentru cercetarea geografică, atît prin faptul că are un caracter complex, interdisciplinar, cît și prin acela că, în condițiile urbanizării progresive, teritoriul țării s-ar reduce la reuniunea integrată a unor mulțimi de spații periurbane și urbane. Cunoașterea potențialului spațiului rural periurban al unui oraș implică adoptarea unor măsuri adecvate în autogospodărirea și autoaprovizionarea teritorială.

L'ORGANISATION DE L'ESPACE RURAL PÉRIURBAIN DU MUNICIPE TIMIȘOARA

(Résumé)

L'espace rural périurbain constitue une catégorie géographique concrète qui a son rôle d'atténuer le déséquilibre introduis par une ville dans le territoire. Ils sont analisés, d'une part, le potentiel de consommation de la ville Timișoara (des produits agro-alimentaires, des matières premières, la force de travail), et, d'autre part, les caractéristiques de l'espace rural périurbain et son capacité de production. Si le rapport entre les deux éléments fondamentaux doit avoir des valeurs optimales on s'impose : l'organisation fonctionelle du réseau des établissements périurbaine, la détermination du profil économique des localités, l'aménagement de l'espace du loisir, l'organisation appropriée du transport des passagers.

Scanned with OKEN Scanner

POLUAREA CU PULBERI A ATMOSFEREI ÎN ZONA ORAŞULUI BICAZ

ION-FLORIN MIHĂILESCU, ELENA ERHAN şi CONSTANTIN CATANA

Oraşul Bicaz se află situat, într-o zonă cu o orografie complexă aparţinînd munţilor flişului, cu înălţimi mici şi mijlocii. În jurul oraşului înălţimile depăşesc 1000 m (la nord în muntele Simu 1118 m, la sud în Bîtca Stegea 1316 m şi spre sud-est în muntele Cozmiţa 1014 m), iar pantele versanţilor au înclinări care întrec uneori 25°—30°.

Configuraţia reliefului este determinată în ansamblu de fragmentarea majoră dată de cele două văi principale, Bistriţa şi Bicazul, precum şi de valea Izvorul Muntelui.

Din punct de vedere climatic, oraşul Bicaz cu împrejurimile se încadrează în regiunea climatică a văilor din cuprinsul ţinutului munţilor mijlocii, unde temperatura medie anuală oscilează între 7°—8°C. Iarna, valoarea gradienţilor termici verticali este redusă (0,3°—0,4°/100 m altitudine), în timp ce vara, datorită răcirii adiabatice a aerului, sub acţiunea convecţiei termice accentuate, valoarea gradienţilor termici verticali creşte ajungînd să varieze între 0,6°—0,7°/100 m alttiudine.

Inversiunile de temperatură, fenomene cu care se asociază de obicei fazele de poluare intensă, caracterizează atmosfera din această zonă începînd de la sol pînă la nivelul celor mai înalte vîrfuri montane.

Analiza datelor pluviometrice, întregistrate în perioada 1961—1975, a scos în evidenţă că în această zonă cantitatea medie anuală de precipitaţii este cuprinsă între 664,5 mm la Pîngăraţi şi 675,7 mm la Ceahlău-Sat. Cele mai mari cantităţi cad în sezonul cald al anului, cînd s-a constatat că exercită o influenţă importantă asupra cantităţii de praf sedimentat, iar cele mai mici în sezonul rece, cînd cantitatea de pulberi înregistrează valorile cele mai ridicate (la această cauză adăugîndu-se şi altele, de ordin dinamic, termic etc.).

Circulaţia aerului se caracterizează printr-o mare complexitate, determinată atît de curenţii aerieni din atmosfera liberă, cît şi de condiţiile geografice care favorizează dinamica locală a aerului.

Datorită reliefului intens fragmentat, circulaţia generală a atmosferei este puternic perturbată, de multe ori frînată, formîndu-se o gamă variată de vînturi locale neperiodice şi periodice. Dintre acestea din urmă, cele de munte-vale sînt cele mai însemnate ca frecvenţă, determinînd în anumite situaţii regimul vîntului, în ansamblu. Ele ating cea mai mare dezvoltare la sfîrşitul verii şi începutul toamnei, cînd depăşesc în medie 50—60% din numărul zilelor unei luni.

Scanned with OKEN Scanner

Viteza vînturilor este mică atingînd în medie pe an 2,3 m/s la Pîngărați, 1,7 m/s la Ceahlău-Sat și 1,6 m/s la Bicaz.

Predominarea vitezelor mici ale vîntului (1,6—1,8 m/s) și procentul mare de calm, fac ca orașul Bicaz să se înscrie în arealele cu potențial ridicat de poluare a aerului.

La această stagnare relativă a aerului se mai asociază și o altă situație meteorologică nefavorabilă, curenții stabili dinspre sursa principală de impurificare.

Așa cum se poate observa la punctul meteorologic de lîngă Fabrica de ciment, vînturile dominante sînt cele dinspre nord-est, adică din avalul văii Bicaz (spre deosebire de regimul caracteristic văii Bistrița, cu vînturi dominante dinspre amonte). Fenomenul se explică prin aceea că vînturile descendente locale se manifestă sub forma unor curenți slabi, dar constanți (neînregistrați de giruetă), care contribuie la o deplasare lentă a pulberilor evacuate de către coșurile Fabricii de ciment, înspre oraș, producînd astfel o distribuție relativ uniformă a acestora pe suprafața urbană.

În același timp, curenții ascendenți care se manifestă în mod obișnuit, în timpul zilei, sînt mult mai puternici ca intensitate, transportînd pulberile în sens invers, spre partea superioară a văii Bicazului.

*

Pentru stabilirea cantităților de praf sedimentate, a ariei de dispersare a impurităților, a concentrației de pulberi, ca și a compoziției lor chimice s-au utilizat următoarele metode :

— determinarea gravimetrică a conținutului de pulberi din aer prin sedimentare (în 41 de puncte) ;

— determinarea conținutului de pulberi din aer prin aspirație ;

— măsurarea dimensiunile pulberilor cu ajutorul micrometrului ocular Zeiss ;

— analiza compoziției chimice a pulberilor sedimentate ;

— determinarea cantităților de pulberi emise de sursă (prin măsurători la coșurile Fabricii de ciment Bicaz).

Rezultatele obținute prin intermediul acestor metode demonstrează că asupra gradului de impurificare al atmosferei de deasupra acestui centru urban influențează mai mulți factori între care primează :

— înălțimea și natura sursei ;

— poziția acesteia în cadrul regiunii ;

— cantitățile evacuate în unitatea de timp ;

— procesele și fenomenele meteorologice care au loc sub influența condițiilor locale de relief.

Cea mai mare cantitate de pulberi și gaze nocive este evacuată în atmosferă prin cele 4 coșuri (înalte de 60 m) ale fabricii, în procesul de fabricare a cimentului și varului. Aceasta, din cauză că eficacitatea desprăfuirii de către electrofiltre este redusă ca urmare a creșterii capacității de producție a celor 7 cuptoare rotative de calcinare (de la 300 t/zi la 330 t/zi la un cuptor tip „23 August" și de la 800 t/zi la 920 t/zi la cuptorul C.R.-800). În acest fel electrofiltrele au rămas subdimensionate față de proiectul inițial, făcînd ca valoarea cantității de pulberi emisă în atmosferă să se ridice în medie la 145 t/24 ore.

Scanned with OKEN Scanner

Debitele la ieşirea din coş variază între 120.000—150.000 m³/oră la un cuptor de tip „23 August" şi între 300.000—350.000 m³/oră la cuptorul C.R.-800. Temperatura gazelor care antrenează pulberile în atmosferă, la nivelul superior al coşurilor se ridică la 290°—300°.

Aceste elemente asociate cu specificul topografiei montane, ce favorizează formarea frecventă a inversiunilor de temperatură (condiţii optime de menţinere a impurităţilor în stratul de aer inferior), ne explică înregistrarea unor cantităţi de pulberi cu valori care depăşesc cu mult pragul maxim de toxicitate admis. Se constată că, potrivit scării Babaiant, în 78% din cazuri aerul este mijlociu, puternic şi intens impurificat, adică cu cantităţi medii care au depăşit 17 g/m²/lună, valoare care reprezintă limita admisă pentru oraşe.

Cantităţile maxime medii anuale, sedimentate pe unitatea de suprafaţă, au ajuns să atingă 457,1 g în apropierea Fabricii de ciment, în partea de nord-est, la o distanţă egală cu 350 m.

Faţă de sursa poluantă, cantităţile de pulberi descresc aproximativ radial. Pe măsură ce ne îndepărtăm de aceasta se înregistrează cantităţi neglijabile cuprinse între 1—6 g/m²/lună, aşa cum sînt bunăoară cele din zona lacului de acumulare Izvorul Muntelui — la baraj sau Potoci.

În medie, cele mai mari cantităţi de pulberi s-au depus pe valea îngustă a rîului Bicaz, unde calmul atmosferic a depăşit frecvent 40%, iar vînturile dominante au fost cele dinspre nord-est. Prin urmare, impurităţile emise de Fabrica de ciment situată în acest sector sînt greu dispersate spre aval, spre confluenţa cu Bistriţa deci, în partea estică şi în special nordică a oraşului. Cu toate acestea, ca urmare a apropierii de sursă, cît şi a temperaturilor mai ridicate înregistrate în zona centrală a oraşului, sensul de dispersie al pulberilor a fost acelaşi cu sensul de curgere al apei Bicazului (în special noaptea), adică spre arealul cu presiune mai scăzută. Din această cauză cartierul central al oraşului face parte din zona cu grad accentuat de impurificare.

Referindu-ne în continuare la aspectul dispersiei pulberilor, precizăm că analiza atentă a hărţii scoate în evidenţă existenţa mai multor zone de impurificare, ca de exemplu :

— o zonă **neimpurificată** sub 10 g/m²/lună), prezentă în extremitatea nordică a oraşului Bicaz ;

— o zonă **slab impurificată** (10—17 g/m²/lună), localizată la circa 1,5 km spre sud de barajul lacului de acumulare Izvorului Muntelui-Bicaz, ocupînd un areal relativ restrîns, în sectorul de îngustare a văii Bistriţa ;

— o zonă **mijlociu impurificată** (17—25 g/m²/lună), care ocupă suprafeţe neînsemnate, slab populate din nordul cartierului Dodeni şi extremitatea sudică a cartierului Capşa ;

— o zonă **considerabil impurificată** (25—42 g/m²/lună), identificată pe valea Bistriţei ocupînd centrul cartierului Dodeni şi nordul cartierului Capşa ;

— o zonă **puternic impurificată** (42—50 g/m²/lună), situată în sudul cartierului Dodeni şi centrul cartierului Ciungi ;

— o zonă **intens impurificată** (peste 50 g/m²/lună). Această zonă ocupă cea mai mare parte a suprafeţei urbane, închizînd în arealul său cartierul Mărceni, aproape în întregime, vestul cartierului Ciungi, dezvoltîndu-se în toată plinătatea sa pe valea Bicazului. Izokona de 100 g/m²/lună, a traversat gura văii Bicazului unde se află centrul oraşului.

Scanned with OKEN Scanner

Instabilitatea condițiilor meteorologice și în special a turbulenței termice și dinamice, ca și variațiile fluxului tehnologic fac ca, în timp, gradul de impurificare să varieze foarte mult.

Astfel, în timpul anului, s-au înregistrat creșteri însemnate ale cantităților de pulberi sedimentate mai ales în lunile reci, cînd turbulența termică a fost scăzută, fenomenele de inversiune termică frecvente și precipitațiile — ca element purificator al atmosferei — minime (0,0 mm—5,1 mm). În plus și umezeala aerului ridicată (88% în februarie) a contribuit deseori la formarea ceții industriale, factor agravant al poluării, prin aceea că în asemenea stări de vreme crește concentrația în pulberi a aerului.

Înregistrările din luna februarie au indicat valori maxime absolute (pentru întreg anul 1972) la punctele de recoltare din apropierea fabricii, unde s-au cîntărit pînă la 741,53 g/m²/lună, la aceeași depărtare de sursă care a fost menționată deja, adică 350 m.

În majoritatea punctelor cantitățile de pulberi în lunile ianuarie și februarie au fost aproape duble față de cele din luna martie, lună cu o dinamică mai activă, cu viteze ale vîntului care au crescut la 5,8 m/s și care au facilitat răspîndirea impurităților în atmosferă. De aceea, în anotimpul de iarnă s-au înregistrat abateri maxime de la impurificarea cu pulberi admisă (17 g/m²/lună) pentru zona industrială ; 5—8 ori în centrul orașului Bicaz și abateri care au variat între 10—35 ori în sectorul dens populat din apropierea Fabricii de ciment.

În opoziție cu situația de iarnă este gradul de poluare al atmosferei în timpul verii.

Vara deasupra orașului Bicaz impurificarea aerului este mult mai redusă. Aceasta din cauză că în acest anotimp precipitațiile atmosferice sub formă lichidă au cantități care în medie depășesc 100 mm (121,7 mm) și cu un rol important în depoluarea atmosferei. Iată numai un exemplu : în 79% din cazuri, valorile cantităților de pulberi sedimentate au fost mai mici în luna iunie decît în precedenta, cu toate că pentru luna mai a anului 1972 a fost caracteristic și un procent ridicat al calmului (62%), care a favorizat depunerea pulberilor. Abaterea de la impurificarea cu pulberi admisă a fost în anotimpul de vară cea mai redusă ; 15—20 de ori în imediata apropiere a Fabricii de ciment, de 4—5 ori în cartierul central, de 3—5 ori în cartierul Mărceni, de 1—3 ori în cartierul Ciungi și de 1—2 ori în cartierele Dodeni și Capșa.

În anotimpurile de primăvară și toamnă, gradul de poluare a aerului este dependent mai mult de regimul frecvenței și vitezei vîntului, prezentînd valori intermediare între iarnă și vară. În timpul primăverii, canalizarea pronunțată a curenților aparținînd circulației generale, dominant vestică (canalizare care în valea Bistriței și Bicazului se face în sens descendent), cît și vînturile locale catabatice au provocat o accentuare a gradului de impurificare, spre aval, în cele două văi. Strîns legate de regimul de temperatură, spre toamnă, procesele de canalizare a curenților s-au intensificat și ca atare, s-a observat aceeași tendință de extindere a gradului de poluare în aval.

Dinamica anotimpuală a impurificării, ca și diferențierea între diversele puncte din cuprinsul zonei studiate, mai sînt cauzate și de amploarea dezvoltării proceselor fizice, care au loc pe versanți cu expunere diferită față de razele solare. De exemplu, în timpul zilelor însorite de vară, versantul stîng al văii Bicazului, caracterizat printr-o expoziție sudică-sud-estică, primește o

Scanned with OKEN Scanner

cantitate de radiație solară mai mare decît versantul opus. În aceste condiții, în stările de acalmie, pe versantul cu expunere spre sud-sud-est este favorizată formarea unei circulații locale ascendente, ceea ce are ca consecință imediata antrenare a pulberilor pe verticală și deci, diminuarea gradului de poluare în apropierea solului. În acest caz, nivelul de concentrare maximă a pulberilor este situat mai sus, în zona unde curenții ascendenți întîlnesc ramura descendentă a curenților de convecție și de unde vîntul dispersează nocivitățile.

Gradul de poluare a aerului cu pulberi a variat și în raport cu alți factori meteorologici.

Așa de exemplu, în timpul observațiilor expediționare complexe, cînd s-au făcut recoltări de pulberi prin aspirație, concomitent cu observații microclimatice, cele mai mici concentrații de pulberi s-au asociat cu prezența unui plafon de nori coborît, cu un grad mare de acoperire a cerului. Concentrații mici s-au măsurat și în intervalele care au urmat imediat după producerea precipitațiilor. În nopțile senine și calme (exemplu, 24 iulie 1972), concentrațiile de pulberi au atins valorile cele mai mari, mai ales în apropierea Fabricii de ciment.

Dependența de factorii meteorologici s-a reflectat și asupra granulometriei pulberilor sedimentate. În timpul recoltărilor din anotimpurile de primăvară, pulberile de dimensiuni variate s-au deosebit puțin ca frecvență de la un punct la altul datorită, schimbului turbulent accentuat și a cantităților mari de precipitații.

Toamna, prin creșterea duratei și frecvenței inversiunilor termice s-a produs o departajare dimensională netă ; procentul cel mai mare de pulberi fine fiind înregistrat în punctele cele mai îndepărtate de sursă, în timp ce procentul de pulberi grosiere s-a înregistrat în imediata apropiere a sursei principale.

Determinările granulometrice din lunile de iarnă ale anului 1972 au dus la aceeași concluzie, a diferențierii pulberilor după dimensiuni, în sensul că pulberile fine au fost antrenate de curenți la distanțe mai mari.

Din media anuală s-a observat că, în apropierea sursei, proporția granulelor mari (între 140—210 microni) este de 5,7% și scade în ordine pentru celelalte puncte astfel : Centru 3,4%, Tașca 2,2%, Capșa 1,6% și Baraj 1,1%.

Proporția granulelor mici (0—78 microni) crește în raport cu distanța, de la 74,1% la Fabrica de ciment, la 86,8% la Baraj. Granulele mijlocii (70—140 microni) nu constituie decît 12,1%.

În încheiere, mai trebuie să adăugăm și faptul că în compoziția chimică a prafului de ciment dintre elementele constituiente (SiO_2, AL_2O_3, Fe_2O_3, CaO, MgO), predomină CaO care dizolvat de apa de precipitații se infiltrează în sol, mărindu-i PH-ul. Concomitent cu acest proces are loc o acumulare masivă de $CaCO_3$ care acționează direct asupra omului. Chiar dacă neglijăm acest aspect, poluarea atmosferei cu pulberi de ciment în cuprinsul orașului Bicaz prezintă un mare neajuns pentru populație.

Pulberile de ciment sînt acele impurități care acționează asupra omului și asupra mediului său de viață prin elemente ca : compoziția chimică, grad de solubilitate, grad de concentrare, dimensiuni etc.

Acțiunea acestora fiind complexă (iritantă, alergică) și continuă în cazul de față, contribuie în final la scăderea rezistenței generale a organismului uman, micșorînd longevitatea la bătrîni și reducînd dezvoltarea fizică la copii.

Scanned with OKEN Scanner

Deoarece cantitatea absolută a particulelor pătrunse în plămîni este mai mare la concentrații ridicate, după datele noastre reiese că, locuitorii din imediata apropiere a Fabricii de ciment, cei din cartierul Tașca, ori din cel central sînt mai expuși decît cei din cartierele Dodeni, Ciungi și Capșa.

Studiul asupra morbidității populației acestei localități, efectuat de un colectiv de cercetători ai I.S.P.C.M. din Iași (perioada 1955—1960), în comparație cu o localitate lipsită de praf de ciment, dar cu aceleași condiții geografice, a arătat că afecțiunile acute și cronice ale aparatului respirator (bronșite, pneumonii, faringite, rinite, pleurezii) au fost mai frecvente în localitatea Bicaz (163,5%) față de localitatea martor (98,2%).

Ca urmare a numărului ridicat de zile „umede", efect al frecventelor fenomene de inversiune termică și a concentrației sporite de particule, astmul pulmonar și frecvența cazurilor gripale sînt de asemenea mai ridicate aici decît în împrejurimi.

Prin absorbția radiației solare și mai cu seamă a ultravioletelor, procesul de poluare a atmosferei cu pulberi de ciment, contribuie la sporirea cazurilor de rahitism la copiii din această zonă, ori la scăderea puterii de muncă, observată în general la persoanele adulte.

La toate acestea, dacă mai adăugăm încă și influența negativă a poluării atmosferei asupra esteticii landșaftului urban, asupra vegetației spontane care îmbracă versanții celor două văi (Bistrița și Bicaz), asupra vegetației cultivate cu repercursiunile lor asupra ambianței fizice a mediului de viață sau a celei psihice a populației locale, ori a turiștilor care vizitează aceste locuri pitorești, ne dăm seama, cît sînt de greu de evaluat pagubele provocate de acest proces.

*

Pe baza celor prezentate mai sus, considerăm că procesul de poluare din această zonă poate fi diminuat numai prin aplicarea imediată a unor măsuri eficiente, care propunem să se refere la :

— asigurarea funcționării permanente a actualelor sisteme de reținere a particulelor solide ;

— utilizarea de noi electrofiltre care să corespundă capacității de producție actuale a fabricii ;

— menținerea unei etanșeizări perfecte la instalațiile de transport a clincherului și cimentului, precum și în expediția cimentului la silozuri, însăcuire și încărcare în vrac.

Pentru evitarea acțiunii iritative a pulberilor de ciment asupra organismului uman, propunem să se interzică cu desăvîrșire extinderea spațiului clădit pe valea Bicazului. De asemenea, să se sisteze construirea de locuințe în zona centrală și în cartierul Mărceni, unde gradul de poluare este foarte intens. Propunem ca în perspectivă, orașul să se dezvolte pe verticală numai în jumătatea nordică a cartierului Dodeni, mai ales că aici există și teren liber.

Construcțiile noi cu caracter de agrement (cabane, vile) ar trebui limitate numai în sectorul Izvorul Muntelui, unde poluarea este aproape inexistentă.

BIBLIOGRAFIE

1. ARDELEAN I. (1962) — *Igiena generală și comunală*, Ed medicală, București. 2. BARNEA M., URSU P. (1969) — *Protecția atmosferei împotriva impurificării cu pulberi*

Scanned with OKEN Scanner

și gaze, București. 3. BERLJAND M. E. (1968) — *Rôle des facteurs météorologiques dans la dispersion des polluants dans les zones urbaines*, Résumé de conférence à colloque sur les climats urbains et la climatologie appliquée à la construction, Bruxelles, 15—25 octobre. 4. BÖER W. (1966) — *Tehniceskaia meteorologhiia*, Leningrad. 5. GRISOLLET M. M., PELLETIER J. (1957) — *La pollution atmosphérique au centre de Paris et ses relations avec quelques facteurs climatologiques*, La Météorologie, IV — 47. 6. MĂHĂRA GH. (1969) — *Contribuții la studiul nocivității atmosferice în orașul Oradea*, Lucrări șt. seria A, Separatum, Oradea. 7. MIHAILESCU I. F. (1971) — *Frecvența vînturilor periodice locale în sectorul mijlociu al văii Bistriței*. Lucr. Staționii „Stejarul", vol. 4. 8. ȘTRAUS H. (1957) — *Lucrări practice de igienă generală și comunală*, București. 9. VANCEA N. (1963) — *Considerații meteorologice asupra impurificării atmosferei de către fumurile provenite din surse industriale*, Hidrotehnica, gospodărirea apelor și meteorologia, nr. 2. 10. * * * (1959) — *Atmospheric diffusion and air pollution*, Acad. Press, New York, London. 11. * * * (1966) — *Clima R. S. România, Vol. II. Date climatologice*, București. 12. * * * (1971) — *Meteorologhiceskie aspecti zagriaznenia atmosferî*, Sbornic doklad na Mejdunarod. Simpoz. V, Leningrad.

V. GEOGRAFIE ISTORICĂ, TOPONOMIE ȘI CARTOGRAFIE

Scanned with OKEN Scanner

TOPONIMIA (ŞTIINŢA NUMELOR GEOGRAFICE) ŞI INTERDISCIPLINARITATEA

GHEORGHE DRAGU

Importanţa studiilor şi cercetărilor de toponimie a fost subliniată, în nenumărate împrejurări, de către personalităţi de seamă ale lingvisticii, istoriei, geografiei şi ale altor domenii ale ştiinţei şi culturii româneşti, fapt care a constituit o încurajare, un îndemn în această direcţie, cu multiple concretizări concepute metodologic nearmonizat, uneori chiar divergent, iar din punct de vedere al valorii intrinsece, de asemenea, diferenţiate. Un numitor comun şi-au găsit numai în dorinţa de a contribui cu ceva la studierea tezaurului toponimiei româneşti.

O analiză întreprinsă cu discernămint asupra metodelor de studiu practicate şi a rezultatelor obţinute, în studiul actual de cunoaştere, se impune, avînd în vedere lipsa de omogenitate metodologică şi teritorial-dimensională, dar mai cu seamă o privire în perspectiva geografiei istorice, care ar reprezenta nu o simplă însumare, ci o sinteză realizată la nivel statal şi regional cu cele mai reprezentative exemplificări, concludente în demonstrarea unor fenomene de importanţă majoră, corelate sub aspect lingvistic, istoric şi geografic.

Problema locului şi rolului unei ştiinţe în sistemul complicat al sferelor cunoaşterii s-a pus întotdeauna cu scopul de a contribui la o mai bună fundamentare a ei din punct de vedere teoretic şi metodologic, iar discuţiile pe această temă au permis înaintarea pe calea unor realizări conforme aspiraţiilor ştiinţei. Firește, drumul n-a fost niciodată lin şi de multe ori nu s-a ajuns la o unanimitate de păreri, mai ales în cazul ştiinţelor de graniţă, al căror obiect interesează mai multe domenii ştiinţifice interferenţele fiind, astfel, inerente. Acesta este şi cazul *toponimiei*, ştiinţă relativ recentă, pentru care, de mai bine de o jumătate de secol, se reclamă, uneori cu deosebită insistenţă, în numeroase lucrări publicate, dreptul exclusiv de studiu al numelor geografice de către lingvişti.

Realitatea a demonstrat că şi specialiştii în istorie sau geografie s-au ocupat cu foarte bune rezultate de studiul numelor geografice, dezvăluind laturi nebănuite ale toponimelor, greu, dacă nu chiar imposibil, uneori, de descifrat numai cu mijloacele lingvisticii.

Încă de la sfîrşitul secolului trecut, în unele ţări s-a înţeles necesitatea colaborării interdisciplinare în cercetarea toponimică prin realizarea unor colective (comisii) formate din lingvişti, istorici, geografi şi alţi specialişti,

Scanned with OKEN Scanner

iar roadele n-au întîrziat să apară. La noi s-au realizat puține progrese în acest sens.

Într-o cronică apărută în revista Studii și cercetări de geologie, geofizică și geografie — seria geografie, tom. 14, nr. 1, 1967, Ion Conea prezenta primul Simpozion național de onomastică desfășurat la Cluj în zilele de 16—17 decembrie 1966. Organizată de Institutul de lingvistică al Academiei R. S. România din Cluj, sub conducerea academicianului Emil Petrovici, această manifestare științifică marca începutul mai accentuat și foarte promițător al apropierii interdisciplinare, între cei ce se ocupă de studierea numelor geografice (a toponimelor), atît prin temele comunicărilor susținute de către lingviști, istorici și geografi, cît și prin propunerile, bine intenționate, ale acad. Emil Petrovici de a se înființa cercuri de onomastică în toate centrele universitare și institutele de lingvistică, pentru ca apoi să fuzioneze într-o „Asociație a topo și antroponimiștilor din România".

Comisia aleasă pentru concretizarea acestui plan era formată din Emil Petrovici, Ion Pătruț și Ion Conea, deci din doi lingviști și un geograf. Dispariția acad. Emil Petrovici (1968) și a prof. I. Conea (1974) n-a mai permis punerea în aplicare a celor proiectate. De atunci au avut loc încă cinci simpozioane de onomastică și toponimie la Cluj-Napoca, din trei în trei ani, cu un număr mare de comunicări ale lingviștilor, istoricilor și geografilor. Tot astfel, la cele două simpozioane de toponimie organizate la București de către Institutul de geografie (1972 și 1982) participarea largă a lingviștilor și istoricilor a marcat apropierea exprimată în mod clar, ca o necesitate în etapa actuală, prin comunicări și luări de cuvînt, ca și în dezbaterile pe teme de toponimie de la D.T.M. și la Academia R. S. România.

Acestea dovedesc că toponimia interesează și preocupă în mod constant pe specialiștii din diferite domenii ale cercetării științifice și realizării de produse cartografice, dar mai pregnant pe lingviști, geografi și istorici. Desigur, în fiecare dintre aceste ramuri ale științei s-au stabilit anumite puncte de vedere, specifice, care urmăresc elucidarea problemelor complexe pe care le ridică toponimia țării sau a unei regiuni, lucru valabil și pe alte meridiane ale globului, dar *cît de util ar fi ca ele să fie corelate unitar!*

În ultimii o sută de ani conceptul de toponimie a evoluat, ca și metodologia de cercetare, și era firesc să fie așa, ținîndu-se seama și de progresele înregistrate în alte țări ale lumii. Geografii au avut un rol important în această direcție, în primul rînd prin Ion Conea, care și-a dedicat cea mai mare parte din activitatea sa cercetării toponimiei din punct de vedere geografic și geografiei istorice, cu contribuții de seamă la dezvoltarea metodologiei, aducînd prima clasificare geografică pe linia acestor preocupări. Categoriile propuse de Ion Conea în Monografia geografică a R. P. Române — 1960, vol. I, cap. Toponimia, aspectele ei geografice au fost în largă măsură însușite și de alți specialiști, ceea ce dovedește justețea alegerii lor.

În același timp, studierea toponimiei din punct de vedere lingvistic și istoric a cunoscut o înviorare progresivă, paralel cu schimbarea concepției de lucru, cu îmbogățirea metodologiei prin mijloace lingvistice, istorice și geografice, chiar dacă uneori nu se citează sursa de inspirație. Oricum, îmbogățirea metodelor și procedeelor de cercetare în toponimie rămîne un bun cîștigat pentru știință.

Sînt semnificative însă cele exprimate de I. A. Candrea cu mai bine de o jumătate de secol în urmă și care-și găsesc loc în numeroase lucrări

Scanned with OKEN Scanner

publicate de autori clasici şi contemporani, prin reluări puţin modificate ca formulare dar identice în esenţă. Autorul menţionat spunea următoarele: „Definiţiunea toponimiei ne-o arată chiar numele său. E un cuvînt compus din grecescul τόπς care înseamnă *„localitate"* (sic !) şi ονομα „nume". Toponimia se ocupă, deci, cu studiul originei numelor de localităţi (sic !), a numelor geografice, şi, prin aceasta, este în legătură cu geografia, interesînnu-l însă nu numai pe filolog şi pe geograf, ci şi pe istoric. Deşi s-ar părea că această ramură n-are nici o legătură cu filologia, totuşi singurul care se poate sluji cu mult folos de preţiosul material ce i-l oferă toponimia este filologul" [1].

Acelaşi autor întărea ideea astfel: „Se naşte acum întrebarea: *Cum şi de cine trebuiesc făcute studiile de toponimie? Răspunsul vine de la sine: numai de filolog* (subl. G. D.), căci numai el poate să desluşească şi să înlăture dificultăţile ce se ivesc în cale, de cîte ori e vorba să se dea o justă interpretare a numelui topic" [2].

Carenţele definiţiei sînt atenuate oarecum de Iorgu Iordan [3], care precizează: „Numele de locuri ale unei regiuni oarecare pot fi studiate din diverse puncte de vedere, după preocupările celui care le cercetează. Modul cum iau ele naştere, precum şi rolul pe care îl joacă în viaţa unui popor interesează deopotrivă pe geograf, pe istoric, pe etnolog şi pe lingvist. Aşa se face că toţi aceşti specialişti s-au simţit şi continuă să se simtă atraşi de toponimie în sensul larg al cuvîntului".

În nota infrapaginală autorul menţionează că „Această expresie mi se pare mai proprie şi, deci, mai cuprinzătoare decît *nume de localităţi*. Căci *loc* însemnează şi orice accident al solului (în sens foarte larg), adică orice fapt topografic natural sau artificial, şi toate speciile de aşezări (oraşe, tîrguri, sate, bordeie, colibe, tîrle, odăi etc.)". Chiar şi cu aceste adăugiri gama mult mai largă a componentelor mediului geografic fizic şi a celui umanizat este departe de a fi cuprinsă integral în sfera toponimiei prin implicarea infinităţii de numiri geografice. De aici rezultă şi neconcordanţa între concepţia lingviştilor despre geografie, pe care o limitează la relief, ape şi aşezări, neglijînd o însemnată parte din fenomenele ce se încadrează în preocupările acestei ştiinţe.

Dacă am accepta expresia de „nume de locuri" ca fiind cea mai potrivită şi enumerarea dată de Iorgu Iordan mai sus am constata dificultăţile încadrării unor fenomene nemenţionate, dar care au o importanţă destul de mare pentru a fi neglijate. Tocmai de aceea I. Conea (1960, 1969) a procedat la stabilirea categoriilor toponimice şi la detalierea lor. Reluînd această problemă, din necesitatea unei clasificări a toponimelor mai conformă cu cerinţele cercetării, în cursul „Toponimie geografică" [4], autorul a considerat că ar fi necesare cîteva modificări şi unele elemente noi în taxonomia toponimică.

Faptul a stîrnit reacţia prof. dr. doc I. Pătruţ, care, într-o comunicare susţinută la al III-lea Simpozion de onomastică de la Cluj-Napoca şi

---

[1] *Elemente de toponimie cu privire specială la toponimia din Oltenia.* Curs ţinut la Universitatea din Bucureşti, 1932—1933, p. 3.

[2] *Principii de toponimie cu privire specială la toponimia Olteniei şi a Banatului.* Curs ţinut la Universitatea de Bucureşti, 1934—1935, p. 51—52.

[3] IORGU IORDAN, *Toponimia românească,* Ed. Acad. R.P.R., Buc. 1963.

[4] GH. DRAGU, *Toponimie geografică,* partea I, C.M.U.B., 1973.

înserată în volumul „Studii de onomastică", III, p. 236 spunea : „Ținînd seama de utilitatea recomandării că toponimia e indicat să se studieze cu documentul în mînă și cu piciorul pe teren — cu adaosul că „Cel care studiază numele proprii trebuie să fie un lingvist, căci ele pot fi explicate numai cu metode lingvistice" — mă refer și la necesitatea intensificării colaborării cu geografii, îndeosebi în domeniul toponimiei".

Referindu-se la cursul de „Toponimie geografică" menționat mai sus, prof. I. Pătruț spunea : „În același curs se acceptă clasificarea toponimelor după criteriile și modelele lui Ion Conea, utilizate de acesta și în Monografia geografică a Republicii Populare Române, I, Geografia fizică, apărut în 1960. Afirm că e regretabil și păgubitor că n-au fost consultați lingviștii asupra acestor „criterii" și, în general, asupra analizei și grupării — în bună parte greșite — a toponimelor". Este oare suficient să se afirme, fără a se motiva în ce constau „greșelile" săvîrșite de geografi ?

Au trebuit să treacă 21 de ani de la apariția Monografiei geografice, pe care probabil prof. I. Pătruț o cunoștea în 1966 cînd a avut loc primul Simpozion de onomastică la Cluj și aproape un deceniu de la apariția cursului de toponimie geografică pentru a se lua o astfel de poziție critică asupra metodologiei folosite. Deși nu au fost făcute recenzii de către lingviști asupra cursului, menționăm că aceștia îl folosesc (chiar dacă nu fac totdeauna referiri concrete) ca un material ajutător în unele lucrări publicate (este evidentă utilitatea !).

Cercetările efectuate pînă în prezent, practica în general demonstrează că toponimia este și trebuie considerată o știință de contact, în care interferează lingvistica, istoria și geografia în primul rînd. Desigur numele geografice pot fi și sînt studiate și separat de către reprezentanți ai acestor domenii mai vechi, dar cel puțin pentru lucrări de referință prin care să se pună integral în valoare fondul toponimic este mai mult decît necesară cercetarea interdisciplinară, prin colaborare reală și egală, bazată pe reciprocitate de idei. Este modul cel mai corect al colaborării interdisciplinare.

LA TOPONYMIE (SCIENCE DES NOMMES GÉOGRAPHIQUES) ET L'INTERDISCIPLINARITE

(resumé)

La toponymie, science des nommes géographiques, a gagné une inestimable importance en ce qui concerne ses aspects scientifiques et éducatifs, étant un bien de la culture et une modalité d'investigation. Elle se situé aux confins de minimum trois domains scientifiques plus anciens (de la linguistique, de la géographie et de l'histoire) dont les repprésentants participent à la recherche du fond toponymiques. Par sa specificité, la toponymie reclame la colaboration interdisciplinaire, pour une complète résolution des nombreux problemes que les nommes géographiques les envisagent.

CONTRIBUȚII DE GEOGRAFIE ISTORICĂ ASUPRA ZONEI STÎNCA — COSTEȘTI

I. ȘANDRU, V. BĂICAN

Teritoriul delimitat pentru lucrări hidrotehnice, cunoscut sub numele de „culoarul Prutului" prezintă o importanță deosebită sub raportul umanizării. Este regiunea care a intrat în oikumenă încă din paleoliticul inferior (540—120 000 î.e.n.), urme existînd în terasa inferioară *Mitoc* (C. S. Nicolaescu-Plopșor), *Ripiceni* (N. N. Moroșan), în prundișurile de la baza terasei inferioare, punctul „La Izvor".

Elemente foarte numeroase de cultură materială demonstrează continuitatea de locuire pînă în epoca contemporană, iar, în unele cazuri, vetrele de așezări omenești s-au transmis de la o cultură la alta. Explicarea succesiunilor de culturi necesită o analiză atentă a raportului dintre om-natură, în condițiile particularităților orînduirilor social-economice.

1. Ce elemente naturale l-au atras pe om în măsură de a-l fixa pe perioade lungi de timp ?

Zona Stînca-Costești se detașează în cadrul Depresiunii Prutului mijlociu ca o subunitate geografică marcată prin particularități naturale-potențiale specifice. Aici, valea epigenetică a Prutului este puternic meandrată, buclele adîncite în formațiunile tortoniene sînt mărginite de versante abrupte, inaccesibile omului primitiv, iar formele mai proeminente ale calcarelor recifale din interiorul buclelor au fost afectate de eroziunea carstică pînă la forma de grote. Aceste forme de relief au constituit elemente de protecție naturală pentru omul perioadei cuaternare. Între meandre s-au format și arii aluvionare ce se etajează în trepte fragmentate de terase : t_1(10—15 m), t_2(20—30 m), t_3(60—70 m), locuri favorabile pentru apropierea de apa Prutului, iar din neolitic pentru așezări și terenuri de cultură. Această compartimentare a văii Prutului (1) de pintenii stîncoși, ce străngulează în multe puncte valea și care alternează cu fragmente de terase, au fost favorabile pentru așezări mici, dar a constituit o piedică pentru generațiile de așezări feudale și contemporane, ce aveau vetrele departe de drumul ce urma linia mai înaltă a podișului. Așa se explică și faptul că dintre vadurile Prutului, atestate documentar în această zonă, numai cele de la Rădăuți-Lipcani și Ștefănești-Branișteа-

Avrămeni au funcţionat permanent, celelalte avînd un caracter local. Pînă în prezent s-a descoperit şi o *aşezare de scruntar,* cu urme materiale mezolitice, situată în lunca Prutului, la nord de Dealul Punar.

Apa a fost al doilea element — după formele de relief — favorabil aşezărilor omeneşti. Încă din epoca preistorică omul a ales pentru aşezări terenuri ferite de procese active de modelare şi dotate natural cu apă pentru pescuit (Prutul) şi apă potabilă. Sînt numeroase exemple de aşezări traversate de pîraie : p. Fundoaia (Lehneşti), p. Cinghinia (Cinghinia), p. Badu (Ripiceni), p. Volovăţ (Bold), p. Ciocoiul (Liveni), p. Ghireni (Mitoc) ş. a.

Solurile şi vegetaţia întregesc complexul de condiţii naturale. Pe reliefurile acumulative (terase, glacisuri), s-au format, în perioada postglaciară, solurile de silvo-stepă, iar pe platourile mai înalte de la vest de Prut, solurile de pădure cenuşii şi brun-cenuşiu (N. Barbu), care se întind pe aliniamentul rediurilor : Păd. Ripiceni, Păd. Sadomeni. Solurile de silvo-stepă sînt diferite tipuri de cernoziomuri în diverse stadii de levigare. Etajarea solurilor şi mai ales prezenţa pădurilor de luncă şi de podiş au constituit elemente de atracţie permanentă.

Natura a oferit omului o faună foarte variată, adaptată particularităţilor mediului.

Zona dintre Ştefăneşti-Rădăuţi este bogată în *roci de construcţie: argilă, calcar* şi mai ales *silex cenuşiu* sau negru, foarte mult apreciat în confecţionarea uneltelor de muncă preistorice. Silexul de Prut a permis realizarea unor unelte de mare perfecţiune : toporaşe, vîrfuri de săgeţi şi răzătoare. Silexul de Prut a fost descoperit în toată Depresiunea Prutului mijlociu, în Podişul Sucevei şi pînă în Carpaţi. În această zonă s-au organizat adevărate ateliere de prelucrare a silexului, la „Baia Veche" pe Başeu şi la Ripiceni, unde era un important centru al industriei lithice (N. Moroşan).

Fixarea omului în această zonă a Moldovei este adeverită prin numărul mare de staţiuni preistorice şi prin *„tumuli"* sau „gurgane". Aceşti monticuli artificiali au fost ridicaţi după fixarea pădurii de stejar, în scop ritual sau ca puncte de supraveghere în zona de podiş.

Topicul *„movilă"* este răspîndit pe linia interfluviilor sculptate de rîurile principale sau de afluenţii acestora. Astfel, începînd de pe teritoriul comunei Ştefăneşti, movilele-tumulii se înscriu liniar pe direcţia sud nord, marcînd suprafeţele cele mai înalte ale Cîmpiei Moldovei, care limitează spre vest valea Prutului : Movila la Maşină (175 m), Movila Păun (201 m), Movila Mare, Movila Mihălăşeni (220 m) şi pînă la Movila Tăutu-Ghireni (245 m), la est de comuna Crasnaleuca.

O altă serie de movile avansează spre valea Prutului, fie în lungul pintenilor de toltry care străngulează valea (ex. Movila dintre Ogoare (129 m), la nord de comuna Stînca), fie pe muchiile teraselor înalte ale rîului Prut (Movila Rîşca 147 m, Movila Casteanu 151 m, Movila Ruptă 185 m). În unele cazuri movilele se grupează, ex. La Trei Movile (218 m), la est de comuna Movila Ruptă.

Movilele sînt răspîndite şi la est de Prut. Aici se detaşează în special sectorul din faţa comunei Ştefăneşti, care-i cunoscut sub topicul *„Suta de Movile, Centum Monticuli"* (Gh. Năstase).

Scanned with OKEN Scanner

Care este originea și *vechimea movilelor?* Poziția lor pe forme plane de relief, și mai ales la marginea codrului sau a unei regiuni cu un procent redus de păduri, reprezintă un indiciu sigur asupra procesului de populare. Profesorul Gh. Nastase (4) a analizat cu multă competență tumulii din regiunea Prutului și a ajuns la concluzia că „tumulii artificiali ridicați de om sau modelați de el din movile naturale sînt dintr-o epocă posterioară alunecărilor. Din materialul arheologic reiese că ridicarea acestor tumuli începuse cel mai devreme pe la sfîrșitul neoliticului și a continuat în epocile preistorice ce au urmat, iar o serie de vestigii ar aparține epocii La Tène" (4, pag. 46).

*
* *

În epoca istorică, importanța zonei Stînca-Costești poate fi apreciată după *poziția ei geografică* față de marile drumuri comerciale ale Moldovei, față de formațiunile statale.

Documentele amintesc de două „schele" pentru plute, la Rădăuți și Branișteа, unde era un punct de vamă și un loc de concentrare a lemnului adus în plute. Apa Prutului punea în mișcare și morile („un vad de moară pe Prut la Dumeni-Movila Ruptă", doc. 1636).

Actualul sector românesc al zonei Stînca-Costești n-a fost animat de vechile drumuri comerciale decît prin părțile extreme de nord și de sud. Din harta elaborată de Emil Diaconescu *„Vechi drumuri moldovenești"*, Iași — 1939, rezultă că actuala zonă era mărginită de două mari drumuri transprutene : în nord, Rădăuți-Lipcani și în sud, Ștefănești-Avrămeni. Dintre acestea, primul, Rădăuți-Lipcani, se încadra în marele drum comercial ce venea din nord, de la Marea Baltică-Lvov-Hotin și trecea prin Dorohoi-Botoșani-Hîrlău-Iași-Scînteia, spre Galați. Al doilea era un drum mai mic, de interes local, ce lega Botoșanii cu Bălții și Soroca prin Vadul Ștefănești. Și în lungul văii Prutului erau drumuri vechi, dar între cele două vaduri amintite, drumul ce urma malul stîng al Prutului era mai important. Cel de pe partea dreaptă a Prutului, între Rădăuți și Ștefănești trecea prin Mitoc la nivel de potecă. Acest drum modest, cartat și în *harta lui Bawr* din *1774* era dublat de un drum mai mare ce se desprindea din drumul comercial al Rădăuților la Mileanca și ajungea la Ștefănești prin Nichitești-Săveni. Modificările de ordin istoric și social ce au avut loc la începutul sec. al XIX-lea au determinat întregirea rețelei de drumuri spre Prut. Acestea au ușurat acțiunea de îndesire a rețelei de așezări omenești în toată zona de silvostepă a Cîmpiei Moldovei.

2. De cînd și cum a fost omul atras de această zonă ?

În perioada preistorică natura condiționa viața umană. Începuturile timpurii de locuire avansează pînă în cuaternar, cînd alternanța perioadelor reci și calde provoca pendularea mamiferelor, iar omul paleolitic era obligat să se adapteze la condițiile climatice, să locuiască în aer liber sau în grotă (Ripiceni). Abia în paleoliticul superior (100 000—10 000 î.e.n. climatul începe să se încălzească, iar *Homo sapiens fosilis* părăsește definitiv

Scanned with OKEN Scanner

peștera și își completează uneltele de muncă. Silexul de Prut formează 60% din unelte. Fauna de vînat se schimbă. Omul devine mai mobil în căutarea hranei. Așezările se înmulțesc și se dispersează în lungul Prutului [1] avansînd spre zona de silvo-stepă ce limita pădurile încheiate — codrii — de la vest și est de Prut.

Cu începere din neolitic (5500—1900 î.e.n.) condițiile de mediu geografic se stabilizează apropiindu-se de cele actuale. Întreg teritoriul țării noastre este mai populat. Activitățile umane de vînător și culegător cunoscute în paleolitic se reduc, locul lor fiind luat de cultura plantelor (grîul, meiul) și creșterea animalelor domestice. Triburile devin sedentare. Numărul așezărilor crește, atît în valea Prutului cît și în aria cernoziomului și a solului cenușiu de pădure. În culoarul Prutului dintre Ștefănești și Rădăuți, arheologii și geografii au descoperit peste 25 stațiuni neolitice.

Epoca bronzului (1900—1200 î.e.n.) și *epoca fierului* 1150—100 î.e.n.) introduc elemente noi : se pune baza formării popoarelor de limbă indo-europeană — *triburile trace* — cu o structură socială și de cultură materială și spirituală deosebite de cele ale populațiilor neolitice — popoare din care se trag și geto-dacii. Urmele materiale descoperite la Liveni, Bobulești și Ștefănești aparțin culturii La Tène marcată în așezările Titelca, Bîtca Doamnei, D. Cătălina-Cotnari. Geto-dacii cultivau grîul, secara, meiul, erau crescători de vite, apicultori și prelucrau metale.

Perioada corespunzătoare *provinciei Dacia-romană* este prezentă și aici prin materiale descoperite în valea Ciocoiului (Liveni), dealul Horodinca (Ștefănești), la Stînca și Bobulești.

Cercetările arheologice au descoperit o serie de piese de proveniență romană (vase ceramice, amfore), de import, în stațiunile la Stînca (Liveni), la Horodoaia (Mitoc), la Brăhărie (Ștefănești), din sec. III—IV e.n. Populația autohtonă geto-dacă romanizată își continuă activitatea și în perioada migrațiilor sub protecția vegetației de luncă și a codrilor Moldovei, prin descendenții acestora, protoromâni, românii.

Culturile de Sîntana (sec. IV—VII e.n.) și de *Dridu* (sec. IX—X) sînt întîlnite în stațiunile Bădeuți, Liveni, Mitoc, Cotu Miculinți Miorcani. Aceste ultime stațiuni cuprind și materiale corespunzătoare perioadei de trecere spre *feudalism.* Se remarcă faptul că zona de silvostepă a fost bine umanizată. Elementele autohtone romanice s-au constituit în forme prestatale, în obștii, sîmburii așezărilor rărășești, atestate documentar pentru satele *Bădeuți, Bold* și *Livenii Vechi* (sec. XIII—XIV). În vetrele acestor sate, elementele de cultură materială demonstrează o continuitate din epoca La Tène pînă în epoca contemporană. În feudalismul timpuriu și dezvoltat, vetrele de așezări omenești din Moldova se grupează pe ambele maluri ale Prutului, mai dens pe partea stîngă, deoarece era mai bine protejată de pădure. Așezările se fereau de locurile deschise și de drumurile mari care aduceau și nenumărate greutăți. Ele se concentrează în coasta Sendriceni-Ibănești, coasta D. Mare și coasta Iașilor.

Așezările omenești de pe teritoriul Moldovei au luat diferite forme de repartiție ; în unele cazuri erau *așezări dublete* (Rădăuți-Lipcani, Stînca-

[1] Stațiuni din paleoliticul superior se găsesc pe vetrele satelor Stînca, Lehnești-Rîșca, Movila Ruptă, Cinghinia, Ripicenii Noi, Manoleasa, Liveni, Horia, Crasnaleuca (Petrescu Dîmbovița, N. Zaharia).

Scanned with OKEN Scanner

Costeşti), avînd şi acelaşi nume, ex. *Pererita.* Este perioada cînd au loc o serie de mutări de aşezări, determinate de fenomenele naturale, alunecări de terenuri — *Centum Monticuli* (Gh. Nastase), inundaţii, sau de cauze istorice : ocuparea Bucovinei de către austrieci în 1774, ocuparea şi încorporarea Moldovei dintre Prut şi Nistru, în 1812, de Imperiul ţarist [2]. Aceste două momente istorice produc modificări în reţeaua de aşezări a Moldovei. Instabilitatea satelor se reduce abia în sec. al XIX-lea.

3. Cum s-a format actuala reţea de aşezări omeneşti.

Începuturile formării actualei reţele de aşezări avansează în perioada prestatală cînd s-au format satele devălmaşe, închegate cu precădere în zonele de silvostepă şi în locurile poienite pe ambele părţi ale văii Prutului. Dintre acestea s-a format generaţia *satelor răzăşeşti,* menţionate în documentele din secolele XIV—XV, ex. *Bădeuţi* (1424, Doc. I. pg. 166), *Lehneşti* (1446), *Bold* (fost Volovăţ, 1432) şi *sate domneşti,* ex. *Ripiceni Vechi* (1437), numit Riţeştii (1554, Doc. I. pg. 534) şi Rădăuţi pe Prut (1437, Doc. I. pg. 542) ; *sate supuse instituţiilor bisericeşti,* ex. *Cotu Pererita,* devenit *Cotu Miculinţi,* sau *Livenii Mitropoliei.* Ştefăneşti apare menţionat în 1509, dar sub forma de *Gura Başeului,* în 1442 (Doc. II. pg. 109).

În sec. XV—XVI depopularea se desfăşoară de la vest spre est, satele de pe rama depresiunii Jijia-Bahlui roind spre partea interioară, în lungul reţelei hidrografice. În sec. XVII se întregistrează cel mai mare număr de aşezări pe fîşia de pădure Copălău-Cozancea. Cele *două vaduri* sînt menţionate des de călătorii străini, care au străbătut Moldova. Drumul Verbiei, între Dorohoi şi Hotin, trecea prin *vadul Rădăuţi* (1561) — solul G. Kosinski (1636) solul W. Wiastkowsji (1604). În unele documente se aminteşte de podul de la Lipcani-Rădăuţi. *Ştefăneşti* este trecut în raportul lui *G. Reicherstorffer* în categoria tîrgurilor şi oraşelor moldoveneşti — „Chorographia Moldaviae", 1534—1535 —, alături de Suceava, Hotin, Neamţ, Vaslui, Soroca, Orhei, Huşi, Trotuş, Bîrlad. Harta cuprinde şi celelalte oraşe : Baia, Bacău, Cernăuţi, *Ştefăneşti,* Galaţi. Pe la Ştefăneşti a trecut călătorul *N. Ostwinowski* (1557), apoi L. Piaseczynski (1601), *John Newberie* (1582), *T. Alexandrowicz* (1766).

Din materialele cartografice mai vechi rezultă că partea dreaptă a văii Prutului în zona Stînca-Costeşti, cuprindea un număr mai mic de sate decît partea stîngă. Astfel, *harta lui F. G. de Baer* (1774) prezintă între Rădăuţi-Ştefăneşti numai 8 sate. Ele sînt înscrise şi pe harta rusă din 1835, completate de o serie de gospodării izolate. Forma cea mai apropiată de perioada contemporană o prezintă „Harta Principatelor Unite" din 1860, întocmită de G. Filipescu-Dubău şi I. Partenie-Antoniu, care cuprinde satele închegate şi o serie de gospodării *„odăi"* provenite prin fenomenul de roire : *Rîşca-Odaie, Lehneşti-Odaie, Şerpeniţa, Odaia lui Mitoc* [3] *Odaia-Zahoreni.* O serie de odăi de pe Başeu şi pîrîul Bodeasa erau trecute în rîndul cătunelor.

Fenomenul de roire a continuat şi în partea a doua a sec. al XIX-lea şi la începutul sec. al XX-lea, acesta fiind antrenat de împroprietăririle din

---

[2] *Istoria României,* vol. III, Ed. Acad. R.P.R., Buc. 1964.
[3] Mitoc, mănăstire mică, locuinţe pe lîngă mănăstire. Localitate în Bucovina.

1864 (Lehnești-Maghistan), 1878 (*Livenii Noi*), și din 1921 (*Popoaia, Cinchinia, Iorga, Loturi, Horia*).

Într-un singur caz un sat nou a fost înființat lîngă o nouă fabrică, construită la 1900, Ripicenii Noi.

Analiza geografică toponimică ne îndreptățește să afirmăm că satele mai noi s-au format prin roiri succesive dinspre vest, unde se găsesc și astăzi *satele-stup*, ex. *Liveni-Dorohoi* și *Liveni pe Prut, Hudeștii Mari-Dorohoi — Hudeștii Mici pe Prut, Popeni-Dorohoi — Popoaia pe Prut*. Această deplasare a populației a fost posibilă în ambele sensuri, deoarece și o parte din terenurile de pe Prut au aparținut diferiților proprietari, inclusiv satele ex. *Rădăuți* pe moșia lui Costache Sandu Sturza, *Cotu Miculinți, Liveni-Mitropolie Crasnaleuca* pe moșia lui Callimach ș. a.

Fenomenul de roire a dus fie la formarea unor sate alungite, roire liniară, la *Lehneștii* și *Livenii*, cu o structură toponimică ce reflectă originea și evoluția lor, fie la dublarea aliniamentului satelor de pe malul Prutului cu o nouă grupare atrasă de șoseaua modenizată ce deservește zona Stînca-Costești — ex. Iorga.

Rețeaua de așezări va înregistra modificări, în sensul că populația evacuată din spațiul ce urmează să fie ocupat de lacul de acumulare va întări aliniamentul al doilea și comuna Ștefănești declarată oraș în etapa următoare.

BIBLIOGRAFIE

1. BĂCĂUANU V. — *Harta geomorfologică a zonei Stînca-Costești*, Iași, 1975, manuscris 2. MOROȘAN N. N. — *Paleoliticul din Moldova de Nord*. Acad. Rom. Buc., 1927. 3. MOROȘAN N. N. — *Le pléistocen et la paléolitique de la Roumanie* du NE. Instit. Geol., Buc. 1938. 4. NĂSTASE GH. — *Centum Monticuli*. Iași, 1937. 5. NICULESCU PLOPȘOR C. S. — *Cercetările de la Mitoc*, în Materiale, VI, 1959 6. RICK IULIAN — *Cercetări geografice și antropogeografice în depresiunea Jijiei* S.G.R. Buc. I—7931, II—1932. 7. ZAHARIA N., PETRESCU DÎMBOVIȚA, ZAHARIA E. — *Așezări din Moldova. De la paleolitic pînă în sec. al XVIII-lea*. Acad. R.S.R. Buc. 1970.

RÉSUMÉ

La zone délimitée pour le systéme hidro-énergétique Stînca Costești, *connue sous le nom de „couloir du Prut" présente les vestiges de l'habitat du paléolitique. L'homme y a été attiré constamment par les particularités du milieu naturel: le relief, l'eau, le sol, la végétation et les materiaux de constructions.*

L'habitat actuel a ses origines dans la période qui précède l'apparition de l'etat. Les éléments qu'on y a découverts prouvent la continuité de l'habitat dès l'époque La Tenè jusqu'à nos jours.

Scanned with OKEN Scanner

CÎTEVA TOPONIME RARE DIN JUDEŢUL IAŞI

AL. OBREJA

Aşezarea geografică şi condiţiile social-istorice din trecut au generat pe cuprinsul judeţului Iaşi o adevărată vatră toponimică românească, de o mare complexitate.

Înfrăţirea omului cu pămîntul, continuitatea unei vieţi etnice şi sociale, se reflectă atît în substratul toponimiei, ca şi în sfera unor influenţe străine din adstrat.

În acest context se înscriu şi cele cîteva toponime geografice care le-am luat în discuţie şi care, au fost mai puţin în atenţia toponimiştilor, lingviştilor sau istoricilor. Este vorba aşadar, de termenii geografici : Căţin, Ciric, Ciunca, Sîngeap, Toxobeni şi Velna.

1. Toponimul **Căţin** îl întîlnim localizat în dealul şi găvanul cu acelaşi nume situat la vestul satului Tăuteşti (com. Rediu). El a fost menţionat de G. Giuglea şi N. Orghidan [1] în zona Branului (1959) şi extins apoi de I. Conea şi E. Nedelcu [2] în Carpaţii Meridionali şi Bălţile Ialomiţei. Termenul este menţionat şi de C. Mătasă [3] în judeţul Neamţ (1943).

Toponimul Căţin este considerat de A. Scriban [4] de origine latină „catinus-catinum", avînd sensul de „farfurie, strachină, troacă, scobitură". Apelativul a dispărut din limba vie şi a fost vehiculat de păstorii transhumanţi şi în Cîmpia Moldovei, unde a rămas fixat ca termen geografic.

2. Toponimul **Ciric**, este atribuit pîrîului, iazurilor, cartierului şi pădurii din estul municipiului Iaşi. Primele menţiuni istorice asupra pîrîului şi iazurilor Ciric apar din jumătatea a doua a sec. XVI şi începutul sec. XVII. Cronicarul Miron Costin aminteşte de valea şi podişul Ciricului în Letopiseţul ţării Moldovei [5]....

Înţelesul acestui toponim nu a fost pe deplin lămurit de lingvişti şi toponimişti.

---

[1] Giuglea G. şi Orghidan N. — *Branul în lumina toponimiei.* Cercet. de lingvistică, Cluj, an IV, Nr. 1—2, 1959.

[2] Conea I. şi Nedelcu E. — *Toponimie şi termeni geografici populari românesti.* Studii şi cercet. de geofiz., geol., geogr., seria geografie, XI, 1964.

[3] Mătasă C. — *Cîmpu lui Dragoş.* Toponimie veche şi actuală a jud. Neamţ, Buc. 1943, pg. 24.

[4] A. Scriban — *Dicţionaru limbii românesti.* Iaşi, 1939, pg. 251.

[5] Miron Costin — *Opere (Letopiseţul ţării Moldovei de la Aron Vodă încoace),* Buc., 1958, pg. 192.

Scanned with OKEN Scanner

Tudor Pamfile [6] într-o lucrare din 1910, afirmă că termenul este întîlnit în cîteva sate din Moldova subcarpatică avînd o semnificaţie etnografică. Îl atribuie aşadar, unui fel de mosor folosit la depănatul firelor toarse pe sucală.

V. Bogrea în 1971 [7], menţionează că apelativul „ciric" ar fi de origine turcă pătruns la noi prin filiera cumanică şi că „cereksikric" ar avea sensul de cursor, dar şi de unitate de măsură (sfert de pogon).

Pentru clarificarea înţelesului acestui toponim sau apelativ toponimizat, ne-am adresat unui citat din lucrarea lui R. Rosetti [8] din 1907 în care el sublinia :

„Micul sin Nedelcu Boescu vinde lui Stroe bi-Vel. Vornic 1/2 delniţă şi 1 ciric de delniţă de moşie din satul Ştefăneşti drept 35 ughi" (Acad. Rom. XXIX, pg. 78 [9]).

Populaţia din cartierul Ciric (municipiul Iaşi) situată la marginea Tătăraşilor, avea mici porţiuni de teren agricol (arabil, fîneaţă) în ţarina de pe versanţii văii Ciric.

De la aceste ogoare din delniţa tîrgului, termenul ciric s-a generalizat trecînd asupra apelor, dealului, cartierului şi mai tîrziu (sec. XX) şi asupra pădurii de pe versanţii văii.

3. Hidronimul **Ciunca** corespunde unui pîrîu permanent, afluent al Bahlueţului pe teritoriul com. Tg. Frumos, ce curge printre dealurile Buznea şi Prigoreni. Documentele istorice arată că la începutul sec. al XV-lea (1411) a existat aici un sat Plotuneşti, iar pîrîul se numea Platuniţa, nume legate de un onomastic Plotun [10]. Mai tîrziu apare pe această vale şi un sat Ciuncești (1445) care dispare, fiind însă toponimizat în dealul, pîrîul Ciunca şi Poiana Ciunca (1633). Plotuniţa îşi pierde astfel treptat rolul de toponim care, a fost preluat apoi de hidronimul Ciunca ce aminteşte de un alt patronim stăpîn al acestor meleaguri.

Socotim că sinonimele Corbîea şi Ciorbolea date de C. Chiriţă [11] pîrîului ce curge prin Brăeşti şi Lungani spre Bahlueţ, nu corespund realităţilor geografice de pe teren, deoarece, pîrîul Ciunca se află mai spre vest şi ca izvoare şi ca vărsare.

4. **Sîngeap** este un termen geografic întîlnit pe latura estică a masivului „Dealul Mare-Hîrlău". El se referă în prezent la un oronim, hidronim şi oiconim (sat). Se întîlneşte însă şi la est de oraşul Hîrlău în silvostepa de la hotarul cu judeţul Botoşani, pe valea Strunei, mai spre sudul satului Cîmpeni (Lătăi) sub forma de „Fîntîna Sîngepenilor". Într-o hotarnică a moşiilor Cotnari şi Hîrlău din 1802 se aminteşte în codrii din nordul satului Sticlăria (com. Scobinţi) de „Poiana lui Sîngeap" [12].

În legătură cu originea acestui termen geografic, filologul A. Scriban [13] afirmă că ar proveni din limba turcă în care apelativul „Sincabi" ar avea înţelesul de cenuşiu sau veveriţă cenuşie.

---

[6] T. Pamfile — *Industria casnică la Români*, Buc., 1910, pg. 261—262.
[7] V. Bogrea — *Pagini istorico-filologice*. Cluj, 1971, pg. 304.
[8] R. Rosetti — *Pămîntul, sătenii şi stăpînii în Moldova*, Buc., 1907, pg. 97.
[9] R. Rosetti — op. cit., pg. 97.
[10] M. Costăchescu — *Documente moldoveneşti*, vol. I, pg. 91, 446, vol. II, pg. 221, 222.
[11] C. Chiriţă — *Dicţionar geografic al judeţului Iaşi*, Buc., 1888 pg. 76.
[12] Gh. Ungureanu şi colab. — *Cronica Cotnarilor*, Ed. şt. Buc., 1971, pg. 76.
[13] A. Şcriban — *Dicţionaru limbii româneşti*, Iaşi, 1939.

Scanned with OKEN Scanner

Em. Petrovici [14] îl derivă din slavul „sin, sinjecak, synjavka" cu sensul de vînăt, sau albastru.

Dar originea acestui toponim trebuie căutată într-un patronim românesc care a întemeiat și satul Sîngeap ce exista la 1774, iar prin dispariție, a rămas în „Siliștea Sîngeap" și dealul cu același nume...

5. Toxobeni. În 1774 [15] exista în lunca Prutului (com. Probota) un sat „Toxobeni" care a dispărut la începutul sec. al XIX-lea, nume rămînînd înscris doar de o pădure ce amintește de acest sat.

Prezența unei populații cumane sedentarizate pe teritoriul din estul țării noastre și-a pus amprenta pe onomastică și unele toponime. H. Stahl [16] arată că documentele privitoare la Istoria României (sec. XIII—XVI), înscriu printre altele și onomasticul Toxabă, întîlnit la boierimea din Moldova și Muntenia.

Toponimul Toxobeni din județul Iași trebuie deci pus în legătură cu un astfel de patronim, stăpînitor de terenuri pe aceste meleaguri.

Velna (*Gelna sau Vilna*) este astăzi atribuit unui hidronim, — pîrîul Velna ce izvorăște de lîngă satul Recea (com. Ipatele) și care, se varsă-n rîul Bîrlad lîngă Negrești. Velna ca și Ciunca sau alte pîraie mici din acest județ își are numele legat de un antroponim. Un document din anul 1472, amintește de un Petru Vilna care „dăruiește din dreptul său uric, a treia parte de hotar din satul său, din Petrești, pe Vilna, mai jos de Pîrîul Cornilor, ca să-și întemeieze sat" [17]...

Moșiile acestui boier Velna se întindeau pe valea acestui pîrîu, încît, numele său s-a putut extinde și generaliza asupra întregii văi. Velna este deci un microhidronim de origine patronimică. În cazul apelor mai mari, acest fenomen poate fi invers, adică, onomasticul să provină de la un hidronim.

QUELQUES TOPONYMES RARES DU DÉPARTEMENT DE IAȘI

RÉSUMÉ

La communication présente analyse quelques toponymes rares rencontrés dans le département de Iași et ayant une ancienne origine roumaine. Parmi ceux-ci, on mentionne quelques appellatifs géographiques : Cățin, Ciric, Ciunca, Sîngeap, Toxobeni et Velna.

---

[14] Em. Petrovici — *Studii de dialectologie și toponimie*, Buc., 1970, pg. 211.
[15] P. G. Dimitriev — *Moldova în epoca feudalismului*, I, Chișinău, 1975.
[16] H. Stahl — *Studii de sociologie istorică*, Ed. șt. Buc., 1972, pg. 61, 62.
[17] *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. II, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1976, pg. 275.

Scanned with OKEN Scanner

TOPONIME CE DESEMNEAZĂ OCUPAŢII, MEŞTEŞUGURI ŞI OBIECTE ALE MUNCII PE TERITORIUL OLTENIEI

VALERIA ALEXANDRESCU, SORINA VLAD

Numeroase mărturii — arheologice, lingvistice, istorice — vizînd teritoriul Olteniei, constituie dovezi şi argumente în sprijinul afirmaţiei că strămoşii noştri se îndeletniceau cu agricultura, pescuitul, creşterea animalelor, ca ocupaţii de bază, ce le asigurau existenţa, dar şi un surplus de produse pentru schimb. La acestea, cu deosebire în perioada dominaţiei romane în Dacia, s-au adăugat şi perfecţionat activităţi specializate — meşteşuguri — care constau în confecţionarea uneltelor şi a diferitelor alte obiecte. Aşa se explică faptul, că mulţi din termenii generici ce desemnează ocupaţii, meşteşuguri sau chiar unelte sînt de origine latină : vînător, pescar, păstor, faur (fierar), lemnar, olar, pietrar, pielar, arcar, cărbunar, morar etc.

Specializarea unor grupuri de locuitori sau chiar a unor sate întregi în practicarea unui meşteşug s-a realizat în paralel cu exercitarea uneia sau alteia din ocupaţiile de bază, deja cunoscute.

Aceste specializări sînt consemnate de „învelişul toponimic" actual (denumiri de sate, munţi, dealuri, vîrfuri sau văi) ce se constituie astfel, ca un element în plus în argumentarea continuităţii locuirii şi practicării acestor meşteşuguri pe meleagurile Olteniei.

În harta rusă din 1835 se regăsesc numeroase sate al căror nume derivă de la diverse meşteşuguri, printre care amintim : *Ciocănari, Făureni, Rogojeni, Rudari, Silari* (toate în jud. Mehedinţi), *Ferari* (jud. Dolj). Alte documente cartografice consultate (hărţi în proiecţie Lambert 1 : 20 000, cele în proiecţie Gauss 1 : 25 000), alături de alte surse documentare au permis evidenţierea unui număr mare de toponime ce desemnează ocupaţii, meşteşuguri şi obiecte ale acestor activităţi (fig. 1).

Analizînd repartiţia lor geografică, remarcăm o distribuţie neuniformă în teritoriul analizat. Astfel, se remarcă o concentrare maximă în partea centrală, pe cursurile mijlocii ale Motrului, Jiului şi Olteţului şi mult mai redusă în cadrul cîmpiei şi ramei muntoase. În zona subcarpatică, caracterizată printr-o reţea densă de aşezări omeneşti, au existat renumite centre de meşteşugari. Între acestea se remarcă existenţa unor sate care s-au specializat în anumite meşteşuguri, fără ca acestea să fi dat numele aşezării : ne referim la Oboga şi Horezu — ce se numără printre cele mai renumite centre de olărit din ţară, sau sate de cojocari (Pîrşcoveni, Iancu Jianu), de rotari (Osica), de specialişti ai împletiturilor (Călui) şi exemplele ar putea continua.

Scanned with OKEN Scanner

Ne propunem o analiză a situațiilor în care un meșteșug, practicat de un grup de oameni, mai mare sau mai mic, a reușit să dea numele întregii așezări.

Dacă ne referim la milenarul meșteșug al olăritului, întîlnim în cuprinsul Olteniei, sate sau cătune ce poartă numele de *Olari* (în or. Horez, jud. Vîlcea ; în com. Plopșoru, jud. Gorj ; în com. Pîrșcoveni jud. Olt ; în com. Stoina, jud. Dolj ; cătun și vale în com. Slătioara, jud. Vîlcea), *Olăreasa* (cătun în com. Stoina, jud. Dolj), văi ca *Valea Olarului* (în com. Cernișoara, jud. Vîlcea), *Valea Olărești* (în com. Frînceşti, jud. Vîlcea), *Valea Olăria* (în com. Ciuperceni, jud. Gorj), sau înălțimi și poieni *Dealu Olari* (în com. Șușani, jud. Vîlcea), și *Poiana Olariului* (în com. Berești, jud. Gorj). În alte situații, chiar unele produse realizate prin acest meșteșug și-au extins denumirea și asupra așezării unde au fost produse. În această categorie intră satul *Strâchinești* (în com. Grădiștea, jud. Vîlcea) și 3 sate cu numele *Blidari* (în com. Bălănești, jud. Gorj ; com. Golești, jud. Vîlcea ; com. Greci, jud. Mehedinți).

Alături de prelucrarea lutului, piatra, a jucat un rol deosebit în viața locuitorilor. Pe lista oiconimelor a căror denumire provine de la un meșteșug se înscriu satele : *Pietreni* (com. Păușești—Măglași, jud. Vîlcea), *Cremenari* (com. Galicea, jud. Vîlcea).

Existența suprafețelor mari acoperite cu pădure a pus la îndemîna locuitorilor lemnul, acesta constituind, de-a lungul istoriei, unul din materialele de bază din care s-au modelat numeroase obiecte casnice, de cult, mobilă, sau chiar locuințe în întregime. Printre cei dintîi meșteșugari au fost lemnarii și rotarii, apoi dogarii, tîmplarii, ploscarii, șindrilarii, dulgherii, podarii, lingurarii, covătarii etc.

Pe tot cuprinsul Olteniei sînt frecvente toponime ce amintesc de exercitarea unor meșteșuguri legate de prelucrarea lemnului sau de obiectele rezultate. Dintre acestea enumerăm : *Butoi* (sat, com. Pîrșcoveni, jud. Olt), *Balta Butoiu* (în com. Piscu Vechi, jud. Dolj), *Butoiești* (sat, com. jud. Mehedinți ; cătun în com. Urzicuța, jud. Dolj), *Valea Butișoarei* (în satul Florești, com. Șimnicu de Sus, jud. Dolj), *Plosca* (sat, com. Bistreț, jud. Dolj), *Pîrîu Plosca* (în com. Fărcaș, jud. Dolj), *Valea Șindrilei* (în com. Brezoi, jud. Vîlcea), *Piscu Dogarului* (în com. Căpreni, jud. Dolj), *Dealu Rotarilor* (în com. Șușița, jud. Mehedinți), *Dealu Dogaru* (în com. Mădulari, jud. Vîlcea), *Podari* (com., jud. Mehedinți, localitate componentă a mun. Craiova, jud. Dolj). Aceștia din urmă, așa cum reiese dintr-un document, „erau chemați de domnie să construiască poduri de lemn deși, în majoritatea cazurilor, trecerile peste rîuri se făceau și prin vad." (Documente privind istoria României. Țara Românească, veacul XVI, vol. VI, 1953, p. 273).

Dintre obiectele, uneltele sau alte instalații din lemn toponimia actuală păstrează o serie de apelative devenite oiconime : *Ciocanele* (sat, com. Broșteni, jud. Dolj), *Măciuca* (sat, com., jud. Vîlcea), *Ciutura* (sat, com. Vîrvoru de Jos, jud. Dolj), ultimul amintit și de un document din secolul XVI-lea (idem, p. 244).

O altă îndeletnicire străveche transmisă din generație în generație este prelucrarea metalelor, cu deosebire a fierului. O probă concludentă că strămoșii noștri erau meșteri iscusiți în prelucrarea fierului o constituie nume-

Scanned with OKEN Scanner

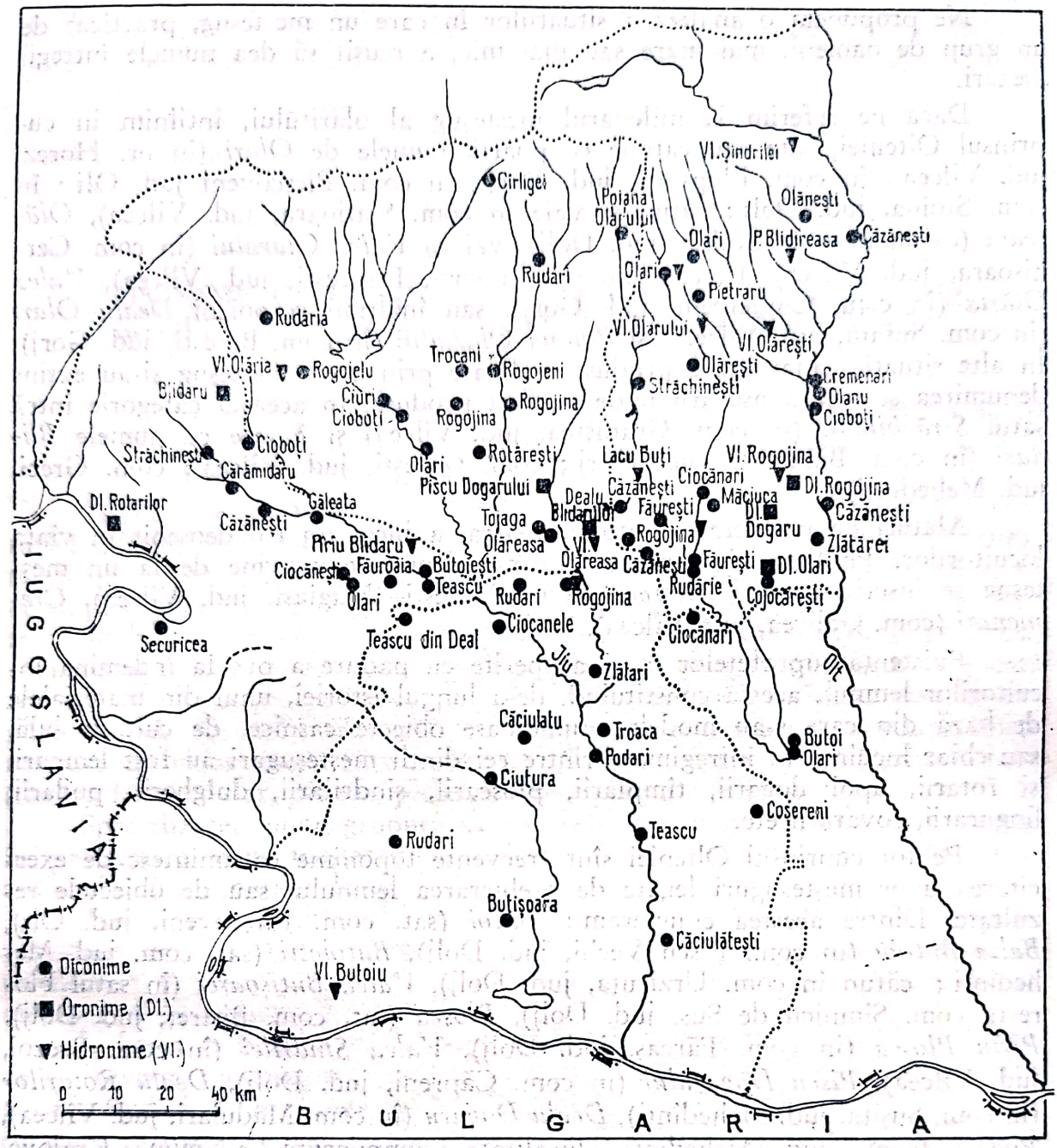

Fig. 1.

roasele unelte scoase la lumină în urma săpăturilor arheologice (topoare, securi, dălți, coase etc.). Vechimea și permanența practicării acestui meșteșug este dovedită și prin faptul că majoritatea denumirilor ce se referă la acțiuni, unelte sau obiecte din fier provin din fondul latin sau slav vechi al limbii române. Meșterul ce prelucra fierul se numea faur. Documentele istorice și cartografice consemnează oiconime ca : *Făurești* (sat și comună cu același nume și sat în comuna Zătreni, jud. Vîlcea), *Făuroaia* (sat în com. Breznița, jud. Mehedinți), referindu-se la meșteșugar, alături de sate ce amintesc, prin numele lor, de unele produse rezultate din prelucrarea fierului : *Căzănești* (sat, com., jud. Mehedinți ; sat, com. Verguleasa, jud. Olt ; sat în com. Ghioroiu, jud. Vîlcea ; localitate componentă a municipiului Rm. Vîlcea).

Scanned with OKEN Scanner

Meşteşugul prelucrării aurului şi argintului al căror artizani erau cunoscuţi sub denumirea de „zlătari" se regăseşte şi astăzi în toponimie : *Zlătari* (sat, com. Goieşti, jud. Dolj ; localitate componentă a oraşului Drăgăşani, jud. Vîlcea).

Toponimia Olteniei păstrează numeroase exemple legate de creşterea animalelor ca ocupaţie de bază, alături de unele specializări determinate de valorificarea şi prelucrarea produselor animaliere : *Cojocărei* (com. Lungeşti, jud. Vîlcea), *Cioboţi* (com. Brădeşti, jud. Dolj ; com. Bîlteni, jud. Gorj ; com. Olanu, jud. Vîlcea), *Căciulăteşti* (sat, com. Dobreşti, jud. Dolj), *Căciulatu* (sat, com. Terpezita, jud. Dolj).

Specific teritoriului oltean îl constituie şi existenţa unor toponime definind obiecte confecţionate prin împletirea diferitelor plante (papură, răchită). Dintre acestea mai des întîlnit este cel de rogojină : *Rogojina* (sat, com. Jupîneşti, jud. Gorj), *Valea Rogojina* (în com. Valea Mare, jud. Vîlcea), *Balta Rogojina* şi cătunul cu acelaşi nume în com. Melineşti, jud. Dolj, *Dealu Rogojina* (în com. Mădulari, jud. Vîlcea) şi *Rogojeni* (cartier al oraşului Tg. Cărbuneşti), alături de *Coşereni* (sat, com. Teslui, jud. Dolj).

Analiza compoziţiei şi originii terminologiei atribuite multor ocupaţii, meşteşuguri, unelte sau obiecte, oferă posibilitatea de a constata că aceasta derivă, în cea mai mare parte, din fondul latin al limbii române.

Păstrarea în toponimie a denumirilor legate de practicarea multora dintre meşteşuguri, constituie un argument în favoarea afirmaţiei că pe aceste meleaguri a existat o populaţie statornică, care era bine organizată, cu ocupaţii sedentare, practicînd îndeletniciri ce valorificau resursele solului şi subsolului zonei, şi care s-au perfecţionat şi s-au transmis pînă în zilele noastre.

BIBLIOGRAFIE

GIURESCU C. C. (1957), *Principatele Române la începutul secolului XIX*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti. GIURESCU C. C. (1973), *Contribuţii la istoria ştiinţei şi tehnicii româneşti în secolele XV — începutul secolului XIX*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti. GIURESCU C. DINU (1973), *Ţara Românească în secolele XIV—XV*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti. IORDACHE GH. (1980), *Mărturii etno-lingvistice despre vechimea meseriilor populare româneşti*, Edit. Scrisul Românesc, Craiova. VLĂDUŢIU ION (1973), *Etnografia românească*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.

Scanned with OKEN Scanner

DIN TOPONIMIA CULOARULUI DEPRESIONAR BRAN—RUCĂR—STOENEȘTI

TEODOR SIMION

Culoarul depresionar Bran—Rucăr—Stoenești reprezintă o unitate geografică bine individualizată în cadrul Carpaților Meridionali, constituind un „culoar depresionar" față de masivele montane limitrofe înalte (Leaota și Bucegi în E, Iezerul, Păpușa și Piatra Craiului în V) și o unitatea geomorfologică suspendată față de depresiunea Brașov și Subcarpații Munteniei pe care se sprijină în nord și sud, fiind o arie de „discontinuitatea geografică relativă".

Cercetările efectuate, coroborate cu realitatea materială din teren, au dus la stabilirea limitei sudice a culoarului depresionar la Stoenești (de fapt pînă la Cheile Dîmboviței de la Cetățeni, sculptate în formațiunile cenomaniene ale Leaotei), atît din considerente fizico-geografice (altitudine, similitudinea formațiunilor geologice, bazinete depresionare, racordări geomorfologice evidente, procese actuale de versant, înveliș biopedologic specific unității culoarului etc.), cît mai ales din motive specifice geografiei economice și umane (modul de utilizare al terenurilor, economie specific agropastorală și forestieră, dispersia habitatului uman, deplasarea forței de muncă ș.a.).

Condițiile naturale prielnice (platforma Bran și Dîmboviței la 900—1200 m), relief carstic puternic evoluat, depresiuni-bazinet de eroziune diferențiată și tectonice, grefate în special pe formațiuni calcaroase, prezența unui topoclimat de culoar, moderat, înveliș vegetal dominat de păduri și pajiști, alături de poziția geografică favorabilă (între primele capitale valahe: Cîmpulung Muscel, Curtea de Argeș și Tîrgoviște, și burgurile transilvănene în special cetatea Brașovului) au determinat o străveche umanizare, apariția unor generații de așezări umane, în care habitatul uman s-a adaptat prin forme specifice (habitat uman permanent și cu utilizare temporară), remarcîndu-se astfel vocația istorico-umană deosebită a culoarului depresionar, o veritabilă poartă carpatică, „o poartă în istoria românilor".

Desigur, în descifrarea personalității geografice a habitatului uman din culoarul depresionar Bran—Stoenești, un sprijin real îl constituie *toponimia* și, din multitudinea de aspecte, ne vom referi în special la studiul *oiconimelor* (în accepția lui I. Conea) și al ocupațiilor umane specifice acestui perimetru carpatic reflectate de toponimia locală.

Scanned with OKEN Scanner

Poziția geografică a vetrei satului își găsește o reflectare în numele unor sate ; astfel unele sate se află de-a lungul apelor curgătoare colectate de Dîmbovița și rîul Turcului, ocupînd umerii de terasă, conuri de dejecție sau chiar luncile înguste (Dîmbovicioara, Valea Caselor, Lunca Gîrții, Valea Bădenilor în sectorul mușcelean, sau Șimon, Moeciu, Sbîrcioara — azi Măgura — în „platforma brăneană").

Alte așezări umane permanente folosesc pentru vatra lor interfluvii, dealuri și măguri, împrumutînd numele de la topicele respective (Piatra, Predeluț, Măgura ș.a.), în timp ce relieful carstic s-a răsfrînt prin cîteva toponime sugestive : Peștera, Cheia, Sohodol (valea seacă) etc.

Relieful deosebit de fragmentat, poziția unor masive montane față de vatra satului a determinat o dispersie deosebită a gospodăriilor, iar în toponimia locală denumirea de „Fundata" (loc îngust periculos, între munți).

Numele așezării Bran (provine de la slavonul „brana = poartă"), loc de trecere peste Carpați, existînd de fapt ca mărturie peste veacuri cătunul de azi, Poarta (încorporat comunei Bran), explicînd poziția geografică a așezării, de „poartă" carpatică.

Multe sate au împrumutat numele de la întemeietorul așezării respective („eroul eponim" după H. H. Stahl), deosebit de frecvente în special pe valea Dîmboviței (Dragoslavele—Dragoslav, Stoenești—Stoian, probabil unul dintre luptătorii devotați ai domnitorului Mihai Viteazul care a poposit cu taberele sale de multe ori în zonă ; Cotenești—Cotea ; Bădeni—Badea etc.) ; aceste nume trebuie puse de asemenea și pe seama persistenței stăpînirii în devălmășie a pămînturilor moșnenești din timpuri imemorabile pînă în secolul nostru.

Importanța drumului transcarpatic ce străbate culoarul depresionar Bran—Stoenești (care unea nu numai provinciile românești Muntenia și Transilvania, ci și regiuni îndepărtate geografic : centrul și vestul Europei cu Peninsula Balcanică și Levant) se regăsește și în toponimie : Podul Dîmboviței (loc de trecere al convoaielor comerciale) și Drumul Carului (arătînd mijlocul specific de transport folosit, carul cu tracțiune animală).

Fenomenul de „roire" a dus la apariția de așezări umane în general mai mici sub aspect demografic (Sătic, „roit" în special din Rucăr sau Fundățica — diminutivat din „Fundata" de unde s-a format în principal) ; de remarcat că „roirea" se resimte pe un areal vast ; astfel satele Rucăreni și Dragoslavele (Soveja-Vrancea), „au roit" din așezările : Rucăr și Dragoslavele (fenomen geodemografic care a avut loc în sec. XVII—XVIII).

Satele de „ungureni" (adevărate „iradieri" ale transilvănenilor în special păstori, la poalele sudice ale Carpaților Meridionali și de Curbură), sînt frecvente și în culoar reflectate sugestiv de toponimie : Bădeni-Ungureni și Slobozia (sate aparținînd com. Stoenești).

Evoluția toponimului Rucăr (de la forma latină de „Ruffa = arbor, la cele germanice : Rudbon, Rothbaum, Ruckendorf, pînă la cele românești, vechi : Rucălu și Rucal), exprimă de fapt evoluția acestei străvechi așezări, cît și modul în care era cunoscută în documentele istorice și cartografice (documentul istoric din 1377, harta lui Roth — 1771, Tabula geographica... 1769, Mappa nova geographica... 1780 ș.a.) ; denumirea provine probabil de la cuvîntul german „rücken = în spatele, în dosul... munților, lucru ex-

Scanned with OKEN Scanner

plicabil ţinînd cont de poziţia geografică a Rucărului pe versantul opus al Carpaţilor Meridionali faţă de Bran sau Braşov.

Evoluţia istorică zbuciumată (năvălirile duşmane, luptele pentru independenţă şi neatîrnare ale Ţării Româneşti, colonizările cu saşi etc.) se reflectă fidel în toponime ce desemnează unele oronime: Plaiul Turcilor, Dealul Sasului ş.a.; sau în hidronime: Rîul Turcului, Valea Turcilor, Izvorul Nemţoaicelor etc.; o atenţie deosebită se impune să acordăm topicului Posada (între Rucăr şi Podul Dîmboviţei) pe care mulţi istorici o localizează şi pe bună dreptate pe valea Dîmboviţei („posada" însemnînd de fapt un loc îngust, periculos, greu de pătruns), şi considerăm că localizarea Posadei victorioase a românilor din 1330 aici este pe deplin justificată.

Economia tradiţională pastorală, a determinat o frecvenţă apreciabilă a unor oronime şi hidronime determinate de amenajările pastorale specifice (Dealul Stînii, Munţii Stînii, Stînişoara, Dealul Hodăii, Odaia, Dealul Grajdului, Valea Grajdurilor, La Sălaşe etc. frecvente în întregul culoar), cît şi de speciile de animale crescute aici (Valea Vacii, Valea Boului, Văcăria), sau produsele rezultate (Valea Urdii — cătun al satului Podul-Dîmboviţei, Valea Zerului, Dealul Jintiţei etc.).

Tehnica defrişărilor se resimte (deosebit de activ începînd din feudalism) fie prin incendiere (de unde topicele: Arsura, Părul Ars, Arţişa, La Arsură), fie prin doborîrea copacilor (Curătura, Dealul Curăturii, Curească ş.a.).

Păstoritul cu formele sale de exprimare (inclusiv cel transhumant, intens practicat în special în Bran), a determinat apariţia în documente, în special cartografice, a unor denumiri ca: „drumul oilor", „drumul cailor", „drumul vacilor", „drumul caşului", care urmau fie văile, fie plaiurile, completîndu-se cu „drumul varului" (Dîmbovicioara, Dragoslavele), „drumul lemnului" (pe valea Dîmboviţei, Dîmbovicioarei, Bădenilor etc.). Acestea confirmă intensa valorificare a resurselor naturale din timpuri îndepărtate, cît şi rolul „complementar" al culoarului faţă de ariile vecine: podişul Transilvaniei, Subcarpaţii Munteniei, Cîmpia Română etc.

Instalaţiile de tehnică ţărănească (care folosind forţa hidraulică contribuia la prelucrarea lemnului, lînei sau a cerealelor aduse în cadrul schimburilor comerciale), şi-au lăsat amprenta şi asupra unor topice (Colţul Morii, Valea Morilor, La Dîrste, Valea Pivelor, La Joagăre etc.), răspîndite şi în antroponime: Moraru, Dîrstaru, Piuaru, etc.

Iată aşadar, numai cîteva din reflectările toponimice în oiconime care ne ajută să înţelegem mai bine evoluţia habitatului uman, vechimea şi continuitatea populării culoarului etnogenetic românesc, confirmînd încă odată vocaţia şi permanenţa Carpaţilor în viaţa poporului român, întărind încă o dată afirmaţia lui Florus din antichitate care spunea că getodacii trăiau „lipiţi de munţi".

BIBLIOGRAFIE

CONEA I. (1937) — *Din geografia istorică şi umană a Carpaţilor Românetşi, Nedei, păstori, nume de munţi* (B.S.R.R.G. tom LVI, Buc. CONSTANTINESCU-MIRCEŞTI C. (1976) — *Păstoritul transhumant şi implicaţiile lui în Transilvania şi*

Scanned with OKEN Scanner

Țara Românească în sec. XVIII—XIX. Ed. Acad. R.S.R., București. CUCU V. (1982) —*Geografia populațiilor și așezărilor omenești*, Ed. Did. și Ped. București. GIUGLEA G., ORGHIDAN N. (1959) *Branul în lumina toponimiei*, Cercetări lingvistice IV, 1—2, filiala Cluj, Acad. R.S.R.). HAȘDEU T. (1979) — *Bran — poartă în Carpați*, Ed. Albatros, București. POPP MARA (1943) — *Ungurenii* (B.S.R.R.G. tom LXI, București). SIMION T. (1983) — *Retrospectivă asupra transhumanței în Carpații Meridionali* — Terra 2/1983. VELCEA VALERIA, SAVU AL. (1982) — *Geografia Carpaților și Subcarpaților Românești*, Ed. Did. și Ped., București.

Scanned with OKEN Scanner

CARTOGRAFIA ANTICĂ ŞI MEDIEVALĂ — SURSĂ DE CUNOAŞTERE A TERITORIULUI ŢĂRII NOASTRE

ION ŞONERIU

Teritoriul ţării noastre a intrat destul de timpuriu în sfera cunoaşterii geografice şi a reprezentărilor cartografice, primele informaţii de acest gen datînd din sec. VI î.e.n. — avînd deci o vechime de circa 2500 de ani — şi provenind de la grecii antici, reprezentanţi ai centrului de activitate ştiinţifică de la Milet. Menţiuni sumare referitoare la teritoriul ţării noastre se fac începînd cu a doua jumătate a mileniului I î.e.n. de către Anaximandru, Hecateu şi Eratostene.

Primele elemente geografice privind ţinuturile noastre sînt cuprinse în lucrarea „Geografia" a lui Ptolomeu, (90—168 e.n.) cel mai mare cartograf al antichităţii spaţiului carpato-dunărean, conturînd individualitatea geografică şi etnică a acestui pămînt. Harta constituie un valoros document de Geografie istorică antică asupra ţării noastre, îndeosebi în ce priveşte populaţia şi aşezările, cu localizările şi denumirile respective ; ea prezintă situaţia din secolul II e.n., după cucerirea romană, furnizînd în acelaşi timp şi unele date asupra situaţiei anterioare acestei cuceriri, pe baza unor surse de informare mai vechi. Astfel, pe hartă sînt notate (în transcriere latină) 15 triburi, din care cel puţin 12—13 erau daco-gete (după cum arată cercetările făcute pînă în prezent) [1].

Din informaţiile lui Ptolomeu şi din ştirile furnizate de celelalte izvoare, rezultă că poporul daco-get era foarte numeros, fapt ce explică continuitatea lui în spaţiul carpato-dunărean, atît în teritoriul ocupat de romani, cît şi în afara acestuia (triburile de daci liberi).

Harta lui Ptolomeu cuprinde, apoi, un bogat inventar de localităţi — circa 60 la număr în aria teritorială ce ne interesează —, o parte din ele fiind atestate şi prin inscripţii sau alte izvoare istorice. Majoritatea localităţilor sînt de origine daco-getă, origine dovedită frecvent — dar nu exclusiv — de terminaţia — *dava* (transcrisă în latineşte prin *dana*), spre ex. : Docidava (în nordul Crişanei), Sangidava (în nord-estul Transilvaniei), Marcodava (în centrul Transilvaniei), Cumidava (în Ţara Bîrsei lîngă Rîşnov), Singidava (în sudul Munţilor Apuseni, pe valea Mureşului), Ziri-

[1] Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu: *Istoria Românilor*, 1. Din cele mai vechi timpuri pînă la întemeierea statelor româneşti. Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1975, pag. 62.

dava (pe Mureţul inferior), Argidava (în Banat), Netindava şi Zusidava (în Muntenia estică), Ramidava (la curbura Carpaţilor), Patridava Carsidava, Utidava şi Petrodava (în Moldova de nord-est), Sargidava, Tamasidava) ; tot de origine dacică sînt localităţile Arcobadara (în nord-estul Transilvaniei), Germisara (în sud-vestul Transilvaniei), Zurobara (în nord-vestul Banatului) ş.a. O serie de localităţi preluate de la daci de către romani şi dezvoltate de aceştia din urmă în oraşe însemnate (municipii, colonii), figurează pe hartă cu vechea denumire dacică neschimbată (de ex. Napoca) sau puţin modificată prin adaptarea la limba latină (de ex. : Apulum, Potaissa, Porolissum etc. în Transilvania ; Tibiscum, Dierna, Aezizis ş.a. în Banat ; Drobeta, Amutrium ş.a. în Oltenia ; Dinogetia, Carsium ş.a. în Dobrogea). Unele localităţi au numiri pur romane, ceea ce pledează şi pentru o origine romană a lor, cum e cazul cu Salinae (pe Mureşul mijlociu, unde e azi Ocna Mureşului), Aquae (în sud-vestul Transilvaniei), Praetoria Augusta (în Transilvania centrală), Augustia (în Transilvania estică), Ulpianum (în Crişana ş.a.) ; oraşul Sarmizegetusa Regia (Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa, din Ţara Haţegului), deşi creat de romani, păstrează încă numirea vechii capitale dacice, distruse, din Munţii Orăştiei. Sînt menţionate, în fine, vechile oraşe de origine grecească de pe litoralul dobrogean — Istria, Tomis, Callatis — aflate sub stăpînirea romanilor, ca şi alte oraşe din Dobrogea, între care şi Noviodunum (terminaţia — *dunum* pare să indice o origine celtică a acestui oraş) de pe malul Dunării, în amonte de Deltă, antecesorul Isaccei de azi.

În comparaţie cu indicaţiile asupra populaţiei şi aşezărilor, mult mai sumare sînt indicaţiile de ordin fizico-geografic, pe hartă fiind marcată o reţea hidrografică foarte schematizată (Dunărea cu şapte guri la vărsarea în mare, cîteva rîuri mai importante) şi un grup de munţi — Carpatus mons — situaţi în extremitatea nordică a Daciei şi redaţi în perspectivă panoramică (un şir de movile conice).

În Evul Mediu hărţile lui Ptolomeu au circulat în manuscris, alături de textul „Geografiei", pînă în sec. XIV ; ele au fost publicate pentru prima dată, în atlas, în epoca Renaşterii, spre sfîrşitul sec. XV (Florenţa 1478, Ulm 1482 şi 1486, Roma, Nürnberg şi Veneţia în 1484). Harta Daciei din atlasul apărut la Florenţa în 1478 este intitulată „Tabula nona Europae", iar cea din atlasul apărut la Roma „Nona Europae Tabula".

Ultimul document cartografic antic mai important ce conţine informaţii asupra ţinuturilor noastre, este harta-itinerariu „Tabula Peutingeriana", de origine romană, datînd probabil, din sec. III—IV şi cunoscută după o copie făcută în sec. XII (denumirea vine de la Konrad Peutinger, care, în 1507, a primit-o în posesiune prin testament). Harta desenată pe 12 foi de pergament (cu o lungime totală de 6,75 m şi o lăţime de 0,35 m), cuprinde lumea cunoscută de romani (de la Ins. Britanice în vest, pînă la delta Gangelui în est) reprezentînd esenţialmente, reţeaua de drumuri din Imperiul Roman, împreună cu localităţile eşalonate în lungul lor şi cu indicarea distanţelor respective, acest conţinut corespunzînd cerinţelor militare şi administrative ale statului roman ; de mai mic interes sînt indicaţiile asupra elementelor fizico-geografice, redate foarte sumar şi deformat, cu contururile mult comprimate pe latitudine. În părţile noastre sînt figuraţi, în perspectivă panoramică şi orientaţi V—E Munţii Carpaţi (Alpes

Scanned with OKEN Scanner

Bastarnae), din care izvorăsc 4 rîuri ce curg spre Dunăre (Danubius), care curge drept, pe direcţia vest-est, vărsîndu-se în Marea Neagră (Sinus) prin 6 guri (Hostia fl. Danuby). Reţeaua de drumuri este reprezentată prin : două drumuri în Dobrogea (unul pe litoral şi unul în dreapta Dunării, unite la Tomis), două în Banat — unul de la Viminacium, altul de la Dierna (Orşova) —, unite la Tibiscum (Caransebeş) de unde se continuă cu drumul la Sarnategts (Ulpia Traiana Sarmizegetusa, capitala Daciei romane) şi mai departe la Apulum, Potaissa, Napoca, Porolissum ; în Oltenia, un drum pornind din defileul Dunării de la Dierna, lega Drubetis cu Amutria şi Romula, unde făcea joncţiune cu drumul de pe malul drept al Oltului, care ieşea în Transilvania, ducînd la Apulum.

Eclipsa intelectuală din Evul Mediu timpuriu (sec. V—XI) afectează simţitor şi reprezentările cartografice care, pe lîngă faptul că pierd total baza matematică, sînt sărace şi puţin exacte. Totuşi pentru noi nu sînt lipsite de interes, prin unele ştiri asupra regiunii carpato-dunărene — mai ales în lipsa documentelor scrise din această perioadă tulbure a migraţiunilor — cîteva hărţi mînăstireşti cum sînt mapamondurile lui Orosius (sec. V), al lui Honorius (sec. V), şi lui Işidorus de Sevilla (sec. VII, păstrat în Biblioteca Vaticanului), al Geografului anonim din Ravenna (sec. VII), al lui Beatus (sec. XIII), cel Anglo-saxon (sec. X), cel Cottonian (sec. XI—XII, păstrat la Londra), cel de la Leipzig (sec. XI), cel al lui Heinrich de Mainz (sec. XI, păstrat la Cambridge) ş.a. Pe aceste hărţi teritoriul ţării noastre e designat, deobicei, cu denumirea de Dacia. Ca elemente geografice de reper pentru situaţia acestui teritoriu sînt numai Dunărea (Danubius) şi Marea Neagră (Golfus Ponticus etc.). Foarte important e faptul că aceste hărţi furnizează unele informaţii asupra noii configuraţii etnice a Europei în urma migraţiunilor popoarelor germanice (Goţi etc.), turanice (Huni, Avari etc.) şi slave ; în acest sens, pentru ţinuturile noastre este semnificativă inscripţia „Dacia ubi et Gothia" întîlnită pe unele mapamonduri (Orosius, Anglo-saxon, Cottonian). Interesantă este, de asemenea, semnalarea pe unele hărţi (Honorius, Geograful anonim din Ravena), în ţinuturile noastre, alături de unele popoare migratoare (Gepizi, Slavi, Huni, Avari ş.a.), a unei populaţii numită „Carpi", care nu poate să fie altcineva decît autohtonii de origine dacică, întrucît nu se cunoaşte vreo populaţie migratoare cu acest nume ; aceasta denotă persistenţa populaţiei autohtone dace — mai mult sau mai puţin romanizată — în spaţiul carpato-dunărean şi după părăsirea acestui teritoriu de către administraţia imperială romană (anul 271 e.n.).

În a doua perioadă feudală — apogeul Evului Mediu — (sfîrşitul sec. XI — sfîrşitul sec. XV), în contextul general al revirimentului vieţii economice şi culturale în Europa, progresele geografiei şi ale cartografiei se răsfrîng şi în informaţiile ştiinţifice privitoare la ţinuturile noastre. Astfel de informaţii se întîlnesc, pe de o parte, pe unele hărţi de mai mică precizie care continuă tradiţia mapamondurilor din perioada precedentă, mapamondul lui Martianus Capella, din anul 1120, mapamondul Hereford din 1313, mapamondul Borgia din 1436, mapamondul lui Fra Mauro din 1459, iar pe de altă parte pe noile hărţi de navigaţie — portulane — care redau foarte amănunţit şi destul de exact ţărmurile maritime, inclusiv litoralul dobrogean. În seria portulanelor ce ne interesează intră : Harta Pisană (sec. XIII), harta Mării Negre din atlasul Tammar — Luxoro (sec. XIII) ; harta lui Giovanni de Carrignano (începutul sec. XIV), cele 4 hărţi ale genovezului

Scanned with OKEN Scanner

Pietro Vesconte (anii 1311—1318), harta lui Marino Sanudo (1321), atlasul lui Pinelli (sec. XIV), harta lui Angellino Dulcerto (1339) și hărțile fraților Pizzigani (sec. XIV) — o hartă din Parma (1367), Atlasul catalan (1375) și mapamondul catalan din Florența —, aparținînd școlii cartografice catalane; harta lui Mecia de Viladestes (1413), harta „Jaffu de Cresques" (1416), harta lui Battista Bacharius (1426), harta lui Bartolomaeus de Pareto (1455), harta lui Benincasa (1480), un portulan anonim păstrat la Roma (sec. XV) ș.a. Pe toate aceste portulane apare Dobrogea cu cîteva localități-porturi, de regulă 7—8 la număr, situate fie pe litoral (Mangalia, Constanța, Sf. Gheorghe, Sulina), fie pe malul drept al Dunării (Cernavoda, Vicina și alte trei neidentificate — Stranico, Laspera, Grosea); numele acestor localități prezintă mici deosebiri de la o hartă la alta și poartă o evidentă amprentă a limbii italiene, ușor explicabilă prin originea lor.

În general, hărțile — mapamonduri și portulane — din a 2-a perioadă medievală conțin atestări categorice privitoare la existența în spațiul carpato-dunărean a poporului român și a țărilor române, completînd și întărind dovezile istorice din documentele scrise, toate acestea convergînd la același adevăr incontestabil — continuitatea populației românești în aceste locuri în secolele XI—XV.

A 3-a perioadă feudală — Evul Mediu tîrziu — (sfîrșitul sec. XV—mijlocul sec. XVII) [1] — dominată de marile descoperiri geografice și de curentul Renașterii, e marcată prin progrese multilaterale în cartografie — consolidarea bazei matematice, lărgirea considerabilă a orizontului geografic, perfecționarea tehnicii tipografice etc. — de care a beneficiat, desigur, și reprezentarea cartografică a ținuturilor noastre. Informații asupra acestor ținuturi se întîlnesc în atlasele de la sfîrșitul sec. XV și începutul sec. XVI (începînd cu ediția de la Florența din 1478 și încheind cu ediția de la Strasbourg din 1513) și care cuprind, alături de reproducerea unor hărți antice ale lui Ptolomeu, și hărți noi, la a căror elaborare și editare o contribuție merituoasă a adus-o umanistul german Nicolaus Germanicus.

În același interval de timp apare un nou tip de hărți — de călătorie pe uscat — dintre care un interes special îl prezintă pentru noi harta bazinului mijlociu și inferior al Dunării întocmită în 1490, de umanistul german *Nicolaus Cusanus*, și care e cea mai veche hartă a Europei centrale, rămasă în manuscris pînă la publicarea ei în 1930, la Praga; harta cuprinde și „Regnum Dominorum Septem Castrum" (adică Transilvania) și „Valachia" (incluzînd atît Țara Românească cît și Moldova), cu circa 40 de localități, redate prin siluete de cetăți sau biserici, între care figurează și Sbuchula (probabil București), Iastriter (Iași), Castauna (Constanța) ș.a.; unele localități sînt fixate de cîte două ori, cu numele puțin schimbate (de ex. Brailano și Braell pentru Brăila; Temisvar și Temesuon pentru Timișoara, Varado și Wirispurg pentru Oradea etc.).

Pe la sfîrșitul secolului XV, ținuturile noastre încep să fie figurate și pe globuri geografice; astfel, pe globul lui Martin Behaim din 1482 (păstrat în Germanisches Museum din Nürnberg) găsim notate „Walachei", „Moldau", „Siebenbürgen"; tot aici întîlnim una din primele menționări a formei actuale a numelui orașului București — „Bucharest".

[1] În această lucrare s-a adoptat periodizarea din istoria universală, față de care periodizarea istoriei României prezintă un decalaj sensibil, Evul Mediu tîrziu prelungindu-se pînă la începutul secolului XIX.

Din prima jumătate a sec. XVI datează cîteva hărţi regionale bogate în detalii geografice şi în indicaţii toponimice, reprezentînd, integral sau parţial, cele trei ţări române — Muntenia, Moldova şi Transilvania — separate politic în acel timp. Dintre acestea, o importanţă deosebită o prezintă, pentru noi, hărţile compatrioţilor noştri — iluştrii umanişti transilvăneni — Johannes Honterus, originar din Braşov şi Georgius Reicherstorffer, originar din Sibiu.

În 1532 *Honterus* publică la Basel „Chorographia Transylvaniae", cu subtitlul „Sybenburgen", prima hartă consacrată exclusiv acestei provincii. Harta, avînd la bază o amplă şi temeinică documentaţie (făcută, mai ales, în anii 1530—1532, în Transilvania), e originală şi foarte bogată în conţinut, îndeosebi în aşezări omeneşti (peste 200). Interesantă apare, în primul rînd, indicarea în formulare germană, a cîtorva subdiviziuni teritoriale — „ţări" — ale Transilvaniei: „Althland" — Ţara Oltului, între Olt şi Hîrtibaci, „Burzenland" — Ţara Bîrsei, „Weinland" — Ţara Vinului, între cele două Tîrnave, „Land vor dem Wald" — Ţara din faţa pădurii, în regiunea de confluenţă a Tîrnavei Mari cu Mureşul; „Nösnerland" — Ţara Năsăudului, plasată între Bistriţa ardelenească şi Mureş; ţinutul muntos de la izvoarele Tîrnavelor, locuit de secui, e indicat prin inscripţia „Ciculi". Carpaţii Orientali sînt designaţi prin numirea „Carpatus mons" plasată pe la izvoarele Tîrnavei Mici, iar Carpaţii Meridionali, extinşi spre vest cu puţin în dreapta Oltului, prin numirea „Alpes" înscrisă în două locuri — în M-ţii Făgăraşului şi la est de Cîmpulung — (o anticipare, aşadar, cu 4 secole, a apelativului „Alpii Transilvaniei" folosit apoi de geograful francez Emmanuel de Martonne!). Sînt reprezentate principalele artere hidrografice: Oltul (Alth) cu Pîrîul Negru, Timişul, Ghimbăşelul, Bîrsa, Vîrghişul, Homorodul Mare, Cibinul cu Hîrtibaciul; Mureşul cu Tîrnavele, Arieşul, Aiudul, Ampoiul şi Sebeşul; Someşul Mic şi Someşul Mare cu Bistriţa. În cadrul hărţii sînt reprezentate — prin siluete de cetăţi — 221 de localităţi nominalizate, număr fără precedent, la care se adaugă încă 90 de localităţi (80 în Transilvania, 10 în Muntenia) nenominalizate, marcate numai prin figuri. Importanţa localităţilor rezultă, pe de o parte, din mărimea şi complexitatea desenelor, pe de altă parte, din modul de scriere a numirilor; se pot astfel distinge 3 categorii de localităţi: *oraşe*, în număr de 9 (8 în Transilvania, 1 în Muntenia), *tîrguri* 31 (din care 1 în Muntenia) şi *sate* (272, 11 în Muntenia).

Harta „Chorographia Transilvaniei" a lui Honterus, cu abundenţa ei de date informative, a servit ca izvor documentar de bază pentru reprezentările cartografice ulterioare asupra acestei provincii româneşti; azi ea constituie un preţios document de geografie istorică a Transilvaniei din prima jumătate a sec. XVI.

În 1541 Honterus retipăreşte la Braşov lucrarea „Rudimente Cosmographica", în versuri hexametrice (prima ediţie fiind publicată la Cracovia în 1530, în proză şi fără hărţi), anexîndu-i 15 hărţi, 4 generale şi 11 regionale între care cea de-a 9-a reprezintă Europa sud-estică, respectiv bazinul Dunării mijlocii şi inferioare, inclusiv cele trei provincii româneşti, nominalizate atît separat — „Valachia", „Moldavia", şi „Transylvania" — cît şi împreună sub denumirea generică de „Dacia", scrisă integral cu litere majuscule; aceasta denotă, în concepţia autorului, ideea de unitate etnică a celor trei ţinuturi, însemnînd totodată şi o prefigurare a evenimentului istoric

Scanned with OKEN Scanner

din anul 1600 — prima unire politică — teritorială, sub Mihai Viteazu, a acestor ţinuturi.

Georgius de Reicherstorffer publică, în 1541, la Viena, o monografie regională „Moldaviae, quae olim Daciae pars chorographia", pe baza unei ample documentaţii la faţa locului, cu ocazia misiunilor sale diplomatice în Moldova. La textul lucrării este anexată o hartă a Moldovei din acel timp, intitulată, în colţul stîng jos, „Moldaviae, finitimarumque regionum typus" şi care pare să fie cea mai veche hartă consacrată exclusiv acestei provincii româneşti. Bine reprezentată în această hartă este reţeaua de aşezări, între limitele de atunci ale Moldovei, fiind menţionate 47 de localităţi, între care : Iaszy, Galacz, Vasluy, Suczaua (Suceava), Bachono (Bacău), Barlath (Bîrlad), Radeorcza (Rădăuţi), Husz (Huşi), Techis (Tecuci), Falczyn (Fălciu), Cutuar (Cotnari), Serech (Siret), Pudno (Putna) ş.a. Reţeaua hidrografică (Danubius fluvius, Serethus fluv., Myscouo = Milcov, Bistricia flu., Barlath flu., etc.) — este destul de bine şi corect orientată faţă de punctele cardinale — Septentrio, Occidens, Meridies, Oriens — înscrise, ca şi la Honterus, pe laturile hărţii. În cadrul hărţii se mai cuprind porţiuni din „Walachia" cu 5 localităţi, din „Transilvania pars" cu 6 localităţi, precum şi întreagă Dobrogea — „Syrfia".

Tot în prima jumătate a sec. XVI ţinuturile noastre apar în cîteva hărţi regionale mai cuprinzătoare, dar cu conţinut geografic mai sărac şi mai puţin exact ca la Honterus şi Reicherstorffer, cum sînt : harta „Moscovia", din 1521 a lui *Battista Agnese*, harta lui *Lazarus* din 1528, harta lui *Florianus* („Tabulam Sarmatiae, Regni Poloniae, Hungariae, utriusque Valachiae...") : harta Europei din 1536 a lui *Cristophe* şi *Heinrich Zell*, cea a Transilvaniei, lîngă Moldova, „Transalpina" între Mureş, Dunăre şi Olt ; „Magna Valachia" la est de Olt, pînă în sudul Moldovei) ; harta „Polonia et Hungaria nuova Tavola" a lui Jacopo Castaldo din 1548 :

Hărţile lui Castaldo au fost reproduse mai tîrziu de *Giromalo Ruscelli*, care a publicat, în 1561 la Veneţia, lucrarea „La Geografia di Claudio Ptolomeo Alessandrino". Tot Castaldo a publicat, în 1584, o hartă a Europei sud-estice, intitulată „Romaniae (quae olim Thracia dicta) vicinarumque regionum, uti Bulgariae, Valachiae, Syrfias etc. descriptio", pe care „Romania" se referă la vechea Tracie din bazinul Mariţei, în timp ce provinciile româneşti din nordul Dunării, sînt indicate prin numirile : „Valachia interior" (Transilvania), „Valachia" (Muntenia), „Moldavia" (Moldova), „Syrfia" (Dobrogea).

În afară de Castaldo, dintre cartografii din a 2-a jumătate a sec. XVI, care s-au ocupat mai îndeaproape de ţinuturile româneşti, trebuie amintiţi Wolfgang Lazius, Ioannes Sambucus, Matthias Cinthius, Giovanni Magini şi Girolamo Porro.

Opera cartografică a lui Lazius constă în 6 hărţi referitoare la bazinul Dunării, cunoscute sub denumirea generală „Hungariae Chorographiam, Austriae, Comitatum Tirolonsem, Styriam, Istriam, Carintiam", pe harta referitoare la Ungaria sînt cuprinse şi unele ţinuturi limitrofe cu acestea, delimitate punctat de ea, cum e cazul cu Transilvania (Transilvania, Herdel, olim Dacia mediterr), întinsă în bazinele hidrografice ale Oltului (Altt), Mureşului (Marisius, Morisch), Crişurilor şi Someşului (Somos), pînă la Moldaviae pars" în nord-est, pînă la „Walachiae pars" în sud-est şi pînă la

Scanned with OKEN Scanner

Dunăre în sud-est, inclusiv Banatul, între aceste limite fiind menţionate circa 160 de localităţi.

Ioannes Sambucus, supranumit Pannonius (francez de origine, născut în Ungaria în 1531), pe baza unei vaste documentaţii bibliografice, cartografice şi de teren, alcătuieşte mai multe hărţi între care prima este editată la Viena în 1566, sub titlul „Transilvania", avînd în colţul din stînga jos explicaţia: „Hanc ultra vel Transilvaniam, quae et Pannodacia et Dacia Ripensis, vulgo sibenburgen dicitur". Harta este inspirată, în cea mai mare măsură, după harta „Chorographia Transilvaniae" a lui Honterus, pe care de fapt o copiază în elementele ei esenţiale — orientare, limite, subdiviziuni regionale, artere hidrografice, reţea de aşezări — aducîndu-i totuşi şi unele modificări.

Transilvania cu Banatul, Oltenia şi Muntenia nord-vestică apar reprezentate şi pe o altă hartă, din 1579, a lui Sambucus, cuprinzînd bazinul mijlociu al Dunării, de la Viena pînă aproape de confluenţa Oltului şi incluzînd Ungaria (indicată şi în titlul hărţii) şi regiunile limitrofe — Serbia nordică, Croaţia nordică, Austria estică, Slovacia, Transilvania cu Banatul, Oltenia şi Muntenia nord-vestică.

O hartă a aceluiaşi sector teritorial european — bazinul mijlociu al Dunării, de la Viena pînă la Olt, cuprinzînd Ungaria şi regiunile limitrofe, inclusiv Transilvania cu Banatul, Oltenia şi Muntenia nord-vestică — editează, în 1567 la Nürnberg (reeditare în 1593 la Antwerpen), *Matthias Cinthius* supranumit *Noricus* (după originea sa din Bavaria), avînd ca bază de documentare hărţile aceluiaşi spaţiu dunărean, redactate de Lazius (1570) şi Sambucus (1579).

Spaţiul mijlociu-dunărean, incluzînd şi părţile vestice ale ţării noastre — Transilvania, Banatul, Oltenia şi Muntenia nord-vestică — dar cu conţinutul geografic mult simplificat, mai ales în ce priveşte reţeaua de aşezări (de ex. în jumătatea sudică a Podişului Tîrnavelor, între Olt şi Tîrnava Mare, sînt înregistrate numai 5 localităţi), este reprezentat şi pe harta italianului *Giovani Magini*, inspirată (în mare măsură copiată) din hărţile precedente ale bazinului mijlociu al Dunării, în special din harta lui Lazius. Harta lucrată de gravorul veneţian Girolamo Porro a fost anexată la ediţiile latine ale „Geografiei Universale" (Veneţia 1596, Köln 1597), întocmite de acelaşi Giovani Magini.

Unele dintre hărţile regionale enumerate mai sus, începînd cu harta Transilvaniei a lui Honterus, au fost valorificate — prin reproducere sau prin prelucrare — în monumentalele colecţii de hărţi (atlase) întocmite de marii cartografi belgieni Abraham Ortelius şi Gerhard Kremmer-Mercator.

Opera cartografică a lui *Ortelius*, intitulată „Theatrum orbis terrarum", publicată la Antwerpen în 1570 şi retipărită în mai multe ediţii (1579, 1581, 1587, 1588, 1589 etc.), în diferite limbi, reuneşte într-un atlas toate hărţile — antice şi noi — publicate izolat pînă atunci şi cunoscute de autor. Ţinuturile româneşti sînt reprezentate — integral sau parţial — în hărţile referitoare la Europa întreagă, la partea sud-estică a continentului, la partea lui central-estică (de ex. harta lui Castaldo din 1548), la bazinul mijlociu al Dunării (de ex. harta lui Lazius din 1579), la Transilvania (de ex. harta Transilvaniei a lui Sambucus din 1566) etc.

În atlasul lui Mercator („Atlas, sive cosmographicae medicationes de fabrica munci et fabricati figura, 1594"), publicat în ultimul an al vieţii

Scanned with OKEN Scanner

sale (1594) și retipărit apoi — între 1605 și 1634 — în numeroase ediții, majoritatea la Amsterdam, există două hărți referitoare la ținuturile românești : „Transilvania" și „Walachia, Servia, Bulgaria et România". Pentru prima, Mercator a folosit ca sursă de informație hărțile Transilvaniei întocmite de Honterus și de Sambucus ; informațiile textuale, alăturate hărții, sînt expuse sistematic, în ordinea : Regio, Nomina, Situs, Soli fertilitas, Animalium, Montes, Silvae, Opera publica, Mores. Harta cu „Walachia", construită în scară italică („miliaria italica", indicată în legendă), cuprinde aproximativ jumătatea sudică a României de azi, respectiv Transilvania sudică, Banatul (foarte îngustat pe latitudine), Oltenia (de asemenea micșorată), Muntenia „Walachia" — (retrasă dinspre nord-est), Moldova — „Moldavia" — sudică (împinsă mult spre sud-vest în dauna Munteniei) și Dobrogea numită „Syrfia". Sînt înregistrate peste 100 de localități (peste 20 în Transilvania și Banat, aproape 30 în Oltenia și Muntenia, aproape 40 în Moldova, circa 30 în Dobrogea), din care circa 20 mai importante, sînt figurate prin siluete de cetăți, iar restul prin cercuțe.

Atlasele lui Mercator — inclusiv hărțile referitoare la țările române — multiplicate în numeroase ediții, au circulat pînă la mijlocul sec. XVIII.

Spațiul carpato-dunărean, locuit de români în ansamblul lui, este cuprins într-o hartă a bazinului Dunării, întocmită de *Hulsius Levinius* și publicată în lucrarea „Nous opus geographicum", în 1630. Ca și la hărțile precedente, fondul fizico-geografic îl constituie, esențialmente, rețeaua hidrografică din sistemul Dunării („Danubius sive Hister"), incluzînd Someșul cu Lăpușul (Lapus), Crișurile, Mureșul (Marisus, Marach, Maros) cu 11 afluenți (Armas = Arieș, Ompoy, Istrigu = Strei etc.), Timișul (Temes), Zul (Jiu), Oltul (Alt, Aluta) cu Cibinul (Cibin), apoi Dîmbovița, Argeșul, Ialomița (Ialomicza), Siret (Serethus, Zerethus). Sînt reprezentate, prin siluete de cetăți (mai mari pentru orașe), în jur de 370 de localități, din care circa 200 în Transilvania, circa 20 în Banat, 8 în Oltenia, 20 în Muntenia, circa 80 în Moldova, circa 50 în Dobrogea.

Trebuie să menționăm, în sfîrșit, că informații asupra ținuturilor noastre se întîlnesc și pe un tip special de hărți — un fel de hărți militare — care apar în această ultimă perioadă medievală. Evenimentele politico-militare desfășurate la sfîrșitul sec. XVI, la Dunărea inferioară — luptele contra Turcilor purtate de oștile creștine comandate de Mihai Viteazu — au trezit un mare interes în lumea europeană, interes reflectat imediat și în cartografie ; astfel, o hartă germană din 1595 înfățișează teatrul de război de la Dunăre, cu armatele adverse față în față ; o altă hartă din 1599, făcută de Hulsius Levinius, prezintă o tabără cu corturi la Giurgiu (Giorgio, Zorza), referindu-se, desigur, la victoria repurtată aici de Mihai Viteazu și aliații săi asupra Turcilor.

Hărțile regionale din ultima perioadă medievală, mai ales cele consacrate exclusiv ținuturilor românești, conțin un bogat inventar toponimic de origine românească, în parte tradus sau transcris fonetic în alte limbi (latină, germană, maghiară, italiană etc.) ; aria de răspîndire a acestor numiri (de munți, rîuri, localități, ținuturi etc.) constituie un indiciu valoros al teritoriului de formare și dezvoltare neîntreruptă, de continuitate a populației autohtone românești în spațiul carpato-dunăreano-pontic, dovedind

Scanned with OKEN Scanner

totodată unitatea etnică a acestui teritoriu, unitate realizată și pe plan politic, pentru foarte scurt timp, sub Mihai Viteazu, în anul 1600.

BIBLIOGRAFIE

BINDER P. (1973), *Johannes Honterus Karten und Beschreibungen der rumänischen Länder*, Revue roumaine d'historie (Tirage à part), tomé XII, 6 Éditions de L'Académie de la République Socialiste de Roumanien, p. 1037—1065, Bucarest. CAPESIUS B. (1974), *Deutsche Humanisten in Siebenbürgen*, Zweite, bearbeitete Auflage. Kriterion Verlag, Bukarest. DAICOVICIU C., PASCU ȘT., CHERESTEȘIU V., MORARIU T. (1960), *Din istoria Transilvaniei*, vol. I. Ed. Acad. R.P.R., București. DAICOVICIU H. (1973), *Statul dac de la Burebista la cucerirea romană*, Edit. științifică, București, GIURESCU C. C., GIURESCU D. C. (1974), *Istoria Românilor. 1. Din cele mai vechi timpuri pînă la întemeierea statelor românești*, Ed. Științifică, București. MAGHIDOVICI I. P. (1953), *Din istoria descoperirilor geografice. Studii*, Ed. de stat pentru literatură științifică, București, Vol. I (Traducere din limba rusă). MERUȚIU V. (1929), *Județele din Ardeal și Maramureș pînă în Banat, Cluj*. NĂSTASE A. (1963), *Curs de cartografie*, Ed. a II-a, Edit. Didactică și pedagogică, București. NETOLICZKA O. (1889), *Johannes Honterus ausgewählte Schriften*, Wien und Hermanstadt. OLSEN ORJAN (1933), *Le conquete de la terre. Histoire des découvertes et des explorations depuis les origines jusqu à nos jours (Traduit du norvégien)*, vol. I, II, III, Payot, Paris. POPESCU—SPINENI M. (1936), *Rumänien in der zweiten Hälfte des XVI Jahrhunderts. Seine historische Geographie nach vier geographischen Karten arlätert*, 26 p. + 4 h., Jena. POPESCU-SPINENI M. (1938). *România în istoria cartografiei pînă la 1600*, Vol. I (174 pag.) și vol. II (56 hărți), Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională. POPESCU-SPINENI M. (1942), *Geografi din sec. XV—XVI*, București, „Bucovina". ZEUTSCH FR. (1880), *Drei sächsische Geographen des 16 Jahrhunderts*, Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, 15 Bd. * * * (1969—1974), *Călători streini despre țările române*, Ed. științifică, București, vol. I—IV.

LA CARTOGRAPHIE ANTIQUE ET MÉDIEVALE — SOURCE DE CONNAISSANCE DU TERRITOIRE DE LA ROUMANIE

Résumé

Dans cet ouvrage les informations cartographiques sur le territoire de la Roumanie sont poursuivis à travers vingt-deux siècles (moitié VI-ème avant notre ère — moitié XVII-ème notre ère). Le plus important document cartographique d'origine antique concernant ce territoire appartient au grand savant Claudius Ptolemaeus (90—168 n.è.) qui, parmi les 27 cartes annexées à sa „Géographie", consacre, pour la première fois, une carte spéciale à l'espace carpato-danubien peuplé par les géto-daces, contournant ainsi l'individualitê géographique et ethnique du respectif territoire.

Quelques informations — extremement sommaires, toutefois ne pas manquées d'intérêt — se recontrent sur les mappemondes datant des siècles V—VI. De la deuxième période médievale (les siècles XII—XV) sont a remarquer une série de cartes de navigation maritime — les

Scanned with OKEN Scanner

portolanes — lesquelles représentent très détaillé les rivages maritimes y compris le littoral de Dobroudja, en incluant aussi le Bas Danube, avec les ports afférents.

De la première moitié du XVI-ème siècle datent quelques cartes régionales, riches en details géographiques et en indications toponymiques, représentant, integralement ou partiellement, les provinces roumaines. Parmi celles-là, un interêt tout particulier présente la carte „Chorographia Transylvaniae", réalisée par l'humaniste trasylvain Johannes Honterus (Bâle, 1532) et la carte de la Moldavie redigée par Georgius de Reicherstorffer — un autre humaniste transylvain — et annexée à son ouvrage géographique „Moldaviae Chorographia" (Vienne, 1541); ces cartes sont les premières consacrées exclusivement à ces provinces roumaines. En même temps, dans la première moitié du XVI-ème siècle, les pays roumains apparaissant sur certaines cartes régionales d'un espace plus large, comme la carte de Lasarus (1528), la carte européenne de Cristophe et Heinrich Zell (1536), la carte de Castaldo (1548, 1550) etc.

Parmi les cartographes de la deuxième moitié du XVI-ème siècle dont les préoccupations cartographiques ont visé les provinces roumaines, il a à noter Wolfgang Lazius, Jean Sambucus, Mathias Cinthius, Giovanni Magini et Girolamo Porro. Il faut mentionner, ensuite, certaines cartes inclues dans les monumentales.

Scanned with OKEN Scanner

ASPECTE ETNOGRAFICE ÎN DEPRESIUNEA ALMAŞ—AGRIJ

BEBE NEGOESCU

Aspectele etnografice, de o mare originalitate şi permanenţă în timp şi spaţiu, individualizează în „Ţara de sub munte" (O. Bădina, 1971) o regiune în care elementele tradiţionale se îmbină cu noul, conferind întregii zone caracterul de specificitate.

Fluctuaţiile mari de populaţie, caracteristice întregii părţi de nord-vest a Transilvaniei, au coincis cu transferul a numeroase elemente etnografice (obiceiuri, port, ocupaţii etc.) care au completat patrimoniul etnografic autohton şi el deosebit de bogat. Inventarul etnografic autohton a fost menţinut „pe loc", datorită marii stabilităţi în teritoriu a populaţiei satelor, pentru că în cadrul unei aşezări dacă „vatra a putut să se strămute, să dispară în urma incendiilor, a revărsărilor unor rîuri, a invaziilor etc. şi să fie refăcută, moşia să se mărească sau să se micşoreze prin desţeleniri, vînzări etc., elementul de permanenţă şi continuitate a fost întotdeauna populaţia" (Constanţa Rusenescu, 1969).

În depistarea unor elemente etnografice caracteristice s-a pornit de la „realitatea social-economică şi culturală contemporană", bazîndu-ne pe „mărturiile de civilizaţie şi cultură populară românească din zilele noastre, care, prin varietatea şi bogăţia lor, continuă să rămînă principalul izvor de documentare ştiinţifică" (I. Vlăduţiu, 1973). Acestea toate fac din satele depresiunii „unităţi sociale de tip etnic, creatoare şi consumatoare de forme istorice, de civilizaţie şi cultură" (R. Vuia, 1969).

Ocupaţiile de bază ale populaţiei de la sate au fost cultura plantelor de cîmp şi creşterea animalelor, ocupaţii care s-au perpetuat în vreme şi care se menţin şi astăzi. Acestora li se adaugă local viticultura şi pomicultura.

Locuitorii unora dintre satele depresiunii (Ciumărna, Agrij, Almaş, Creaca, ş.a.) s-au ocupat în trecut cu meşteşugurile, producînd diferite obiecte pe care le vindeau la tîrgurile de la Dej, Ciucea sau Zălau. O parte din populaţie îşi comercializa produsele care le „prisoseau" (fructe) şi pe care le vindeau obţinînd bani sau, prin schimb, cereale, completîndu-şi lipsurile din gospodărie şi respectiv hrana.

Deplasarea populaţiei pentru muncă în alte locuri din ţară îşi găseşte exprimarea nu numai în datele statistice, ci este invocată adesea în folclorul local :

Scanned with OKEN Scanner

Ardă-te focul Banat
Mulți feciori ai străinat
. . . . . .

sau

Dute dor pîn' la Brașeu (n.n. Brașov)
Și spune la badea meu,
Că-l aștept să vie-acasă
La copii și la nevastă.
. . . . . .

Chiar și astăzi mulți dintre localnici lucrează fie la Brașov, fie în județul Timiș, zone invocate deopotrivă în versurile de mai sus.

Într-o serie de documente istorice de la mijlocul secolului XIX se menționează că, în general, populația satelor producea în propria sa gospodărie îmbrăcămintea și uneltele (furci, greble, care, etc.), necesare pentru muncă (Z. Karoly, 1859).

Olăritul se înscrie ca una din specializările populației din depresiunea Almaș—Agrij. Vasele de pămînt, nesmălțuite (produse la Buciumeni sau în alte sate) „erau mult căutate în trecut cînd gătitul mîncării se făcea la vatră liberă, situație care a persistat pînă nu demult" (L. Ghergariu, 1971). Și astăzi se mai păstrează la sate, mai ales la populația în vîrstă, obiceiul „gătitului la vatră liberă" în oale de lut nesmălțuite, susținîndu-se nu fără temei, că unele mîncăruri sînt cu mult mai gustoase cînd sînt preparate astfel.

În alte sate se practicau construcțiile de cahle, recunoscuți fiind pentru calitatea produselor lor, meșterii din Agrij și Păușa (N. Dunăre, 1957).

Lemnăritul constituie de asemenea o preocupare comună multor meșteri din zonă. Ei erau cunoscuți pentru lăzile de zestre ornamentate frumos și cu mult gust (Ciumărna, Brebi, Poarta Sălajului, ș.a.), grinzile cu încrustații folosite la susținerea tavanului camerelor de locuit și care se împodobeau cu ștergare și vase înflorate sau bîrnele sculptate cu motive populare, folosite la construcția bisericilor de lemn (Fildu de jos, Păușa, Poarta Sălajului) — elemente de o deosebită originalitate în peisajul geografic al depresiunii.

Din păcate acest act de cultură și artă populară este astăzi mult diminuat, datorită imposibilității de perpetuare în timp a acestui meșteșug, cît și renunțării totale la aceste monumentale lucrări de artă populară. Foarte mulți dintre locuitorii satelor „preferă azi mobila urbană de proveniență industrială, deopotrivă pentru sporul calităților ei funcționale cît și pentru eleganța sa modernă" (Gr. Smeu, 1973). Sînt situații în care piese de mobilă țărănească, adevărate opere de artă populară, sînt abandonate cu indiferență, ca niște obiecte fără valoare, de către cei care le-au folosit ani de-a rîndul, depozitate în magazii sau poduri, sau folosite ca lemne pentru foc, punînd în loc mobila adusă de la oraș.

Desigur, considerația globală pe care o încercăm asupra unei adevărate crize a artei populare, în satele depresiunii, include și o serie de rezerve căci, parțial, în unele gospodării, de locuitorii vîrtnici mai ales cît și la tinerii care mai păstrează în casă o „cameră populară", ea nu se confirmă.

Scanned with OKEN Scanner

Una din ocupaţiile vechi ale locuitorilor a fost şi prelucrarea pe plan local a fructelor prin uscare sau fierbere. „În satele cu mulţi pomi, oamenii făceau magiun sau le transformau în ţuică. Astfel, erau vestite pentru ţuica făcută în căldare, satele Ciumărna şi Romita" (I. Kadar, 1901).

Cît priveşte fizionomia vechilor sate, forma şi mărimea construcţiilor, documentele istorice ne aduc în faţă imagini elocvente. În anul 1550 este menţionat în satul Românaşi un mare incendiu care „a cuprins aproape toate casele, căci erau multe din ele construite sau numai acoperite cu stuf" (K. Hodor, 1837). Mai semnificativă este notaţia unui reporter al ziarului local „Meseşul" din Zălau, care nota în numărul din 7 iulie 1925 următoarele: „Treceam prin sate, de cele mai multe ori cu case mici acoperite cu paie, cu ograda strînsă cît podul palmei, îngrădită cu spini sau coceni de floarea soarelui. Priveam opincile sătenilor făcute din cauciuc de automobil". Toate acestea au dispărut astăzi din înfăţişarea satelor, mai ales în ultima perioadă cînd întreaga reţea de aşezări din depresiunea Almaş—Agrij a fost integrată amplului şi complexului proces de prefaceri înoitoare, de sistematizare a localităţilor rurale şi urbane. Acest proces îşi înscrie însă ca o sarcină principală conservarea şi promovarea elementelor tradiţionale, curat româneşti, din viaţa satului.

Satele depresiunii, din care mare parte a locuitorilor s-au deplasat în teritoriu, cu sau fără produse sau au lucrat în alte locuri, îndeplinesc un rol deosebit de important de natură etnografică. Locuitorii de aici au fost vehiculatorii care au dus, dintr-un loc în altul, creaţia materială şi spirituală locală, aducîndu-şi în acelaşi timp contribuţia la conturarea unităţii teritoriale a multor produse din creaţia noastră populară.

BIBLIOGRAFIE

BĂDINA O. (1971) — Buciumi — un sat din „Ţara de sub munte", Ed. Academiei, Bucureşti. DUNĂRE N. (1957) — Colecţia de cahle a Muzeului etnografic al Transilvaniei — în „Anuarul M.E.T." Cluj. GHERGARIU L. (1926) — Zălaul — schiţă monografică — Zălau. GHERGARIU L. (1971) — Ocupaţii anexe ale populaţiei din Sălaj — Anuarul M.E.T. — Cluj. HODOR K. (1837) — Doboka Varmegye termeszesies polgari esmetleie — Cluj. KADAR I. (1902) — Szolnok — Doboka varmegye monographiaja vol. I + II, Dej. KÁROLY Z. (1859i — Szilagysagi Olahok — Rev. Vasarnapi Ujsag, nr. 13. RUSENESCU CONSTANŢA (1969) — Populaţia, privită în raporturile ei cu vatra şi moşia satului — Lucr. simpozion. Geogr. Satului, Bucureşti. SMEU GR. (1973) — Repere estetice în satul românesc — Ed. Albatros, Bucureşti. VLĂDUŢIU I. (1973) — Etnografia Românească — Ed. ştiinţifică, Bucureşti. VUIA R. (1937) — Le village roumain de Transylvanie et du Banat.

V. METODOLOGII ÎN CERCETĂRILE DE GEOGRAFIE UMANĂ ȘI ECONOMICĂ

Scanned with OKEN Scanner

POPULAȚIA ȘI MEDIUL ÎNCONJURĂTOR

IRINA UNGUREANU, ALEXANDRU ROȘU

Într-o accepțiunea largă, totalitatea și unitatea dialectică a factorilor naturali, care se prezintă într-o anumită stare de echilibru și care determină condițiile de viață pentru regnurile vegetal, animal și pentru exponentul său rațional — omul — cuprinzînd aerul, apa, solul și subsolul, reprezintă *mediul natural*.

Aflat, ca orice sistem material, într-o continuă evoluție și transformare, structura și caracteristicile sale dinamice s-au modificat în timp, el devenind mereu mai complex, mai variat. Chiar în intervalul scurt (raportat la evoluția Pămîntului ca planetă) dintre epoca actuală și apariția strămoșilor omului, mediul natural a evoluat mult, independent de existența și voința speciei umane.

Evoluția societății s-a desfășurat, însă, într-un ritm incomparabil mai rapid. Lăsînd de o parte perioada îndelungată în care specia umană și activitatea ei au fost determinate doar de legi biologice, munca nefiind un act de producție organizată social, societatea umană anunță o accelerare progresivă a ritmului de dezvoltare. Aproape independent de moștenirea genetică, dezvoltarea societății umane este marcată de experiența transmisă. Cu dezvoltarea agriculturii, ecosistemele unor vaste teritorii s-au modificat fundamental, iar aria de răspîndire și chiar codul genetic a numeroase specii vegetale și animale au suportat transformări radicale.

Revoluția industrială din sec. al XIX-lea și revoluția tehnico-științifică contemporană au înarmat societatea cu mijloace de acțiune mereu mai puternice și mai perfecționate. A avut loc popularea, uneori masivă, a unor zone slab populate (vestul S.U.A., preria canadiană, Australia, Noua Zeelandă, zona golfului Persic), punerea în valoare a unor noi surse de energie, lucrări intense de transformare a naturii. Omul a învățat să schimbe cursul rîurilor, să niveleze neregularitățile morfologice ale unor zone în care a creat așezări și drumuri, să obțină noi terenuri pe seama mării, să defrișeze intens sau să extindă irigații în zone aride.

S-a ajuns în final la formarea și dezvoltarea culturii noastre specifice industrial-tehnice, capabilă să determine schimbări profunde. În felul acesta, astăzi nu se mai poate vorbi, aproape nicăieri, de existența unui mediu natural, nemodificat, dată fiind prezența quasigeneralizată a omului pe glob. Societatea a alăturat și introdus în limitele mediului natural un mediu nou, artificial, creat prin diverse activități (mediul de muncă, de locuit,

Scanned with OKEN Scanner

de recreare și odihnă etc.). Pentru ansamblul factorilor naturali și al celor creați prin diverse acțiuni umane, care în strînsă interdependență influențează echilibrul ecologic și determină condițiile de viață pentru om, pentru dezvoltarea societății, s-a adoptat denumirea de *mediu înconjurător*. În mod cît se poate de evident acest tip de mediu nu există și nu funcționează ca o simplă sumă de termeni diferiți, ci constituie un întreg, care prin vastitatea și diversitatea de structură și particularități dinamice preia și combină în variante extrem de bogate și complexe toate caracteristicile entităților inițiale din care provine.

Principala sa însușire, calitativ diferită față de acestea, este apariția în sistemul de interrelații a unor termeni și legături noi, datorită cărora mediul natural seamănă tot mai puțin cu varianta sa primară, populația crește continuu, iar societatea umană își extinde tot mai mult posibilitățile de acțiune. Fără îndoială, scopurile imediate ale acestor acțiuni au fost întotdeauna utile — într-un fel sau altul — societății, dar consecințele intervenției omului în circuitul material au luat adesea, în timp, caracter de catastrofă. Așa spre exemplu, prin pășunat abuziv Mauritania și Fezzanul s-au transformat în pustiuri ; se pare că — în bună parte — Sahara actuală se datorește acțiunii omului. Defrișările abuzive au scos din circuitul economic suprafețe întinse de teren în bazinul Mediteranei, în America de Nord, în Brazilia, China etc. Adesea, chiar în epoca actuală, cînd se execută studii detaliate în vederea întocmirii proiectelor unor lucrări tehnice, neglijarea cunoașterii anumitor caracteristici ale cadrului fizic se soldează cu pagube materiale considerabile și degradări proporționale ale mediului (ruperea barajelor, colmatarea lacurilor, pierderea unui mare volum de muncă și materiale investite în irigații, căi de comunicație etc., infestarea unor culturi cu dăunători etc.).

Cu toate acestea, progresul tehnic este un fapt de necontestat ; societatea evoluează, omul modern produce mereu și randamentul muncii sale este în continuă creștere, așa după cum — proporțional — crește și cererea pe care el însuși, producătorul, o ridică față de producția de bunuri materiale, în general. Iată un sistem care se autodezvoltă, în care s-ar părea că nimic nu se opune unei creșteri continui. Și totuși, un termen al acestei rețele nu are posibilități nelimitate. Zestrea naturală a Pămîntului include, deopotrivă, elemente înlocuibile în timp, ca și resurse limitate. Mai clar decît oricînd omul a devenit conștient de acest fapt în momentul în care explorarea spațială i-a permis să realizeze dimensiunile și posibilitățile limitate ale Pămîntului, ca planetă și ca spațiu de acțiune. În decursul istoriei societății posibilitățile oferite de mediu au fost adesea suprasolicitate (cel puțin pentru perioade scurte și în detrimentul cîtorva generații). Fenomenul a generat însă, întotdeauna, reacții specifice : crize alimentare, migrații în ținuturi încă intacte etc. Nou este acum faptul că mediul își arată limitele nu numai în locuri izolate ; Pămîntul întreg funcționează ca o unitate economică și este în întregime suprasolicitat. De asemenea, nou este și faptul că omul a devenit conștient de această situație și încă într-un timp relativ scurt.

Sintetizînd, în ambianța lumii contemporane, așa cum este ea astăzi împărțită, umanitatea se confruntă cu trei categorii principale de probleme ale mediului înconjurător : mai întîi, cu cele rezultate din subdezvoltarea economică și socială ; apoi, cu cele ce apar pe parcursul procesului de dez-

Scanned with OKEN Scanner

voltare însuşi ; în sfîrşit, cu o a treia categorie, incomplet cunoscută şi definită încă, ale cărei consecinţe se întrezăresc totuşi, care ar putea aduce modificări ale climatului întregii planete. Problemele din prima categorie privesc, în special, populaţia din statele în curs de dezvoltare ; impactul celor din a doua categorie se resimte deopotrivă în ţările evoluate şi în cele în curs de dezvoltare, în funcţie însă de nivelul atins ; cît despre problemele din a treia categorie, ele ar putea să atingă întreaga umanitate. Deşi la originea acestei serii de probleme stau aceleaşi fenomene de creştere demografică, urbanizare, nivel şi structură a consumului şi a evoluţiei tehnice, importanţa lor relativă este variată.

În statele dezvoltate, problemele de mediu cele mai grave au apărut în decursul ultimelor decenii. Înainte de orice ele rezultă din nivelul ridicat de utilizare a energiei şi materiilor prime, precum şi din necesitatea evacuării deşeurilor, provenite dintr-o producţie şi un consum general mereu mai mare. Utilizarea energiei determină deteriorări extrem de variate şi de grave ale mediului, în toate stadiile, de la extracţie, trecînd prin transport şi conversiune, pînă la evacuarea surplusului de căldură. Chiar valorificarea energiei hidraulice afectează calităţile mediului. Deoarece însă venitul net continuă să depăşească considerabil costul material al acestor deteriorări, ca şi pe acela al măsurilor de remediere, efectele degradărilor se resimt, deocamdată, numai accidental asupra întregii populaţii. Problemele mai intens resimţite ale mediului sînt cele de influenţă.

În statele în curs de dezvoltare, creşterea rapidă a populaţiei şi urbanizarea sînt doi factori de importanţă maximă în degradarea mediului. O altă cauză a acestui fenomen, poate încă mai însemnată, este nivelul de trai scăzut al marii majorităţi a populaţiei. O parte dintre problemele cu care se confruntă azi aceste state dăinuiesc de secole, dar altele au apărut recent. Unele se datoresc necesităţii de sporire a producţiei agricole, pentru a putea fi hrănită o populaţie în creştere rapidă ; altele rezultă din nefolosirea integrală a forţei de muncă, racilă generalizată în zonele rurale şi care obligă populaţia lipsită de venituri să migreze către oraşe, unde totuşi cheltuielile sale depăşesc cu mult posibilităţile de cîştig şi unde, drept urmare, veniturile municipalităţilor rămîn tot mai mult în urma necesităţilor de investiţii pentru locuinţe, alimentare cu apă, evacuarea deşeurilor şi alte servicii. Pentru statele în curs de dezvoltare problema mediului nu constituie subiecte de discuţie pe tema pierderii unor agremente, a unor avantaje cotidiene, pentru că în realitate, după relatările O.M.S. şi ale unor alte organisme specializate ale O.N.U., este vorba de probleme de viaţă sau de moarte. Spre deosebire de statele dezvoltate, însă, unde receptarea responsabilă a situaţiei mediului este sprijinită de o bază materială suficientă pentru rezolvarea ei, în statele în curs de dezvoltare se resimt acut insuficienţa instituţională şi lipsa de resurse necesare acestor acţiuni. În regiunile rurale, ca şi în cele urbanizate, populaţia cu venituri mici devine prizoniera unui mediu înconjurător a cărui degradare a fost provocată de standardul scăzut de viaţă.

Acţiunile umane au asupra mediului şi efecte globale, care s-ar putea concretiza în modificări climatice generale. Eventualitatea unor fenomene spectaculare, ca de exemplu topirea calotelor glaciare, pare puţin probabilă. Se constată însă schimbări de anvergură mai mică, dar nu lipsite de importanţă ; aşa este, de pildă, expansiunea zonelor aride şi semiaride, ceea ce ar

Scanned with OKEN Scanner

putea să aibă urmări dezastruoase pentru agricultura din numeroase țări. Se apreciază ca posibilă, în următorii 30—40 de ani, o modificare a climei, determinată de degajarea unor noi cantități de bioxid de carbon în atmosferă (prin arderea combustibililor clasici), de agravarea turbidității atmosferei ca urmare a dezvoltării industriei și a repartiției inegale a căldurii produse prin utilizarea diferitelor forme de energie, ceea ce ar putea antrena o substanțială modificare a circulației generale a atmosferei.

Imaginea situației actuale a mediului înconjurător pare — și este în multe privințe și în multe locuri — destul de gravă. Se apreciază însă că stadiul actual al cunoștințelor generale, posibilitățile materiale globale și mai ales unanimitatea mondială de accepție a necesității protecției lui, sînt în măsură să asigure și pe viitor o calitate satisfăcătoare a vieții. Se așteaptă astfel ca mediul înconjurător să iasă de sub imperiul nociv al consumului abuziv de energie, mai întîi prin valorificarea unor forme noi de energie nepoluante, apoi prin recurgerea la convertizori nepoluanți și prin neutralizarea noxelor rezultate, înainte ca ele să se răspîndească în mediu. În ceea ce privește situația mediului înconjurător în statele în curs de dezvoltare, măsurile de ameliorare pot nu numai să garanteze reducerea maladiilor contagioase, ci și să asigure o serie de avantaje sociale și economice. De asemenea în perspectivă, prin cooperarea internațională și utilizarea eficientelor mijloace electronice moderne, se vor elabora modele analitice perfecționate ale dinamicii atmosferice, prin care se vor putea calcula și prevedea efectele climatice ale modificărilor repartiției energiei, astfel încît să fie posibilă implantarea cît mai judicioasă a activităților agricole și distribuția populației. Pentru opinia publică mondială devine din ce în ce mai clar că realizarea tuturor acestor acțiuni are șanse maxime acolo unde infrastructura socială se întemeiază pe relațiile cele mai evoluate între membrii societății, acolo unde omul este considerat cel mai de preț capital.

Faptul că pe fondul unanimității de atitudine în problemele mediului s-au ivit totuși o serie de controverse între statele capitaliste dezvoltate și cele în curs de dezvoltare — ultimele exprimîndu-și teama că această criză a mediului să nu fie folosită abuziv de către statele capitaliste industriale pentru blocarea creșterii în întreaga lume și permanentizarea decalajelor economice actuale — este explicabil. Complexitatea și vastitatea sistemului de măsuri generale necesare implică dimensiuni în timp pentru realizare. Importantă este generalizarea rapidă a opiniei că protecția mediului înconjurător cere măsuri urgente, responsabile, de la nivel de individ la nivel de stat, și aplicarea unor programe corelate.

Se creează în felul acesta posibilitatea ca populația — cea mai de preț resursă a mediului, dar și primejdia lui cea mai gravă — să acționeze astfel încît să poată compensa ignoranța și erorile deceniilor și secolelor precedente.

BIBLIOGRAFIE

GEORGE, P. (1975) : *La Conférence Mondiale de la Population de Bucarest — août 1974. Réalités démographiques et débats publiques.* Annales de Géographie nr. 461 (janvier—février). GOUROU, P. (1973) : *Pour une géographie humaine*, Paris, Flamarion. GRIGORESCU, C. (1976) : *Populație și economie.* București, Editura Acade-

Scanned with OKEN Scanner

miei R. S. România. IANCU, A. (1976) : *Creşterea economică şi resursele naturale.* Bucureşti, Editura politică. MESAROVIČ, M., PESTEL, E. (1975) : *Omenirea la răspîntie.* Bucureşti, Editura politică. MIHĂILESCU, V. (1968) : *Geografie teoretică.* Bucureşti, Editura Academiei R. S. România. MISHEV, K., BENCE, I., DEMEK, J. (1976) : *Collective investigation of geographers-specialists of COMECON member countries in the sphere of protection and improvement of environment and their prospects.* Brno, Czechoslovak Academy of Sciences, Institute of Geography. NATIONS UNIES, *Conférence Mondiale de la Population,* Bucarest, 19—30 août (1974) : *Population, ressources et environnement — point 9 de l'ordre du jour provisoire.* SAUŞKIN, I. G. (1973) : *Ekonomiceskaia geografia : istoria, teoria, metody, praktika.* Moskva, Izd. Mysl'. SORRE, M. (1961) : *L'homme sur la terre.* Paris, Hachette. * * * (1975) : *Die Umwelt des Menschen.* Mannheim, Meyers Lexikonverlag. * * * (1975) : *Materialy VI-ogo s'ezda Geograficeskogo Obscestva Soiuza S.S.R.* Sreda obitania celoveka. Leningrad (xerox).

LA POPULATION ET L'ENVIRONNEMENT

Résumé

Le travail présente les aspects principaux des interrelations complexes qui se sont établies entre la société humaine et son environnement. On souligne aussi la contradiction actuelle entre les tendances à la croissance continue, insuffisamment contrôlée, et certaines possibilités naturelles de la planète qui ont un caractère limité. Partant de ces données on met en évidence trois catégories principales de problèmes de l'environnement auxquels l'humanité est confrontée aujourd'hui : les problèmes résultés du développement économique et social, ceux qui sont parus dans le processus de développement et ceux qui concernant d'éventuels changements du climat du globe sous l'influence de l'homme. Les particularités, l'évolution et les possibilités de trouver une solution à ces problèmes sont traitées ensuite d'une manière différenciée, d'après les systèmes socio-politiques et économiques des états.

Scanned with OKEN Scanner

PROBLEME METODOLOGICE PRIVIND PLANIFICAREA DEZVOLTĂRII INTEGRATE LA NIVEL REGIONAL

NICOLAE PETRESCU

Teoretizarea planificării regionale, fie că este vorba de mecanismele transmiterii creşterii economice în spaţiu de la o regiune la alta (prin factori exogeni), fie că este vorba de dezvoltarea în sistemul unei regiuni (prin factori endogeni), cunoaşte concepte, premise şi evoluţii foarte variate şi complexe (spaţii omogene, spaţii statice sau dinamice, efecte de polarizare, de stopaj, de infiltraţie, de capilaritate sau de dominanţă, avantaje relative sau absolute, efecte de specializare, de complementaritate sau multilateralitate, de integrare sau de disociere, efecte de aglomerare sau de joncţiune, de migraţie sau de concentrare etc.).

Generalizările şi concluziile ce vizează planificarea dezvoltării regionale au reieşit din analiza şi activitatea efectivă desfăşurată în cadrul studierii, proiectării şi înfăptuirii unui foarte mare număr de studii şi proiecte de acest fel elaborate în România, dintre care menţionăm : amenajarea pentru irigaţie a Cîmpiei Române pe circa 2.000.000 ha, îndiguirea şi amenajarea Luncii Dunării pe circa 450.000 ha şi amenajarea complexă a bazinului hidrografic al Mureşului superior pe circa 1.800.000 ha. În precizarea anumitor probleme a fost foarte utilă şi analiza la faţa locului a anumitor proiecte de amenajare regională în funcţiune în diferite ţări : Bas Rhône-Languedoc, Canal de Provence, Côteaux de Gascogne, Camargue etc. în Franţa, Polderele Zuider Zee în Olanda, Agro Pontino în Italia etc. Pe de altă parte, cadrul metodologic de bază, a fost extrapolat şi adaptat şi la condiţiile unor ţări în curs de dezvoltare : proiectul zonelor de dezvoltare intensivă din Zambia.

Metodologia de planificare regională, pe care o supunem discuţiilor şi care are un caracter complex, a fost utilizată efectiv în cadrul elaborării planului de amenajare a bazinului hidrografic al Mureşului Superior. Se prezintă sub formă de *schemă bloc a procesului metodologic* (*methodological flow chart*) *de abordare şi rezolvare integrată a dezvoltării complexe a bazinului.*

Aplicarea efectivă a acestui model în planificare a implicat utilizarea combinată a altor circa 30 de modele de optimizare, simulare şi analiză statistico-matematică. Abordarea regională a modelului prezentat a impus, totodată, integrarea regiunii considerate în ansamblul problemelor de dezvoltare a economiei naţionale. Analiza sa apare utilă cu această ocazie, deoarece

poate ajuta la înfăptuirea planului de dezvoltare economico-socială a țării în profil teritorial, în perioada 1981—1985, prevăzută de Congresul al XII al P.C.R., integrînd în el și planul de amenajare complexă a apelor, zonarea producției agricole, planul dezvoltării energetice, planul dezvoltării tehnico-științifice etc.

Această schemă bloc înfățișează, pe orizontală etapele procesului metodologic de proiectare, iar pe verticală sectoarele luate în considerare în proiectarea integrată. În cuprinsul blocului se evidențiază conexiunile directe, inverse și reciproce dintre sectoare și elementele lor componente, în etapele succesive de proiectare.

Etapele metodologice sînt următoarele: analiza încadrării regionale a zonei; analiza problemelor, elementelor, factorilor și relațiilor intersectoriale; proiectarea integrată a dezvoltării zonei; evaluarea eficienței ecologice, economice și sociale a dezvoltării zonei; analiza și soluționarea integrată a etapizării dezvoltării.

Principalele aspecte analizate și corelate, pe aceste etape se prezintă astfel:

1) **Analiza încadrării regionale** presupune stabilirea cadrului în care se studiază diversele sectoare: suprafața hidrografică și ecologică pentru gospodărirea apelor, îmbunătățiri funciare și aspectele ecologice care pot afecta pămîntul, apa și aerul; suprafața economică a zonei pentru agricultură, silvicultură, industrie, comerț, transporturi și depozitarea produselor; cadrul așezărilor omenești pentru localități; cadrul demografic pentru populație și dinamica ei teritorială; cadrul social al zonei pentru viața socială și cadrul administrativ pentru organizarea generală a zonei și echiparea ei tehnică.

2) În etapa **analizei problemelor,** se efectuează, în general, studiul critic al situației actuale, investigarea perspectivelor de dezvoltare sectorială și a interdependențelor între sectoare. Pe baza acestor studii se poate trece la analiza restricțiilor în dezvoltare și la optimizări parțiale, sectoriale, care să conducă la soluții cît mai adecvate în diferite direcții de dezvoltare. Datorită caracterului complex al dezvoltării, aceste restricții și optimizări sectoriale au în primele faze de studiu un caracter parametric, îndeosebi în sectorul privind organizarea generală și echiparea tehnică a zonei în ansamblul ei. Un factor important al acestei analize este influența unor obiective importante existente în zonă (orașe, industrii etc.), care prin legături interregionale sau prin rolul lor republican în dezvoltarea economică, determină direcții bine determinate și majore în profilul regional al dezvoltării zonei.

3) **Proiectarea integrată** este etapa în care se stabilesc, pe baza analizelor din etapele precedente: schema hidrotehnică și sistemele efective de îmbunătățiri funciare, hidroenergie, alimentare cu apă, și în general, a gospodăririi apelor, profilele de producție pentru agricultură, silvicultură, industrie, comerț, transport, depozitare, profilele demografice și sociologice pentru populația și viața ei socială; profilele economice, sociale și urbanistice pentru localități și organizarea și echiparea tehnică a ansamblului zonei.

4) În etapa **evaluării eficienței proiectării** se evidențiază indicatorii de eficiență economică, ecologică și socială în corelație cu aspectele financiare aferente, prin care se caracterizează și se încadrează procesele de dezvoltare recomandate, în economia regională și națională. Procesele de alegere economică sînt studiate prin procedeele eficienței economice comparative în etapa precedentă.

Scanned with OKEN Scanner

5) Ultima etapă, a **analizei şi soluţionării integrate a etapizării dezvoltării zonei**, înseamnă, într-o primă fază, studierea condiţiilor de eşalonare a dezvoltării (strategiile, politicile şi măsurile de realizare a obiectivelor propuse prin dezvoltarea la nivel local, regional şi naţional ; legăturile şi priorităţile spaţiale şi temporale între obiective ; perioada de proiectare şi de executare a obiectivelor propuse ; perioada de atingere de către obiective a parametrilor din proiecte ; perioada de finanţare a obiectivelor şi de restituire a creditelor). În acest stadiu se au în vedere principalele legături interregionale şi intraregionale, intersectoriale şi intrasectoriale, precum şi orizonturile de planificare apropiate, medii şi îndepărtate cu toată complexitatea eşalonării şi ierarhizării funcţionale, constructive, economice şi sociale. În această etapă, ca de obicei şi în etapa precedentă (a eficienţei şi finanţării) se produc de obicei, retroacţiuni, reconsiderări ale optimizării şi proiectării sectoriale, fie prin modificări ale restricţiilor considerate iniţial, fie prin schimbările ce survin în condiţionările intersectoriale şi interregionale, reluîndu-se procesul de planificare. În modul cel mai adecvat stabilirea etapelor de eşalonare a procesului de dezvoltare regională şi a obiectivelor aferente atît pe sectoare, cît şi în ansamblul regional se face prin metode de simulare.

Pentru încorporarea unei strategii bine definite în planurile de dezvoltare regională se pot enunţa o serie de criterii fundamentale ca :

— asigurarea regiunii împotriva tuturor neajunsurilor sau primejdiilor care o afectează sau o pot afecta : inundaţii, secete, eroziune a solului, poluare a pămîntului, apei sau aerului, degradarea resurselor reînoibile, epidemii, atacuri de dăunători etc. ;

— folosirea raţională a resurselor hidraulice, pedologice sau geologice. Caracterul fizic limitat al acestor resurse impune atragerea lor în circuitul economic al regiunii cu tot potenţialul de producţie, dar avînd grija permanentă de a nu irosi nimic din ceea ce ele pot oferi dezvoltării economice şi sociale. Aplicarea acestui criteriu este, în ultimă analiză, consecinţa principiului că aceste resurse constituie un bun naţional, un patrimoniu al întregului popor şi deci gospodărirea lor trebuie să se facă cu beneficii maxime pentru societate şi în spiritul răspunderii pentru generaţiile actuale şi viitoare ;

— dezvoltarea şi folosirea multilaterală a resurselor umane : utilizarea raţională a potenţialului biologic al populaţiei, antrenarea ei în activităţi care să valorifice cît mai complet forţa de muncă, formarea ei profesională adecvată, crearea de condiţii de muncă şi de viaţă la un nivel ridicat ;

— echilibrarea dinamică a dezvoltării, ceea ce implică corelarea activităţilor din diversele sectoare, dezvoltarea lor în proporţii bine definite prin balanţe materiale, financiare şi umane şi crearea condiţiilor necesare pentru trecerea de la o etapă la alta a procesului de dezvoltare ;

— integrarea regiunii în întreaga economie naţională. Regiunea planificată reprezintă de fapt un sistem social-economic deschis care primeşte o serie de inputuri din întreaga economie : materii prime, forţă de muncă, utilaje, materiale, energie, resurse financiare etc., care oferă outputuri de diverse feluri în alte regiuni şi care determină externalităţi de diverse ordine (economice, demografice, sociale etc.) în alte zone. Concret, această integrare se efectuează prin participarea la planificare regională a organelor de

Scanned with OKEN Scanner

decizie centrale și regionale (atît din regiunea în cauză, cît și din afară, dar cu influență în regiunea respectivă ;

— zonarea activităților, îndeosebi în profilarea agriculturii și silviculturii, dar și în alte sfere ale activității productive, în concentrarea producției, în polarizarea activității pe plan teritorial prin formarea de centre de convergență, fie ele poli de integrare, fie poli de coordonare ;

— dezvoltarea de activități eficiente din punct de vedere economic și social. Chiar acolo unde dezvoltarea activităților se face în baza unor necesități economice sau sociale, planificarea și proiectarea lucrărilor și măsurilor respective va trebui să aibă în vedere criteriul eficienței.

BIBLIOGRAFIE

BOUDEVILLE J. (1972), *Aménagement du territoire et polarisation*, Ed. M. Th. Genin, Paris. FRIEDMAN J., ALONSO W. (1969), *Regional Development and Planing a Reader*. The MIT Press. Massachusetts Institute of Technology. FULLERTON H., PRESCOTT J. (1975), *An Economic Simulation Model for Regional Planning* Ann. Arbour Science Publishers Inc. Ann Arbour. ISARD W. (1960), *Methods of Regional Analysis. An Introduction to Regional Science*. The Technology Press of the Massachusetts Institute of Technology and John Wiley and Sons. Inc. New York. ISARD W. (1969) : *General Theory, Social, Political, Economic and Regional with Particular Reference to Decision* — Making Analysis. The M.I.T. Press Cambridge Massachusetts and London. JUNG J. (1971), *L'aménagement de l'espace rural, une illusion économique*, Calman-Levy, Paris. KURLINSKI A. (1972), *Growth Poles and Growth Centers in Regional Planning*. Ed. Mouton, Paris, The Hague. PETRESCU N. (1958), *Metodologia calculului eficienței economice la lucrările de hidroameliorații*, ISPA, București. PETRESCU N. (1969), *Probleme economice ale irigațiilor în Franța*, Ed. CERES, București. PETRESCU N. (1974), *Dezvoltarea agriculturii în zonele îndiguite și desecate*. Ed. Acad. R.S.R., București. POLLOK N. C. (1965), *Africa, University of London*, Press Ltd. London. SPITS A. (1968), *New Land, The Zuider Zee Works, Zwolle, State Service for the Ijsselmer Polders* Ed. C. Herig. * * * (1966), *Les grandes amenagements régionaux* Le Tholonet Nr. 13—14 — France.

Scanned with OKEN Scanner

MODELE DE PROGNOZĂ A POPULAȚIEI ÎN SISTEMATIZARE

MIHAI ȚARCĂ

În ultimele decenii, ca urmare a politicii de dezvoltare economico-socială armonioasă a tuturor zonelor și localităților țării, studiile interdisciplinare la nivel național, zonal și județean, au dobîndit o importanță tot mai mare. Metodele statistice și matematice sînt utilizate tot mai mult în toate domeniile de cercetare științifică, atît în cele cu caracter fundamental, cît și în cele aplicative. Această lărgire considerabilă a ariei de aplicare a statisticii, în întreaga viață socială și economică, iese cu pregnanță în evidență dacă avem în vedere că metodele ei sînt folosite pentru culegerea și sistematizarea informațiilor din diverse domenii, pentru analiza și prognoza dezvoltării fenomenelor naturale și sociale, ca o bază științifică de elaborare și fundamentare a planurilor curente și de perspectivă ale dezvoltării economico-sociale.

De aici rezultă că sfera celor interesați în cunoașterea noțiunilor fundamentale ale statisticii s-a lărgit foarte mult, cuprinzînd pe lîngă statisticieni și economiști, demografi, biologi și sociologi, ingineri și, mai recent, pe geografi, geologi, psihologi, pedagogi, filologi etc.

Utilizarea statisticii în cercetările zonale prezintă atît o importantă teoretică cît și una practică. Din punct de vedere teoretic modelele statistice ne oferă posibilitatea formulării mai precise a problemelor cercetate și evidențierea sensului, direcției și a ponderii acțiunii diferiților factori asupra dezvoltării unei zone sau localități, iar din punct de vedere practic ele permit estimarea diferiților parametri ai modelelor, determinarea legităților dezvoltării și, pe această bază, elaborarea prognozelor pentru diferite orizonturi de timp.

Un loc important în prognoza economico-socială îl ocupă problemele legate de determinarea numărului și structurii populației viitoare pentru o anumită zonă sau localitate. Literatura de specialitate recomandă pentru rezolvarea unor astfel de probleme complexe utilizarea modelelor statistico-matematice de analiză și prognoză a populației, în cadrul cărora de o atenție deosebită se bucură **modelele globale.**

Modelele globale de prognoză demografică beneficiază de o experiență de peste trei secole și constau în estimarea numărului populației viitoare cu ajutorul unor procedee de extrapolare bazate pe un „trend" de o anumită formă sau cu ajutorul unor modele matriciale. Primele pornesc, de regulă, de la analiza unei serii de date cu privire la evoluția populației într-o perioadă anterioară suficient de lungă, pe baza căreia se determină tendința centrală

Scanned with OKEN Scanner

— liniară sau curbilinie — de dezvoltarea populației și apoi această tendință este prelungită în viitor, pentru diferite orizonturi de prognoză. Se pot utiliza în acest sens funcții de „trend" de tip liniar, exponențial, parabolic, Gompertz, legistic etc.

Determinarea în practică a unei funcții analitice de trend pe baza căreia urmează să se facă extrapolarea se poate face utilizînd mai multe metode : — metoda celor mai mici pătrate ; — metoda punctelor selecționate ; — metoda mediilor selecționate ; — metoda ariilor etc.

În aceste condiții prognoza se prezintă sub forma unei extrapolări pure a dezvoltării trecute presupunînd că și în viitor vor rămîne neschimbate condițiile în care a evoluat populația în trecut.

Deși creșterea populației unor țări, așa cum a fost ea observată în trecut, urmează un model de creștere apropiat de o curbă de un anumit tip, nu se poate generaliza că populația umană cu un comportament biologic, social, economic și cultural în continuă schimbare se va dezvolta și în viitor conform unei formule matematice precise și de maximă generalizare.

O metodă globală mai realistă, care să ofere posibilitatea de a lua în considerare anumite schimbări posibile și a interveni în viitor în dezvoltarea unei populații, este **extrapolarea condiționată** de anumite ipoteze cu privire la intensitatea creșterii populației în viitor.

Utilizarea metodelor globale tendențiale de prognoză demografică prezintă avantajul simplității și operativității calculelor și a rezultatelor, iar gradul lor de precizie este satisfăcător în anumite condiții speciale. Aceste modele se fundamentează pe unele generalizări cu caracter de legitate la care se ajunge prin studiul aspectelor calitative și cantitative ale populației. Folosirea în practică a modelelor tendențiale este însă condiționată din punct de vedere statistic de respectarea cerințelor legii numerelor mari, care presupune luarea în calcul a unor serii dinamice ce se referă la evoluția populației din zona sau localitatea studiată pentru o perioadă de timp suficient de lungă din trecut. Luînd în calcul o serie dinamică cu un număr mare de termeni este uneori posibil să se determine adevăratele cauze ale evoluției, altele decît variabila independentă timp. Modelele de prognoză bazate pe trend se pot utiliza numai în cazul unor colectivități omogene de populație a căror structură poate fi considerată relativ stabilă în timp și în spațiu.

Experiența statistică arată că orizontul prognozei obținute pe baza extrapolării trendului trebuie să fie foarte mic în comparație cu durata perioadei luate în calcul pentru determinarea tendinței centrale. Astfel, dacă tendința s-a determinat pentru o perioadă de 100 de ani, atunci orizontul prognozei trebuie să fie mai mic de două decenii iar dacă trendul s-a determinat pentru 50 de ani orizontul va fi mai mic de un deceniu.

Prognoza populației totale pe baza unui trend prezintă în practică un interes limitat fiind utilizată mai ales pentru estimarea populației dintr-o perioadă trecută sau drept prognoză preliminară.

Necesitățile de planificare a dezvoltării economice și sociale zonale reclamă efectuarea unor prognoze demografice mai exacte și mai detaliate.

Prognoza numărului total al populației unei zone sau localități se poate efectua și cu ajutorul unor metode ale algebrei liniare sub forma **metodelor matriciale.**

Evoluția în timp a numărului total al populației unei zone este în funcție de populația inițială a zonei în momentul t, notată cu p ; de numărul

Scanned with OKEN Scanner

naşterilor n_t care au avut loc în zonă în perioada $t,t+\Delta t$; de numărul deceselor d_t care s-au produs în perioada $t,t+\Delta t$; şi de sporul migrator m, al zonei în intervalul dt timp $t,t+\Delta t$.

Pe baza acestor notaţii modelul general de evoluţie a populaţiei poate fi descris de ecuaţia :

$$p_{t+\Delta t} = p_t + n_{t,t+\Delta t} - d_{t,t+\Delta t} + m_{t,t+\Delta t} \qquad (1)$$

În mod obişnuit n, d şi m se pot determina pentru intervalul de timp $t,t,+\Delta t$ cu ajutorul ratelor de natalitate (α), de mortalitate (β) şi a sporului migrator (λ) care se aplică populaţiei iniţiale p_t

Modelul (1) devine :

$$p_{t+\Delta t} = p_t + \alpha p_t - \beta p_t + \gamma p_t =$$
$$= (1 + \alpha - \beta + \gamma)\, p_t = \theta p_t$$

deci
$$p_{t+\Delta t} = \theta p_t \qquad (2)$$

unde ø este un multiplicator de creştere.

În cazul luării în calcul a mai multor zone modelul (2) ia o formă matricială.

Pentru început, considerînd doar două zone, vom avea :

$$p^i_{t+\Delta t} = p^i_t + r^i_{t,t+\Delta t} - d^i_{t,t+\Delta t} + {}^i_{t,t+t\Delta}$$
$$p^j_{t+\Delta t} = p^i_t + n^i_{,\ \Delta t} - d^i_{t,t+\Delta t} + m^j_{t,t+\Delta t} \qquad (3)$$

Transpus în formă matricială şi ţinînd seamă de relaţia (2) în locul modelului (3) vom avea :

$$\begin{bmatrix} p^i_{t+\Delta t} \\ p^j_{t+\Delta t} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} (1 + \alpha^i - \beta^i + \gamma^i) & 0 \\ 0 & (1 + \alpha^j_j - \beta^j_j + \gamma^i_i) \end{bmatrix} \begin{bmatrix} p^i_t \\ p^i_t \end{bmatrix} =$$
$$= \begin{bmatrix} \theta^i_i & 0 \\ 0 & \theta^j_i \end{bmatrix} \begin{bmatrix} p^i_t \\ p^j_t \end{bmatrix}$$

sau mai sintetic $P_{t+\Delta t} = CP_t$

unde C este o matrice pătratică de creştere a populaţiei, iar P_t şi respectiv $P_t + \triangle_t$ reprezintă vectorii coloană care exprimă numărul populaţiei din zonele cerectate în momentele t şi respectiv $t + \Delta t$.

Particularizînd modelul (4) pentru diferite orizonturi de prognoză se obţine :

$$P_{t+1} = CP_t$$
$$P_{t+2} = CP_{t+1} = C^2P^t$$
$$P_{t+3} = CP_{t+2} = C_3P_t$$

$$P_{t+k} = CP_{t+k-1} = C^kP_t \qquad (5)$$

Modelul matricial global de prognoză a populaţiei pe zone este aplicapil în practică, dacă există suficient temei în favoarea ipotezei că şi în viitor se vor menţine aceleaşi condiţii de creştere a populaţiei descrise de matricea operator de creştere C.

Modelele globale de prognoză demografică au un caracter de studiu preliminar, oferind în mod operativ o primă aproximare a numărului popu-

Scanned with OKEN Scanner

lației viitoare a unei zone sau localități, imagine care urmează a fi dezvoltată cu ajutorul unor modele analitice.

BIBLIOGRAFIE

ISARD WALTER : *Methods of Regional Analysis*, M.I.T. Copyright, Boston, 1967. KEYFITZ NATHAN : *Introduction to Mathematics of Population*, Addison-Wesley, Reading Mass., 1968. ROGERS ANDREI : *Matrix Analysis of Interregional Population Growth and Distribution*, University of California Press, Berkeley, 1968. ROGERS ANDREI : *Introduction to Multiregional Mathematical Demography*, John Wiley and Sons, New York, 1975. TREBICI VLADIMIR : *Demografia*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1979. ȚARCĂ MIHAI : *Introducere în prognoza demografică*, Ed. Junimea, Iași, 1974. ȚARCĂ MIHAI : *Statistica*, vol. I și vol. II, Universitatea „Al. I. Cuza", Iași, 1979. WILSON A. G., ș.a. : *Models of Cities and Regions*, John Wiley and Sons, New York, 1977.

DEMOGRAPHIC PROGNOSIS MODELS

Summary

The necessity of modelling in the field of population developpment appears because of the insufficiency of information concerning the potential effects and the influences of the social development, especially when there is no system to indicate in due time the damages which appear as a consequence of the initially omitted correlations.

Reproduction regime of the population can be expressed by a system of indicators with the help of which, knowing the number and the distribution of the population by age and sex at a given time "t", we can establish the number and the structure of the population in a future moment "t + A".

The description of the reproduction of the population can be done with the help of a matricial model. We have elaborated matricial models of prognosis of the population both on a national level and the level of a territorial unit, which take into account the natural movement of the population as well as the migration for every horizon of prognosis.

The last part of this paper deal with derived demographic prognosis notably, those of the economically active population and of the school age population.

INFLUENȚA GRADULUI DE OCUPARE A FEMEII ASUPRA UNOR VARIABILE DEMOGRAFICE

CONSTANȚA PRISĂCARU

Raportul dintre populație și economie se caracterizează printr-o mare complexitate. Interdependența și condiționarea reciprocă sînt evidente pentru o serie de procese cum sînt : urbanizarea, imigrația. Dar și fenomenele demografice : natalitatea, mortalitatea, nupțialitatea și divorțialitatea sînt influențate de întreg contextul social-economic.

Se știe că, compoziția pe vîrste și sexe a populației are un rol de primă importanță în determinarea numerică a populației active.

Indicele de activitate feminină este influențat considerabil nu numai de structura demografică a populației, ci și de întregul context social-economic al țării respective : structura economiei naționale, nivelul de instruire al femeii, gradul de eliberare socială și economică reală a femeii, religia.

Participarea femeii în producție se diferențiază în cadrul diferitelor părți de pe glob. După evaluările Biroului Internațional al Muncii, în Uniunea Sovietică mai mult de jumătate din populația activă o constituie femeile, în Europa Orientală populația feminină participă, în producție, în proporție de 42%, pe cînd în Africa de Nord numai 7% din populația activă o reprezintă populația feminină.

În Africa Tropicală (Guineea, Niger, Zair) recensămintele au arătat că populația activă este alcătuită din mai multe femei decît bărbați.

Indicii de activitate feminină în țările arabe ca și în țările Americii Latine sînt foarte scăzuți din cauza particularităților social-economice, dar și din cauza tradițiilor și religiei.

Pentru țările în curs de dezvoltare se pune problema unor resurse de muncă feminină, care sînt neutilizate, constituind o presiune puternică a populației inactive asupra celei active.

Datorită unei natalități foarte ridicate și deci a unei proporții mari a copiilor și tinerilor inactivi ca și a unei proporții considerabile a femeilor casnice, sarcina populației active este mare, agravîndu-se situația economică a acestor țări.

În țările socialiste din Europa, datorită gradului ridicat de ocupare a femeii la aproape toate vîrstele, și indicii de activitate sînt mai ridicați decît în țările capitaliste dezvoltate.

O altă diferență a activității feminine constă și în faptul că indicii de activitate în țările slab dezvoltate se mențin la același nivel de-a lungul vîrstei

active, pe cînd în țările socialiste, indicii de activitate feminină scad brusc la vîrsta de 25—29 ani, ca urmare a retragerii temporare a femeilor din muncă datorită căsătoriei și nașterii primului copil.

În țara noastră populația activă feminină, la ultimul recensămînt, era de 48,1%, în scădere ușoară față de recensămîntul din 1966, datorită intrării populației tinere în producție mai tîrziu, ca urmare a duratei de școlarizare, creșterea mai rapidă a numărului persoanelor inactive (copii și bătrîni), a creșterii duratei de viață.

Scăderea indicilor de activitate, atît pe total cît și pe sexe, este fenomenul cel mai general care se înregistrează în evoluțiile populației active pe plan mondial.

Diferențele între indicii de activitate feminină între zonele rurale și cele urbane nu comportă nici o regulă particulară. De exemplu : în Indonezia, India sau Spania, unde proporția femeilor în populația activă este mai crescută în zonele rurale decît în cele urbane, situație asemănătoare și în țara noastră, ceea ce înseamnă că proporția femeilor casnice în mediul urban este încă ridicată.

În țara noastră o mare diversitate se întîlnește și în ceea ce privește indicii de activitate feminină între județe, ținînd cont de gradul de industrializare și urbanizare, de concepții legate despre fertilitate.

Se știe că structura populației active se poate cunoaște în urma efectuării unui recensămînt sau cu ajutorul metodelor de extrapolare, indicii de activitate depinzînd de schimbările factorilor : necesarul de forță de muncă pe economie, evoluția școlarizării, creșterea populației urbane, evoluția sistemului de pensionare, evoluția nupțialității și fecundității.

Pentru a se face o previziune a populației active feminine, în prezentul articol s-a pornit de la tendințele trecute ale indicilor de activitate feminină, rezultați din recensămintele din 1956 și 1966, urmînd să se efctueze și pe baza metodei matriciale ulterior.

Utilizînd metoda extrapolării lineare s-au calculat indicii de activitate feminină pentru anul 1976 cu formula :

$$A^x_{t\,1} = a^x_t \frac{100 \pm D^x_{t,t1}}{100}$$

unde : a = indicii de activitate feminină pe grupe de vîrstă, iar D = creșterea sau scăderea în procente a indicilor de activitate.

$$D^x_{t,t1} = \left(\frac{a^x_t}{a^x_{to}}\right) \cdot \left(\frac{a^x_t + u^x_t}{a^x_{to} + u^x_{to}}\right).$$

O modalitate mai complexă de extrapolare a indicilor de activitate feminină ar fi cea ținînd cont de caracteristici demo-economice.

Printre caracteristicile demografice, care sînt direct influențate și în strînsă legătură cu indicii de activitate feminină se pot enumera :

a) **Fertilitatea.** Cu ocazia unor anchete de fertilitate efectuate în țara noastră s-a constat că cei mai mulți născuți s-au înregistrat la femeile agricultoare și casnice, celelalte grupe de femei dînd un număr mai mic de copii.

b) **Statutul matrimonial al femeii.** În general indicii de activitate feminină sînt mai mari la femeile celibatare, văduve și divorțate și apoi la cele căsătorite.

Scanned with OKEN Scanner

c) **Vîrsta copiilor pe care îi are familia.** În familiile cu copii unde sînt diferenţe mai mari de vîrstă, indicii de activitate feminină sînt mai mari pentru că, copiii cei mai mari îi îngrijesc pe cei mai mici.

d) **Nupţialitatea.** Pe lîngă factorii enumeraţi în prognoza populaţiei active feminine trebuie să se ţină cont şi de factorii social-economici ca: nivel de urbanizare, grad de industrializare, nivel de instruire, tradiţie, religie.

În ceea ce priveşte tendinţa indicilor de activitate la ambele sexe, după proiectările efectuate de experţii Biroului Internaţional al Muncii, se prevede ca proporţia persoanelor active să scadă atît în regiunile dezvoltate, cît şi în curs de dezvoltare, tendinţe ce se observă mai ales la grupele marginale: sub 18 ani şi peste 62 ani, ca urmare a creşterii duratei de şcolarizare şi tendinţei de a părăsi activitatea imediat după împlinirea vîrstei de pensionare.

INFLUENCE DU DEGRÉ D'ACTIVITÉ DE LA FEMME SUR QUELQUES VARIABLES DÉMOGRAPHIQUES

Résumé

L'indice d'activité des femmes est considérablement influencé non seulement par la structure par groupes d'âges de la population, mais aussi par le context socio-économique entier. Les indices d'activité de la femme etaient de 48,1% en 1966, en légère décroissance par rapport à l'année 1956, décroissance due à un retardement de l'embauche des jeunes à la suite de l'extension de la période de scolarisation et aussi de la croissance du nombre des personnes inactives de durée moyenné de la vie etc.

SISTEMUL, BAZĂ A MODELĂRII CANTITATIVE ÎN GEOGRAFIE

SILVIU NEGUȚ

Noțiunea de peisaj — atît de uzitată în geografie — deși perfect concretă, acceptabilă și indispensabilă la nivelul descrierii calitative, nu este în sine un instrument de analiză, capabil să servească drept suport logic unei cercetări avînd scopul să răspundă unor probleme practice. Acest rol îi revine conceptului de sistem, care, ca mod de organizare, presupune existența unei structuri, a unei funcțiuni și prin aceasta a unui proces continuu de evoluție, de dezvoltare, precum și a unei ierarhizări.

Geografia descoperă — sau, mai bine zis, redescoperă — în proprietățile sistemelor o metodă și un limbaj ce se apropie foarte mult de cele ale altor discipline care, rînd pe rînd, au recunoscut importanța noțiunii de sistem, alcătuit din elemente și atribute legate între ele, constituite într-un tot organic mai mult sau mai puțin structurat. Confundate adeseori, cele două noțiuni — sistem și structură — desemnează două realități concret complementare, dar epistemologic diferite: demersul structural insistă pe ceea ce fiecare combinație oferă specific, în timp ce demersul sistemic pe ceea ce diferitele combinații posedă comun, pe ceea ce se regăsește totdeauna cînd se trece de la una la alta (I. Tudosescu, 1972). Noțiunea de sistem prezintă o importanță deosebită pentru geografi, întrucît obiectul de cercetare al celei mai mari părți a științelor geografice îl reprezintă o anumită unitate organizată și complexă, care se compune din părți diferite, dar interdependente.

Adeseori sistemul geografic modern de investigare studiază, atît din motive pur științifice cît și practice, interacțiunea condițiilor naturale, a populației și economiei, așadar un complex teritorial. Cel mai complex tip de sistem teritorial este considerat a fi *geosistemul integral sau sociogeosistemul*, respectiv o rețea de interacțiune a forțelor naturale, umane și economice, ori „un ansamblu de sisteme spațiale autonome, ale factorilor naturali, demografici și economici, care ies în evidență în cursul interacțiunii dintre natură și societate" (I. Sauškin, 1972). Deci, un geosistem, în sensul definit mai sus, se formează prin combinarea unei pluralități de sisteme cu grade diferite de dezvoltare, relativa contribuție a fiecăruia dintre cele trei sisteme spațiale autonome variind. Astfel, în ariile dens populate, *componenta populație* are efectul decisiv, în ariile puternic industrializate *componenta economie* se află în prim plan, în timp ce în zonele neumanizate sau puțin explorate (Antarctica, platourile înalte ale Karakoramului etc.), *natura este elementul predominant.*

Scanned with OKEN Scanner

În legătură cu sistemul, în general, trebuie precizat că succesiunea de stări prin care acesta trece, între două momente diferite, se numeşte *proces*. Prin urmare un *proces* corespunde, în acest caz, unei traiectorii între două puncte ale spaţiului stărilor ; nu numai o extensiune spaţială ci şi temporală. O comparaţie obiectivă sau studierea în detaliu a acestuia oferă doar abordarea prin metode cantitative.

Un sistem nu poate evolua decît dacă se găseşte într-o stare de neechilibru, adică la o anumită distanţă, în spaţiul stărilor, de o stare de echilibru (evident echilibru relativ în cazul fenomenelor geografice). Această evoluţie, temporară în cazul sistemelor izolate, poate fi, durabilă dacă sistemului (nemaifiind izolat) i se modifică unele variabile prin intervenţii din afară ; împiedicînd astfel sistemul să atingă o stare de echilibru stabil. Cunoscînd aceste principii generale de funcţionare şi cuantificînd intervenţiile putem aproxima şi rezultatele.

Studierea a ceea ce a avut loc în trecut este important pentru geograf, pentru că trecutul este pasibil de explicare. Dar, din ce în ce mai mult, geografia se străduieşte să interpreteze datele trecutului şi prezentului nu ca scop în sine, ca finalitate, ci căutînd să descifreze viitorul. Acest lucru este mai uşor de înfăptuit dacă se utilizează concepţia sistemică. Pornind de la actuala interdependenţă şi evoluţie a anumitor factori care modifică „echilibrul relativ" într-un anumit geosistem şi luînd în consideraţie posibilitatea intervenţiei în această evoluţie a altor factori este necesar ca aceste studii geografice, cu caracter prospectiv, să „stabilească" variante posibile ale eventualelor „echilibre relative viitoare. Or, în cazul în care intervin mai mulţi factori şi se intenţionează obţinerea a cît mai multe variante posibile, realizarea practică a unor asemenea studii nu se poate concepe fără ajutorul cal-

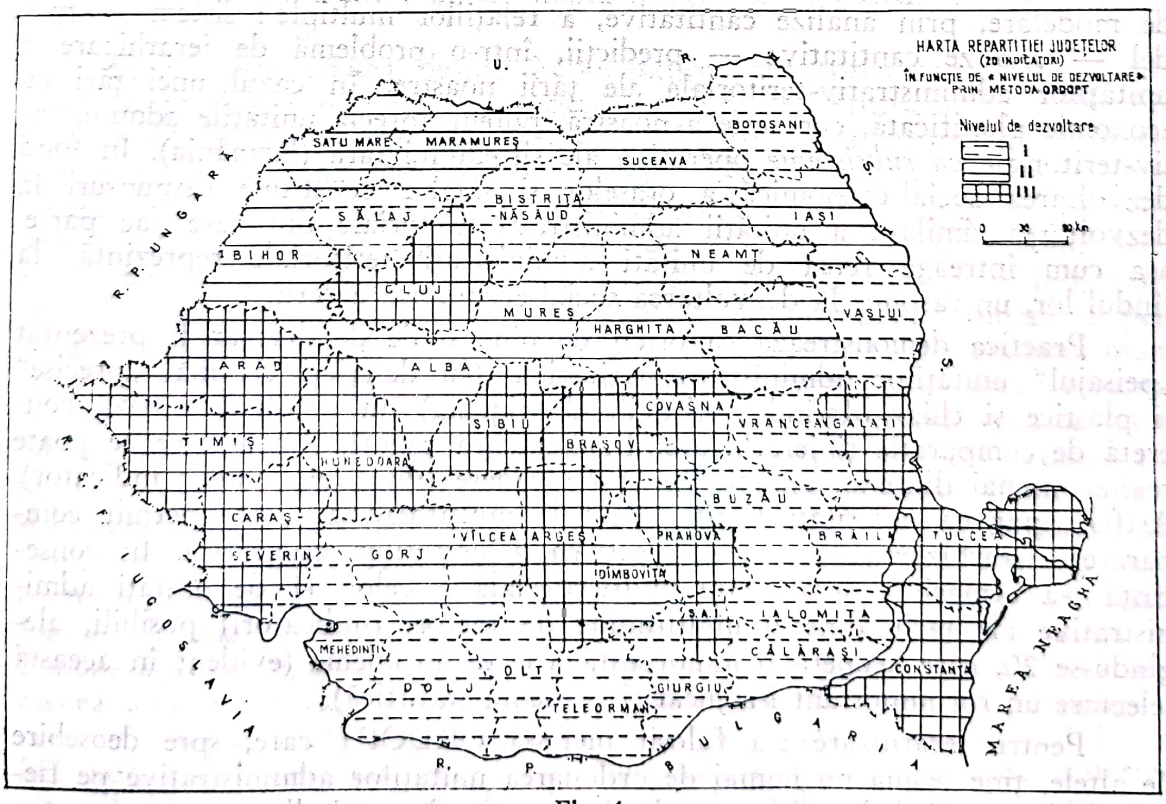

Fig. 1.

culatorului, ceea ce înseamnă, de fapt, *modelarea pe bază de analize cantitative.* Un asemenea gen de studiu geografic permite depistarea direcţiilor spre care se îndreaptă, într-un termen mai scurt sau mai lung, respectivul geosistem (sau subsistem, ori numai element) şi alegerea, deliberat, a scopurilor către care tindem şi, prin urmare, adoptarea măsurilor (deciziilor) necesare în vederea atingerii acestor ţeluri.

Una dintre modalităţile de folosire a limbajului matematic şi, mai ales, a metodelor matematice, a analizelor cantitative, în general, o reprezintă *modelul.* Geografii au descompus dintotdeauna realitatea complexă într-o serie de sisteme mai uşor manevrabile. Se poate spune deci că modelele se află în însăşi esenţa demersului geografic. De aici decurge importanţa pe care o are conceptul de sistem în dezvoltarea modelelor geografice, legătura strînsă dintre aceste două noţiuni, pe de o parte, şi dintre acestea şi analizele cantitative, pe de alta. Un model este o structură simplificată a realităţii, structură care se presupune că prezintă trăsături semnificative sau relaţii în formă generalizată. Sau se poate spune că „modelele sînt tehnici cu ajutorul cărora anumite aspecte ale realităţii pot fi artificial reprezentate sau simulate şi, în acelaşi timp, simplificate pentru a facilita înţelegerea" (R. Hammond, P. McCullagh, 1974, pag. 250). Modelul este deci, o tehnică pentru a simplifica realitatea. Nici o hartă, de pildă, nu poate reprezenta orice detaliu al peisajului pe care îl redă, în schimb, ea constituie o imagine semnificativă a acestuia.

Orice model are la bază o reprezentarea matematică sau, cel puţin, presupune o rigoare matematică. Se poate spune că noţiunea de sistem a stat la baza modelelor de localizare încă de la primele încercări.

În a doua parte a acestui studiu s-a încercat o exemplificare concretă de modelare, prin analize cantitative, a relaţiilor multiple : sistem — model — analize cantitative — predicţii, într-o problemă de ierarhizare a unităţilor administrativ-teritoriale ale ţării noastre. În cazul unei ţări cu economie planificată, cum este a noastră, putem aprecia unităţile administrativ-teritoriale ca *subsisteme* operative ale sistemului ţară (România). În fond dezvoltarea social-economică a oraşelor şi satelor constituie răspunsuri la dezvoltarea similară a unităţii administrativ-teritoriale din care fac parte, aşa cum întreaga reţea de unităţi administrativ-teritoriale reprezintă, la rîndul lor, un răspuns la dezvoltarea social-economică a ţării.

Practica demonstrează că oricît de bine şi de detaliat ar fi prezentat „peisajul" unităţilor administrativ-teritoriale (cu descrieri cît mai „precise" şi plastice şi chiar oferind statisticile de rigoare) nu se oferă o bază concretă de comparaţie şi ierarhizare. În asemenea cazuri, ierarhizarea se poate realiza numai dintr-un anumit punct de vedere (după un anumit indicator). Astfel, apar ca necesităţi firesti analizele multifactoriale care permit compararea, ierarhizarea corectă şi sugestivă a unităţilor geografice. În consecinţă s-a urmărit o ierarhizare multicriterială a celor 41 de unităţi administrative ale ţării, dintr-o multitudine de factori (indicatori) posibili, alegîndu-se 20, care acoperă o importantă arie de probleme (evident în această selectare un rol important l-a jucat şi evidenţa statistică).

Pentru ierarhizare s-a folosit metoda ORDOPT care, spre deosebire de altele, ţine seama nu numai de ordonarea unităţilor administrative pe fiecare indicator, ci şi de mărimea valorilor pentru fiecare indicator.

Scanned with OKEN Scanner

Cei 20 indicatori utilizați au fost următorii : 1. densitatea populației (loc./km^2) ; 2. ponderea populației urbane (%) ; 3. mărimea medie a satelor (loc.) ; 4. dinamica populației totale în perioada 1970—1980 (%) ; 5. dinamica personalului muncitor în perioada 1970—1980 (%) ; 6. ponderea personalului muncitor (%) ; 7. ponderea personalului muncitor din industrie în total personal muncitor (%) ; 8. producția industrială pe locuitor (lei) ; 9. productivitatea muncii în industrie (lei) ; 10. producția agricolă pe locuitor (lei) ; 11. densitatea drumurilor publice (km/100 km^2) ; 12. vînzări de mărfuri cu amănuntul pe locuitor (lei) ; 13. număr de locuitori ce revin la un medic ; 14. suprafața împădurită (ha/loc.) ; 15. zone ocrotite (m^2/loc.) ; 16. număr de turiști la 1 000 locuitori ; 17. număr de turiști străini la 1 000 locuitori ; 18. abonamente la radio și televiziune la 1 000 locuitori ; 19. abonamente la telefon (la 10 000 locuitori) ; 20. număr de cărți în biblioteci la 1 000 locuitori.

Cu valorile respective s-a alcătuit o matrice, care a constituit baza aplicării metodei de ierarhizare printr-un program rulat pe un calculator FELIX 1 024. După cum se observă (tabel nr. 1) în părțile superioară și, respectiv, inferioară ale ierarhizării, rezultatele se apropie în bună măsură, de imaginea mentală pe care o avem : pe primele locuri se află municipiul București și județele Brașov, Constanța, Sibiu, Timiș, Hunedoara, Prahova, Cluj ș. a., iar pe ultimele, Buzău, Teleorman, Ialomița, Sălaj, Vrancea, Bistrița-Năsăud, Vaslui, Călărași, Botoșani și Giurgiu. În schimb, în restul ierarhizării constatăm o serie de abateri de la regula simplei intuiții. Pentru că, dacă aproape nimeni n-ar lăsa la o parte, dintre primele 20 de județe ale țării, pe cele amintite, plus Galați, Argeș, Arad, Brăila și Iași, nu se poate spune același lucru despre Tulcea, Harghita, Neamț. La fel, se pot constata unele abateri de la simpla intuiție și în partea a doua a ierarhizării.

Se vorbește adesea despre îmbunătățirea repartiției teritoriale a forțelor de producție în anii construcției socialiste și, îndeosebi, în urma împărțirii administrativ-teritoriale din 1968. Pentru a demonstra acest aspect este necesar a se lua în considerație mai mulți indicatori, așa încît aprecierea să fie cît se poate de concretă și obiectivă. S-a întreprins în acest sens o ierarhizare, prin aceeași metodă (ORDOPT), a unităților administrativ-teritoriale, la nivelul anului 1980 introducînd în analiză cinci indicatori, semnificativi pentru nivelul atins de forțele de producție : dinamica personalului muncitor în perioada 1970—1980 (%), ponderea personalului muncitor (%), ponderea personalului muncitor din industrie în total personal muncitor (%), producția industrială pe locuitor (lei) și productivitatea muncii în industrie (lei). Faptul că o serie de județe cum sînt (în ordinea listei de ordonare rezultate) Olt, Covasna, Dîmbovița, Neamț, Alba, Buzău și Harghita (fig. 1) se află în prima clasă a unităților administrativ-teritoriale, iar altele cum ar fi Arad, Iași, Maramureș, Bihor, Constanța, Satu Mare și Dolj, centrate pe mari orașe, cunoscute ca avînd o puternică dezvoltare industrială înainte de anul 1968, se găsesc în a doua jumătate, indică o tendință de îmbunătățire a repartiției forțelor de producție în profil teritorial. O asemenea ierarhizare vine în sprijinul ideii că *structura teritorială pe județe a creat o imagine clară asupra spațiilor mai puțin dezvoltate*, scoțînd în relief potențialul economic scăzut al unor centre urbane neglijate anterior, ele aflîndu-se în „umbra" reședințelor regionale ; relevant este, în acest sens,

Scanned with OKEN Scanner

faptul că județele Olt, Covasna, Dîmbovița, Neamț, Alba, Buzău și Harghita sînt axate, astăzi, tocmai pe orașe care n-au avut funcția de reședință de regiune.

În cazurile ilustrate mai sus toți factorii au fost considerați de aceeași importanță, avînd aceeași greutate în stabilirea ierarhiei. În realitate însă, unii factori au o importanță (greutate) mai mare decît alții, cel puțin într-o anumită perioadă. În virtutea acestui fapt s-a încercat simularea unor modificări prin ponderea factorilor și reflectarea acesteia în ierarhizarea unităților administrativ-teritoriale. Ca urmare au fost ponderați cu 2 un număr de opt din cei 20 indicatori, respectiv aceia considerați a fi reprezentativi pentru dezvoltarea social-economică : dinamica personalului muncitor, producția industrială pe locuitor, productivitatea muncii în industrie, producția agricolă pe locuitor, vînzări de mărfuri cu amănuntul pe locuitor, număr de locuitori ce revin la un medic, abonamente la radio-televiziune și număr de căți în biblioteci la 1 000 de locuitori. Ierarhizarea care a rezultat indică multe modificări : doar 12 unități administrativ-teritoriale (București, Brașov, Constanța, Argeș, Bihor, Neamț, Satu Mare, Sălaj, Mehedinți, Vrancea, Botoșani și Giurgiu) nu și-au schimbat locul în ierarhie, toate celelalte 29 cunoscînd modificări de la 1 pînă la 10 locuri. De pildă au urcat în ierarhie județele Olt (31 → 21), Ialomița (34 → 27), Dolj (29 → 22) ș. a. și au coborît Suceava (26 → 32), Vîlcea (27 → 33), Harghita (15 → 19), Hunedoara (6 → 9), Prahova (7 → 10) ș. a.

Acest procedeu — de fapt o tehnică de simulare — deschide calea spre *predicții*, respectiv spre stabilirea de variante posibile de evoluție dintre care factorii de decizie să aleagă pe cei mai importanți. Se pot face, de pildă, simulări privind ierarhizarea județelor într-o anumită perioadă de timp (peste 5 sau 10 ani) cu ponderea diferită a anumitor indicatori, diferențiat de la un județ la altul, în cazul aceluiași indicator.

Prin faptul că realitatea complexă teritorială a unităților administrativ-teritoriale a fost simplificată, din motive operaționale, reducînd-o la 20 de indicatori, s-a realizat un *model de ierarhizare sistemică*. Această structură a realității, deși generalizată, prezintă totuși trăsături suficient de semnificative pentru a caracteriza subsistemele respective.

În concluzie, se constată că tehnicile cantitative îl ajută pe geograf să obțină rapid rezultatele cerute, dar ele nu sînt decît un instrument în mîna acestuia, singurul care trebuie să se orienteze în clasarea, tipizarea și prezentarea rezultatelor și sintezelor. Așadar, aprecierea *cantitativă* trebuie completată cu cea calitativă, respectiv cu explicarea geografică, așa-zis clasică, însoțită de o motivație economică, demografică, socială și, cel mai adesea, și istorică. Numai în acest fel un studiu geografic este cît mai complet și răspunde cerințelor practicii.

TABEL NR. 1

IERARHIZAREA UNITĂȚILOR ADMINISTRATIV-TERITORIALE PRIN METODA ORDOPT

Prin 20 factori	Prin 5 factori	Prin 20 factori (dintre care 8 cu ponderi)
1. M. București	1. Brașov	1. M. București
2. Brașov	2. Galați	2. Brașov

3. Constanța	3. Sibiu	3. Constanța
4. Sibiu	4. M. București	4. Timiș
5. Timiș	5. Prahova	5. Sibiu
6. Hunedoara	6. Argeș	6. Cluj
7. Prahova	7. Timiș	7. Galați
8. Cluj	8. Hunedoara	8. Covasna
9. Caraș-Severin	9. Olt	9. Hunedoara
10. Covasna	10. Covasna	10. Prahova
11. Galați	11. Caraș-Severin	11. Caraș-Severin
12. Tulcea	12. Mureș	12. Arad
13. Argeș	13. Brăila	13. Argeș
14. Arad	14. Dîmbovița	14. Mureș
15. Harghita	15. Neamț	15. Tulcea
16. Mureș	16. Cluj	16. Brăila
17. Brăila	17. Alba	17. Iași
18. Bihor	18. Bacău	18. Bihor
19. Iași	19. Buzău	19. Harghita
20. Neamț	20. Harghita	20. Neamț
21. Maramureș	21. Arad	21. Olt
22. Bacău	22. Iași	22. Dolj
23. Alba	23. Gorj	23. Maramureș
24. Dimbovița	24. Maramureș	24. Bacău
25. Gorj	25. Bihor	25. Alba
26. Suceava	26. Constanța	26. Dîmbovița
27. Vîlcea	27. Satu Mare	27. Ialomița
28. Satu Mare	28. Sălaj	28. Satu Mare
29. Dolj	29. Dolj	30. Mehedinți
30. Mehedinți	30. Mehedinți	29. Gorj
31. Olt	31. Tulcea	31. Buzău
32. Buzău	32. Vîlcea	32. Suceava
33. Teleorman	33. Vaslui	33. Vîlcea
34. Ialomița	34. Teleorman	34. Teleorman
35. Sălaj	35. Suceava	35. Sălaj
36. Vrancea	36. Bistrița-Năsăud	36. Vrancea
37. Bistrița-Năsăud	37. Botoșani	37. Călărași
38. Vaslui	38. Călărași	38. Bistrița-Năsăud
39. Călărași	39. Vrancea	39. Vaslui
40. Botoșani	40. Ialomița	40. Botoșani
41. Giurgiu	41. Giurgiu	41. Giurgiu

BIBLIOGRAFIE

CHORLEY R. J., HAGGET P., *Models in Geography*, London Mathuen, 1967. CUCU V., *Sistematizarea teritoriului și localităților din România*, Edit. știnț. și enciclop., București, 1977. DONISĂ I., *Bazele teoretice și metodologice ale geografiei*, Edit. didact. și pedag., București, 1977. HAMMOND R., McCULLAGH P., *Quantitative Techniques in Geography*, CLARENDON PRESS, Oxford, 1974. ONICESCU O., *Procedee de estimare comparativă a unor obiecte purtătoare de mai multe caracteristici*, Rev. de statistică nr. 4, 1970. PANAITE LUDMILA, *Geoecologie, sisteme și modele în geografie*, partea a II-a: *Sisteme și modele geografice*, Tipografia Universității București, 1979. RACINE J. B., REYMOND H., *L'analyse quantitative en géographie*, Preses Universitaires de France, 1973. SAPHIER I., RUSU A., *Algoritm de ordonare a unei mulțimi finite de obiecte pe baza caracteristicilor comune*, Rev. de statistică, 1971, nr. 8. SAUȚKIN I., *Systems Analysis in Geography*, în Mathematical Methods and Modern Geography. ȘERBAN G., *Statistica neparametrică în clasificarea județelor*, Rev. de statistică, nr. 3, 1971. TUDOSESCU I., *Structură și sistem*, Rev. de filosofie, nr. 3, 1972. *** *Mathematical Methods and Modern Geography*, The Publishing house of the Kazan University, 1972. *** *Sistem de algoritme și programe pentru compararea unei mulțimi de obiecte depinzînd de o mulțime de parametri*, Comitetul de Stat al Planificării, Centrul de informare și cibernetică pentru planificare, 1978.

Scanned with OKEN Scanner

MODELAREA — METODA DE CERCETARE ÎN GEOGRAFIA POPULAȚIEI ȘI AȘEZĂRILOR

VOFKORI LÁSZLÓ

Geografia matematică propriu-zisă constituie stadiul cel mai complex și mai avansat al aplicării matematicii în domeniul geografiei. Folosirea celor mai noi metode statistico-matematice și cibernetice oferă multiple posibilități în aprofundarea analizei comparate a fenomenelor și proceselor economico-geografice, socio-geografice, dincolo de limitele observației geografice nemijlocite.

Aplicarea metodelor cantitative în geografia populației și așezărilor rezultă din nevoia unor cunoștințe exacte cu privire la fenomenele și procesele economico-geografice și sociogeografice.

Modelarea realităților geografice, exprimate grafic, verbal (descriere geografică) sau cu ajutorul simbolurilor a căpătat o aplicabilitate mai mare și în geografia populației și așezărilor. Harta este un model grafic, static și sintetic, exprimînd fluxurile de materie, energie și informație din cadrul sistemelor geografice analizate. Modelarea, mai ales modelarea matematică ne ajută — prin sistemele de simboluri și formule — să abordăm simultan mai multe date, fenomene și procese adunate de geografi. Ca metodă de cercetare, modelarea este justificată prin valoarea sa euristică reală în practica social-economică.

Modelarea a devenit o metodă de cercetare în geografia urbană și în geografia așezărilor rurale. Teoria „central place" a ierarhiei urbane a impulsionat mult redactarea și construirea modelelor aplicabile în geografia urbană (Christaller W., 1933, 1966 ; Lösch A., 1954 ; Isard W., 1956 ; Berry B. J. I. și Carisson W., 1958 ; Bunge W., 1962 ; Ollson și Pearson, 1964 și alții).

În geografia umană autorii adoptă diferite clasificări. Astfel Ackoff (1962) stabilește trei tipuri de modele : iconice, analogice și simbolice.

Geograful englez *P. Haggett* (1965), bazat pe o bibliografie vastă, remarcă mai multe modele : *modele de centralitate* („central place"), *de absorbție, complementare, de creștere* (în zone concentrice), *corelative, deterministice, difuzive, feed back, de distanță, de eliminare, de frontieră, gravitaționale, ierarhice, de interacțiune, sub formă de rețea* etc. Într-o clasificare mai amănunțită modelele sub formă de rețea pot fi : modele lineare și nelineare. Modelele nelineare pot fi *parțiale, sub formă de buclă, circuit, celulă* (P. Haggett, 1965).

Scanned with OKEN Scanner

Beaujeau J. G. deosebește modele de referință (pentru comparații statistice), modele explorative și concluzionale.

Aspectele predictive în geografia așezărilor (ca factorul distanță, dimensiuni, densitate, accesibilitate, tendință de aglomerare etc.) necesită „transformări" proiective-topologice. Cunoscînd teoria cîmpurilor (topologice), teoria grafelor, analiza factorială și vectorială, analiza suprafețelor statistice etc. geograful are posibilitate să întocmească mai multe tipuri de modele, în funcție de caracteristicile elementelor analizate și scopul cercetării întreprinse.

Cel mai cunoscut model în geografia populației și așezărilor este modelul gravitațional (model spațial de influență reciprocă) care se bazează pe concepția fizică a gravitației. Modelul este construit pe baza „masei" (mărimea așezărilor) care își exercită atracția, și pe baza „distanței" (exprimată în km, cheltuieli de transport, durata de deplasare) și a unor elemente de perturbații. Un astfel de tip de model a fost întocmit de W. J. Reilly (1931), aplicat apoi în stabilirea zonei de influență comercială, industrială etc.

În ultimii ani modelarea — acest proces de gîndire multifactorială și complexă — are un rol de seamă în domeniul aplicativ al geografiei, în cunoașterea stărilor actuale ale geosociosistemelor. La al XX-lea Congres Internațional de Geografie, (Londra, 1964) s-a creat *Comisia metodelor cantitative în geografie*, care are sarcina de a coordona cercetările în acest domeniu. Metoda modelării de atunci a fost mult perfecționată, folosindu-se diferite forme de analiză și de reprezentare (de ex. matricea geografică propusă de Brian-Berry, 1964). În clasificarea științelor geografice (Harold Uhlig, 1970) „Metodele cantitative și modelele" sînt încadrate în domeniul științelor geografice ajutătoare, pe lîngă geografia matematică, cartografie și fotointerpretare (I. Donisă 1977).

Construirea și analiza modelelor în geografia populației și așezărilor. Existența modelelor teoretice operaționale reprezintă o problemă deosebit de actuală în geografia contemporană.

Modelarea, ca *mijloc de formalizare* a teoriei, trebuie în prealabil, să reușească să dea o explicație corectă și aprofundată fenomenelor geografice investigate. În acest sens formalizarea este o modalitate de abstractizare și totodată de operaționalizare a teoriei (ordonarea conceptelor, stabilirea legăturilor în cadrul „blocului", stabilirea dimensiunilor, indicatorilor, indicilor etc.). Fiecare arc sau simbol exprimă o anumită relație între două variabile. De aici este doar un pas la trecerea modelului la o formă superioară, spre modelarea matematică și simboluri matematice, ca fază superioară de formalizare. Așadar construirea (alcătuirea, redactarea) unui model presupune o anumită sferă a ideilor și o anumită structură a acestora. A construi un model înseamnă, în general, a descrie un fenomen în formă generalizată: fie structura internă a obiectului (*analogie structurală*), fie reproducerea funcțiilor obiectului (*analogie funcțională*). Generalizarea constă în acest caz în izomorfism, adică în descrierea diferitelor fenomene cu ajutorul ecuațiilor. Însă unele fenomene geografice nu sînt cuantificabile prin calcule cifrice adecvate. Așadar, baza gîndirii modelate o constituie *analogia* și *deducția.*

Elaborarea unor modele logice bazate pe formalizarea relațiilor, ce se stabilesc între determinanții unui anumit tip de cercetare a devenit deja

Scanned with OKEN Scanner

o preocupare importantă în geografia populației și așezărilor. În acest sens este necesar însă și ca conceptele (de ex. urbanizarea) să atingă un grad teoretic acceptabil de precizie și de referință univocă. Majoritatea problemelor geografice necesită o clarificare noțională logică și o delimitare teoretică (inclusiv terminologia folosită cu o încărcătură semantică precisă), realizabile prin *definirea raporturilor de implicație, incluziune, corelație* și *cauzalitate*. Utilizarea unui limbaj clar și precis, care evită ambiguitatea conceptelor, izvorîtă din limbajul geografic cotidian este o necesitate primordială.

Cu cît geografia populației și așezărilor va fi dominată de *concepția sistemică și structural-genetică* cu atît mai mult apare necesitatea aplicării metodelor cantitative și a tehnicilor moderne. În viziunea sistemică geografia așezărilor și-a orientat preocupările sale spre o înțelegere mai largă a principiilor repartiției spațiale, a cauzalității și integrării. Astfel, modelarea, ca metodă de cercetare, facilitează înțelegerea explicativă, cauzal-genetică și corelativă a fenomenelor geografice. Folosind rațional aceste modele cercetătorul formulează imagini mult mai apropiate de realitatea geografică, reproduce în mod intuitiv (demonstrativ), simplificat aceste realități. Majoritatea modelelor solicită memoria vizuală și analiza logică. Așadar modelele introduc un limbaj precis, un mod de gîndire logic în elaborarea geografică. Elaborarea scărilor taxonomice mai precise în domeniul geografiei populației și așezărilor va mobiliza și mai mult folosirea pe scară largă a metodei modelării.

Metodologia geografiei populației și așezărilor prezintă unele particularități care țin de specificul unor principii metodologice general valabile și a unor mijloace de cercetare. Modelarea este considerată ca una dintre metodele de cercetare (pe lîngă metoda dialectică, inductivă, deductivă, analizei, sintezei, metoda istorică, cartografiată etc.), care contribuie la perfecționarea metodologiei cercetărilor. Această metodă posedă un înalt grad de generalizare și formalizare.

Cerințele metodologice ale modelării în geografia populației și așezărilor sînt :

— să conțină blocuri conceptuale operaționale(sau operaționalizabile) ;

— să indice legăturile între blocuri (sens și valoare calitativă) ;

— să exprime simplificat dimensiunile spațiale ale fenomenelor modelate (factorul distanță-lineară, densitate, tendință de aglomerare, centralitate, ierarhie, repartiție etc.) ;

— să poată fi tradus într-un program practic realizabil de cercetare (să nu fie prea complicat) ;

— să ofere posibilitate prelucrării teoretice a datelor empirice recoltate de către geografi pe baza cercetărilor de teren (autopsie locală — monitoring geografic) ;

— să poată fi tradus într-un program practic, realizabil, de cercetare

— să fie elastic, să reflecte fazele dezvoltării, să fie capabil să însumeze mai multe aspecte sincronice (aspecte multifactoriale) și să permită analiza geografică multisectorială ;

— modelele astfel construite să fie integrabile în modele sociale globale cu concluzii decizionale.

În ultimii ani metodologia sociogeografică a fost pusă pe baze științifice noi, sprijinindu-se și pe prognoze social-economice, care cuprind date esențiale referitoare la dezvoltarea economică și social-demografică a sis-

Scanned with OKEN Scanner

temului de așezări ale țării. În acest sens geografia populației și așezărilor, prin metodologia sa proprie, descrie calitativ procesele și fenomenele sociogeografice, iar prin reprezentarea cantitativă (sistem de indici și indicatori) tinde spre o apreciere cantitativă. Așadar modelul aplicat în fazele de elaborare geografică are un *rol de mediere* între teorie și realitatea (practică) geografică studiată și, în ultima instanță, asigură o sursă de noi cunoștințe asupra sistemului analizat (noțiunea de „trend geografic"). Reprezentarea topologică a elementelor sistemului de așezări de ex. facilitează o reflectare mai adîncă, o abordare sistemică și sistematică mai bogată, scoțîndu-se în evidență unele relații mai complexe, care există în cadrul sistemelor și subsistemelor analizate.

Modelarea, ca metodă de cercetare, găsește o aplicabilitate însemnată în studiul spațiului rural și celui urban, în cunoașterea complexă a rețelei de așezări rurale și urbane, în sistematizarea urbană și rurală. Categoriile geografiei populației și așezărilor sînt materialmente măsurabile: de ex. caracteristicile de dispersie a așezărilor sînt exprimate prin *diagrame de dispersie*, indicele de centralitate a comunelor poate fi exprimat prin *grafe* lineare, bifurcate, stelare etc. Așadar adîncirea cercetărilor trebuie să aibă drept scop, tocmai surprinderea a cît mai multor punți corelative dintre elementele peisajului geografic, în speță a peisajului rural, văzut în transformarea lui continuă. Modelele parțiale întocmite reflectă un grup limitat de însușiri (de ex. funcția, morfostructura așezărilor), care se asamblează într-o teorie economico- și sociogeografică concretă, cum ar fi *modelul conceptual-semiotic al așezărilor rurale și urbane, modelul rețelei de așezări, modelul conceptual privind urbanizarea și sistematizarea teritorială și rurală, zona de influență a așezărilor, graf orientativ sociogeografic și economic tradițional și actual al unei regiuni* etc. Aceste modele parțiale redau sugestiv particularitățile sistemelor analizate, creează o premiză favorabilă pentru cercetările ulterioare mai complexe, oferă o bază sintetică de cunoaștere în vederea reglării raporturilor dintre om și mediu.

În concluzie, modelarea este doar una dintre metodele de cercetare aplicate în geografia populației și așezărilor. Aceasta trebuie integrată cu celelalte metode de cercetare generale și particulare.

BIBLIOGRAFIE

1. BEAUJEAU-GARNIER J. (1971), *La géographie; méthodes et perspectives*, Paris. 2. CHORLEY RICHARD J., HAGGETT PETER G. (1967), *Models in Geography*, Methuen and Co., LTD, London. 3. COTEȚ P. V., NEDELCU E. (1976), *Principii, metode și tehnici moderne de lucru în geografie*, Editura didactică și pedagogică, București. 4. DONISĂ I. (1977), *Bazele teoretice și metodologice ale geografiei*, Editura didactică și pedagogică, București. 5. MASLOV P. P. (1966), *Modelarea în cercetările sociologice*, în Teorie și metodă în științele sociale, vol. II, Cercetarea sociologică, Editura politică, București. 6. SĂHLEANU V. (1963), *Metoda modelării*, în Metodologia generală a științelor particulare, Editura Academiei R.S.R., București.

Scanned with OKEN Scanner

CRONICĂ ŞI RECENZII / CRONIQUE ET COMPTES RENDUS

DIN ACTIVITATEA LABORATORULUI DEZBATERE „POPULAŢIE — HABITAT — DEZVOLTARE"

La iniţiativa catedrei de geografie a Facultăţii de geologie-geografie şi a laboratorului de geografie economică şi umană a Institutului de geografie a luat fiinţă, în ianuarie 1978, o formă originală de manifestare ştiinţifică — „Laborator dezbatere" pe probleme de populaţie, habitat şi dezvoltare. Reînviind tradiţii care cîndva au impus atenţiei practica şi gîndirea geografică românească, laboratorul dezbatere constituie cadrul şi climatul adecvat perfecţionării ştiinţifice continue, adaptării constructive şi absolut necesare a lucrărilor şi preocupărilor noastre la dezvoltarea socială şi economică contemporană.

În lungul anilor, această acţiune s-a constituit, prin tematica aspectelor abordate, prin prezenţa numeroasă a geografilor dar şi a altor specialişti, ca o manifestare ştiinţifică deosebit de interesantă şi eficientă, deschizînd calea unui preţios şi real schimb de idei în problematica populaţiei, aşezărilor umane şi dezvoltării social-economice, care vizează noi orientări ale ştiinţei şi practicii geografice şi cimentează colaborarea dintre geografi şi specialiştii din domeniul demografiei, sistematizării, sociologiei, arhitecturii etc.

Suita dezbaterilor, actuale şi angajante, a cuprins o arie largă de aspecte. Relevante sînt îndeosebi acelea care pledează, pe plan teoretic, metodologic şi practic pentru găsirea unor modalităţi noi de a implica cercetarea geografică în viaţa socială, astfel încît ea să-şi aducă contribuţia proprie, eficientă la modelarea efectivă a spaţiului geografic românesc („Integrarea geografiei în dezvoltarea socială contemporană").

Multe dintre dezbateri au pus în prim plan problema reconsiderării unor concepte şi noţiuni, aprofundarea şi clarificarea unor aspecte de nuanţă: habitat uman, aşezare omenească, vatră, urbanizarea ruralului, suburban şi suburbanizare etc. („Despre noţiunile de habitat rural, aşezare rurală, sat", „Categoria geografică fundamentală în organizarea spaţiului", „Consideraţii asupra conceptului de modernizare şi urbanizare a satului românesc" etc.).

Amploarea şi intensitatea actuală a procesului de urbanizare, noile raporturi stabilite între oraş-sat-mediul înconjurător au constituit, de asemenea, aspecte dezbătute în cadrul laboratorului. Subliniind complexitatea fenomenului, cu implicaţii directe asupra transformării spaţiului rural sau periurban şi asupra dezvoltării spaţiilor urbane înşişi — care introduc modificări continui în conţinutul elementelor funcţionale, sociale şi fizionomice, discuţiile au evidenţiat necesitatea abordării factorilor care generează şi dimensionează procesul urbanizării, modalităţile de cuantificare ale acestora, spre a putea oferi practicii sociale datele necesare unei mai bune modelări a teritoriului („Urbanizarea şi dimensiunile ei

Scanned with OKEN Scanner

aactuale", „Formele teritoriale ale orașului", „Criterii de definire ale orașului. Implicații practice", etc.).

Politica de dezvoltare regională se plasează pe unul din primele locuri ale politicii contemporane a țării. În acest sens, definirea teoretică și practică a acestor entități geografice asigură valorificarea cu maximum de eficiență a mijloacelor și resurselor de care dispunem. Pe această linie se înscrie analiza documentată economico-geografică „Contribuții la definirea zonelor geografice funcționale".

Alte lucrări prezentate au vizat aspecte legate de populație și așezări omenești, două dimensiuni ale spațiului social, vizibil și concret exprimate ca realități socio-teritoriale în mediul geografic („Tendințe demografice actuale. Implicații geografice și economico-sociale" etc.), care presează din ce în ce mai puternic asupra componentelor naturii.

Acțiunea desfășurată în cadrul laboratorului dezbatere, prin preocupările sale, s-a bucurat și se bucură de un interes deosebit, constituind un cadru adecvat și permanent de ancorare a geografiei în practică, de depistare a căilor de tratare geografică integrală a realității teritoriale.

MELINDA CÂNDEA

Mic lexicon ilustrat al noțiunilor de sistematizare
Edit. Tehnică, 1983, 392 p., ilustrații

În condițiile în care, în țara noastră, în ultimele decenii activitatea de sistematizare a teritoriului și a localităților a luat o mare amploare, se resimțea tot mai imperios necesitatea de a stabili un limbaj comun, de a utiliza cît mai corect în sistematizare o serie de noțiuni specifice sau preluate din alte științe ori domenii, precum și aceea de a da o serie de informații mai ample asupra acestei activități cu evident caracter pluridisciplinar.

Micul lexicon ilustrat, elaborat de un cunoscut și valoros colectiv de specialiști din cadrul Institutului de cercetare și proiectare pentru sistematizare, locuințe și gospodărie comunală, sub conducerea arhitectului Mircea Cardaș, răspunde pe deplin acestui scop, cu atît mai mult cu cît este o primă lucrare de acest gen, cu caracter practic mărturisit, adresîndu-se atît personalului de proiectare și cercetare din instituții care elaborează sau au tangențe cu lucrările de sistematizare, cît și pentru specialiștii din diferite alte profesii (ingineri, economiști, geografi, sociologi) și pentru studenți.

Date fiind scopul și destinația lucrării, dimensiunile și exigențele sale au fost adecvate acestui gen de tratare. Ca urmare s-a făcut o selecție riguroasă a termenilor introduși în lucrare, aceasta cuprinzînd cele mai frecvente cuvinte sau sintagme de specialitate ori din disciplinele și domeniile care au tangență cu activitatea de sistematizare. Modul de tratare al termenilor este explicat într-un capitol cu lămuriri în legătură cu conținutul și folosirea lexiconului. De asemenea, lucrarea cuprinde o listă binevenită de abrevieri, cît și o bibliografie de referință bogată. Conținutul lucrării este întregit într-o mare măsură printr-o bună ilustrație grafică, foarte elocventă, adaptată ca dimensiuni și scară, formatului lexiconului respectiv.

Micul lexicon ilustrat de sistematizare răspunde într-o largă măsură exigențelor de calitate ale acestui fel de lucrare, constituind un instrument de lucru foarte binevenit într-un domeniu de o mare vastitate și încă insuficient abordat.

VESELINA URUCU

Scanned with OKEN Scanner

POMPEI COCEAN, Potențialul economic al carstului din Munții Apuseni, Edit. Academiei R. S. România, 1984, 156 p., 38 fig.

Carstul, prin nota specifică ce o imprimă Munților Apuseni, a fost studiat în primul rînd din punct de vedere geomorfologic, speologic, în general fizico-geografic și mai puțin în legătură cu capacitatea sa de utilizare economică. Lucrarea de față efectuează o sinteză utilă a tuturor studiilor referitoare la acest tip de peisaj, expunînd noi opinii și rezultate privind valorificarea economică a potențialului de producție al carstului.

În prima parte a lucrării se face o analiză cauzală a rolului pe care îl îndeplinesc principalele elemente ale cadrului fizico-geografic în definirea potențialului economic al carstului din Munții Apuseni. Un loc principal revine aspectelor legate de influența exercitată de morfologia carstică asupra tipului și modului de valorificare a resurselor economice ale acestei arii. Autorul, pe lîngă prezentarea exhaustivă a repartiției teritoriale a formelor carstice, aduce unele contribuții personale mai ales în domeniul morfologiei endocarstului.

Fără a abuza de detalii se prezintă, în aceeași prismă a implicației în evaluarea potențialului economic, hidrografia și solurile, elemente de mare însemnătate în populare și în producția materială a acestei arii carstice.

Cea mai mare parte a acestei lucrări este însă dedicată formelor concrete de valorificare economică a potențialului productiv al carstului din Munții Apuseni. Deși aparent clasic, după modul de succesiune a principalelor capitole, tratarea, prin analiza corelativă a întregii problematici cu condițiile naturale și social-istorice concrete, evidențiază aspecte inedite.

Capitolul „Populația și așezările", tratat într-o succesiune logică, relevă, pe de o parte influența condițiilor naturale asupra gradului de populare, iar pe de alta, particularitățile așezărilor, evidente în morfostructură și în profilul economic. În final, se fac referiri la dinamica și tendințele unor fenomene demografice. Analiza se centrează îndeosebi pe problemele depopulării satelor, a cauzelor și căilor de atenuare a acesteia.

Potențialul productiv al carstului este analizat în detaliu în capitolele privind valorificarea agricolă, forestieră, industrială, turistică și a apelor carstice. Cea mai mare atenție este acordată potențialului turistic, structurii și estimării cantitative a acestuia, principalelor zone turistice, modului actual de valorificare și perspectivelor privind punerea în valoare a noi obiective.

Ultima parte a lucrării cuprinde dezechilibrele constatate în carst, evidențiindu-se cauzele, repartiția teritorială și modalitățile de atenuare a acestora.

Prin bogatul conținut științific, expresivitatea materialului grafic, linia metodologică generală, lucrarea îmbogățește literatura de specialitate, situîndu-se la interferența geografiei fizice cu cea umană și economică.

IOAN IANOȘ

Scanned with OKEN Scanner

ORBIS GEOGRAPHIQUS 1980/1984. WORLD DIRECTORY OF GEOGRAPHY/ADRESSAR GÉOGRAPHIQUE DU MONDE/GEOGRAPHISCHES WELTADRESSBUCH, complied and edited on behalf of the International Geographical Union in cooperation with the International Cartographical Association by Emil Meynen, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 962, p., 1982.

Cu ocazia celui de-al XVI-lea Congres Geografic internațional desfășurat la Washington în 1952, Uniunea Geografică Internațională (U.G.I.) a editat un repertoar al geografilor profesioniști din lume, World Directory of Geographers, o lucrare — ce prin rapida ei epuizare și bună primire — s-a dovedit un instrument extrem de util al cauzei cooperării mișcării geografice internaționale.

Ideea a fost reluată, îmbunătățită, lărgită, în mai multe ediții succesive, în anii 1960, 1964/1967, 1970/1974, de către profesorul Emil Meynen (R.F.G.), fost președinte al Comisiei de terminologie geografică internațională a U.G.I., care s-a devotat, cu multă pasiune, desăvîrșirii acestei lucrări, unică — în felul ei — în literatura de informare științifică de nivel internațional a geografiei. Creșterea numărului de geografi menționați, includerea adreselor societăților, institutelor de cercetare și a cadrelor universitare, a altor organisme cu caracter geografic au impus scindarea volumului, în a III-a și a IV-a ediție, în două fascicule.

Ediția de față, a V-a, recuplează, într-un singur volum, întreaga informație geografică, încă mult lărgită. Prima parte include date asupra Uniunii Geografice Internaționale, lista Comitetului Executiv, lista celor 77 țări membre și 7 țări cu statut de membru asociat, cu menționarea președinților și secretarilor respectivelor comitete, apoi lista celor 14 comisii și 24 grupuri de lucru existente în exercițiul 1980—1984 în structura U.G.I., apoi cîteva date privind Asociația Cartografică Internațională. Sînt consemnate apoi, în ordinea alfabetică a țărilor, societățile geografice din lume, cele cartografice, catedrele de geografie și institutele geografice de rang universitar, organismele oficiale și institutele centrale de geografie generală și regională, institutele geografice polare, de studiere a deșerturilor și regiunilor tropicale, organismele cartografice și topografice, oficiile hidrografice și oceanografice, colecțiile mai importante de hărți, organismele din sistemul Organizației Națiunilor Unite și de nivel național acționînd în domeniul normalizării scrierii numelor geografice, în sfîrșit, lista celor mai de seamă instituții de documentare în literatură geografică și cartografică.

A doua parte, cea mai amplă (circa 700 de pagini), înserează, pe țări, după un model unic de fișă, date personale despre circa 10 200 de geografi activînd în 97 de state și teritorii. Confruntarea cu ediția a II-a din 1960,

Scanned with OKEN Scanner

ce includea 4 000 de nume din 84 de țări, denotă dezvoltarea care a cunoscut-o geografia în lume în ultimele două decenii. De fapt, cele cinci ediții succesive „Orbis geographicus" reprezintă o prețioasă sursă de referință a istoricului mișcării geografice internaționale.

România este prezentă încă din primul volum, unde figurau numai 5 nume de geografi. În volumul de față sînt consemnate 187 de nume, care acoperă — cu cîteva regretabile absențe — majoritatea geografilor profesioniști activi din România. Sînt înserate date despre principalele instituții geografice — de cercetare și universitare, despre Societatea de științe geografice etc.

În ansamblu, **Orbis Geographicus 1980/1984** ilustrează vocația de colaborare internațională a geografiei, reprezintă un **vademecum** indispensabil în viața internațională a disciplinelor geografice.

ȘERBAN DRAGOMIRESCU

Scanned with OKEN Scanner

SUMARELE

BULETINELOR SOCIETĂȚII DE ȘTIINȚE GEOGRAFICE DIN R. S. ROMÂNIA

INDEX GENERAL volumele 1 (LXXI) — 6 (XXXVI) Serie nouă

VOLUMUL 1 (LXXI)

1. V. MIHĂILESCU: *Ce a însemnat Buletinul Societății române de geografie pentru mișcarea geografică românească*, p. 7—12.

Comunicări

2. M. IANCU, VALERIA VELCEA, DIDA POPESCU: *Cîmpia înaltă a Tîrgoviștei, considerații geomorfologice*, p. 13—30.
3. I. RĂDULESCU, GH. VIȘAN: *Considerații asupra hidrografiei cîmpiei înalte a Tîrgoviștei*, p. 31—56.
4. I. BĂCĂNARU: *Așezările omenești din Vrancea și Subcarpații dintre Șușița și Rîmna în veacurile XV—XIX*, p. 56—82.
5. C. CHIȚU: *Modificări ale învelișului vegetal natural în holocen pe teritoriul României*, p. 83—93.
6. MARIA SCHRAM: *Regimul termic al lacurilor din Cîmpia Moldovei*, p. 94—100
7. I. ILIE, DIDA POPESCU: *Metode și mijloace de cercetare geomorfologică*, p. 113—120.
8. I. FĂRCAȘ: *Climatul urban și consecințele legate de el*, p. 121—131.
9. ELENA TEODOREANU, ELENA MIHAI: *Expoziția versanților, unul din factorii determinanți ai topoclimatului în peisajul geografic*, p. 133—144.
10. ARIADNA BREIER: *Lagunele și limanele de pe glob*, p. 145—152.
11. V. M. TRUFAȘ: *Cîteva aspecte privind oscilațiile de nivel ale apelor freatice din România*, p. 153—161.
12. N. BARBU: *Poezia pedogeografică a teritoriului României*, p. 163—165.
13. CARMEN PETRESCU: *Probleme de geografia turismului pe glob*, p. 167—186.
14. A. BÎRSAN, Ș. DRAGOMIRESCU: *Standardizarea numelor geografice în discuția Organizației Națiunilor Unite*, p. 187—192.
15. M. IELENICZ, DIDA POPESCU: *Observații morfologice în bazinul superior al Teleajenului*, p. 193—196.
16. G. DAVIDESCU: *Influența factorilor geografici asupra producerii fazelor periodice de vegetație*, p. 197—205.

Scanned with OKEN Scanner

17. VICTORIA CERNEA, D. CERNEA : *Considerații climatice asupra regiunii orașului Gh. Gheorghiu-Dej și împrejurimi*, p. 207—214.
18. ATHENA HERBST RĂDOI : *Dinamica populației Dobrogei în secolul XX* p. 215—224.
19. MARIA CHIȚU : *Zonele funcționale ale orașului Ploiești*, p. 225—236.

CRONICĂ

20. I. S. GRUIESCU : *Manifestări geografice naționale în perioada 1968—1969*, p. 237—240.
21. M. POPESCU SPINENI : *Bibliografie geografică 1968—1969*, p. 241—250.

RECENZII, p. 252—258.

VOLUMUL 2 (LXXII)

Comunicări

22. V. MIHĂILESCU, T. MORARIU : *Ce este geografia ?* p. 11—14.
23. T. MORARIU : *Cercetarea geografică de perspectivă — contribuție de bază la dezvoltarea economiei naționale*, p. 15—20.
24. V. MIHĂILESCU : *Geografie și sistematizare teritorială*, p. 21—25.
25. N. AL. RĂDULESCU : *Geografia economică — geografia secolului nostru*, p. 26—31.
26. V. CUCU, I. S. GRUESCU, S. NEGUȚ : *Noi premise și direcții în dezvoltarea cercetărilor fundamentale și aplicative în geografia economică*, p. 33—39.
27. V. TUFESCU : *Turismul și elementele culturii materiale a poporului român*, p. 40—50.
28. GR. POSEA, I. PIȘOTA : *Poluarea apelor și a atmosferei*, p. 51—63.
29. P. V. COTEȚ : *Scurte observații geomorfologice în bazinul superior al Ialomiței*, p. 63—70.
30. TR. NAUM, I. PREDA : *Morfolitologia și morfostructura zonei Masivului Hăghimaș*, p. 71—82.
31. AL. OBREJA : *Regionarea fizico-geografică a Cîmpiei Tecuciului*, p. 93—89.
32. N. POPESCU : *Valea Oltului între Turnu Roșu și Cozia. Observații geomorfologice*, p. 90—98.
33. N. SCHMIDT : *Terasele din Depresiunea Mehadia — Domașnea*, p. 99—103.
34. V. BUZ : *Aspectul general al luncii Someșului Mic între Gilău și Apahida*, p. 104—108.
35. I. DONISĂ : *Asupra vechimii rețelei hidrografice din partea nordică și centrală a Carpaților Orientali*, p. 109—113.
36. IULIA VĂCĂRAȘU : *Contribuții la cunoașterea hidrologică a bazinului Trotuș*, p. 114—121.
37. AURORA POSEA : *Zona inundabilă a Crișului Repede (pînă la Oradea)*, p. 122—126.
38. E. IANCU : *Contribuții la cunoașterea complexă a lacului Brebu-Mănăstire din județul Prahova*, p. 127—131.
39. V. I. GHENCIU, M. APĂVĂLOAIE : *Contribuții la studiul climei din zona Lacului Roșu*, p. 132—139.
40. GH. MĂHĂRA : *Condițiile fizico-geografice ale Cîmpiei Crișurilor și influența lor asupra genezei și distribuției solurilor*, p. 140—149.
41. M. POPESCU SPINENI : *Denumirile Romania și România în documentele vechi*, p. 150—153.
42. A. NĂSTASE : *Drumurile din Muntenia în secolul al VIII-lea*, p. 154—159.
43. P. BINDER : *Vechea terminologie geografică românească a tipăriturilor coresiene*, p. 160—166.

Scanned with OKEN Scanner

44. MARIA CHIȚU, LUDMILA PANAITE, N. CALOIANU: *Modificări în structura funcțională a orașelor mijlocii din R. S. România*, p. 167—172.
45. I. POPOVICI, CARMEN D. PETRESCU, CONSTANȚA RUSENESCU, D. CHIRIAC: *Geografia populației din sectorul românesc al Defileului Dunării și din valea Cernei, avale de Bîrza*, p. 173—182.
46. AURELIA BARCO, ELENA TIMARU: *Schiță economico-geografică a cîmpiei piemontane a Piteștiului*, p. 183—190.
47. I. DIACONESCU: *Caracterele morfostructurale ale așezărilor din valea Gilortului, între Novaci și Tg. Cărbunești*, p. 191—195.
48. GH. POPESCU: *Aspecte ale repartiției geografice pe județe a industriei României din trecut*, p. 196—201.
49. LUDMILA PANAITE: *Zonele industriale ale orașului Brașov*, p. 202—207.
50. CARMEN D. PETRESCU: *Turismul în județul Maramureș*, p. 208—216.
51. V. ANDREI: *Începuturile turismului în munții Carpații Moldoveni*, p. 217—221.
52. VASELINA URUCU: *Considerații cu privire la bibliografia geografică românească din anii 1900—1946 referitoare la așezările rurale*, p. 222—229.
53. I. VASILE: *Preocupări actuale de geografie urbană în S.U.A.*, p. 230—234.
54. M. GRIGORE, M. IELENICZ: *Cartografierea porniturilor de teren*, p. 235—242.
55. OCTAVIA BOGDAN, ELENA MIHAI: *Ceața — condiții de formare și tipuri genetice*, p. 243—248.
56. MARGARETA IONIȚOAIA: *Terase cuaternare pe litoralul guineez al Oceanului Atlantic*, p. 249—251.
57. N. FLOREA, VIORICA SULTANA: *Soluri în Antarctica*, p. 252—256.

VOLUMUL 3 (LXXIII)

Comunicări

58. I. ȘANDRU: *Direcții de cercetare în geografia modernă*, p. 9—16.
59. N. AL. RĂDULESCU: *Utilizarea teritoriului în Cîmpia Română în epoca gorganelor*, p. 17—24.
60. C. GIURCĂNEANU: *Peisaje umane*, p. 25—35.
61. I. ILIE: *Carstul din România. Realizări recente și tendințe*, p. 36—47.
62. C. CHIȚU: *Relații între procesele de sedimentare, formare a reliefului și solidificare, în luncile din R. S. România*, p. 48—58.
63. I. PIȘOTA, C. MOISSIU: *Cîteva observații asupra fenomenelor hidrologice produse în zona inundabilă a Mureșului inferior în luna mai 1970*, p. 59—66.
54. G. SERVATIUS: *Viiturile și inundațiile Tîrnavei Mari la Mediaș, în 1970*, p. 67—85.
65. M. IANCU: *Considerații fizico-geografice asupra zonei de poartă a Dunării gălățene*, p. 87—94.
66. SILVIA IANCU: *Observații geomorfologice asupra alunecărilor de teren din Depresiunea Berca-Pîclele*, p. 95—101.
67. I. POPESCU ARGEȘEL: *Contribuții la cunoașterea reliefului crio-nival din Munții Trăscăului*, p. 102—110.
68. N. AUR: *Alunecările de teren din sectorul de confluență Cerna—Olteț*, p. 111—117.
69. I. ICHIM: *Asupra unei structuri periglaciare din zona de vărsare a pîrîului Rotarul în lacul Izvorul Muntelui*, p. 118—121.
70. T. PÎNZARU, I. MAC: *Observații morfohidrologice la sud de Cluj*, p. 122—131.

Scanned with OKEN Scanner

71. A. CIOACĂ: *Condițiile geomorfologice ale amenajărilor rurale din compartimentul sudic al Culoarului Rucăr—Bran*, p. 132—137.
72. D. VLAD: *Apele subterane din bazinul hidrografic Suha*, p. 138—142.
73. VERONICA POPOVICI: *Bazinul hidrografic Vedea — caracterizare generală*, p. 143—149.
74. C. VRABIE: *Regimul fenomenelor de iarnă pe rîul Jiu și influența obiectivelor industriale asupra lor*, p. 150—156.
75. I. SFĂRIAC: *Probleme noi privind lacul Ursu de la Sovata*, p. 157—161.
76. MARIA ILIESCU, OCTAVIA BOGDAN: *Scurtă caracterizare climatică a perioadei reci a anului din Masivele Bihor—Vlădeasa și Muntele Mare—Gilău*, p. 162—172.
77. GH. SLAVIC: *Contribuții la cunoașterea duratei de strălucire a soarelui în partea de nord a Cîmpiei Moldovei*, p. 173—178.
78. S. IAKAB: *Observații pedogeografice în Cîmpia Transilvaniei*, p. 179—182.
79. A. NĂSTASE, D. CERNEA, GH. VIȘAN: *Problema standardizării denumirilor geografice pe hărți, în atlase, manuale școlare și publicații*, p. 183—186.
80. IULIA VĂCĂRAȘU: *Observații de geografie umană în zona montană a bazinului Trotuș*, p. 187—195.
81. GH. POPESCU: *Modificări în structura industriei — consecință a îmbunătățirii repartiției teritoriale a forțelor de producție*, p. 196—199.
82. I. GRUIESCU: *Aria de proveniență a forței de muncă în industrie din bazinul superior al Ialomiței*, p. 200—204.
83. I. ȘONERIU: *Tipuri mircolandșaftice în partea de SE a podișului Tîrnavelor cu utilizarea lor în economia agricolă și forestieră*, p. 205—211.
84. I. BOLD: *Aspecte ale punerii în valoare a terenurilor degradate prin exploatări miniere*, p. 212—218.
85. G. VLĂȘCEANU: *Aspecte geografice privind utilizarea terenurilor în Culoarul Rucăr—Bran*, p. 219—223.
86. S. TRUȚI: *Aspecte de geografia turismului în Munții Tarcu*, p. 224—227.
87. LIDIA BĂLUȚĂ, SOFIA IANA, SILVIA LUPU: *Unele aspecte ale poluării aerului în R. S. România*, p. 228—232.
88. M. BUZA: *Solul ca element component al complexului geografic*, p. 233—241.

CRONICĂ, RECENZII, p. 242—256.

VOLUMUL 4 (LXXIV)

GEOGRAFIA ȘI MEDIUL ÎNCONJURĂTOR

Comunicări

89. GRIGORE POSEA: *Geografia și mediul înconjurător. Privire introductivă*, p. 1—4.
90. VINȚILĂ MIHĂILESCU: *În ce condiții devine mediul înconjurător obiect de studiu al geografiei*, p. 5—9.
91. CONSTANTIN HERBST, ION LEȚEA: *Mediul înconjurător — categorie fundamentală în cercetarea geografică*, p. 10—12.
92. EMIL VESPREMEANU: *Probleme geografice ale mediului înconjurător*, p. 13—23.
93. PETRE TUDORAN: *Peisajul geografic — sinteză a mediului înconjurător*, p. 24—28.
94. ION HARJOABĂ: *Cîteva probleme ale exploatării mediului geografic*, p. 29—33.

Scanned with OKEN Scanner

95. FLOREA DRĂGOI: *Colaborarea internațională pentru protecția mediului înconiurător*, p. 34—41.
96. CORNELIU RĂUȚĂ, STELIAN CÂRSTEA: *Solul — factor important al mediului înconjurător*, p. 42—47.
97. ION BOLD: *Organizarea teritorială — factor generator al valorificării raționale a resurselor și dezvoltării echilibrate a mediului*, p. 48—58.
98. EUGEN SĂNDULEAC: *Organizarea și dirijarea spațiului geografic prin „sistemul rațional de agricultură" — ca mijloc al dezvoltării echilibrate a mediului*, p. 59—65.
99. OCTAVIAN MÎNDRUȚ: *Principii fizico-geografice de organizare a spațiului*, p. 66—69.
100. AURORA POSEA: *Poluarea Oceanului planetar*, p. 70—76.
101. ION PIȘOTA, CONSTANTIN MOISSIU: *Resursele de apă pe glob*, p. 77—87.
102. GEORGETA MASICHEVICI, RODICA ȘERBAN: *Circulația aerului și influența ei asupra distribuției și nivelului concentrațiilor de poluanți*, p. 88—96.
103. NICOLAE CIOVICĂ, MIRCEA FRIMESCU: *Cîteva considerații asupra poluării aerului și importanța supravegherii evoluției calității acesteia în strînsă legătură cu evoluția situației atmosferice*, p. 97—104.
104. ION MOROIANU, PETRE MĂRCUȚA: *Posibilități și principii de măsurare a poluării atmosferice*, p. 105—111.
105. ELENA DUMITRESCU: *Rolul parametrilor meteorologici în procesul poluării aerului de către unitățile industriale din regiunile depresionare*, p. 112—121.
106. ION FĂRCAȘ: *Schimbările de energie în geosistemul urban*, p. 122—127.
107. MARIA CHIȚU: *Gestiunea resurselor naturale pe plan mondial*, p. 128—134.
108. CONSTANTIN HERBST, NICOLAE CALOIANU, ION LEȚEA: *Valorificarea resurselor naturale și implicațiile ei geografice*, p. 135—140.
109. PETRE DEICĂ: *Industrializarea, urbanizarea și calitatea mediului înconjurător*, p. 141—148.
110. DANA VASILIU: *Măsuri antipoluante pe glob*, p. 149—154.
111. VALERIU TRUFAȘ, MARIA PATROESCU, GHEORGHE VIȘAN: *Influențe antropice asupra conținutului de oxigen dizolvat în apa rîurilor*, p. 155—163.
112. IGNATIE BERINDEI, NICOLAE JOSAN: *Rolul factorului antropic în modificarea unor elemente ale mediului natural din jud. Bihor*, p. 164—169.
113. GHEORGHE MĂHĂRA: *Poluarea aerului și apelor din spațiul Cîmpiei Crișurilor și al zonelor limitrofe*, p. 170—176.
114. OLIVIU MARCU, MARIA FRINCEAN: *Aspecte ale fenomenelor de poluare a mediului înconjurător în zona văii superioare și mijlocii a Mureșului*, p. 177—179.
115. ION ȘONERIU: *Contribuții la regionarea Podișului Tîrnavelor*, p. 180—189.
116. STERIE CIULACHE: *Poluarea apelor și aerului în Depresiunea Sibiului*. p. 190—198.
117. GUSTAV SERVAȚIUS: *Curenții atmosferici și poluarea aerului în zona orașului Mediaș*, p. 199—207.
118. ILIE SUSAN, AURELIA SUSAN: *Rolul spațiilor verzi în menținerea calității mediului ambiant în municipiul Cluj-Napoca*, p. 208—211.
119. VASILE GLĂVAN: *Considerații asupra rolului activității antropice în dinamica mediului înconjurător din sud-vestul Banatului*, p. 212—215.
120. DUMITRU CERNEA: *Aspecte ale relațiilor dintre societatea omenească și mediul înconjurător al Transilvaniei, oglindite în documentele cartografice*, p. 215—221.
121. AURORA POSEA, SILVIA LUPU, LIDIA BĂLUȚĂ: *Probleme legate de poluarea apelor din bazinul hidrografic al Jiului*, p. 222—224.
122. VIORICA SULTANA: *Aspecte ale protecției mediului înconjurător în bazinul superior al Dîmboviței*, p. 225—230.

Scanned with OKEN Scanner

123. EUGEN NEDELCU: *Caractere generale și modificări ale substratului pajiștilor alpine din Munții Iezerului, în urma acțiunilor proceselor actuale de denudare*, p. 231—240.
124. MIHAI IELENICZ, MARIA PĂTROESCU: *Unele aspecte privind ocrotirea mediului în Munții și Subcarpații din bazinul Buzăului*, p. 241—249.
125. LIDIA BĂLĂUȚĂ: *Combaterea și prevenirea fenomenelor de poluare în diferite regiuni ale țării*, p. 250—255.
126. CONSTANTIN MOISSIU: *Protecția calității apelor Dobrogei maritime*, p. 256—262.
127. ION MARIN: *Considerații asupra activității antropice în modificarea echilibrului natural din Dobrogea de Nord*, p. 263—266.
128. GABRIEL DAVIDESCU, EUGEN GHEORGHIU: *Cazuri de modificări actuale ale mediului înconjurător datorate unor cauze climatice*, p. 267—273.
129. MARIA STĂNESCU, CORNELIU LUPAȘCU: *Inițiative și realizări ale elevilor din unele județe cu privire la cunoașterea și protecția mediului înconjurător*, p. 274—320.
130. ION S. GRUIESCU: *Instruirea și educarea elevilor, pe cicluri de învățămînt, în problema mediului înconjurător*, p. 321—326.

VOLUMUL 5 (LXXV)

SOCIETATEA DE ȘTIINȚE GEOGRAFICE
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
100 DE ANI DE ACTIVITATE 1875—1975

Comunicări

131. ION ȘANDRU: *Activitatea centenară a Societății de științe geografice din R. S. România. Privire de ansamblu*, p. 7—11.
132. VINTILĂ MIHĂILESCU: *Înființarea Societății la 15/27 iulie 1875 la București. Organizarea ei. Desfășurarea activității sale în perioada 1875—1944*, p. 12—41.
133. ION ȘANDRU: *Activitatea Societății după anul 1944*, p. 42—46.
134. VALERIA VELCEA: *Direcții de dezvoltare și domenii de cercetare în geografia fizică*, p. 47—57.
135. ION VELCEA: *Direcții de dezvoltare și domenii de cercetare în geografia economică*, p. 58—69.
136. VASILE CUCU: *Direcții de dezvoltare și domenii de cercetare în geografia populației și a așezărilor*, p. 70—76.
137. NICOLAE AL. RĂDULESCU: *Direcții de dezvoltare și domenii de cercetare în geografia regională*, p. 77—85.
138. ANTON NĂSTASE: *Lucrări cartografice privitoare la R. S. România*, p. 86—93.
139. MARIA STĂNESCU, ION D. ILIE: *Societatea de științe geografice din R.S.R. și geografia în școală*, p. 94—108.
140. ALEXANDRU SAVU, EUGEN MOLNAR: *Direcții și tendințe actuale de dezvoltare a geografiei pe plan național și pe plan mondial în ultimele decenii*, p. 109—123.
141. CLAUDIU GIURCĂNEANU, CORNELIU LUPAȘCU: *Publicațiile Societății și activitatea lor în perioada 1875—1975*, p. 124—152.
142. C. LUPAȘCU, ELENA ILIE: *Conducerea și structura Societății în deceniile de după 1944*, p. 153—158.
— Aspecte din activitatea unor filiale ale SSG în ultimele decenii, p. 159—192.

Scanned with OKEN Scanner

Comunicări

143. GR. POSEA, L. BADEA : *Regionarea geomorfologică a teritoriului României*, p. 9—19.
144. I. D. ILIE : *Fenomene, structuri și forme de relief sahariene*, p. 20—26.
145. I. BOJOI : *Munții dintre Bistricioara și Trotuș. Elemente de unitate regională*, p. 27—33.
146. V. SENCU : *Denudarea carstică în Munții Aninei*, p. 34—43.
147. I. SÎRCU : *Cîteva constatări noi privind relieful glaciar din Carpați. Valea glaciară Cîrni din Munții Godeanu*, p. 44—48.
148. M. GRIGORE, I. MARIN : *Elemente de morfodinamică specifică în Cîmpia de subsidență Titu—Gherghița—Sărata*, p. 49—54.
149. N. POPESCU : *Glacisurile piemontane din Depresiunea Făgăraș*, p. 55—64.
150. MARIA SANDU : *Depresiunea Apoldului* — trăsături geomorfologice, p. 65—70.
151. I. POPESCU ARGEȘEL : *Munții Țibăului. Observații geomorfologice*, p. 71—79.
152. I. MAC : *Analiza unui tip de sistem geomorfologic din valea Someșului în vederea amenajărilor teritoriale*, p. 80—86.
153. A. CIOACĂ : *Caracterele unitare ale reliefului Munților Perșani, Baraolt și Bodoc*, p. 87—90.
154. P. URDEA : *Considerații geomorfologice asupra „mușcelelor" Perșanilor*, p. 91—95.
155. N. BĂCĂINȚAN : *Limitele și subunitățile Munților Baraolt. Aspecte controversate*, p. 96—102.
156. M. IELENICZ : *Bazinul Bîsca Chiojdului — Analiză geomorfologică*, p. 103—110.
157. V. SFICLEA : *Relieful în hărțile de evaluare*, p. 111—115.
158. I. D. OANCEA : *Nume de forme de relief pe teritoriul carpato-ponto-dunărean, autohtonia și continuitatea dacoromânilor*, p. 116—122.
159. Ș. DRAGOMIRESCU : *Termeni geomorfologici românești în terminologia internațională de specialitate*, p. 123—126.
160. I. MAC, V. SOROCOVSCHI : *Intercondiționări morfoclimatice în Depresiunea Transilvaniei cu efecte semnificative în peisaj*, p. 127—130.
161. E. VESPREMEANU, DOINA PĂUNESCU : *Relieful ca element principal în evaluarea calității estetice a mediului înconjurător*, p. 131—135.
162. VIORICA SULȚANA : *Suprafețele de eroziune din Masivul Leaota*, p. 136—143.
163. GR. POSEA : *Unele aspecte privind organizarea și sistematizarea spațiului montan cu privire specială la Munții Buzăului*, p. 144—151.
164. C. MARTINIUC, V. BĂCĂOANU : *Deplasările de teren din municipiul Iași și împrejurimi*, p. 152—158.
165. GH. NICULESCU : *Modelarea reliefului în Masivul Ciucaș*, p. 159—166.
166. P. GÂȘTESCU, B. DRIGA : *Modificări actuale ale țărmului românesc între brațul Chilia și capul Midia*, p. 167—172.
167. O. ȘELARIU : *Aspecte morfodinamice actuale la litoralul românesc al Mării Negre*, p. 173—177.
168. M. IELENICZ : *Evoluția falezei Mării Negre, între Agigea și Costinești*, p. 178—182.
169. FLORINA GRECU : *Considerații asupra glimeelor din bazinul hidrografic al Hîrtibaciului*, p. 183—188.
170. M. BUZA, N. BREAZU : *Alunecarea masivă de teren de la Daia Română (jud. Alba). Combatere și mod de folosință*, p. 189—193.
171. M. BUZA, M. BALTĂ : *Eroziunea solurilor și excesul de umiditate pe versanți între Seuca, Băgaciu și Deaj — Podișul Tîrnavelor. Posibilități de combatere*, p. 194—200.

Scanned with OKEN Scanner

172. I. HARAGA, R. CALCAN: *Observații asupra proceselor geomorfologice actuale și degradării terenurilor din sectorul superior al bazinului Cîlnău*, p. 201—205.
173. V. LOGHIN: *Implicațiile degradărilor de teren asupra utilizării și amenajării spațiului aferent dealurilor subcarpatice din bazinul Ialomiței*, p. 206—209.
174. D. BĂLTEANU: *Observații asupra surselor de aluviuni pentru rețeaua de albii din Subcarpații Buzăului*, p. 210—215.
175. G. MIHAIU, N. NEGUȚ, D. BĂLTEANU, CORNELIA SĂVULESCU, L. CĂPLESCU: *Evaluarea acțiunii proceselor geomorfologice actuale din dealurile României cu ajutorul materialelor și metodelor fotogrametrice*, p. 216—220.
176. N. GEAMBAȘU: *Cu privire la microrelieful doborîturilor de vînt existent în zona forestieră din nordul Carpaților Orientali și importanța acestuia pentru silvicultură*, p. 221—227.
177. I. BARBU: *Zonarea pe baze geomorfologice a arboretelor sub raportul vulnerabilității la vătămări de zăpadă*, p. 228—235.
178. N. AUR: *Considerații privind geomorfologia vetrelor așezărilor omenești de pe valea Siretului*, p. 236—239.
179. D. PAULENCU: *Aspecte de geografie urbană în nordul Podișului Sucevei*, p. 240—244.
180. V. SURDEANU: *Cercetări experimentale de teren asupra alunecărilor*, p. 245—252.
181. I. BOJOI, C. BRÂNDUȘ: *Considerații geohidromorfologice asupra luncii rîului Suceava în sectorul Udești—Liteni*, p. 253—260.
182. D. PENIȘOARĂ: *Considerații geografice privind raportul dintre integritatea și poluarea mediului pe teritoriul comunei Calafindești*, p. 261—265.
183. I. GUGIUMAN: *Predarea cunoștințelor de geomorfologie aplicată în învățămîntul elementar și mediu*, p. 266—272.
184. EUDOCHIA VONICA GHIȚĂ: *Rezultate ale cercetărilor de geomorfologie aplicată în studiul orizontului local cu cercurile de elevi*, p. 273—276.
185. GEORGETA STOIAN: *Valorificarea potențialului turistic al reliefului montan dintre Oituz și Putna*, p. 277—279.

CRONICĂ ȘI RECENZII, p. 280—299.

Scanned with OKEN Scanner

22e81000

INDEX TEMATIC

Probleme generale teoretice : 22, 23, 24, 25, 26, 58, 60, 62, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 134, 135, 136, 140.
Istoria geografiei și a Societății de științe geografice : 131, 132, 133, 142.
Paleogeografie : 5, 35.
Geomorfologie : 2, 7, 15, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 54, 56, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 75, 84, 123, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 181.
Meteorologie și climatologie : 8, 9, 17, 28, 39, 55, 76, 77, 102, 103, 104, 105, 106, 116, 128.
Hidrologie : 3, 6, 10, 11, 28, 36, 38, 63, 64, 70, 72, 74, 75, 100, 101, 111, 116, 117, 121, 126.
Biogeografie : 5, 16.
Geografia solurilor : 12, 40, 57, 62, 78, 88, 96.
Geografie fizică regională : 2, 15, 29, 31, 65, 115.
Toponimie, terminologie geografică : 14, 41, 43, 79, 158.
Geografia populației și așezărilor : 4, 18, 19, 24, 44, 45, 47, 80, 136, 179.
Geografie economică : 25, 26, 46, 48, 49, 58, 81, 82, 83, 84, 85, 98, 107, 108, 109, 135, 137.
Geografia turismului : 13, 27, 50, 51, 86, 185.
Geografia mediului : 28, 87, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 103, 104, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 161, 182.
Cartografie : 42, 120, 138, 157.
Învățămînt, metodică : 129, 130, 139, 183, 184.
Alte lucrări : 20, 21, 52, 53, 141, 142.

INDEX DE LOCURI

România, 11, 12, 41, 44, 48, 61, 81, 87, 125, 133, 143, 159, 175, 177.
Carpați : 15, 29, 30, 32, 33, 35, 37, 39, 45, 49, 50, 51, 67, 69, 71, 74, 76, 80, 81, 84, 85, 105, 114, 119, 121, 122, 123, 124, 145, 146, 147, 151, 153, 154, 155, 156, 162, 163, 165, 176, 185.
Subcarpați : 4, 7, 38, 47, 66, 74, 82, 124, 172, 173, 174.
Podișul Moldovei : 6, 72, 77, 164, 178, 179, 181, 182.
Podișul Transilvaniei : 34, 64, 70, 75, 78, 83, 106, 114, 115, 116, 117, 118, 149, 150, 152, 160, 169, 170, 171.
Podișul Getic : 68.
Podișul Dobrogei, Delta Dunării, litoral : 18, 65, 126, 127, 166, 167, 168.
Cîmpia Română : 2, 3, 19, 30, 46, 59, 65, 73, 148.
Dealurile Vestice, Cîmpia de Vest : 37, 40, 63, 112, 113.
Alte locuri : 10, 53, 56, 57, 100, 144.

Scanned with OKEN Scanner